

เมื่อชีวิตธรรมดาสามัญและชีวิตในชนบทมีแก่นสำคัญที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นคุณค่า เพราะประกอบไปด้วยความเรียบง่าย ความเป็นธรรมชาติ ผสมผสานกับการเคลื่อนไหวทางศิลปะและวรรณคดีในตอนปลายศตวรรษที่ 18 จนถึงต้นศตวรรษที่ 19 และลัทธิชาตินิยมที่แพร่หลายไปทั่วยุโรป สิ่งเหล่านี้ได้กระตุ้นให้ผู้คนทั่วไปสนใจและภาคภูมิใจในการที่ได้เป็นเจ้าของและมีส่วนร่วมในวัฒนธรรมดั้งเดิม พี่น้องกริมม์ (The Grimm Brothers) ได้รับการยกย่องอย่างมากในการรวบรวมนิทานที่ผู้เล่าเป็นคนธรรมดาสามัญ คนบ้านนอก นักเดินทาง แม่หมอลุง ซึ่งผู้คนทั่วไปชื่นชมว่างานของเขาเป็นศิลปะและมีคุณค่าพอที่จะอนุรักษ์ไว้ในรูปแบบดั้งเดิมของมัน ซึ่งตามความเป็นจริงแล้ว การถ่ายทอดนิทานมุขปาฐะเป็นคำเขียน ควรจะต้องถ่ายทอดออกมาเป็นแบบคำต่อคำ ตามหลักการศึกษาคติชนวิทยาในปัจจุบัน แดวิลเฮล์ม (Wilhelm) ก็อดไม่ได้ที่จะตกแต่งเรื่องของเขาให้มีสำนวนที่สละสลวย ทั้ง ๆ ที่เขาก็มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในลีลาการเล่าแบบดั้งเดิมของนิทาน และลีลานี้เองที่ช่วยให้เขาประสบความสำเร็จในการทำให้ผู้อ่านประทับใจ

จุดประสงค์ของนิทานพื้นบ้าน

สาระสำคัญของลีลาการเล่าแบบเก่าแก่ดั้งเดิมของนิทานมุขปาฐะก็คือ ความเป็นธรรมชาติของการเล่านิทาน นิทานจะบอกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ด้วยตัวของมันเองโดยไม่จำเป็นต้องมีการอธิบาย การวิพากษ์วิจารณ์ หรือการสอดแทรกบางสิ่งบางอย่างในขณะที่ผู้เล่ากำลังเล่าอยู่ ผู้เล่าจะเล่าด้วยน้ำเสียงที่จริงจัง เหมือนกับว่ามันเป็นเรื่องจริง ส่วนความพอใจของผู้ฟังนั้นไม่ได้เกิดจากการที่ตัวเองจะเกิดความประหลาดใจหรือสงสัยอะไรเกี่ยวกับนิทาน แต่เป็นความพอใจในแง่ที่ว่า ความปรารถนา หรือความคาดหวังของเราได้รับการสนองตอบ และเป็นที่ยืนยันว่าสิ่งที่พวกเขาได้พบเห็นหรือได้ค้นเคยนั้นเป็นสิ่งที่มียู่จริง เช่นตัวละครก็คือผู้คนที่เขาได้พบเห็นในชีวิตประจำวัน วัตถุพิเศษก็เป็นสิ่งของเครื่องใช้ในบ้าน ส่วนเรื่องของความเหนือวิสัยอื่น ๆ

เช่น การที่สัตว์พูดภาษาคนได้ หรือการที่มนุษย์แต่งงานกับสัตว์ ก็เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นเป็นประจำ ในนิทานจนไม่ใช่เรื่องผิดปกติ และผู้ฟังก็ทราบว่ามันคือความเหนือวิสัยจนไม่รู้สึกรู้สีกแปลกประหลาดใจ

หากจะกล่าวกันตามความเป็นจริงแล้ว การที่ผู้ฟังมีปฏิกิริยาหรือความรู้สึกตอบสนองต่อนิทานเรื่องใดเรื่องหนึ่งนั้นขึ้นอยู่กับว่า สีสการเล่าและโครงสร้างของนิทานเรื่องนั้นมีความคล้ายคลึงกับนิทานที่พวกเขารู้จักหรือไม่ และขึ้นอยู่กับการยึดมั่นในสูตร (formula) เดียวกัน เช่น กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว... ฯลฯ โดยไม่จำเป็นต้องคำนึงว่านิทานเรื่องนั้นจะมีอายุยืนนาน หรือแพร่กระจายไปอย่างกว้างขวางจนเป็นสากลหรือไม่ ตัวอย่างเช่น คนไทยจะรู้สึกคุ้นเคยกับเรื่องซินเดอเรลลาของกริมม์ เพราะมีเนื้อเรื่องคล้ายกับเรื่องปลาบู่ทองของไทย ทั้ง ๆ ที่คนไทยจะได้อ่านได้ฟัง ดูภาพยนตร์ ดูการ์ตูน เรื่องซินเดอเรลลาของแปร์โรลต์ (Perrault) มากกว่า

นักคติชนวิทยากล่าวกันว่านิทานเป็นเครื่องมือที่ใช้ตอบสนองความต้องการทางด้านจิตวิทยา คือความต้องการอำนาจ ความมั่งคั่ง และความรู้สึกปลอดภัย หรือพูดง่าย ๆ ก็คือความต้องการที่ดึกดำบรรพ์ที่มีลักษณะเป็นสากล นิทานจะตอบสนองความต้องการนี้ในลักษณะที่กระจ่างชัดเจนและกลมกลืนกันอย่างเป็นระเบียบ ซึ่งลักษณะเหล่านี้เป็นไปได้อย่างดีในเรื่องแบบบ้านเท็งคอดี ในขณะที่โลกปัจจุบันเต็มไปด้วยความยุ่งเหยิงซับซ้อนและมีเหตุการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมายโดยที่เราไม่อาจทำนายล่วงหน้าได้ นิทานจะเป็นสิ่งที่นำเสนอโลกแห่งจินตนาการที่เรียบง่ายเป็นระเบียบ และเป็นโลกที่มีกฎเกณฑ์ของมันเองและเต็มไปด้วยความสวยงามสดงดงาม

นิทานสามารถที่จะแพร่กระจายและแทรกแซงไปได้ทุกหนทุกแห่ง ไม่ว่าสถานที่นั้นจะทุรกันดารหรือแร้นแค้นเพียงใด และจะใช้เวลานานสักเท่าใด และในเมื่อนิทานเป็นสิ่งที่ไร้กาลเวลา มันจึงไม่มีข้อจำกัดในเรื่องสถานที่ด้วยว่าจะต้องระบุว่าเรื่องเกิดขึ้น ณ ที่ใด ยกเว้นนิทานแบบตำนานท้องถิ่น ดังนั้นสถานที่บางอย่างเช่น แม่น้ำ ป่า เมือง ที่ตั้งปราสาทราชวัง ฯลฯ จะปรากฏตัวออกมาเมื่อเป็นที่ต้องการ โดยไม่จำเป็นต้องเกริ่นล่วงหน้า และสถานที่เหล่านี้ล้วนแล้วแต่มีบทบาทหน้าที่ทางด้านสัญลักษณ์ทั้งสิ้น เช่นกระท่อมที่ต่ำต้อยที่พระเอกอาศัยอยู่ในตอนเริ่มเรื่องจะเป็นสัญลักษณ์แห่งความยากจนและความอับโชคของเขา ป่าที่มีดงมืด ถ้ำของยักษ์ เส้นทางไปสู่ใต้บาดาล คือสถานที่ที่เต็มไปด้วยความชั่วร้าย ที่เขาจะต้องฝ่าฟันไป และปราสาทอันเรืองรองไปด้วยของมีค่าก็คือสัญลักษณ์ของโชคที่เรียกครองตัวเขาเข้าไป

ตัวละครที่อยู่ในโลกของนิทาน คือ ตัวละครที่อยู่ในจินตนาการและความทรงจำของผู้เล่า และรอคอยเวลาที่ผู้เล่าจะดึงออกมาทำให้มีบทบาท แต่ตัวละครในนิทานแต่ละเรื่องจะมีบุคลิกที่ไม่ซับซ้อน และในการปรากฏตัวแต่ละครั้งจะมีความเปลี่ยนแปลงไปเพียงเล็กน้อย ผู้เล่าไม่เห็น

ความจำเป็นที่จะต้องกำหนดให้บุคลิกภาพของตัวละครซับซ้อนเลย นอกจากนี้ผู้เล่ายังนำเอา
ธรรมชาติเข้ามาเป็นส่วนประกอบของนิทานเพื่อดึงดูดความสนใจ เช่นพระอาทิตย์ พระจันทร์
ดาว ลม พายุ และสิ่งมีชีวิตคือสัตว์และพืช ซึ่งเข้ามามีบทบาทในนิทานในฐานะผู้ช่วยพระเอก
และนางเอก

โครงเรื่องของนิทานจะเป็นโครงเรื่องแบบเดียวกัน คือพระเอก หรือนางเอกจะมีบทบาท
ที่ต่ำต้อยในตอนเริ่มเรื่องและต้องเผชิญกับความยากลำบากต่าง ๆ นานา แต่ก็จะได้พบกับความสุข
และประสบความสำเร็จในตอนจบ ซึ่งจะเน้นความสำคัญด้วยสูตรอีกข้อหนึ่งที่ผู้ฟังและผู้่านิทาน
คุ้นเคยเป็นอย่างดีคือ “แล้วเขาก็ได้ครองคู่อยู่ด้วยกันตลอดไป” แต่ตามความจริงแล้ว ความสุข
แบบพระราชาก็พระเอกได้แต่งงานกับเจ้าหญิง ได้ครองอาณาจักร และเป็นที่ยอมรับของ
คนทั่วไปนั้น เป็นเพียงวิธีการหนึ่งในจำนวนหลาย ๆ วิธีการที่นิยมกันมากในการที่จะแสดงให้เห็น
เห็นความรู้สึกสมปรารถนา และความปลอดภัยมั่นคงในการดำรงชีวิต ซึ่งทำให้การจบของนิทาน
เป็นการจบที่เหมาะสม

วิธีการเล่านิทานอีกวิธีหนึ่งที่ผู้ฟังและผู้่านิทานคุ้นเคยและจะเกิดความพอใจในความ
เป็นระเบียบอันนี้ก็คือ การปรากฏซ้ำ ๆ กันของสถานที่ บุคคล หรือเหตุการณ์ การซ้ำนาฏการ
(actions) หรือซ้ำอนุภาค (motifs) ที่เกิดขึ้นบ่อยที่สุดในนิทาน คือ แบบอย่างของจำนวน 3¹ เช่น

- ความปรารถนา 3 ครั้ง
- การทำงานหนัก 3 ครั้ง
- การตายปริศนา 3 ครั้ง
- กลุ่มของตัวละคร 3 ตัว ที่ออกไปมีบทบาท

ฯลฯ

การใช้ตัวเลขที่เป็นจังหวะนี้จะทำให้ผู้อ่านผู้ฟังนิทานเกิดความคาดหมายที่ไม่เคยสร้าง
ความผิดหวังให้เขาเลย และพวกเขาจะทราบล่วงหน้าแล้วว่าผลลัพธ์ของเหตุการณ์จะเป็นเช่นไร
ความปรารถนาครั้งที่ 3 คือครั้งสุดท้าย จะเป็นความปรารถนาที่แก้ไขข้อขัดข้องในครั้งที่ 1 และ
ครั้งที่ 2 งานหนักครั้งที่ 3 คือครั้งสุดท้ายจะเป็นงานที่ยากที่สุด ปริศนาข้อที่ 3 จะเป็นปริศนาที่
แก้ไขสถานการณ์ทุกอย่าง น้องชายคนที่ 3 ซึ่งเป็นคนสุดท้ายจะประสบความสำเร็จในขณะที่
พี่ชายทั้งสองคนของเขาล้มเหลว

อนุภาคนี้คือ D1273.1.1 Three as magic number

จากโครงเรื่องดังกล่าวนี้ทำให้ผู้เล่านิทานมีแนวโน้มที่จะสร้างสรรค์เรื่องที่เฉียบแหลม และมีโครงสร้างที่ได้สัดส่วน คือการกระทำและโชคชะตาของตัวละครฝ่ายวีรบุรุษหรือตัวเอก (protagonist) และตัวละครฝ่ายปฏิปักษ์ (antagonist) จะมีความสมดุลกัน เท่าเทียมกัน และมีลักษณะเช่นเดียวกันกับน้ำหนักในตาชั่ง คือ ถ้าข้างหนึ่งขึ้น อีกข้างหนึ่งจะลง ซึ่งลักษณะเช่นนี้ เรียกว่า ความสมดุล (balance) และความตรงกันข้าม (contrast) ¹ ซึ่งตัวอย่างของจุดประสงค์ของนิทานที่ได้มาโดยวิธี balance กับ contrast นี้ คือเรื่อง “หญิงเลี้ยงห่าน” หรือ “The Goosegirl” ที่สาวใช้เข้าไปแทนที่เจ้าหญิงตัวจริง เมื่อเจ้าหญิงเดินทางไปแต่งงานโดยมีสาวใช้ตามไปด้วย สาวใช้ได้กลายเป็นเจ้าสาวตัวปลอมเข้ามาแทนที่เจ้าหญิง คือขณะที่เจ้าหญิงต้องลงไปตีมน้ำในแม่น้ำเองเพราะสาวใช้ไม่ยอมตักน้ำมาให้ สาวใช้ก็นั่งวางท่าหยิ่งเยโสอยู่บนหลังม้าของเจ้าหญิง เจ้าหญิงต้องคอยอยู่ที่สนามหญ้า ขณะที่สาวใช้เข้าไปในสถานที่ที่จัดไว้ต้อนรับ เจ้าหญิงถูกส่งตัวไปแต่งงานกับคนเลี้ยงห่าน ขณะที่เจ้าสาวตัวปลอมไปเข้าพิธีแต่งงานกับเจ้าชาย balance กลับกลายเป็นสภาพเดิมเมื่อสาวใช้ถูกกระชากเสื้อผ้าที่เธอขโมยมาสวมใส่ออกและถูกลงโทษ โดยการใช้ผ้าขาว 2 ตัวฉีกร่างกายออกเป็นชิ้น ๆ²

การเสนอความยุติธรรมที่ตามมาหลังจากการเสนอบทบาทของหญิงผู้ชั่วร้ายในเรื่องหญิงเลี้ยงห่านนั้นเป็นเรื่องธรรมดาสามัญมากสำหรับนิทานในสมัยดั้งเดิม และมันเป็นการเสนอศิลปะ ไม่ใช่การสั่งสอนศีลธรรมจรรยาที่จะเรียกร้องให้ความดีงามได้รับรางวัล และความชั่วร้ายได้รับการลงโทษ ทั้งนี้เพราะนิทานทั่ว ๆ ไปมีจุดมุ่งหมายที่จะนำเสนอตัวบุคคลมากกว่านำเสนอการสั่งสอนศีลธรรมที่แท้จริง ยกเว้นนิทานคติ ซึ่งมีจุดประสงค์ที่จะเสนอการสั่งสอนเป็นเบื้องต้นและเป็นความมุ่งหมายที่สำคัญที่สุด สำหรับนิทานโดยทั่วไปจะเสนอโชคชะตาของตัวละครโดยไม่ทำให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังตกอยู่ในความรู้สึกที่เคลือบแคลง ไม่กระจ่างชัด นั่นก็คือ ท่ามกลางความขัดแย้งระหว่างความดีอันบริสุทธิ์และความเลวทรามที่แท้จริง ชัยชนะของความดีจะต้องปรากฏชัดเจนและแน่นอน

นิทานโดยเฉพาะเทพนิยายบางเรื่องจะมีตอนจบที่มีการลงโทษตัวละครฝ่ายปฏิปักษ์อย่างโหดร้าย เช่นแม่เลี้ยงของสโนว์ไวท์ถูกบังคับให้ใส่รองเท้าเหล็กเผาไฟจนร้อนแดงเดินร่ำจนล้มลงตาย หรือพี่สาวทั้งสองคนของซินเดอเรลลาในสำนวนของกริมม์ถูกนกจิกตา ตาบอดทั้งคู่

¹ Alfred David, *The Twelve Dancing Princes and Other Fairy Tales* (Bloomington: Indiana University Press, 1964), p. xiv.

² *Ibid.*

ซึ่งลักษณะการแบบนี้จะทำให้ผู้อ่านนิทานสมัยใหม่ตกใจ และรู้สึกมีความกดดันมากในการที่จะต้องตีพิมพ์สิ่งเหล่านี้ให้เด็ก ๆ อ่าน ดังนั้นนิทานลายลักษณ์ที่นำมาตีพิมพ์ในตอนหลังจึงอาจจะมี การบิดเบือนตอนจบของเรื่องไป เป็นต้นว่า พระราชินีที่เป็นแม่เลี้ยงได้หัวใจแตกสลายตายไปด้วย ความริษยา แต่ตามความเป็นจริงแล้ว พวกนักคติชนวิทยาเห็นว่าการกระทำแบบนี้เปรียบเสมือน การเอายาขมมาเคลือบน้ำตาลให้เด็ก และทำให้คุณค่าของเรื่องเสียไปอย่างน่าเสียดาย เพราะ พวกเขาเห็นว่าลักษณะการตายของราชินีโหดร้ายนี้มีใช้การแก้แค้นของผู้เล่า หรือผู้เล่ามีความสุข ที่ได้กล่าวถึงเหตุการณ์ที่โหดร้าย แต่มันเป็นการตอบแทนหรือการแก้แค้นในลักษณะของการ ยกย่องสนับสนุนความดีอย่างแท้จริง รองเท้าเหล็กที่เผาไฟจนร้อนแดง คือภาพที่สมบูรณ์แบบของ ความริษยาอันร้อนแรงที่แผดเผาตัวพระราชินีเอง¹

นิทาน มักจะพรรณาสິงที่เกิดขึ้นภายนอก โดยไม่พรรณานาความรู้สึก อารมณ์ หรือ ความขัดแย้งภายในและกระบวนการของความคิด แต่จะพยายามทำให้ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นนาฏการ นั้นก็คือผู้เล่าจะไม่บอกผู้ฟังตรง ๆ ว่า น้องชายคนที่ 3 ซึ่งเป็นคนสุดท้าย เป็นคนที่มีความเห็นอก เห็นใจและพูดแต่ความจริง แต่จะใช้กลวิธีในการเล่า คือ กล่าวถึงพี่ชายคนโตที่ออกไปเผชิญโชค เขาได้พบขอลานซึ่งขออาหารกินและถามข่าวสารบางอย่างด้วย แต่เขาไม่ยอมให้อาหารแก่ ขอลาน มีหน้าซำยังตอบคำถามนั้นด้วยการโกหกและเยาะเย้ย พี่ชายคนที่สองก็จะมีกรปฏิบัติ แบบเดียวกัน แต่น้องชายคนเล็กจะแบ่งขนมปังของเขาให้ และให้ข่าวสารที่ขอลานต้องการ

นิทานเป็นสิ่งที่ตอบปัญหาที่มนุษย์สร้างขึ้นมาด้วยความใคร่รู้ว่า แท้ที่จริงแล้วโลกของเรา นี้เหมือนกับอะไร มนุษย์เราจะอยู่ในโลกนี้ได้อย่างไร นิทานประเภทที่ตอบคำถามแบบนี้ ได้ดีที่สุกก็คือ นิยายปรัมปรา ซึ่งจะให้คำตอบที่แน่นอน และเทพนิยาย ซึ่งจะให้คำตอบแบบ ข้อแนะนำ

มนุษย์มักถามตัวเองอยู่เสมอว่า
ฉันเป็นใคร
ฉันมาจากไหน?
ฉันจะทำอย่างไรกับปัญหาในชีวิต?
ต่อไปฉันจะเป็นอย่างไร
อะไรคือจุดมุ่งหมายของชีวิต?

ฯลฯ

¹ Ibid.

ในการตอบคำถามเหล่านี้ นั้น นิทานจะให้คำตอบแบบเรื่องเพื่อฝันมากกว่าที่จะเป็นความจริงหรือเป็นศาสตร์ แต่คำอธิบายที่เป็นความจริงจะไม่ช่วยให้คนบางส่วนเข้าใจหรือพอใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับเด็ก ๆ เด็กจะเกิดความสับสนไม่แน่ใจ หากเขาได้รับคำอธิบายว่า โลกเรานี้คือดาวเคราะห์ที่โคจรไปรอบ ๆ ดวงอาทิตย์ เพราะเขาจะรู้สึกว่าโลกนี้ไม่ปลอดภัย ไม่มีความมั่นคง ในใจของเด็ก ๆ อยากจะได้รับการยืนยันว่าโลกของเรานี้มีที่อยู่ของมันเป็นอย่างมั่นคง ดังนั้นเขาจะพอใจ หากได้รับคำอธิบายที่เขารู้สึกว่าดีกว่า คือคำตอบจากนิยายปรัมปราที่ระบุว่า โลกของเรานี้อยู่บนหลังเต่า หรือปลาอานนท์ หรือมียักษ์แบกเอาไว้ แทนที่จะระบุว่า เป็นดาวดวงเล็ก ๆ ดวงหนึ่งที่ลอยอยู่ในพื้นที่ว่างอันหาขอบเขตไม่ได้ ซึ่งในความรู้สึกของเด็กจะเป็นสิ่งที่น่ากลัว เจ็บเหว และว่าเหวอ้างว้าง และนั่นก็คือสาเหตุที่คนในสมัยโบราณสร้างภาพของแม่มดผู้โอบอุ้มคุ้มครองขึ้นมา ภาพนี้อาจจะเป็นฟ้า หรือเป็นแผ่นดิน เพื่อให้ความอบอุ่นแก่จิตใจ และนอกจากนี้ยังสร้าง “ผู้พิทักษ์” ที่อยู่ในจินตนาการขึ้นมา เช่น เทวดาประจำตัวตอนที่นอนหลับ ซึ่งเป็นเรื่องที่ทำให้เกิดความรู้สึกมั่นคง ปลอดภัย

นอกจากนี้ นิทานยังเป็นสิ่งที่สามารถสอนบทเรียนทางศีลธรรมจรรยาที่เข้มงวดและน่าเบื่อ โดยการแปรบทเรียนนั้นออกมาเป็นรูปของสิ่งที่ให้ความเพลิดเพลินได้ เช่น นิทานเรื่องบิวตี้กับสัตว์ป่า (Beauty and the Beast) ซึ่งมีเนื้อเรื่องที่สื่อความรู้สึกที่ละเอียดอ่อน อ่อนโยน นุ่มนวล เรื่องนี้เป็นนิทานเก่าแก่ที่เล่าถึงเด็กสาวผู้ปลดปล่อยคนรักที่เป็นสัตว์ให้พ้นจากคำสาป สัตว์นี้จะเปลี่ยนสภาพไปเป็นเจ้าชายในสายตาของหญิงที่รักเขา ดังที่บิวตี้พูดว่า “ฉันขอยืนยันว่าฉันพอใจในตัวท่าน ฉันรักท่าน และเมื่อฉันคิดว่าฉันรักท่านแล้ว ท่านไม่ได้ดูอัปลักษณ์น่ารังเกียจในสายตาของฉันเลย”¹ ด้วยเหตุนี้เราจะมองเห็นจากพัฒนาการของเนื้อเรื่องว่า บิวตี้เปลี่ยนแปลงความรู้สึกจากความกลัวไปเป็นความเป็นมิตร จากความเป็นมิตรกลายเป็นความประทับใจ และจากความประทับใจกลายเป็นความรัก ซึ่งเป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้สึกของตัวละครที่สละสลวย อ่อนโยน นุ่มนวล และทำให้ผู้อ่านผู้ฟังนิทานรู้สึกว่าตัวละครนี้เต็มไปด้วยความดีงาม

อันที่จริงแล้วเหตุการณ์เป็นจำนวนมากในนิทานไม่ได้ระบุถึงความดี ความพอใจ ความเป็นสุขอย่างเดี่ยวแต่จะเป็นเรื่องของความไม่พอใจและความทุกข์ด้วย ดังที่เราจะสังเกตเห็นได้ว่านิทานบางเรื่องไม่ได้จบอย่างมีความสุข แต่ส่วนใหญ่ นิทานจะจบลงด้วยดี ทำให้ผู้อ่านผู้ฟังลืมไปว่าภาวะเหตุการณ์ตอนแรก ๆ ในเนื้อเรื่องไม่ได้เป็นไปอย่างดีเลย เช่น ซินเดอเรลลา ไม่ใช่เด็กสาว

¹ Ibid.

ธรรมดา ๆ ที่หน้าตาสวยงาม ผิวพรรณถูกขัดสีฉวีวรรณอย่างสะอาดสะอ้าน แต่งกายงดงาม หรรษา และยิ่งไปกว่านั้นคือมีคุณงามความดีอันล้นเหลือเป็นคุณสมบัติประจำตัว เพราะในนิทาน ไม่ได้ระบุอย่างละเอียด เพียงแต่ผู้อ่านผู้ฟังเข้าใจกันเช่นนั้น ซึ่งถ้าหากเธอมีคุณสมบัติและ รูปสมบัติเหมาะสมเพียงพอ ก็เป็นการสมเหตุสมผลที่เธอจะได้ไปร่วมในงานสังคมที่มีแต่คนชั้นสูง แต่ในทางตรงกันข้าม ในการเปิดฉากเหตุการณ์ตอนแรก ซินเดอเรลลามีฐานะเท่าเทียมกับ คนรับใช้เท่านั้น ซึ่งเธอก็ยอมรับสภาพนี้ด้วยความเต็มใจ ความจริงเธอมีสิทธิเต็มที่จะไปปรากฏ ตัวในงานเลี้ยงที่คนอื่น ๆ ได้รับเชิญโดยไม่จำเป็นต้องมีแม่ทูนหัวที่เป็นนางฟ้ามาเนรมิตเครื่อง แต่งกายที่สวยงามให้ (ในสำนวนของแปร์โรลต์) เพราะถ้าไม่ทำวิเศษของนางฟ้าไม่ได้ทำ ให้ลักษณะเด่นของเธอเปลี่ยนไป สิ่งที่เปลี่ยนไปคือเสื้อผ้าเท่านั้น แม้ว่าพอนาฬิกาตีบอกเวลา เกยงคืนแล้ว ทุกสิ่งทุกอย่างจะหายไปหมด แต่รองเท้าแก้วของเธอยังอยู่และเธอก็ยังสวมรองเท้า นั้นได้ ข้าราชการบริวารที่มาจากวังของเจ้าชายก็ยังจดจำความงามของเธอได้ แม้ว่าเธอจะแต่งกาย ด้วยเสื้อผ้าที่ปอนเพียงไร และพวกข้าราชการก็ขออนุญาตให้เธอได้สวมรองเท้าข้างนั้น

น่าสังเกตว่า ตัวละครในนิทานที่เป็นคนสุภาพอ่อนโยน นุ่มนวล มักจะถูกกดให้มีฐานะ ต่ำต้อยลงด้วยคำสาปของนางฟ้า แม่มด หรือความเลวทรามร้ายกาจของมนุษย์นั่นเอง แต่ ในทางกลับกัน ผู้ที่มีฐานะต่ำต้อยอยู่แล้วไม่จำเป็นต้องถูกกล่อมเกลามาเป็นคนสุภาพ นุ่มนวล เช่นสาวใช้ในเรื่องหญิงเลี้ยงห่าน เป็นต้น ตัวอย่างนี้จะเห็นได้จากสโนว์ไวท์กับเจ้าหญิงนิทราผู้เกิดมา ในราชวงศ์ แต่ถูกโชคชะตาทำให้พลัดพรากจากวังไป หรือถูกสาปให้หลับไปถึง 100 ปี โชค ชะตานั้นมีผู้กำหนดคือ แม่เลี้ยงผู้เป็นราชินีและนางฟ้าใจร้าย ส่วนซินเดอเรลลาก็ถูกทดสอบ เพื่อที่จะพิสูจน์ว่าเธอมีค่าคู่ควรกับเจ้าชายของเธอหรือไม่ ในเนื้อหาของนิทานมักจะมีการใช้ เวทมนตร์มายามาเป็นกลวิธีในการดำเนินเรื่อง และในที่สุดความจริงก็เปิดเผยว่า คนหรือสัตว์ หรือสิ่งมีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับเวทมนตร์มายานั้น แท้ที่จริงแล้วคืออะไร เช่น

หญิงขอทานที่บ่อน้ำพุ คือนางฟ้า (เรื่อง Diamonds and Toads หรือ The Tale of the Kind and Unkind Girls)

สัตว์ป่าในเรื่องบิวตี้กับสัตว์ป่าแท้ที่จริงคือพระราชา (เรื่อง Beauty and the Beast)

กบคือเจ้าชายที่งามสง่า (เรื่อง The Frog Prince)

ซากศพ คือเจ้าหญิงที่มีชีวิต (เรื่อง Snow White)

ฯลฯ

แต่ตามความเป็นจริงแล้ว ผู้อ่านผู้ฟังจะไม่ต้องการเผชิญกับเวทมนตร์มายาหรืออันตรายแบบเดียวกับที่พระเอกนางเอกได้เผชิญนี้ เพราะพวกเขาทราบดีว่า หลายสิ่งหลายอย่างในเทพนิยายเป็นสิ่งที่เป็นไปได้เช่น ความปรารถนา จะไม่มีทางเป็นความจริงไปได้อย่างแน่นอน บางครั้งดูเหมือนกับผู้ตั้งความปรารถนานั้นจะโง่งงด้วยซ้ำไป เช่น การปรารถนาให้ไส้กรอกไปติดอยู่ที่ปลายจมูกของภรรยา เรื่อง The Three Wishes หรือกษัตริย์ไมดาส (Midas) ผู้ปรารถนาจะให้ทุกสิ่งที่เขาสัมผัสกลายเป็นทอง เป็นต้น และนอกจากนี้ การตั้งความปรารถนาจะทำให้เกิดเงื่อนไขที่ยากต่อการปฏิบัติ เช่น แม่ต้องนำลูกคนแรกมาเป็นตัวประกัน ในเรื่อง Rapunzel และ Rumpelstilzchen หรือแม้แต่สิทธิของซินเดอเรลลาก็หมดสิ้นไปหลังจากที่เวลาแห่งความสุขผ่านไปเพียง 2-3 ชั่วโมงเท่านั้น แต่ในที่สุดนิทานก็จะทำให้ผู้อ่านผู้ฟังรู้สึกสบายใจในตอนจบ คือจะมีความมหัศจรรย์บางประการเกิดขึ้นมา เช่น กุ๊วรัก หรือสามีภรรยาจำกันได้ คำสาปแช่งอันเป็นต้นเหตุของความโชคร้ายเสื่อมสลายไป ตัวละครเผชิญกับงานหนักหรือความผิดหวังอย่างกล้าหาญ (ในกรณีที่นิทานไม่ได้จบลงอย่างที่ผู้อ่าน-ผู้ฟังหวัง) การหลุดพ้นจากภาวะยากจน ผู้ที่เคยถูกเกลียดกลับถูกรัก เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้ นิทาน ไม่ว่าจะเป็นิทานที่เล่าแบบมุขปาฐะมาตั้งแต่สมัยดั้งเดิม หรือนิทานที่มีผู้รวบรวมนำมาเขียนกล่าสำนวนใหม่ เช่นนิทานของชาร์ลส์ แปร์โรลต์ (Charles Perrault) หรือการเขียนนิทานขึ้นใหม่ตามแบบของฮันส์ คริสเตียน แอนเดอร์เซน (Hans Christian Andersen) หรือออสการ์ ไวลด์ (Oscar Wilde).¹ จะมีลักษณะแตกต่างกันไปตามบุคลิกภาพและรสนิยมของผู้เล่าหรือผู้เขียนแต่ละคน เป็นต้นว่า เนื้อหาหนัก มีสาระน้อย เป็นเชิงคติสอน ยั่วล้อเสียดสีเกี่ยวกับความรัก ความเศร้าโศก เกี่ยวกับศาสนา มีความแปลกพิสดาร หรือเพ้อฝัน ฯลฯ มันจะเป็นการแสดงออกของความแตกต่างของอารมณ์หรือความแตกต่างของสารัตถะ แต่จะเป็นความแตกต่างในเรื่องใดนั้น เราถือนักเขียนหรือนักเล่านิทานจะนำตัวเองเข้าไปอยู่ในโลกแห่งจินตนาการ และแต่ละคนจะพยายามทำให้ผู้อ่าน-ผู้ฟังได้พบกับสิ่งใหม่ ๆ หรือพบกับประสบการณ์บางอย่างในโลกนั้น ตามความสามารถของแต่ละบุคคล

การวิเคราะห์นิทานพื้นบ้าน

การศึกษานิทานพื้นบ้านอย่างจริงจังได้เริ่มขึ้นเมื่อพี่น้องกริมม์ได้คาดคะเนเกี่ยวกับนิทานที่เขารวบรวมมาในช่วง ค.ศ.1820 และปรากฏว่าการศึกษานิทานเชิงประวัติศาสตร์

¹ เช่นเรื่อง The Selfish Giant

และเชิงเปรียบเทียบนั้น จะใช้วิธีการที่ไม่เหมือนกันระหว่างนิทานมุขปาฐะและนิทานลายลักษณ์

สถิติ ธรอมป์สัน¹ กล่าวว่าในการศึกษาตัวบทของนิทานลายลักษณ์นั้น ผู้ศึกษามักจะพยายามสร้างสายโซ่แห่งความสัมพันธ์โดยตรงให้กับสำนวนของนิทานเรื่องเดียวกันในทันที เช่น เมื่อพบนิทานลายลักษณ์สำนวน ก. ซึ่งบันทึกขึ้นในศตวรรษที่ 5 ที่อิตาลี โดยนักเขียนที่เป็นที่รู้จักคนหนึ่ง สำนวน ข. จะเป็นการนำมาเขียนใหม่ในศตวรรษที่ 11 ที่ปารีส โดยพระชาวฝรั่งเศส เราจะมองเห็นว่าพระได้อาศัยสำนวน ก. เป็นหลัก และการค้นคว้าของเราจะเกี่ยวกับการค้นหาความจริงในการที่เขาเข้าไปสู่สำนวน ก. และพิจารณาว่าเขาทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอะไรบ้างในเนื้อหาของสำนวน ข. แต่ความจริงที่ว่า สำนวน ก. มาจากอิตาลีและสำนวน ข. มาจากฝรั่งเศส และระยะเวลาห่างกันถึง 6 ศตวรรษกลับเป็นสิ่งที่สำคัญน้อยกว่า ครั้งหนึ่ง สำนวนลายลักษณ์ที่ถูกเก็บไว้อย่างดีจะนำมาใช้ในเวลาและสถานที่ใดก็ได้ และไม่จำเป็นที่ผู้ศึกษาจะต้องนำตัวเองเข้าไปเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ในช่วงเวลาหลายศตวรรษ ขณะที่เอกสารนี้อยู่ในห้องสมุดหรือเดินทางข้ามพรมแดนไปในเมื่อในที่สุดมันก็จะไปถึงปารีส และถึงตัวพระชาวฝรั่งเศสรูปนั้น แต่สำหรับนิทานมุขปาฐะ ทุกสิ่งที่กล่าวมานี้จะกลายเป็นเรื่องสำคัญ เราจะพบว่ามิตานที่ร้อยกรองไว้อย่างดีเป็นหลาย ๆ ร้อยสำนวนที่มาจากทั่วยุโรป และส่วนใหญ่ของเอเชีย และแสดงให้เห็นความคล้ายคลึงกับนิทานอื่น ๆ ทั้งที่เป็นความคล้ายคลึงที่สำคัญ และไม่สำคัญ ไม่เพียงแต่ในห้องถิ่นที่เราได้นิทานเหล่านี้มาเท่านั้น แต่ในส่วนอื่น ๆ ของโลกที่ห่างไกลออกไปด้วย

ธรอมป์สันเห็นว่าในขั้นแรก สิ่งที่น่าสนใจ สะดุดความคิดของผู้ศึกษามากที่สุดก็คือ ความผันแปรเปลี่ยนแปลงอย่างมากภายในสำนวนเป็นร้อย ๆ สำนวนนี้ ซึ่งความผันแปรนี้เป็นเรื่องของอนุภาค (motifs) และตอน (episodes) มากกว่าอย่างอื่น แต่ถ้าเราพิจารณาอย่างใกล้ชิดแล้ว เราจะเห็นว่า นิทานเหล่านี้เป็นเรื่องที่ผู้คนทั้งชายและหญิงได้เล่ามาเป็นเวลานานนับศตวรรษ และในสถานที่หลาย ๆ แห่งจนดูเหมือนว่าชีวิตของนิทานเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตของเขา และเราสามารถที่จะเข้าใจนิทานได้ เพียงแต่เรารู้จักผู้เล่านิทานและผู้ฟังนิทานเท่านั้น และในการพิจารณาเส้นทางที่นิทานเดินทางไป ผู้ศึกษาควรที่จะสร้างสมมติฐานเกี่ยวกับกำเนิด และอย่างน้อยที่สุดก็พยายามที่จะสืบเสาะหาว่า นิทานถูกอนุรักษ์ไว้ในความทรงจำภายใต้เงื่อนไขทางภูมิศาสตร์

¹ Stith Thompson, "The Star Husband Tale," in *The Study of Folklore*, ed. Alan Dundes (Englewood Cliffs, N. J. : Prentice-Hall, 1965), pp. 416-1.

และประวัติศาสตร์แบบใด ซึ่งจะเห็นว่า วิธีการที่ใช้กับนิทานลายลักษณ์นั้นแทบจะนำมาใช้ไม่ได้เลย

ธอมป์สันกล่าวต่อไปว่า นักวิชาการในสมัยศตวรรษที่ 19 ไม่ได้สนใจที่จะศึกษาปัญหาที่เขาเสนอขึ้นมาตั้งแต่พยายามที่จะแก้ปัญหา 2 ประการคือ

1. นิทานพื้นบ้านมาจากไหน
2. นิทานพื้นบ้านมีจุดประสงค์และความหมายอย่างไร

ตามความเป็นจริงแล้ว นักวิชาการทั้งหลายไม่ได้ทราบถึงความยากลำบากในการศึกษานิทานเดี่ยว ๆ ซึ่งพอเวลาผ่านไปถึงช่วงสิ้นศตวรรษที่ 19 นักวิชาการกลุ่มหนึ่งก็มองเห็นวิถีทางที่จะศึกษานิทานเดี่ยว ๆ เฉพาะเรื่องจากข้อมูลนิทานพื้นบ้านทั่ว ๆ ไปได้ แนววิเคราะห์นี้คือการใช้ระเบียบวิธีภูมิ-ประวัติ ซึ่งพวกเขาจะไม่สนใจทฤษฎีแบบ polygenesis เลย คาร์ล โครน (Kaarle Krohn) ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นผู้หนึ่งในการนำเสนอแนวคิดนี้ได้กระตุ้นให้แอนตี อาร์เน (Antti Aarne) สร้างแบบเรื่อง (tale type) ขึ้นมาเพื่อช่วยในการศึกษาวิเคราะห์นิทาน ดัชนีแบบเรื่อง (type index) ของอาร์เน และดัชนีอนุภาคของวรรณกรรมพื้นบ้าน (motif-index) ของธอมป์สัน จัดว่าเป็นดัชนีมาตรฐานที่นำไปใช้กับการศึกษานิทานในสังคมทุกแห่ง

ธอมป์สันมีความเห็นว่า ในการศึกษาพื้นบ้านนั้น สิ่งที่สำคัญมากคือการวิเคราะห์ข้อมูลและการนำข้อมูลมาจัดเรียงลำดับให้เป็นระบบ เพราะฉะนั้นนิทานพื้นบ้านมีอยู่เป็นจำนวนมากและมีรูปแบบต่าง ๆ กัน นอกจากนี้มันยังแพร่กระจายไปตามพื้นที่ต่าง ๆ (ตามสภาพภูมิศาสตร์) ตามกาลเวลาที่ผ่านไป (เป็นเชิงประวัติศาสตร์) ซึ่งเป็นสาเหตุให้สืบสาวเรื่องราวได้อย่างยากลำบาก ผู้ที่ศึกษานิทานในสมัยแรก ๆ มักจะถูกจำกัดอยู่กับพื้นที่ตามสภาพภูมิศาสตร์ และมักจะสับสนอยู่เสมอในการวิเคราะห์แบบเรื่องและอนุภาคของนิทาน

ธอมป์สันซึ่งเป็นนักวิชาการกลุ่มระเบียบวิธีภูมิ-ประวัติ กล่าวว่า ในการที่จะอ้างถึงโครงเรื่องของนิทานแต่ละเรื่องนั้น ในสมัยแรก ๆ เราเพียงแต่พูดถึงชื่อเรื่องนิทานที่เป็น “คำพูดติดปาก” ก็เพียงพอแล้ว เช่น

Cinderella

Puss in Boots

Jack the Giant Killer

Rumpelstilzchen

ฯลฯ

นิทานเหล่านี้เป็นนิทานที่คนทั่วไปรู้จักกันดี และง่ายต่อการอ้างอิงถึง ทั้งยังอยู่ในแหล่งรวบรวมนิทานของกริมม์ด้วย และด้วยเหตุที่นิทานกริมม์มีจำนวนที่ไม่มากจนเกินไป ทั้งยังจัดเรียงลำดับไว้เป็นระเบียบ นักคติชนวิทยาจึงอ้างอิงนิทานกริมม์ไปตามหมายเลข ซึ่งคนฟังส่วนใหญ่จะเข้าใจและจดจำได้

ต่อมาเมื่อผู้สนใจรวบรวมนิทานมากขึ้นโดยที่นิทานของกริมม์เป็นแรงบันดาลใจ นิทานที่รวบรวมขึ้นใหม่นี้มีหลายแหล่งหลายสำนวน ทำให้เกิดอุปสรรคในการที่จะใช้ระบบนี้ต่อไป เพราะปรากฏว่านิทานหลายเรื่องที่แพร่กระจายไปตามประเทศต่าง ๆ หรือแม้แต่ในประเทศเดียวกันก็ตาม จะมีชื่อเรื่องเปลี่ยนไปหรือต่างกันไปตาม การใช้ชื่อเรื่องที่เป็น “คำพูดติดปาก” จึงทำให้เกิดปัญหา เช่น นิทานสแกนดิเนเวียจะมีเรื่องซินเดอเรลลาที่ตัวเอกเป็นเด็กหนุ่มและมีชื่อเรียกว่า “Askeladden” หรือ “the ash lad” หรือคนแคระที่ชื่อ Rumpelstilzchen ก็กลายเป็น “Tom-Tit-Tot” ไปในนิทานพื้นบ้านของอังกฤษและเรื่องอื่น ๆ ก็จะมีชื่อตามท้องถิ่นต่าง ๆ ในประเทศที่นิทานแพร่กระจายอยู่ ดังนั้นการใช้หมายเลขของนิทานของกริมม์มาช่วยในการแบ่งประเภทแต่เดิมจึงจำกัลดลงไปเป็นแบบเรื่องของนิทานกริมม์เท่านั้น

ประมาณครึ่งหลังของศตวรรษที่ 19 นักวิชาการจากเดนมาร์กคนหนึ่งคือ สเวนด์ กรุนด์ทวิก (Svend Grundtvig) ได้คิดระบบการแยกประเภทของนิทานพื้นบ้านขึ้นมาเพื่อนำมาใช้กับนิทานของเดนมาร์ก แต่ระบบของเขาแคบและไม่ควรนำมาใช้กับนิทานพื้นบ้านทั่วไป เนื่องจากกรุนด์ทวิกต้องการศึกษานิทานเดนมาร์กเพื่อความสะดวกของตัวเองเท่านั้น ไม่ได้คิดจัดทำให้เป็นสากลแต่อย่างใด

การวิเคราะห์นิทานด้วยดัชนีแบบเรื่องและดัชนีอนุภาค

เมื่อคาร์ล โครน ศึกษาิทานสัตว์โดยนำหลักเกณฑ์ของระเบียบวิธีภูมิ-ประวัติมาใช้ในลักษณะเดียวกับที่จูเลียส (Julius) บิดาของเขาวิเคราะห์มหากาพย์พื้นบ้าน เรื่องคาเลวาลานั้น เขาจัดทำบัญชีรายชื่อนิทานโดยยึดเอาตำราของยุโรปเป็นหลัก ตำรานั้นเสนอแนะวิธีการจัดระบบการแยกประเภทที่เป็นมาตรฐานของเทพนิยาย (Märchen) และนิทานพื้นบ้านของยุโรป เรื่องอื่น ๆ ต่อมาเขาก็เกิดความคิดขึ้นมาว่า ถ้าหากในวงการศึกษานิทานมีดัชนีแบบนี้แบบนิทานของยุโรปขึ้นมาแล้ว ดัชนีนิทานนี้จะประโยชน์อย่างใหญ่หลวง เพราะจากประสบการณ์ของเขาเอง คาร์ลได้รับความลำบากมากในการเก็บรวบรวมนิทานสัตว์จำนวนมากจากแหล่งต่าง ๆ ในหลาย ๆ ประเทศประกอบกับความคิดว่านิทานของยุโรปโดยเฉพาะอย่างยิ่งพวก Märchen

นี่น่าจะมีแบบเรื่องของมันเองอยู่ เพราะเขาได้พบว่านิทานที่เขารวบรวมมานั้นมีเรื่องที่ซ้ำ ๆ กัน อยู่แต่แตกออกเป็นหลายสำนวน เขาจึงเสนอให้ แอนตี อาร์น (Antti Aarne) ศิษย์ของเขาจัดทำดัชนีของแบบเรื่องโดยใช้นิทานยุโรปโดยเฉพาะที่เล่ากันอยู่ในฟินแลนด์เป็นแหล่งข้อมูลใหญ่ อาร์นทำแบบเรื่องนี้สำเร็จและตีพิมพ์ใน ค.ศ.1910 ใน Folklore Fellows Communications หรือ FFC No.3

สติธ ธอมป์สัน นำแบบเรื่องนี้มาแปลเป็นภาษาอังกฤษและปรับปรุงใหม่โดยขยายความเพิ่มเติม ตีพิมพ์ใน ค.ศ.1928 และปรับปรุงอีกครั้งหนึ่งโดยตีพิมพ์ใน FFC No.184 ใน ค.ศ.1961 โดยใช้ชื่อเรื่องว่า The Types of the Folktale ซึ่งดัชนีแบบเรื่องนี้เป็นเครื่องมือสำคัญในการรวบรวมนิทาน การจัดเก็บนิทานและการวิเคราะห์เปรียบเทียบนิทานทั่ว ๆ ไป โดยไม่จำเป็นต้องเป็นนิทานยุโรปเท่านั้น

ธอมป์สันเสนอแนะว่า ในการที่จะจัดเรื่องเล่าพื้นบ้านให้เป็นระบบโดยนำแบบเรื่องและอนุภาคมาใช้ประโยชน์นั้น เราจะต้องทราบถึงความแตกต่างระหว่างแบบเรื่องและอนุภาคเสียก่อน เพราะปัญหาในการจัดระบบจะเกิดขึ้นจากส่วนประกอบของนิทานทั้งสองแบบนี้ เนื่องจากมันควรจะต้องนำมาใช้ไปพร้อม ๆ กันในลักษณะที่ลงรอยกันด้วย ธอมป์สันได้ยกตัวอย่างการวิเคราะห์ของมิสค็อกซ์ (Miss Cox หรือ Marian Cox) ซึ่งศึกษาเรื่อง Cinderella ของกริมม์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า นิทานที่สมบูรณ์ทั้งเรื่อง หรือแบบเรื่อง 1 แบบ จะประกอบด้วยจำนวนอนุภาคในลักษณะของการรวมกันอย่างมีลำดับที่แน่นอน

ซินเคอเรลลา

แปลจากหนังสือ The Complete Brothers Grimm Fairy Tales ที่ Lily Owens เป็นบรรณาธิการ ภาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีชายผู้ร่ำรวยคนหนึ่งซึ่งภรรยาของเขาป่วยหนักใกล้จะตาย ก่อนตายเธอเรียกบุตรสาวคนเดียวของเธอให้เข้ามาใกล้ ๆ และตั้งเสียว่า

“ลูกรักของแม่ ถ้าแม่ตายแล้ว ขอให้ลูกเป็นคนดีและมีจิตใจเมตตากรุณาเหมือนกับตอนที่แม่ยังอยู่ เมื่อลูกเกิดความเดือดร้อนเมื่อไร สวรรค์ก็จะช่วยเจ้า ส่วนแม่เองก็จะกลายเป็นเทวดา คุ่มครองตัวเจ้าด้วย”

ต่อมาอีกไม่นานหญิงนั้นก็ตาย หญิงสาวจะไปนั่งร้องไห้อยู่ที่หลุมฝังศพแม่ของเธออยู่เสมอ แต่เธอก็ไม่เคยลืมคำสั่งสอนของแม่ เธอเป็นคนใจบุญ มีเมตตากรุณาและสุภาพอ่อนโยนกับคนทุกคน

แล้วเวลาก็ผ่านไปจนฤดูหนาวมาถึง หิมะตกลงมาคลุมหลุมฝังศพนั้น จนกระทั่งฤดูใบไม้ผลิ พ่อของเธอก็แต่งงานใหม่ แม่ใหม่ของเธอมีลูกติดสองคนเป็นหญิงที่มีรูปร่างหน้าตาสวยงาม แต่ใจร้าย และเป็นคนอาฆาตพยาบาท ทั้งสองจึงฉวยาน้องสาวผู้น่าสงสารมาก ในที่สุดก็บอกให้แม่ของเธอส่งน้องสาวไปอยู่ในครัว พวกเขาพูดว่า “จะให้หนึ่งคนโง่หนึ่งมานั่งอยู่ในห้องรับแขกปนกับพวกเราหรือ ใครที่ต้องกินก็ควรจะต้องทำงานเพราะฉะนั้นก็ส่งหล่อนไปอยู่ในครัวกับแม่ครัวดีกว่า”

แล้วพวกเขาก็ยึดเสื้อผ้าสวย ๆ ของหญิงสาวไปหมดและนำเสื้อผ้าเนื้อหยาบไม่สวยงามกับรองเท้าไม้มาให้สวมพร้อมทั้งเยาะเย้ยว่า

“ดูเจ้าหญิงที่แสนสวยของพวกเราซิ! ดูซิว่าหล่อนแต่งตัวอย่างไร”

พวกเขาพูดพลางหัวเราะพลาง และขับไล่หญิงสาวไปอยู่ในครัว ซึ่งที่นั่นเธอจะถูกบังคับให้ทำงานหนักตั้งแต่เช้าจรดค่ำ เธอต้องตื่นเข้าไปตักน้ำ ก่อไฟ ทำอาหาร ซักผ้า นอกจากนี้พี่สาวทั้งสองคนยังหาทางแกล้งเธอทุกวิถีทาง เช่นดูค่าเมื่อมีโอกาส หรือแกล้งผลักแรง ๆ ให้หกล้ม

ตอนกลางคืน ในขณะที่เธอเหนื่อยจากการทำงานมาทั้งวัน เธอก็ไม่มีแม้แต่เตียงสำหรับนอน และพออากาศหนาว เธอก็ต้องซุกตัวเข้าไปในกองขี้เถ้าที่เตาไฟเพื่ออาศัยไอร้อน ทำให้ตัวเธอสกปรกขมุกขมอมจนพวกพี่สาวและแม่เลี้ยงเรียกเธอว่า Cinderella

วันหนึ่งพ่อของซินเดอเรลลาจะไปเที่ยวงาน จึงถามพี่สาวทั้งสองของซินเดอเรลลาว่าอยากได้อะไรเป็นของขวัญ พี่สาวคนโตตอบว่าอยากได้เสื้อผ้าสวย ๆ ส่วนพี่สาวคนที่สองตอบว่าอยากได้สร้อยคอมุก เมื่อเขาถามซินเดอเรลลาบ้าง เธอตอบว่า เธออยากได้กิ้งก่าครั้งแรกที่ดี กระทั่งหมวกของพ่อตอนที่เดินทางกลับบ้านบ้าน พ่อของเธอก็หาซื้อของขวัญสำหรับลูกเลี้ยงทั้งสอง และขณะที่เดินทางกลับบ้านนั้นก็ยังมีกิ้งก่าเฮลิเลียนออกมากระทบกับหมวกของเขา เขาจึงหักกิ้งก่าเฮลิเลียนนั้นกลับมาด้วย

ซินเดอเรลลาดีใจมากที่ได้กิ้งก่าเฮลิเลียน เธอรีบนำมันไปปลุกที่หลุมฝังศพของแม่ของเธอแล้วร้องไห้จนน้ำตาไหลรดกิ้งก่านั้นจนในที่สุดกิ้งก่าก็เติบโตขึ้นเป็นต้นไม้ใหญ่ เธอจะไปรดน้ำต้นไม้ทุกวัน วันละสามครั้ง เพื่อสวดมนตร์และร้องไห้คร่ำครวญอาลัยรักแม่ของเธอ และทุกครั้งเมื่อเธอไปรดน้ำนั้นจะมีนกตัวเล็ก ๆ สีขาวเกาะอยู่บนกิ้งก่าไม้ เพื่อโยนสิ่งของที่เธอปรารถนาลงมาให้

ต่อมาพระราชานางแคว้นนั้นจัดงานเต้นรำขึ้นมา งานนี้ใช้เวลาถึง 3 วัน พระองค์ได้เชิญหญิงสาวสวยทุกคนมาในงาน เพื่อที่จะได้เลือกคู่ให้กับเจ้าชายด้วย พี่สาวทั้งสองของซินเดอเรลลา

ตื่นตื่นดีใจมาก ทั้งสองเรียกซินเดอเรลลามาสั่งให้เตรียมทำผมให้ ให้ขัดและตกแต่งรองเท้าให้สวยงามเพื่อเตรียมตัวไปงานเต้นรำที่พระราชวัง แต่พอซินเดอเรลลาทราบข่าวงานเต้นรำนี้เธอก็เริ่มร้องไห้เสียใจ เพราะเธอชอบเต้นรำมากและอยากจะไปร่วมงานนี้ด้วย เธอจึงไปอ้อนวอนขอให้แม่เลี้ยงอนุญาตให้เธอไปร่วมงาน ซึ่งแม่เลี้ยงก็โกรธมาก ดุด่าซินเดอเรลลาต่าง ๆ นานาว่าไม่เจียมตัวว่าเนื้อตัวสกปรก เสื้อผ้าก็ไม่มีใส่ แต่เธอก็ยังคงอ้อนวอนต่อไปจนแม่เลี้ยงรำคาญจึงแกล้งเอาเมล็ดพืชจำนวนมากมาโปรยปนกับกองขี้เถ้า และสั่งว่า ซินเดอเรลลาต้องเก็บเมล็ดพืชนี้ให้หมดและแยกจากกองขี้เถ้าด้วยภายในเวลาสองชั่วโมง จึงจะอนุญาตให้ไปงานเต้นรำ

ซินเดอเรลลาจึงเปิดประตูหลังบ้านออกไปยังสวน และร้องเรียก

“นกพิราบ-นกเขา เจ้าอยู่ไหน
มาไวไวมาช่วยฉันด้วยหนา
เมล็ดพืชอยู่ในถ้ำเอาออกมา
ฉันเกรงว่าฉันทำได้แต่ไม่ทัน”

นกต่าง ๆ ก็บินเข้ามาผกหัวให้ซินเดอเรลลาและเริ่มจิกเมล็ดพืชออกจากกองขี้เถ้าใส่กระบะจนหมดภายในเวลาเพียงชั่วโมงเดียวเท่านั้น แล้วนกทั้งหลายก็บินจากไป ซินเดอเรลลายินดีมาก เธอถือกระบะเมล็ดพืชไปให้แม่เลี้ยงดูเพราะเชื่อว่าจะต้องได้ไปงานเต้นรำอย่างแน่นอน แต่แม่เลี้ยงก็ยังปฏิเสธโดยอ้างว่าเธอไม่มีเสื้อผ้าดี ๆ สวม และจะต้องถูกหัวเราะเยาะที่เต้นรำไม่เป็น พอซินเดอเรลลาร้องไห้อ้อนวอนมาก ๆ เข้า แม่เลี้ยงก็เอาเมล็ดพืชจำนวนมากกว่าเดิมไปโปรยคลุกกับขี้เถ้าอีก เพราะเชื่อว่าซินเดอเรลลาจะต้องเลือกไม่ทันแน่ ๆ

ซินเดอเรลลาจึงออกไปเรียกนก

“นกพิราบ-นกเขา เจ้าอยู่ไหน
มาไวไวมาช่วยฉันด้วยหนา
เมล็ดพืชอยู่ในถ้ำเอาออกมา
ฉันเกรงว่าฉันทำได้แต่ไม่ทัน”

นกก็นำมาช่วยเลือกเมล็ดพืชโดยใช้เวลาน้อยลงกว่าเดิม แต่พอซินเดอเรลลานำเมล็ดพืชไปให้แม่เลี้ยงด้วยความหวังว่าจะได้ไปงาน แม่เลี้ยงกลับพูดว่า

“เสียใจไปก็ไม่มีประโยชน์นะซินเดอเรลลา เธอไม่มีเสื้อผ้าดี ๆ ทั้งยังเต้นรำไม่เป็นอีก ไปงานก็จะทำให้พวกเราขายหน้าเปล่า ๆ”

แล้วเธอก็หันหลังให้และรีบบาลูกสาวทั้งสองคนไปงาน ดังนั้นจึงไม่มีใครอยู่บ้านเลย
ซินเดอเรลลาจึงออกไปที่หลุมฝังศพ ไปยืนอยู่ใต้ต้นเฮเซลแล้วร้องว่า

“ต้นไม้จำ ต้นไม้จำ
ขอเสื้อผ้า มีเงินทองของประดับ”

นกบนต้นไม้ก็โยนชุดผ้าไหมประดับทองและเงินลงมาให้ พร้อมด้วยรองเท้าสีทองอัน
แวววาวสวยงาม ซินเดอเรลลาจึงรีบแต่งตัวและไปทำงาน ทั้งแม่เลี้ยงและพี่สาวของเธอต่างจำเธอ
ไม่ได้ เพราะคิดว่าเธอคงกำลังเลือกเมล็ดพืชออกจากกองขี้เถ้าอยู่ ทุกคนคิดว่าซินเดอเรลลาเป็น
เจ้าหญิงต่างเมืองที่เสด็จมาในงานเต้นรำ เจ้าชายก็ให้ความสนใจกับสุภาพสตรีผู้ไม่มีใครรู้
จักนี้มาก พระองค์เต้นรำกับซินเดอเรลลาโดยไม่เหลียวแลหญิงอื่นเลย ทั้งคู่เต้นรำกันตลอดคืนนั้น
จนกระทั่งถึงเวลากลับบ้าน เจ้าชายพยายามจะตามซินเดอเรลลาไปถึงที่อยู่ของเธอ แต่เธอหลบหนี
ไปโดยกระโดดเข้าไปในบ้านนกพิราบ เจ้าชายรู้สึกพิศวงงงงวยมาก จึงให้คนอื่น ๆ กลับไป
เกือบหมดแล้วกราบทูลพระราชามีสตรีแปลกหน้าอยู่ในบ้านนกพิราบ

“จะเป็นซินเดอเรลลาไปได้ไหมหนอ” แม่เลี้ยงคิด เธอยังไม่ยอมกลับและอยู่ในงานเป็น
คนสุดท้าย “ยังไง ๆ ฉันก็ต้องรู้ให้ได้” ด้วยเหตุนี้เธอจึงแนะนำให้เจ้าชายส่งข้าราชการไปรื้อ
บ้านนก แต่ก็ไม่มีใครพบเพราะซินเดอเรลลาหนีกลับก่อนแล้ว และพอแม่เลี้ยงกับลูกสาวสองคนกลับ
มาถึงบ้านก็พบว่าซินเดอเรลลาอยู่ในกองขี้เถ้าแล้ว เธอกระโดดลงด้านหลังของบ้านนกพิราบ
วิ่งกลับไปใต้ต้นเฮเซล ถอดเสื้อสวยงามบนหลุมฝังศพและสวมชุดเก่าเข้าไป แล้วก็กลับมาอน
ที่เตาไฟ

ต่อมาอีกไม่นาน พระราชาก็จัดงานเต้นรำขึ้นอีก แม่เลี้ยงกับลูกสาวสองคนก็ได้รับเชิญ
ด้วย และทันทีที่พวกเขาออกจากบ้านไป ซินเดอเรลลาก็ไปขอเสื้อจากต้นไม้

ครั้งนั้นนกโยนชุดที่สวยงามกว่าชุดแรกลงมาให้ พอซินเดอเรลลาไปถึงงาน ทุกคนที่พบ
เห็นต่างก็พิศวงในความงามจับตาของเธอ เจ้าชายก็ไม่ยอมเต้นรำกับหญิงอื่นนอกจากเธอ แต่
พอถึงตอนงานเลิกเจ้าชายจะตามไปดูว่าบ้านของเธออยู่ที่ไหน ซินเดอเรลลาก็วิ่งหนีเข้าไปในสวน
หลังพระราชวังซึ่งมีต้นแพร์ขึ้นอยู่ เธอปีนขึ้นไปซ่อนตัวบนกิ่งต้นแพร์ ทำให้เจ้าชายหาตัวเธอ
ไม่พบ ในที่สุดก็ให้คนตัดต้นไม้แต่ก็ไม่พบใคร แม่เลี้ยงก็ยังคงกลัวว่าหญิงนั้นจะเป็นซินเดอเรลลา
อยู่นั่นเอง แต่พอพวกเขากลับถึงบ้านก็พบว่าซินเดอเรลลานอนอยู่ในกองขี้เถ้า นั่นก็คือเธอแอบ
กระโดดลงอีกด้านหนึ่งของต้นไม้ และรีบกลับมาเปลี่ยนเสื้อผ้ารออยู่

งานเลี้ยงครั้งที่ 3 ถูกจัดขึ้น และเหตุการณ์ก็ดำเนินไปเหมือนที่เคยเป็น คือพ่อแม่เลี้ยง กับลูกสาวสองคนไปแล้ว ซินเดอเรลลาก็วิ่งไปขอเสื้อผ้าจากต้นเฮเซลอีก คราวนี้เธอได้เสื้อผ้าชุดที่สวยงามหรูหราเป็นประกายระยิบระยับแพรวพราวกว่าทุกครั้ง และรองเท้าที่เป็นสีทองเจิดจ้า พอไปถึงงาน ทุกคนก็ทึ่งในตัวเธอมาก เจ้าชายเดินรำกับเธอคนเดียว และต้องการตามไปให้ถึงที่อยู่ของเธออีกเช่นเคย แต่ครั้งนี้เจ้าชายได้วางแผนการที่จะจับตัวซินเดอเรลลาให้ได้ พระองค์ จึงให้คนเอาน้ำมันดินทาบันไดปราสาทไว้ ซินเดอเรลลารีบร้อนที่จะกลับมากและวิ่งลงบันไดไป รองเท้าข้างซ้ายของเธอจึงติดอยู่กับน้ำมันดิน เป็นรองเท้าที่เล็ก บอบบาง สวยงาม และประดับประดาด้วยทองคำ

เช้าวันรุ่งขึ้นเจ้าชายได้ส่งข้าราชการออกไปตามหาหญิงที่เป็นเจ้าของรองเท้าซึ่งจะต้องสวมรองเท้าได้พอดี พวกพี่สาวทั้งสองคนของซินเดอเรลลาได้ยื่นคำประกาศของเจ้าชาย ก็ดีใจมากเพราะทั้งสองต่างก็มีเท้าเล็กทั้งคู่ และผู้หญิงอื่น ๆ ที่ไปในงานต่างก็พยายามลองสวมรองเท้านี้แต่ก็ไม่มีใครสามารถสวมได้ พอพวกข้าราชการมาถึงบ้านของซินเดอเรลลา แม่เลี้ยงของเธอยื่นกำกับให้พี่สาวคนโตลองสวมดูก่อน ปรากฏว่าพี่สาวใส่ไม่ได้เพราะนิ้วหัวแม่มือยื่นออกมา แม่ของเธอจึงส่งมิดให้ตัดนิ้วออกเสียโดยปลอมใจว่า “เมื่อเจ้าได้เป็นพระราชินีแล้ว เจ้าก็ไม่ต้องเดินมากหรือ หอก ตัดไปก็ไม่เป็นไร”

ดังนั้นพี่สาวคนโตจึงตัดนิ้วหัวแม่มือออกและยึดเท้าไปได้สำเร็จ แม้ว่าจะเจ็บปวดสักเพียงใด ข้าราชการบริวารของเจ้าชายจึงพาเธอกลับไปพระราชวัง แต่ระหว่างทางพวกเขาต้องผ่านหลุมฝังศพของแม่ของซินเดอเรลลา ก็ได้ยินเสียงนกเขาสองตัวบนต้นเฮเซลร้องว่า

“นี่ไม่ใช่เจ้าสาวเพราะเท้าใหญ่
เลือดยอยู่ในรองเท้าเขาหลอกท่าน”

ดังนั้นข้าราชการบริวารของเจ้าชายก็ตรวจดูและพบว่าในรองเท้าเต็มไปด้วยเลือด เขาจึงพาหญิงสาวกลับไปและให้น้องสาวของเธอสวมแทน และแม่ของเธอก็พาไปลองสวมในห้องอื่น ปรากฏว่าเธอไม่อาจสวมรองเท้าได้เพราะสันเท้ายื่นออกมา

“ตัดสันเท้าออกเสียก็แล้วกัน” แม่ของเธอพูดพลางส่งมิดให้ “เวลาที่เจ้าเป็นพระราชินีแล้วเจ้าก็ไม่ต้องเดินมากหรือ”

ลูกสาวก็ตัดสันเท้าออกและสวมรองเท้าได้ แต่พอเดินทางผ่านหลุมฝังศพนั้น นกเขาสองตัวก็ร้องขึ้นมาอีก

“กลับไป กลับไป
คนนี้ไม่ใช่เจ้าสาว
รองเท้าคู่เล็กเกินเท้า
เลือดเขาติดอยู่จตุไป”

ดังนั้นข้าราชการก็ตรวจดูอีก และพบว่าถุงเท้าสีขาวที่หญิงสาวสวมอยู่นั้นกลายเป็นสีแดงไปด้วยเลือด เขาจึงพาเจ้าสาวตัวปลอมกลับมาส่งบ้าน และในครั้งที่สามนี้เจ้าชายก็เสด็จมาเอง พระองค์ตรัสถามพ่อของซินเดอเรลลาว่า “ท่านไม่มีลูกสาวอีกแล้วหรือ”

พ่อของเธอตอบว่า “ไม่มีดอกพระองค์ นอกจากลูกของภรรยาเก่าคือ ซินเดอเรลลานั้นเอง แต่เธอไม่คู่ควรที่จะเป็นเจ้าสาวของพระองค์”

“งั้นก็ตามเธอมาซิ” เจ้าชายรับสั่ง

“โอ ไม่ได้หรอกเพคะ” แม่เลี้ยงรีบพูด “หม่อมฉันไม่กล้าพาเด็กคนนี้มาพบพระองค์แน่ ๆ เลยเพราะเป็นเด็กที่สกปรกเหลือเกิน”

แต่เจ้าชายก็ทรงยืนยันว่าให้นำตัวซินเดอเรลลามา ซินเดอเรลลาจึงล้างหน้า ล้างมือให้สะอาด ออกมาถวายค่านับเจ้าชายและรับรองเท้าข้างนั้นมา เธอถอดรองเท้าไม้ที่ทอะทะออกและสวมรองเท้าแก้วซึ่งพอดีกับเท้าของเธออย่างยิ่ง และเมื่อเธอเงยหน้าขึ้นมองพระพักตร์ของเจ้าชาย เจ้าชายก็ทรงจำเธอได้ทันที พระองค์ประกาศว่า “นี่แหละคือเจ้าสาวตัวจริงของฉัน”

แม่เลี้ยงกับพี่สาวสองคนได้ยื่นเข้าก็โกรธมาก แต่เจ้าชายไม่สนพระทัยกับคนพวกนี้เลย พระองค์ให้ซินเดอเรลลานั้นบนหลังม้าตัวเดียวกับพระองค์และขี่ม้ากลับพระราชวัง ระหว่างทางที่ผ่านหลุมฝังศพ นักเขาทั้งสองตัวก็ร้องว่า

“เจ้าสาวตัวจริงแสนสวย
เจ้าชายด้วยเคียงคู่อยู่ใกล้
รองเท้าที่เธอสวมไป
ไว้เลือดหลังไหลออกมา”

แล้วนักเขาก็บินมาเกาะที่ป่าของซินเดอเรลลาทั้งสองข้าง

ในวันอภิเษกสมรสของเจ้าชายกับซินเดอเรลลานั้น พี่สาวทั้งสองคนอยากจะไปร่วมในงานด้วย แต่ก็ไม่ค่อยกล้าเข้าไปอย่างเปิดเผย จึงใช้เล่ห์เพทุบายแอบแฝงเข้าไป พอขบวนของเจ้าบ่าวเจ้าสาวแห่ไปถึงโบสถ์ ทั้งสองก็เข้าไปเดินชนาบข้างซินเดอเรลลาคนละข้าง นักเขา

จึงจิกลูกตาของทั้งสองออกมาข้างหนึ่ง และในตอนกลับ ทั้งสองเปลี่ยนที่กัน นกเขาจึงจิกลูกตาอีกข้างหนึ่งที่เหลือ ดังนั้นเขาทั้งสองก็ถูกลงโทษสำหรับความใจร้ายและการหลอกลวง โดยที่ตาบอดไปตลอดชีวิต

การวิเคราะห์ของมิสค็อกซ์มีดังนี้¹

นางเอกถูกข่มเหง (โดยแม่เลี้ยงและลูกของแม่เลี้ยง) – การอาศัยอยู่ที่ครัวไฟ – ลูกสาวสามคนเลือกของขวัญจากพ่อ นางเอกเลือกกิ้งเฮเซล, และปลุกไว้บนหลุมฝังศพของแม่ – ความช่วยเหลือที่หลุมฝังศพ – งานหนัก (การเลือกเมล็ดข้าว) – สัตว์ที่ปรากฏตัวมาช่วยงานหนัก (นก) – แม่ที่แปลงร่างมาช่วย (นกบนต้นไม้) – เครื่องแต่งกายวิเศษ – สถานที่ที่พบกัน (งานเต้นรำ) – การหนีสามครั้ง – นางเอกซ่อนตัว (1) ในต้นไม้, (2) ในบ้านนกพิราบ, ซึ่งพ่อของเธอตัดรื้อลงมา – กับดักน้ำมันดิน – รองเท้าที่หาย – การตรวจสอบรองเท้าเพื่อการแต่งงาน – เท้าถูกทำให้พิการ – เจ้าสาวตัวปลอม – สัตว์เป็นพยาน (นก) – การแต่งงานอย่างมีความสุข – คนชั่วร้ายถูกลงโทษ

การวิเคราะห์นี้คือการแยกแยะโครงเรื่องทั้งหมดออกเป็นเหตุการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้สะดวกในการค้นคว้าและศึกษาเปรียบเทียบนิทานที่มีลักษณะของโครงเรื่องและเนื้อเรื่องซ้ำกัน รายละเอียดของเหตุการณ์ที่ปรากฏในเรื่องซินเดอเรลลาจะรวมตัวกันเข้าเป็นนิทานทั้งเรื่อง ดังนั้นนิทานเรื่องซินเดอเรลลาของกริมม์ควรจะนับเป็นแบบเรื่องได้แบบหนึ่ง และเหตุการณ์ในเรื่องที่แยกแยะออกได้เป็นตอน ๆ นั้นคือหน่วยย่อยของเรื่อง แบบเรื่องและหน่วยย่อยนี้มีลักษณะต่างกันอย่างสิ้นเชิง ซึ่งหน่วยย่อย หรือรายละเอียดนี้เองที่ธอมป์สันเรียกว่าอนุภาค

เอ็อนทิพย์ พีระเสถียร¹ ได้กล่าวถึงคำจำกัดความของแบบเรื่องและอนุภาคไว้ดังนี้

แบบเรื่อง (type) หมายถึงประเภทของโครงเรื่องซึ่งประกอบด้วยลำดับเหตุการณ์สำคัญอันทำให้นิทานเรื่องหนึ่งต่างจากนิทานเรื่องอื่น ๆ แบบเรื่องจะบอกให้รู้ว่านิทานเรื่องนั้นหรือตอนนั้นเกี่ยวกับใคร มีพฤติกรรมหรือเหตุการณ์สำคัญอย่างไรเกิดขึ้นบ้าง เช่นแบบเรื่องที่ 277 กบเลือกนาย แบบเรื่องที่ 301 การตามหาเจ้าหญิงที่หายไป แบบเรื่องที่ 510 ซินเดอเรลลา

¹ Stith Thompson, *The Folktale* (Berkeley : University of California Press, 1977), p. 415.

¹ เอ็อนทิพย์ พีระเสถียร, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์แบบเรื่องและอนุภาคในปัญญาชนชาติ,” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529.

อนุภาค (motif) หมายถึงองค์ประกอบย่อยในนิทาน เปรียบได้กับบอณหรือสารหรือธาตุที่ผสมอยู่ในเนื้อวัตถุ อนุภาคจะต้องมีความพิเศษพิสดารซึ่งมิใช่ธรรมดาสามัญ อันจะทำให้ผู้เล่าผู้ฟังนิทานจดจำและนำไปถ่ายทอด ในฐานะเป็นส่วนสำคัญอันจะข้ามไปมิได้ อนุภาคจะเกี่ยวกับตัวละครสำคัญในเรื่องจึงมีลักษณะแปลกพิสดารกว่าตัวอื่น เกี่ยวกับวัตถุหรือสิ่งสำคัญอย่างใดอย่างหนึ่งที่จะเป็นต้นเหตุให้นิทานเรื่องนั้นเกิดขึ้นและดำเนินไปเกี่ยวกับเหตุการณ์ โดยอนุภาคหนึ่งจะมีเหตุการณ์เพียงอย่างเดียวซึ่งมีความสำคัญหรือมีความแปลกพิเศษ

ความแตกต่างระหว่างแบบเรื่องกับอนุภาคอยู่ตรงที่แบบเรื่องเป็นการแบ่งนิทานโดยโครงสร้าง แต่อนุภาคเป็นการแบ่งนิทานด้วยองค์ประกอบย่อยแต่ละส่วนที่ประกอบกันขึ้นเป็นนิทานทั้งเรื่องนั้น

ส่วนสถิติ ธอมป์สัน¹ อธิบายว่า

แบบเรื่อง (type) คือนิทานหรือเรื่องเล่าปรัมปราที่เกิดขึ้นและคงอยู่อย่างอิสระ คนเล่านำมาเล่าในลักษณะของเรื่องเล่าที่สมบูรณ์ และไม่ต้องอาศัยความหมายหรือเนื้อความจากนิทานเรื่องอื่น ๆ มาช่วย มันควรจะถูกเล่าไปพร้อม ๆ กับนิทานเรื่องอื่น ๆ แต่ความเป็นจริงที่ว่า มันสามารถปรากฏตัวได้ตามลำพังนั้นยืนยันว่ามันมีอิสระในตัวของมันเอง แบบเรื่องอาจจะประกอบด้วยอนุภาคเพียงอนุภาคเดียว หรือหลาย ๆ อนุภาคก็ได้แล้วแต่รูปแบบของเรื่องเล่านั้น ๆ เช่นนิทานสัตว์ เรื่องขำขันและมุขตลกส่วนใหญ่จะประกอบด้วยอนุภาคเดียว ส่วนเทพนิยาย (Märchen) ทั่ว ๆ ไป (คือเรื่องแบบ Cinderella หรือ Snow White) เป็นแบบเรื่องที่ประกอบด้วยหลาย ๆ อนุภาค

อนุภาค (motif) คือส่วนประกอบที่เล็กที่สุด (smallest element) ในนิทานที่มีพลังที่จะคงอยู่ได้ในปรัมปราประเพณี ในการที่จะมีพลังนี้ได้ อนุภาคจะต้องมีความแปลกและความน่าสะอิดสะเอียน อนุภาคส่วนใหญ่จะจัดอยู่ในประเภทใหญ่ ๆ 3 ประเภทคือ

1. ตัวละครในเรื่อง ซึ่งจะมีลักษณะที่แปลกหรือพิเศษผิดแผกไปจากคนธรรมดาสามัญ เช่น เทพเจ้า สัตว์หรือสิ่งมีชีวิตที่แปลกพิสดาร เช่น แม่มด ราชาหรือนางฟ้า หรือตัวละครมนุษย์ที่มีบทบาทปรากฏซ้ำ ๆ กันเช่น ลูกคนสุดท้องที่พ่อแม่รักมากที่สุด หรือแม่เลี้ยงใจร้าย เป็นต้น
2. วัตถุหรือสิ่งต่าง ๆ ที่จะปรากฏอย่างสม่ำเสมอในการดำเนินเรื่อง เช่น วัตถุวิเศษ ธรรมเนียมประเพณีที่ผิดไปจากธรรมดา ความเชื่อที่แปลกประหลาด และสิ่งอื่น ๆ ที่มีลักษณะแบบเดียวกัน

¹ Thompson, *op. cit.*, pp. 415-6.

3. เหตุการณ์เดี่ยว ๆ ที่เกิดขึ้นและคงอยู่อย่างอิสระ มีจำนวนมากและทำให้เกิดมีอนุภาคขึ้นมาอย่างมากมาย ซึ่งอนุภาคเหล่านี้จะกลายเป็นแบบเรื่องที่แท้จริง ซึ่งต่อมาทำให้มีแบบเรื่องดั้งเดิมจำนวนมากที่ประกอบด้วยอนุภาคเดี่ยว ๆ เหล่านี้

ใน Dictionary of Folklore, Mythology and Legend¹ ได้อธิบายความหมายของคำว่าอนุภาคไว้ว่า อนุภาค หมายถึงองค์ประกอบในคติชนที่สามารถนำมาวิเคราะห์ได้ และยังหมายรวมไปถึงแบบสร้าง (pattern) ที่เกิดซ้ำ ๆ กันในเพลงและดนตรี ส่วนอนุภาคของเรื่องเล่านั้นจะพบได้เสมอในนิทานที่เล่าต่อ ๆ กันมา อาจเป็นอนุภาคที่เกี่ยวกับสัตว์ประหลาด หรือสิ่งมีชีวิตที่มีลักษณะแปลกพิสดารไปจากปกติ เช่น นางฟ้า แม่มด มังกร รากษส แม่เลี้ยงใจยักษ์ สัตว์พูดได้ และนอกเหนือไปจากนี้ก็มีโลกที่มีหัจจรรย ดินแดนที่เต็มไปด้วยมนต์ขลัง มีวัตถุวิเศษหรือปรากฏการณ์แปลก ๆ น่าพิศวงอยู่ด้วย

อนุภาคอาจจะเป็นเรื่องสั้น ๆ และธรรมดาสามัญก็ได้แต่ว่ามันจะต้องกระทบใจหรือจูงใจผู้อ่านผู้ฟัง แต่นักคติชนวิทยาบางคนมีความเห็นว่า การใช้คำว่าอนุภาคโดยหมายถึงองค์ประกอบย่อยในนิทานที่เล่าสืบต่อกันมานั้น เป็นการใช้ที่ไม่รัดกุมพอ แต่กระนั้นพวกเขาก็ยอมรับว่า ก่อนที่มันจะกลายเป็นส่วนหนึ่งของปรัมปราประเพณีที่ถ่ายทอดกันต่อมานั้น องค์ประกอบนี้จะต้องมีอะไรสักอย่างหนึ่งที่ดึงดูดใจให้คนจำได้และนึกถึงมันซ้ำแล้วซ้ำเล่า ตัวอย่างเช่น

การพูดถึง “แม่คนหนึ่ง” ในที่นี้ไม่ใช่อนุภาค

แต่หากพูดถึง “แม่ใจยักษ์” แล้ว “แม่ใจยักษ์” ควรจะถือเป็นอนุภาค เพราะอย่างน้อยก็มีความผิดแปลกไปจากธรรมดา เนื่องจากแม่ส่วนใหญ่ก็ต้องรักลูกและใจดีกับลูก ส่วน “แม่เลี้ยงใจยักษ์” นั้นในความรู้สึกของคนทั่ว ๆ ไปควรจะเป็นเรื่องธรรมดา แต่กลับกลายเป็นว่าแม่เลี้ยงใจยักษ์นั้นถือว่าเป็นอนุภาคหนึ่งในนิทานเพราะแม่เลี้ยงใจยักษ์ในนิทานจะสามารถฆ่า หรือทำทารุณกรรมกับลูกเลี้ยงได้อย่างพิสดารกว่าในชีวิตจริง

ตัวอย่างของอนุภาคอีกเรื่องหนึ่งคือ

การดำเนินชีวิตแบบธรรมดาสามัญ เช่น นาย ก. แต่งตัวเสร็จแล้วเข้าไปเดินในเมือง ไม่ถือว่าเป็นอนุภาค

เหตุการณ์ที่ผิดไปจากปกติธรรมดา เช่น พระเอกสวมหมวกที่ทำให้หายตัวได้ ขึ้นนั่งบนพรมวิเศษเหาะไปยังดินแดนที่ไม่มีใครเคยไปถึง คือดินแดนที่เรียกว่า ตะวันออกของดวงอาทิตย์

¹ Maria Leach, ed. *Standard Dictionary of Folklore, Mythology, and Legend* (New York : Funk & Wagnalls, 1949), p. 753.

และตะวันตกของดวงจันทร์ ถ้าเป็นเหตุการณ์อย่างนี้จะประกอบด้วยอนุภาคถึง 4 อนุภาคคือ

1. หมวกวิเศษ เพราะในชีวิตประจำวันไม่มี
2. พรหมวิเศษ เพราะในชีวิตประจำวันไม่มี
3. การเหาะเหินเดินอากาศ คือการเดินทางที่ผิดธรรมชาติ
4. ดินแดนมหัศจรรย์ ซึ่งเป็นดินแดนสมมติอยู่ในโลกจินตนาการ

อนุภาคเหล่านี้จะปรากฏเสมอในนิทาน และผู้เล่านิทานก็พอใจจะใช้มันให้เป็นประโยชน์ในการเล่านิทานมาทุกยุคทุกสมัย

ผู้ที่สนใจศึกษานิทาน ซึ่งความสนใจของเขาจะขยายไปสู่วัฒนธรรมทั่วโลกนั้นจะได้ประโยชน์จากการศึกษาอนุภาคมาก กล่าวคือ อนุภาคจะเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างชนชาติระหว่างชาติต่าง ๆ บางครั้งอนุภาคจะแสดงให้เห็นถึงกระบวนการของความคิดที่คล้ายคลึงกันของมนุษย์ในพื้นที่ต่าง ๆ ในโลกนี้ แสดงให้เห็นการสืบทอดจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง และนักคติชนวิทยาถือว่าการศึกษาอนุภาคจะมีประโยชน์มากกว่าการศึกษาแบบเรื่องทีสมบูรณ์ เพราะแบบเรื่องมีที่ใช้ที่จำกัดกว่าและแคบกว่าอนุภาค

กล่าวโดยสรุปแล้ว แบบเรื่องเป็นสิ่งที่มีความหมายคือ มันจะช่วยจำแนกโครงเรื่องทั้งหมด (whole plot) ออกเป็นแบบต่าง ๆ ตามเนื้อหาของเรื่อง ทำให้สะดวกในการค้นคว้าและศึกษาเนื้อหาของนิทานในลักษณะของเค้าโครงใหญ่ ๆ ส่วนอนุภาคคือการวิเคราะห์ส่วนประกอบหรือเนื้อหาย่อย ๆ เราอาจสรุปความแตกต่างระหว่างแบบเรื่องกับอนุภาคได้ว่า แบบเรื่อง เกี่ยวข้องกับนิทานทั้งเรื่องซึ่งสืบทอดกันต่อมาอย่างอิสระและค่อนข้างจำกัดอยู่กับเรื่องเล่าในพื้นที่ที่แน่นอน ส่วนอนุภาคนั้นเป็นการจำแนกส่วนประกอบย่อยในเรื่องที่เล่ากันทั่วโลก บางครั้งอนุภาค 1 อนุภาคจะมีค่าเท่ากับแบบเรื่อง 1 แบบ เพราะมีนิทานเป็นจำนวนมากที่ประกอบด้วยอนุภาคเพียงอนุภาคเดียวและอนุภาคหลาย ๆ อนุภาคก็ประกอบกันเข้าเป็นแบบเรื่องแบบหนึ่งก็ได้เหมือนกัน

การจัดระบบของนิทานให้เป็นดัชนีแบบเรื่องและดัชนีอนุภาค ปรากฏในผลงานที่ถือว่าเป็นมาตรฐานของวงการคติชนวิทยาของโลก 2 เรื่องคือ

1. Types of the Folktale : A Classification and Bibliography โดย Antti Aarne นำมาแปลและขยายความเพิ่มเติมโดย Stith Thompson

2. Motif-index of Folk Literature ⁷ โดย Stith Thompson

ดัชนีแบบเรื่องของนิทานพื้นบ้าน (Types of the Folktale)

ทอมป์สัน¹ กล่าวว่าในการเสนอสิ่งที่จะเป็นมาตรฐานและเป็นพื้นฐานในการสำรวจเรื่องเล่าปรัมปราในพื้นที่ที่เป็นแหล่งสะสมนิทานจำนวนมากนั้น ดัชนีแบบเรื่องเป็นสิ่งที่จำเป็น แต่สำหรับดัชนีอนุภาคนั้นเป็นสิ่งแสดงถึงความเหมือนหรือความคล้ายคลึงของส่วนประกอบของนิทานทั่วโลก ซึ่งจะทำให้สะดวกต่อการศึกษายิ่งขึ้น ดัชนีแบบเรื่องคือสิ่งที่แสดงหรือเป็นนัยว่า ส่วนต่าง ๆ ทั้งหมดของแบบเรื่อง 1 แบบเรื่องนั้นจะต้องมีความสัมพันธ์กันในเรื่องของการกำเนิดอย่างแน่นอน

คาร์ล โครน ได้ตระหนักถึงความจำเป็นในการจัดทำกรแยกประเภทของนิทานที่คนทั่วไปสามารถเข้าใจได้และวางแผนที่จะทำการสำรวจนิทานตามท้องถิ่นต่าง ๆ ในการเตรียมงานนี้เขาขอความช่วยเหลือและความรับผิดชอบให้กับแอนโทนี อาร์น โดยคอยช่วยเหลือแนะนำอยู่อย่างสม่ำเสมอ และยังได้รับความร่วมมือจากออสการ์ แฮคแมน (Oskar Hackman) แห่งเฮลซิงกิ แอกเซล ออลริก (Axel Olrik) แห่งโคเปนเฮเกน โยฮันน์ โบลท (Johannes Bolte) แห่งเบอร์ลิน และคาร์ล วิลเฮล์ม ฟอน ซีโดว์ (Carl Wilhelm von Sydow) แห่งลุนด์ อาร์นได้กล่าวถึงจุดประสงค์ทั่ว ๆ ไปและการวางแผนงานนี้ว่า²

ความยากลำบากที่นักศึกษาทางด้านวรรณกรรมพื้นบ้านเปรียบเทียบจะต้องเผชิญในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นความยากลำบากอันใหญ่หลวงที่สุดในสาขาเฉพาะคือนิทานพื้นบ้าน สถานการณ์นี้ชักจูงให้สมาคม Folklore Fellows ตั้งเป้าประสงค์ข้อแรกไว้คือการเตรียมทำบัญชีรายชื่อนิทานพื้นบ้านอย่างมีระบบ มีการทำรายชื่อของนิทานพื้นนิช ซึ่งเป็นการเตรียมสำหรับการทำบัญชีรายชื่อนี้ เพราะมีนิทานพื้นนิชอยู่จำนวนมากในสมาคมวรรณคดีของฟินแลนด์ และเนื้อหาของนิทานเหล่านี้ยังไม่เป็นที่รู้จักของนักวิชาการชาวต่างประเทศเพราะปัญหาทางด้านภาษา แต่สิ่งนี้มีข้ออุปสรรคแต่อย่างใด นิทานเหล่านี้จะถูกนำมาใช้ประโยชน์ในการนี้

บัญชีรายชื่อนิทานชุดแรกนี้เป็นเรื่องจำเป็นสำหรับงานขั้นต้น เพราะยังไม่มีระบบใด ๆ ที่จะจัดแบบต่าง ๆ ที่พบในนิทานจำนวนมากที่มีเนื้อหาต่างกัน โดยที่ระบบนี้จะรวมแบบต่าง ๆ ของนิทานเข้าไว้ทั้งหมดในลักษณะที่เป็นการจัดลำดับอย่างดี ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้อง มีบัญชีรายชื่อของแบบเรื่องที่เป็นระบบเพื่อสนองความต้องการอันนี้ ซึ่งเป็นความต้องการ

¹ Thompson, *op. cit.*, p. 416

² *Ibid.*, pp. 416-7.

ระบบร่วมในการจำแนกประเภทที่สามารถนำไปใช้กับประเทศอื่น ๆ ได้ด้วย ระบบนี้มีความสำคัญในแง่ที่มันจัดและจำแนกนิทานพื้นบ้านก็จริง แต่ที่สำคัญกว่าก็คือมันเป็นสิ่งที่ปฏิบัติอย่างได้ผล มันจะมีประโยชน์มากสำหรับนักรวบรวมนิทาน ถ้าหากแหล่งรวบรวมนิทานที่ดีพิมพ์แล้วถูกนำมาจัดเข้าเป็นระบบเดียวกัน นักวิชาการจะสามารถค้นพบข้อมูลที่เขาต้องการ ในแหล่งรวบรวมใด ๆ ก็ได้ในทันทีที่เขาลงมือค้นหา ขณะที่ปัจจุบันนี้เขาจะต้องอ่านนิทานทั้งเรื่องหากเขาต้องการจะรู้ถึงเนื้อหาของนิทานเรื่องนั้น เพราะบรรณาธิการแต่ละคนได้จัดนิทานที่เขารวบรวมมาโดยใช้วิธีการของตัวเอง ข้อมูลที่อยู่ในกลุ่มเดียวกัน หรือเกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิด มักจะถูกพบว่ากระจัดกระจายอยู่ที่นั่นบ้าง ที่นั่นบ้าง หากในตอนนี้การจำแนกประเภทของแบบเรื่องที่สมาคม Folklore Fellows จัดทำขึ้นจะสามารถนำไปใช้ได้ทั่ว ๆ ไปแล้ว การรวบรวมข้อมูลก็จะถูกทำให้ง่ายขึ้นด้วยวิธีการแบบเดียวกัน

อาร์นได้ใช้ข้อมูลจำนวนมากของนิทานที่เก็บไว้ที่เฮลซิงกิ ข้อมูลของกรุนด์ทวิกที่โคเปนเฮเกน และเทพนิยายของกริมม์ แต่จากแหล่งข้อมูลเหล่านี้ หากเขาพบว่าเรื่องใดมิใช่นิทานพื้นบ้านที่แท้จริง เขาก็จะตัดทิ้งและเพิ่มเติมข้อมูลจากแหล่งอื่นเข้าไปบ้างเท่าที่จำเป็น เขาตระหนักดีว่า การจำแนกประเภทของเขานั้นเป็นขั้นทดลอง และเป็นงานที่เรียกได้ว่าสมบูรณ์เฉพาะกับนิทานในยุโรปตอนเหนือเท่านั้น เขาแน่ใจว่าในอนาคตแบบเรื่องนี้จะต้องถูกขยายเพิ่มเติม จึงได้กำหนดตัวเลขเปิดไว้สำหรับแบบเรื่องใหม่ ๆ ดังนั้นแม้ว่าตัวดัชนีจะประกอบด้วยแบบเรื่องเพียง 540 รายการก็ตาม ระบบของตัวเลขได้ขยายไปถึง 1940

นอกจากนี้อาร์นยังได้ระบุถึงความแตกต่างระหว่างแบบเรื่องกับอนุภาคไว้ด้วยคือ ¹

เรื่องเล่าที่สมบูรณ์แบบจะทำหน้าที่เป็นเหมือนพื้นฐานของแบบเรื่องแต่ละแบบตราบเท่าที่จะเป็นไปได้ ซึ่งเมื่อเป็นเช่นนี้ก็มักจะนำไปได้ที่จะจัดทำกรแยกประเภทของตอนและอนุภาคขึ้นมา ซึ่งจำเป็นต้องแยกแยะนิทานที่สมบูรณ์ทั้งเรื่องเป็นส่วน ๆ เพื่อที่นักวิชาการจะสามารถจำกัดประเภทได้มากขึ้น แต่กระนั้นในบางกรณีเราก็ไม่อาจใช้วิธีการที่ระบุมานี้ได้ นิทานที่แยกออกมาเป็นชุดของยักษ์หรือราชาที่โง่งง และเล่าโดยผู้คนต่าง ๆ กันนั้น จำเป็นต้องใช้ตัวเลขของมันเองในแต่ละตอน วิธีการเดียวกันนี้จะใช้กับนิทานสัตว์ และเรื่องขำขัน ซึ่งทั้งหมดนี้จะทำให้เกิดความไม่ลงรอยกัน ...

การตรวจสอบดัชนีนี้ทำให้ทราบว่ามีแบบเรื่องมากกว่าครึ่งของแบบเรื่องทั้งหมดที่ประกอบด้วยอนุภาคของเรื่องเล่าเพียงอนุภาคเดียว ซึ่งสำหรับนิทานชนิดนี้ เวลาที่จะจำแนกประเภท

¹ *Ibid.*, p. 417

ก็จะมีการพิจารณานิทานเพียงเรื่องเดียว จึงไม่เป็นความยากลำบากเท่ากับการจัดแบบเรื่องทีละชั้บช้อนมากกว่า 250 แบบ ซึ่งเป็นงานที่ต้องอาศัยความมานะพยายามและความอดทนมากด้วย นิทานแต่ละแบบเรื่องประกอบด้วยอนุภาคเป็นกลุ่ม และปัญหาที่จะตามมาอย่างต่อเนื่องว่าอนุภาคไหนที่ควรจะนำมาเป็นพื้นฐานของการแยกประเภท

อาร์นได้อธิบายถึงระบบการจำแนกของเขาในบทนำของดัชนีแบบเรื่องนี้ ดังนี้¹

ในการจำแนกนิทานเพื่อจัดแยกประเภทของมันนั้น นิทานจะถูกแบ่งเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ 3 กลุ่มคือ นิทานสัตว์ นิทานพื้นบ้านทั่วไป และนิทานซ้ำชั้น สำหรับนิทานสัตว์นั้นแบ่งเป็นกลุ่มย่อยไปตามประเภทของสัตว์ที่มีบทบาทอยู่ในเรื่อง และในแต่ละกลุ่มย่อยนี้ นิทานที่เกี่ยวกับสัตว์ประเภทเดียวกันจะถูกจัดไว้ด้วยกัน ดังนั้นกลุ่มของสัตว์ป่าจะเป็นกลุ่มที่ปรากฏมากที่สุดในการเล่านิทาน ตัวอย่างคือ สุนัขจิ้งจอกเจ้าเล่ห์ ที่ได้ติดตามที่สัตว์ที่อยู่ในกลุ่มต่างกันไปปรากฏในตัวนิทาน การพิจารณาว่าจะให้สัตว์นั้นอยู่ตรงไหนขึ้นอยู่กับว่า สัตว์ตัวใดมีบทบาทเป็นตัวเอกในนาฏการ ตัวอย่างคือ นิทานเรื่อง “ตื่นตุมยิ่งกว่ากระต่าย” หรือ “More Timid than the Hare” จะไม่ถูกจัดไว้ในกลุ่มเดียวกับสุนัขจิ้งจอก แต่จะอยู่ในกลุ่ม “สัตว์ป่าชนิดอื่น ๆ” เพราะกระต่ายเป็นตัวละครเอก ในทำนองเดียวกัน เรื่อง “สุนัขกับนกกระจอก” หรือ “The Dog and the Sparrow” ซึ่งเป็นแบบเรื่องที่ 248 จะอยู่ในเรื่องของนก และไม่อยู่ในกลุ่ม “สัตว์บ้าน”

นิทานกลุ่มใหญ่ที่สุด คือนิทานพื้นบ้านทั่วไป จะถูกจำแนกเป็นนิทานมหัศจรรย์ เรื่องเกี่ยวกับศาสนา เรื่องจินตนาการและเรื่องที่เกี่ยวข้องกับยักษ์ที่โง่เขลา ในนิทานมหัศจรรย์จะพบตัวประกอบที่เหนือวิสัยอยู่เสมอ และเป็นทำนองเดียวกันในเรื่องเกี่ยวกับศาสนา ขณะที่รูปแบบจินตนาการจะค่อนข้างจำกัดขอบเขตอยู่ในความเป็นไปได้ สำหรับนิทานเกี่ยวกับยักษ์ที่โง่เขลานั้นจัดแยกประเภทได้ลำบาก เพราะนิทานเหล่านี้เป็นนิทานมหัศจรรย์อย่างแท้จริง และควรจัดไว้ในกลุ่มของนิทานมหัศจรรย์ แต่ปรากฏว่าธรรมชาติของเรื่องและลักษณะของตัวละครนั้นมีลักษณะคล้ายคลึงกับนิทานซ้ำชั้น นิทานเหล่านี้ถูกจัดไว้เป็นกลุ่มสุดท้ายของนิทานพื้นบ้านทั่วไป ต่อจากนิทานซ้ำชั้น ในการจัดนิทานที่เกี่ยวกับความมหัศจรรย์เป็นกลุ่มย่อย จะเห็นว่ามืองค์ประกอบของความแปลกมหัศจรรย์ของสิ่งที่เหนือวิสัยปรากฏอยู่เสมอ ดังนั้นกลุ่มนี้จะมีลักษณะเด่นสะดุดตาที่สุด คือ ศัตรูที่เหนือวิสัย ซึ่งในการอ้างอิงข้ามกลุ่มจะหมายถึงนิทานเรื่องราคะสที่เกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิด สามหรือภรรยาที่เหนือวิสัย งานหนักที่เหนือวิสัย ผู้ช่วยที่เหนือวิสัย วัตถุที่เหนือวิสัย พลังอำนาจหรือความรู้ที่เหนือวิสัย และท้ายที่สุด กลุ่ม

¹*Ibid.*, pp. 418-9.

ที่มีองค์ประกอบที่เหนือวิสัยอื่น ๆ รวมอยู่ และกลุ่มเหล่านี้ก็ถูกนำมาจัดแยกใหม่เป็นหน่วยย่อย ๆ อีก ซึ่งที่ได้ทำไปแล้วก็คือนิทานเกี่ยวกับศาสนา และนิทานแบบจินตนาการ หรือนิทานชีวิตนั้นเอง

บางครั้งก็เกิดปรากฏการณ์เกี่ยวกับการที่นิทานเรื่องเดียวกันสามารถจัดให้อยู่ในกลุ่มสองกลุ่มที่ไม่เหมือนกันเลยได้ ตัวอย่างเช่น วัตถุวิเศษ จะสามารถปรากฏกับศัตรูที่เหนือวิสัย หรือผู้ช่วยที่เหนือวิสัยได้ทั้งคู่ การจัดให้อยู่ในตำแหน่งใดจึงขึ้นอยู่กับว่าตัวประกอบใดที่สำคัญที่สุดสำหรับนาฏการของนิทาน แต่จะเพิ่มเติมนิทานที่คู่กันนั้นไว้ในวงเล็บให้รู้ว่านั้นคือตำแหน่งที่สอง พร้อมทั้งคำอธิบายด้วย

นิทานกลุ่มที่สาม คือเรื่องขำขันและมุขตลก (Schwänke) ซึ่งมีจำนวนมากขึ้นตามกาลเวลาที่ผ่านไป จึงมีตัวเลขเพิ่มขึ้นมากกว่านิทานสัตว์และนิทานพื้นบ้านทั่วไป เพราะนิทานขำขันนี้จะเกิดขึ้นได้ง่ายกว่านิทานประเภทอื่น ๆ ในการแยกประเภทย่อยของเรื่องขำขันและมุขตลกนั้น จะมีเรื่องของคนโง่ ซึ่งจัดไปตามกระบวนการที่ตัวละครเกี่ยวข้อง เช่น การทำนา การเลี้ยงสัตว์ การประมง การล่าสัตว์ การก่อสร้าง การเตรียมอาหาร หรือกระบวนการอื่น ๆ ที่คล้ายคลึงกัน ต่อจากนี้จะเกี่ยวข้องกับ “คู่แต่งงาน” กับ “หญิงสาว” หรือ “ชายหนุ่ม” ส่วนกลุ่มสุดท้าย ซึ่งมีกลุ่มย่อยจำนวนมาก แบ่งเป็นเรื่องของคนฉลาด เรื่องเหตุโศกคดีโดยบังเอิญ เรื่องของชายผู้โง่เขลา และนักบวช ในเรื่องของนักบวชนั้น นักบวชมักจะถูกเหยียดหยามว่าโง่ ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ดูแลโบสถ์ที่ทำเช่นนั้น กลุ่มสุดท้ายของเรื่องขำขันคือ “นิทานโกหก” ซึ่งแยกตัวของมันเองเป็นเรื่องของการล่าสัตว์ เรื่องของสัตว์ใหญ่หมีมา วัตถุต่าง ๆ ฯลฯ

จุดประสงค์ของอาร์น ก็คือ นำเอานิทานแบบต่าง ๆ มา “จัดให้เป็นระเบียบ” ซึ่งผลงานของเขาชิ้นนี้ถูกตีพิมพ์ใน ค.ศ. 1910

ค.ศ. 1928 ธอมป์สันแปลแบบเรื่องนี้เป็นภาษาอังกฤษและขยายเนื้อความเพิ่มเติมขึ้นอีก เขาพยายามศึกษาค้นคว้าให้แบบเรื่องนี้ใช้ได้กว้างขวางมากขึ้นคือ ให้ครอบคลุมไปถึงนิทานในยุโรปตอนใต้ ยุโรปตะวันออกเฉียงใต้ พื้นที่แถบตะวันออกไกล และแถบอินเดีย เขาใคร่ที่จะขยายการค้นคว้าไปถึงนิทานแถบแอฟริกาตอนกลาง นิทานอินเดียในอเมริกาเหนือ นิทานแถบหมู่เกาะในมหาสมุทรแปซิฟิก แต่ไม่มีโอกาสได้กระทำสมความตั้งใจเพราะถึงแก่กรรมเสียก่อน

ดัชนีแบบเรื่องนี้จะเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการเก็บรวบรวมข้อมูล เอกสาร และวิเคราะห์เปรียบเทียบนิทานพื้นบ้าน แม้ว่าผลงานที่ทำไว้จะไม่ครอบคลุมนิทานพื้นบ้านทุกประเภทก็ตาม

นักคติชนวิทยาก็สามารถที่จะค้นหานิทานที่เขาสนใจหรือนิทานเฉพาะเรื่อง เพราะจะมีดัชนีอยู่ด้านหลังซึ่งเรียงตามตัวอักษรภาษาอังกฤษ ทำให้ค้นหาได้สะดวก

ค.ศ. 1960 ธอมป์สันได้ปรับปรุงแก้ไขดัชนีแบบเรื่องนี้อีกครั้งหนึ่ง ดัชนีเรื่องนี้ได้รับการตีพิมพ์ใน Folklore Fellows Communications ฉบับที่ 184, 1961 ซึ่งเป็นการปรับปรุงครั้งที่สองและครั้งสุดท้าย ดัชนีแบบเรื่องฉบับนี้ถือว่าเป็นมาตรฐานสำหรับวงการคติชนวิทยา และเวลาที่มีการนำไปอ้างอิง นักวิชาการบางคนก็จะอ้างเฉพาะตัวแบบ เช่น Type 510 แต่บางคนจะใช้ AT หรือ AaTh ซึ่งหมายถึง Aarne และ Thompson นั้นเอง

ในการปรับปรุงแบบเรื่องครั้งหลังนี้ ธอมป์สันได้ระบุไว้ในหน้าคำนำว่า

หลังจากที่การปรับปรุงดัชนีแบบเรื่องครั้งแรกแล้วเสร็จและตีพิมพ์ออกมานั้น ปรากฏว่ามีการนำเสนอแบบเรื่องใหม่ ๆ จากนิทานพื้นบ้านรัสเซีย สเปน ไอร์แลนด์ และลิทัวเนียที่น่าจะนำมารวมไว้ด้วยในการตีพิมพ์ครั้งต่อไป ถ้าหากว่าเป็นประโยชน์ และในระหว่างที่มีการสำรวจในพื้นที่อื่น ๆ นั้น เป็นที่ประจักษ์ว่าแม้ Types of the Folktale ทั้งเล่มแรกใน ค.ศ. 1910 และเล่มปรับปรุงใน ค.ศ. 1928 จะทำหน้าที่เป็นแบบเรื่องมาตรฐานให้การจำแนกประเภทของนิทานเกือบทั้งหมด แต่มันควรจะถูกทำให้มีคุณค่ายิ่งขึ้นโดยการปรับปรุงอีกเพื่อนำเอาข้อมูลเรื่องเล่าในประเทศอื่น ๆ มารวมไว้ด้วย

ในการประชุมเรื่องการศึกษานิทานพื้นบ้านที่ Lund ใน ค.ศ. 1935 ได้มีการถกปัญหาเรื่องการปรับปรุง Types นี้อย่างยืดเยื้อ ทุกคนตระหนักถึงประโยชน์ของดัชนีเก่า ๆ กับความต้องการจะเห็นความก้าวหน้าของมัน เมื่อพิจารณาดูดัชนีนี้แล้วจะเห็นว่าอาร์นเริ่มจากการจัดนิทานของฟินแลนด์ก่อน ดังนั้นการจำแนกประเภทของเขาจะครอบคลุมถึงประเทศต่าง ๆ ในยุโรปตอนเหนือด้วย แม้ในการปรับปรุงครั้งแรกจะขยายดัชนีไปถึงยุโรปตอนใต้ด้วย แต่ก็ยังมีประเทศในยุโรปตอนใต้บางประเทศ และในยุโรปตะวันออกเฉียงใต้ ตลอดจนเอเชียไปถึงอินเดีย ที่ไม่ได้รวมอยู่ในตัวดัชนี ทั้ง ๆ ที่ในการศึกษาเปรียบเทียบนิทานนั้น นิทานจากแถบเมดิเตอร์เรเนียน ตะวันออกไกล และอินเดีย เป็นสิ่งสำคัญกว่าที่อื่น

มีการอภิปรายถึงการปรับปรุงดัชนีโดยขยายพื้นที่ไปและในที่สุดก็ตกลงกันว่าควรจะพิจารณาอินเดียเป็นพิเศษก่อน และข้าพเจ้าพร้อมด้วยผู้ร่วมงานอื่น ๆ จะทำการปรับปรุงดัชนีในโอกาสที่เหมาะสม ในระหว่างนั้นข้าพเจ้าอยากจะศึกษานิทานอินเดียเป็นพิเศษด้วยเพื่อทำให้ดัชนีของตะวันออกและตะวันตกมีความสมดุลกัน

ในเวลานั้นไม่มีการศึกษานิทานพื้นบ้านของประเทศต่าง ๆ ในยุโรปตะวันออกเฉียงใต้ หรือตะวันออกไกลอย่างเป็นระบบเลย แม้ปัจจุบัน (ค.ศ. 1960) ก็ยังมีพื้นที่อันกว้างขวางที่ยังไม่มีใครเคยสำรวจไว้เลย เช่นแถบอาหรับ อิรัก และอิหร่าน แต่ภายในเวลา 20 ปีที่ผ่านมา ก็ได้มีการสำรวจนิทานมุขปาฐะจากประเทศต่าง ๆ หลายแห่งด้วยกัน รวมทั้งประเทศทางใต้และทางตะวันออกด้วย ดังนั้นความสมดุลระหว่างตะวันออกและตะวันตกจึงมีมากกว่าสมัยที่อาร์น ทำดัชนีนี้

...

ชื่อเรื่องของงานปัจจุบัน ไม่ว่าจะ เป็นแบบดั้งเดิมของเยอรมัน หรือในภาษาอังกฤษ ต่างก็ไม่ตรงตามความเป็นจริงทั้งคู่¹ คำภาษาเยอรมันว่า **Märchen** ควรจะดีกว่าคำว่า **folktale** ในภาษาอังกฤษ แม้ว่าในดัชนีนี้จะมีหลายสิ่งหลายอย่างที่ไม่ใช่ **Märchen** และอย่างน้อยที่สุดทั้ง **Märchen** และ **folktales** ทั่วโลกไม่ได้ปรากฏอยู่ในดัชนีนี้ นักศึกษาทางด้านนิทานได้ตระหนักดีว่า ดินแดนจากไอร์แลนด์ไปสู่อินเดียเป็นพื้นที่ที่สำคัญที่มีปรัมปราประเพณีอยู่จำนวนมาก และเราจะพบนิทานที่เหมือนกันหรือคล้ายกันในพื้นที่นี้ นิทานบางเรื่องแพร่ขยายไปทั่วเขตแดน บางเรื่องตามผู้คนที่อยู่ไกลย้ายไปยังทวีปอื่น ดังนั้นหากจะจำกัดกันจริง ๆ แล้ว ดัชนีนี้ควร จะชื่อว่า “The Types of the Folk-Tale of Europe, West Asia, and the Lands Settled by These Peoples”

นอกจากนี้ยังมีข้อจำกัดเกี่ยวกับปรัมปราประเพณีที่เกี่ยวข้อง คือดัชนีนี้ไม่ได้รวมถึงตำนานท้องถิ่น (ภาษาเยอรมันใช้ **Sagen**) นอกจากมันจะปรากฏในปรัมปราประเพณีมุขปาฐะ และพวกนิทานอีสป ปัญจตันตระ นิทานอาหรับราตรี นิทานชีวิตสมัยเรอแนสซองส์ พวกนี้จะนำมาพิจารณาเฉพาะเมื่อพบว่ามันเป็นนิทานมุขปาฐะ และถูกบันทึกจากการเล่า ดังนั้นในเรื่องเกี่ยวกับตำนานจึงกลายเป็นอีกเรื่องหนึ่งซึ่งศาสตราจารย์คริสเตียนเซน (R. Th. Christiansen) สนใจและจัดทำ *The Migratory Legends* ขึ้นมา ตีพิมพ์ใน FFC No. 175 คือการขยายระบบตัวเลขของดัชนีนี้ออกไป

...

ในช่วงเวลา 2 - 3 ปีที่ผ่านมา ข้าพเจ้าได้ปรับปรุง *Motif-Index of Folk-Literature* เสร็จ และได้ตรวจสอบแหล่งอ้างอิงของหนังสือเป็นอย่างดี ดังนั้นสำหรับนิทานที่ยาวและมี

¹อาร์นใช้ชื่อว่า *Verzeichnis der Märchentypen* ซึ่งรวมปีสันแปลเป็นภาษาอังกฤษว่า *Types of the Folktale*

เนื้อหาซับซ้อนบางเรื่อง ข้าพเจ้ารู้สึกว่ายากจะทำการวิเคราะห์หรือนุภาค ซึ่งเปรียบเสมือนกับการแสดงถึงสรีระของนิทานด้วย

การปรับปรุงดัชนีครั้งแรกนั้นมีการเสริม “Tales Not Included” เข้าไปด้วยซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่ค่อยปรากฏหรือมีอยู่ในประเทศเดียว แต่จากการสำรวจ และการค้นคว้าในหอเก็บเอกสารใหม่ ๆ นิทานแบบนี้มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างมากมาย จึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องตีพิมพ์นิทานเหล่านี้เป็นส่วนที่เสริมอีกต่อไป แต่จะเป็นการพิมพ์ติดต่อกับตัวเลขของแบบเรื่องที่มีอยู่แล้วและสอดคล้องกัน โดยใช้ตัวพิมพ์ที่เล็กกว่า กล่าวโดยทั่วไปแล้ว ถ้าหากว่าเราพบนิทานเรื่องหนึ่งในหลาย ๆ ประเทศ นิทานเรื่องนั้นจะถูกจัดไว้ในดัชนีที่เป็นหลัก ตามปกติ ถ้าหากข้าพเจ้าได้รู้ว่าเรื่องนั้นปรากฏขึ้นเพียงครั้งเดียวแล้ว เรื่องนั้นไม่ควรจะนำมาใช้เลย แต่ข้าพเจ้าได้ฝ่าฝืนกฎนี้เมื่อข้าพเจ้าเกิดความรู้สึกว่า นิทานเรื่องนี้เป็นที่รู้จักแต่ไม่มีใครบันทึกไว้ และการเสนอมันไว้ในดัชนีจะเป็นประโยชน์ต่อไปในอนาคต

ข้าพเจ้าไม่ได้เปลี่ยนแปลงตัวเลข นอกจากมีข้อยกเว้นเพียงเล็กน้อย คือในฉบับที่ตีพิมพ์เมื่อ ค.ศ. 1928 นั้น หากมีตัวเลขที่มีดอกจันอยู่ด้วยหนึ่งดอก บางทีมันอาจจะเปลี่ยนเป็นแบบเรื่องจริง ๆ คือไม่มีดอกจัน แต่ถ้าเป็นการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้จะมีข้อสังเกตอยู่ด้วยเสมอ ในการตีพิมพ์ครั้งก่อนมีความยากลำบากอยู่ประการหนึ่งคือ เมื่อมีตัวเลขที่เป็นส่วนเสริมเพิ่มเติมเข้าไปแต่ละตัวเลขจะมีดอกจันของมันเอง และจำเป็นจะต้องใช้ดอกจันถึง 4 หรือ 5 ดอก และในการพิมพ์ครั้งใหม่ถ้าหากข้าพเจ้ายังใช้ระบบเดิมอยู่ ดอกจันเหล่านี้อาจจะเพิ่มขึ้นเป็น 12 หรือ 15 ดอก ดังนั้นเพื่อที่จะหลีกเลี่ยงกรณีอย่างนี้ ข้าพเจ้าจึงเพิ่มตัวอักษรเข้าไปกับตัวเลข ก่อนจะถึงดอกจัน เช่น 879 A*, 879 B*, 879 C* เป็นต้น

ในตอนที่เป็นการอ้างอิงสำหรับแบบเรื่องต่าง ๆ ได้ทำตามแผนงานทั่ว ๆ ไปของการพิมพ์ครั้งก่อน ข้างหลังการสำรวจและแหล่งเก็บเอกสารแต่ละแห่ง ข้าพเจ้าได้บันทึกจำนวน (ใกล้เคียง) ของแบบเรื่องเฉพาะที่ได้พบในปัจจุบัน แม้ว่าสิ่งเหล่านี้จะขึ้นอยู่กับความเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องก็ตาม มันก็แนะถึงความคิดที่เกี่ยวกับการแพร่กระจายของนิทาน

ความแตกต่างระหว่างดัชนีแบบเรื่อง กับดัชนีอนุภาคนั้นก็คือ แม้เราจะใช้คำว่าดัชนีเหมือนกัน แต่ดัชนีแบบเรื่องคือการจำแนกประเภทที่เกี่ยวข้องกับตัวนิทานทั้งหมด ซึ่งเป็นปริมปราประเพณีอิสระ และจำกัดอยู่กับเรื่องเล่าในพื้นที่ที่แน่นอน ส่วนดัชนีอนุภาคนั้นเป็นการจำแนกอนุภาคอย่างเป็นวิชาการและครอบคลุมไปทั่วโลก แม้ว่านิทานที่มีอนุภาคเดียวจะมีค่าเท่ากับแบบเรื่อง แต่การเข้าไปสัมผัสกับผลงานทั้งสองเรื่องนี้จะต่างกัน ดัชนีแบบเรื่องนี้

เป็นเพียงการจัดลำดับรายชื่อของนิทานสำหรับพื้นที่ที่มีอยู่ ดังนั้นผู้รวบรวมนิทานและนักวิชาการจะมีสิ่งที่เป็นมาตรฐานร่วมกันสำหรับใช้ในการอ้างอิง ซึ่งตามความเห็นในแง่วิชาการแล้ว การจำแนกประเภทนี้อาจจะมีข้อผิดพลาด แต่ในทางปฏิบัติแล้ว ในระยะเวลาห้าสิบปีที่ผ่านมา เราสามารถนำมาใช้ได้อย่างดีในดินแดนที่มันครอบคลุมไปถึง แต่ไม่ควรคิดว่าแบบเรื่องจะขยายไปถึงนิทานในบางพื้นที่เช่นแอฟริกา อินเดียในอเมริกาเหนือ หรือหมู่เกาะในมหาสมุทรแปซิฟิก เพราะในดินแดนแถบนั้นควรจะมีดัชนีที่จัดทำขึ้นโดยยึดถือตามปริมปราประเพณีของมันเองมากกว่า

เค้าโครงการจำแนกนิทานพื้นบ้าน

I. นิทานสัตว์

หมายเลข

1 - 99	สัตว์ป่า
100 - 149	สัตว์ป่าและสัตว์บ้าน
150 - 199	คนและสัตว์ป่า
200 - 219	สัตว์บ้าน
220 - 249	นก
250 - 274	ปลา
275 - 299	สัตว์ประเภทอื่น ๆ และวัตถุต่าง ๆ

II. นิทานพื้นบ้านทั่วไป

300 - 749	A. นิทานเกี่ยวกับเวทมนตร์มายา
300 - 399	ศัตรูที่เหนือวิสัย
400 - 459	สามี (ภรรยา) หรือญาติที่เหนือวิสัยหรือถูกสาป
460 - 499	งานหนักที่เหนือวิสัย
500 - 559	ผู้ช่วยที่เหนือวิสัย
560 - 649	วัตถุวิเศษ
650 - 699	พลังอำนาจหรือความรู้ที่เหนือวิสัย
700 - 749	เรื่องเหนือวิสัยอื่น ๆ
750 - 849	B. นิทานศาสนา

- 850 - 999 C. นิทานชีวิต
 1000 - 1199 D. เรื่องของยักษ์หรือราชาสัตว์โขงเขลา

III. นิทานข้ามชั้นและมุขตลก

- 1200 - 1349 เรื่องของคนโง่
 1350 - 1439 เรื่องของคู่แต่งงาน
 1440 - 1524 เรื่องของหญิงสาว (เด็กสาว)
 1525 - 1874 เรื่องของชายหนุ่ม (เด็กหนุ่ม)
 1525 - 1639 ชายที่เฉลียวฉลาด
 1640 - 1674 เหตุุโชคดีโดยบังเอิญ
 1675 - 1724 ชายที่โง่งง
 1725 - 1849 มุขตลกเกี่ยวกับนักบวชและคณะสงฆ์
 1850 - 1874 เรื่องตลกของคนกลุ่มอื่น ๆ
 1875 - 1999 การโกหกหลอกลวง

IV. นิทานเข้าแบบ

- 2000 - 2199 นิทานลูกโซ่
 2200 - 2249 นิทานหลอกผู้ฟัง
 2300 - 2399 นิทานเข้าแบบอื่น ๆ

V. นิทานที่ไม่ได้จำแนก

- 2400 - 2499 นิทานที่ไม่ได้จำแนก

ตัวอย่างแบบเรื่องของอาร์น - ฆอมปีสัน

การยกตัวอย่างแบบเรื่องนี้จำเป็นต้องยกอนุภาคมาตามต้นฉบับเดิมด้วย และจำเป็นต้องใช้เครื่องหมายทุกอย่างเหมือนต้นฉบับ ยกเว้นตัวอักษร a b c ฯลฯ ที่เป็นชื่อย่อ จะใช้ตัวอักษร ก ข ค ง ฯลฯ แทน

นิทานสัตว์

Type 1 การขโมยปลา. หม่าจิ้งจอกแก๊งค์ทำเป็นตาย ; คนโยนมันขึ้นไปบนรถชนปลา. หม่าจิ้งจอกหยิบปลาโยนออกไปนอกรถ และชนปลาไป. หม่าป่าเลียนแบบมันแล้วถูกจับ.

อนุภาค : K 341.2 โจรแก๊งค์ทำเป็นตายแล้วขโมยของ. K 371.1 คนหลอกหลวงโยนปลา
ออกจากรถ. K 1026 คนที่ถูกหลอกเลียนแบบการขโมยปลาของคนหลอกหลวงแล้วถูกจับ

นิทานพื้นบ้านทั่วไป

Type 510 Cinderella and Cap o' Rushes

I. นางเอกถูกกีดกันแก๊ง. (ก)นางเอกถูกแม่เลี้ยงและลูกสาวของแม่เลี้ยงกระทำ
ทารุณและ(ก¹)ต้องไปอยู่ที่เตาผิงหรือคอกขี้เถ้าและ, (ก²)แต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่หยาบกระด้าง
-สวมหมวกที่सानด้วยกก, สวมเสื้อคลุมที่หยาบแข็งเหมือนไม้, ฯลฯ., (ข)ปลอมแปลงตัวแล้ว
หนีไปจากบิดาผู้ต้องการแต่งงานกับเธอ, หรือ(ค)ถูกบิดาไล่ออกจากบ้านไปเพราะเธอบอกว่า
เธอรักบิดาเหมือนเกลือ, หรือ(ง)จะถูกคนรับใช้ฆ่า

II. การช่วยเหลืออย่างมหัศจรรย์. ขณะที่เธอมีบทบาทเหมือนกับหญิงรับใช้ (ที่บ้าน
หรือท่ามกลางคนแปลกหน้า)เธอจะได้รับคำแนะนำ, จัดหาอาหาร, และเลี้ยงดู(ก)โดยแม่ที่ตาย
ไปแล้ว, โดยต้นไม้เหนือหลุมฝังศพของแม่, หรือ(ค)โดยสิ่งมีชีวิตเหนือธรรมชาติ หรือ(ง)โดย
นก(ฝูงนก), หรือ(จ)โดยแพะ, แกะ, หรือวัว. (ฉ)เมื่อแพะ(วัว)ถูกฆ่าตาย, จะมีต้นไม้วิเศษขึ้น
จากซากศพของมัน.

III. การพบเจ้าชาย. (ก)เธอแต่งชุดสวยงามเดินรำกับเจ้าชายหลายครั้ง แต่
เจ้าชายตามหาเธอไม่พบ, หรือเจ้าชายมองเห็นเธอในโบสถ์. (ข)เธอกล่าวเป็นนัย ๆ ถึงความ
ทารุณที่เธอได้รับมานานในฐานะสาวใช้, หรือ(ค)เจ้าชายมองเห็นเธอแต่งตัวสวยอยู่ในห้องส่วนตัว
หรือในโบสถ์.

IV. การพิสูจน์หลักฐาน. (ก)การพบตัวเธอด้วยการลองสวมรองเท้าหรือ(ข)จาก
แหวนที่เธอแอบใส่ในถ้วยเครื่องดื่มของเจ้าชาย หรือใส่ในขนมปังที่เจ้าชายรับประทาน. (ค)
เธอสามารถเด็ดแอปเปิ้ลทองคำที่อัศวินต้องการได้ด้วยตัวเอง

V. การแต่งงานกับเจ้าชาย.

VI. คุณค่าของเกลือ. บิดาของเธอรับประทานอาหารที่ไม่ใส่เกลือแล้วจึงตระหนัก
ว่าคำตอบของเธอในตอนแรกหมายความว่าอย่างไร

อนุภาค

I. S 31 แม่เลี้ยงใจร้าย. L 55. นางเอกผู้เป็นลูกเลี้ยง. L 52. ลูกสาวคน
สุดท้ายถูกทารุณ. L 102. วีรสตรีผู้ไม่มีที่ท่าว่าจะดี. L131. วีรบุรุษหรือวีรสตรีที่ไม่มีที่ท่าว่า

จะคืออาศัยอยู่ที่เตาผิง. K 521.1 การหนีโดยแต่งตัวด้วยหนังสือ (หรือคน, คน). K 1821.9 การปลอมแปลงโดยสวมเสื้อคลุมที่หยาบกระด้าง. F 821.1.4 เสื้อคลุมหยาบเหมือนไม้ (เปลือกไม้). F 821.1.3 แต่งตัวด้วยหนังสือ ขนสัตว์ที่ไม่ได้ฟอก. M 255. คนจวนจะตาย สัญญาเกี่ยวกับภรรยาคนที่สอง. H363.1 การทดสอบเจ้าสาว : สวมเสื้อภรรยาที่ตายไปแล้ว. T 411.1 พ่อผู้เต็มไปด้วยราคะ. S 322.1.2 พ่อไล่ลูกสาวเมื่อลูกสาวปฏิเสธการแต่งงานกับเขา. T 311.1 การหนีการแต่งงานของหญิงสาว. H 592.1 รักเหมือนกับเกลียว. K 512. ผู้ประหารที่เต็มไปด้วยความเมตตา. คนรับใช้ที่จะต้องฆ่านางเอกช่วยให้เธอหลบหนี.

II. E 323.2. แม่ที่ตายแล้วกลับมาช่วยลูกที่ถูกทารุณกรรม. E 366. การกลับมาจากการตายเพื่อให้คำปรึกษา. D 815.1 ของวิเศษที่ได้รับจากแม่. D 842. 1 ของวิเศษที่พบบนหลุมฝังศพของแม่. E 631. การเกิดใหม่เป็นต้นไม้ที่ขึ้นมาจากหลุมฝังศพ. N 810. ผู้ช่วยที่มีอำนาจวิเศษ (เหนือธรรมชาติ). F 311.1 แม่ทูนหัวที่เป็นนางฟ้า. N 815. นางฟ้าเป็นผู้ช่วยเหลือ. D 813. วัตถุวิเศษที่ได้รับจากนางฟ้า. D 1473.1 ไม้เท้าวิเศษใช้ตกแต่งเสื้อผ้า. D 1050.1 เสื้อผ้าที่เกิดจากเวทมนตร์ D 1111.1 รถม้าที่เกิดจากเวทมนตร์. F 861.4.3 รถม้าจากพิททอง. D 411.6.1 การเปลี่ยนร่างหนูให้เป็นม้า. D 315.1 การเปลี่ยนร่าง : หนูเป็นคน. B 313. สัตว์ที่ช่วยเหลือดี : คนที่ถูกทำเสน่ห์ B 313.1 การเกิดใหม่ของพ่อแม่เป็นสัตว์ที่ช่วยเหลือ. แม่ที่ตายปรากฏให้นางเอกเห็นในรูปร่างของสัตว์. B 450. นกที่ช่วยเหลือ. E 611.4 การเกิดใหม่เป็นแพะ. B 413. แพะที่ช่วยเหลือ. B 400. แกะที่ช่วยเหลือ. B 411. วัวที่ช่วยเหลือ. B 394. วัวกตัญญูให้รีดนม. E 611.2 การเกิดใหม่เป็นวัว. D 1470.1. วัตถุวิเศษที่ใช้สำหรับตั้งความปรารถนาทำให้ความปรารถนาเป็นผลสำเร็จ. D 1470.2. สิ่งต่าง ๆ ที่จัดหาจากวัตถุวิเศษ. D 1470.2.1 สิ่งต่าง ๆ ที่จัดหาจากต้นไม้วิเศษ. D 1470.2.3 เขาแห่งความอุดมสมบูรณ์ (เขาแพะที่ทำให้เห็นเป็นรูปดอกไม้ ข้าวโพด ผลไม้). B 115.1 สัตว์ที่มีหูเต็มไปด้วยความอุดมสมบูรณ์ได้ทรัพย์สินสมบัติหรือสิ่งของใช้จากหูของมัน. B 100.2 สัตว์วิเศษทำให้เกิดสมบัติ. D 842.3 ของวิเศษที่พบบนหลุมฝังศพสัตว์ที่ช่วยเหลือที่ถูกฆ่า. B 100.1 สมบัติที่พบในสัตว์ที่ช่วยเหลือที่ถูกฆ่า. B 335. สัตว์ที่ช่วยเหลือถูกฆ่าโดยศัตรูของวีรบุรุษ. E 631. การเกิดใหม่เป็นต้นไม้ที่ขึ้นจากหลุมฝังศพ. D 950. ต้นไม้วิเศษ. D 1658. วัตถุที่ทำให้เกิดความอบอุ่นใจ D 1658.1 วัตถุที่ตอบแทนความเมตตากรุณา

III. N 711.6 เจ้าชายเห็นนางเอกที่งานบอลแล้วหลงรัก. C 761.3 สิ่งต้องห้าม : การอยู่ทำงานเต็มวันนานเกินไป. ต้องไปก่อนเวลาที่กำหนดไว้. R 221. การหนี 3 ครั้ง

จากงานแต่งงานของนางเอก. R 255. แบบการหนีของผู้หญิง. N 711.4 เจ้าชายเห็นหญิงสาวที่โบสถ์และหลงรัก. N 712. เจ้าชายเห็นนางเอกเป็นครั้งแรกตอนที่เธอออกมาจากที่บ่อน้ำร้อน. H 151.6.2 การจำได้เพราะการปลอมแปลงไม่สนิท. H 151.5 นางเอกตอนอยู่ในรูปสาวใช้ได้บอกใบ้ให้คนสนใจ : ต่อมาก็จำได้. H 151.6 นางเอกในรูปลักษณะปลอมแปลงเป็นสาวใช้ ถูกค้นพบเมื่อใส่เสื้อผ้าที่สวยงาม : ต่อมาก็มีคนจำได้

IV. K 2212.1 พี่สาว (ลูกแม่เลี้ยง) ทรมาน. H 111. การจำรูปพรรณสัณฐาน - หลักฐานโดยเสื้อผ้าเครื่องประดับ. H 36.1 การทดสอบรองเท้าแตะ. การหาหลักฐาน โดยการสวมรองเท้าให้พอดี. K 1911.3.3.1 เจ้าสาวตัวปลอมเท้าพิการ. F 823.2 รองเท้าแก้ว. J 1146.1 การสืบสวนโดยใช้น้ำมันดินมาดัก. น้ำมันดินไหลกระจายไปและรอยเท้าก็ติดอยู่หรือรองเท้าเหลืออยู่เป็นร่องรอย. H 94.4 การพิสูจน์หลักฐานโดยการเอาแหวนใส่แก้วไวน์. H 94.2 การพิสูจน์โดยเอาแหวนใส่ขนมปังอบ. D 1648.1.1 ต้นไม้โน้มเข้าหานางเอกคนเดียวเท่านั้น. H 31.12 มีเพียงคนเดียวที่สามารถเด็ดผลไม้จากต้นไม้ได้.

V. L 162. วีรสตรีผู้ต่ำต้อยแต่งงานกับเจ้าชาย

VI. H 592.1 รักประจุกเกลือก : คุณค่าของเกลือก

Type 510A *Cinderella*. พี่สาว (ลูกแม่เลี้ยง) 2 คน. ลูกเลี้ยงอยู่ที่หลุมฝังศพของแม่, ซึ่งช่วยเธอ (รีดนมวัว, เขย่าดินแอปเปิ้ล, ช่วยชายชรา; cf. Type 480). การไปโบสถ์ 3 ครั้ง (หรืองานแต่งงาน). การทดสอบด้วยรองเท้า.

Type 510B *The Dress of Gold, of Silver, and of Stars*. (Cap o' Rushes). พ่อต้องการแต่งงานกับลูกสาวของตัวเอง. หญิงสาวไปเป็นคนรับใช้ของเจ้าชาย. ผู้ปาวัดต่างๆ มาที่เธอ. การไปโบสถ์ 3 ครั้ง และสวมรองเท้า. การแต่งงาน

ต่อมาสตริท ธรอมป์สัน และวอร์เรน อี. โรเบิร์ตส์ (Warren E. Roberts) ได้เป็นผู้จัดทำแบบเรื่องของนิทานมุขปาฐะของอินเดีย (Types of Indic Oral Tales) และ FFC จัดพิมพ์เป็นลำดับที่ 180 ในค.ศ.1960 ผู้จัดทำกล่าวว่าดัชนีนิทานอินเดียนี้ยึดดัชนีแบบเรื่องของอาร์น-ธรอมป์สันเป็นหลัก โดยวิเคราะห์นิทานมุขปาฐะของอินเดีย ปากีสถาน และซีลอน เนื่องจากเขาตระหนักดีว่าดัชนีจากอาร์น - ธรอมป์สันนั้นใช้นิทานยุโรปเป็นรากฐาน จึงต้องการจัดทำผลงานที่มีขอบเขตกว้างขวางขึ้น

แบบเรียงของรอมป์สันกับโรเบิร์ตส์มีเค้าโครงดังนี้

I. นิทานสัตว์

หมายเลข

- 1 - 99 สัตว์ป่า
- 100 - 149 สัตว์ป่าและสัตว์บ้าน
- 150 - 159 คนและสัตว์ป่า
- 220 - 249 นก
- 275 - 299 สัตว์อื่น ๆ และวัตถุ

II. นิทานพื้นบ้านทั่วไป

- 300 - 749 A. นิทานมหัศจรรย์
 - 300 - 399 คัทรูที่เหนือวิสัย
 - 400 - 459 สามี (ภรรยา) หรือญาติอื่น ๆ ที่เหนือวิสัย หรือถูกสาป
 - 460 - 499 งานหนักที่เหนือวิสัย
 - 500 - 599 ผู้ช่วยที่เหนือวิสัย
 - 560 - 649 วัตถุวิเศษ
 - 650 - 699 พลังอำนาจ หรือความรู้ที่เหนือวิสัย
 - 700 - 749 นิทานเกี่ยวกับสิ่งเหนือวิสัยอื่น ๆ
- 750 - 849 B. นิทานศาสนา
- 850 - 999 C. นิทานชีวิต
- 1000 - 1199 D. นิทานเกี่ยวกับรากษสที่โง่

III. นิทานซ้ำ

- 1200 - 1349 เรื่องของคนโง่
- 1350 - 1439 เรื่องของกลุ่มแต่งงาน
- 1440 - 1524 เรื่องของหญิงสาว (เด็กสาว)
- 1525 - 1874 เรื่องของชายหนุ่ม (เด็กหนุ่ม)
 - 1525 - 1639 ชายที่เฉลียวฉลาด
 - 1640 - 1674 โชคดีโดยไม่คาดฝัน
 - 1675 - 1724 ชายที่โง่เง่า

1725 - 1874	มุขตลกเกี่ยวกับนักบวช
1875 - 1999	นิทานโกหก
2000 - 2399	นิทานเข้าแบบ

ดัชนีอนุภาคของวรรณกรรมพื้นบ้าน (Motif-Index of Folk Literature)

ในหน้าทหน้าของ Verzeichnis der Märchentypen นั้น อาร์นได้กล่าวถึงความเป็นไปได้ในการที่จะมีคนจัดทำดัชนีของอนุภาคเฉพาะขึ้นมา แต่นอกเหนือไปจากแบบเรื่องที่ทำเป็นดัชนีแล้วเขายังจัดทำตำนาน (Sagen) เป็นบัญชีรายชื่อตำนานที่ประกอบด้วยเหตุการณ์เดียว โดยใช้ชื่อว่า Verzeichnis der finnischen Ursprungsggen und ihrer Varianten ซึ่งตีพิมพ์เป็น FFC No. 8 แต่เขาไม่ได้ทำเรื่องอนุภาคอย่างจริงจัง เป็นเพียงการเสนอแนะ ซึ่งในช่วงเวลานั้นก็มีเพียงรายการแบบเรื่องและอนุภาคตามตัวอักษรปะปนกันอยู่ และรายการนี้จำกัดตามสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์อย่างมาก ไม่มีการจัดอนุภาคให้เป็นระเบียบและเป็นมาตรฐานที่จะใช้ได้ทั่วไป

ใน ค.ศ. 1925 อาร์เธอร์ คริสเตนเซน (Arthur Christensen) ได้เสนอการจำแนกประเภทของอนุภาคที่จำกัดอยู่กับกลุ่มของนิทานลายลักษณ์ และนิทานคติจำนวนหนึ่ง ชื่อเรื่อง Motif et Thème (FFC No. 59) เป็นเรื่องที่น่าสนใจ แต่ค่อนข้างเป็นวิชาการที่ยากสำหรับบุคคลทั่วไป เขาแบ่งเนื้อหาของเรื่องออกเป็นตอน ๆ ดังนี้

- éléments de relation
- motifs
- accessoires épiques
- thème
- motifs sans thème
- motifs a thème faibles

ฯลฯ

แต่ก็ไม่ได้จัดทำอนุภาคให้เป็นระบบ เพราะมีการยกอนุภาคจำนวนน้อยขึ้นมาเพื่อแสดงให้เห็นความแตกต่างของประเภทที่คริสเตนเซนเสนอขึ้นมาเท่านั้น ผู้ที่คิดจัดทำระบบการศึกษาอนุภาคอีกคนหนึ่งคือ อัลเบิร์ต เวสเซลสกี (Albert Wesselski) เขาแบ่งอนุภาคของนิทานพื้นบ้านนิทานชีวิต และนิยายปรัมปราออกเป็น

Mythenmotive

Gemeinschaftsmotive

Kulturmotif

และอภิปรายถึงความแตกต่างระหว่างรูปแบบของเรื่องเล่า แต่เขาไม่ได้เกี่ยวข้องกับ
ดัชนีโดยตรง เพียงแต่ให้ตัวอย่างของแต่ละประเภทไว้เท่านั้น

สตริท ธรอมป์สัน สนใจในปัญหาการจำแนกส่วนประกอบของนิทานมาเป็นเวลานาน
หลายปีก่อนที่เขาจะลงมือดำเนินการจัดทำอย่างจริงจัง คือในการเขียนวิทยานิพนธ์ปริญญาเอก
ของเขาเรื่อง *European Tales among the North American Indians* นั้น เขาได้อ้างถึงเหตุการณ์
และลักษณะการอย่างอื่นในนิทานทั้งของยุโรปและของอเมริกันอินเดียน เหตุการณ์และลักษณะ
การเหล่านี้ถูกบันทึกไว้ในแผ่นกระดาษแข็ง และเพิ่มจำนวนขึ้นเมื่อตัวเขาทดลองนำข้อมูลเหล่านี้
มาจัดให้เป็นระบบ เขาต้องหาข้อมูลเพิ่มเติมขึ้นอีกเรื่อย ๆ

จุดประสงค์ของธรอมป์สันในการสร้างงานชิ้นนี้ขึ้นมาก็คือ เขาต้องการจัดจำพวกของ
เนื้อความในเรื่องเล่าปรัมปราทุกประเภทให้เป็นหมวดหมู่ เป็นที่เข้าใจได้ดีและนำไปใช้ได้ทั่วไป
เนื่องจากว่ามีนักวิชาการจำนวนมากที่ออกสำรวจและรวบรวมข้อมูลมาได้เป็นจำนวนมาก
แต่ยังมีข้อมูลจำนวนมากเท่าใด การสำรวจศึกษาก็ยากขึ้นเป็นเงาตามตัว ดังนั้นถึงแม้ว่าพวกเขา
จะสามารถรวบรวมนิทานพื้นบ้าน บทขับขาน นิยายปรัมปรา และระเบียบประเพณีเก่าแก่
ต่าง ๆ จากทุกหนทุกแห่งในโลกนี้ ทั้งจากแหล่งที่เจริญแล้วและแหล่งที่ยังด้อยพัฒนาอยู่ก็ตาม
ในชีวิตของนักวิชาการคนหนึ่ง ๆ นั้น เขาจะไม่สามารถอ่านหรือวิเคราะห์งานเหล่านั้นได้หมด
ถึงแม้ว่าเขาอาจจะเป็นนักภาษาผู้รู้และเชี่ยวชาญหลายภาษา และเป็นนักอ่านที่สามารถเพียงใด

เมื่อแอนโท อาร์น จัดทำแบบเรื่องของนิทานขึ้นมานั้น แบบเรื่องของเขาหนีว่ามีประโยชน์
โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อนำมาใช้กับนิทานในยุโรป แต่สำหรับนิทานนอกยุโรปแล้ว แบบเรื่องนี้
อาจจะใช้ประโยชน์ได้น้อยลง แต่ถึงแม้ว่าแบบเรื่องของนิทานในพื้นที่ต่าง ๆ จะมีจำนวนไม่มาก
และไม่ค่อยสอดคล้องลงรอยกันเท่าที่ควร ก็ยังมีสิ่งที่มีลักษณะร่วมกันอยู่ในนิทานและวรรณกรรม
พื้นบ้านทั่วโลก นั่นก็คือเนื้อความ รายละเอียด เหตุการณ์ปลีกย่อยต่าง ๆ ฯลฯ ซึ่งลักษณะร่วม
หรือความคล้ายคลึงนี้มักจะปรากฏในนิทานที่สมบูรณ์ทั้งเรื่อง แต่จะปรากฏในลักษณะของ
อนุภาคเดี่ยว ๆ ด้วยเหตุนี้ธรอมป์สันจึงมีความเห็นว่า หากจะลดทอนเนื้อความของเรื่องเล่าทั่วโลก
ให้เป็นระเบียบ หรือเป็นการจัดให้เป็นระบบแล้ว ก็จะต้องเป็นการจัดระเบียบของอนุภาคเดี่ยว
เหล่านี้อย่างแน่นอน อนุภาคเดี่ยว ๆ นั่นก็คือส่วนประกอบย่อยที่มารวมกันเข้าเป็นเรื่องเล่าที่

สมบูรณ์แล้ว ซึ่งส่วนประกอบย่อยเหล่านี้เองที่จะมาช่วยกำหนดพื้นฐานร่วมในระบบการจัด
วรรณกรรมปรัมปราที่ปรากฏอยู่ทั่วโลก

ผลงานของธอมป์สันเรื่องนี่คือการจัดจำพวกของอนุภาคให้เป็นระเบียบ เขาพยายาม
ใช้หลักเกณฑ์ง่าย ๆ ที่ทุกคนสามารถเข้าใจได้ คือการจัดอนุภาคที่เกี่ยวข้องกับหัวเรื่องเดียว
กันมาลำดับไว้ด้วยกัน โดยไม่ต้องคำนึงว่ามันเป็นอนุภาคที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมมุขปาฐะ
หรือวรรณกรรมลายลักษณ์แบบใด และไม่มีมีการพิจารณาว่าอนุภาคที่ต่างกันนั้นเป็นเพราะ
ความคิดของมนุษย์หรือพื้นฐานทางจิตใจของมนุษย์ต่างกัน ไม่มีข้อสรุปว่าอนุภาคที่อยู่ในกลุ่ม
เดียวกันนั้นมีกำเนิดที่สัมพันธ์กันหรือไม่ แต่พิจารณาเพียงแต่ว่ามันอยู่ในประเภทเดียวกันหรือ
ประเภทที่ใกล้เคียงกันเท่านั้นเอง จุดมุ่งหมายในการจัดและคัดเลือกข้อมูลของเรื่องเล่านี้ก็คือ
ทำให้การค้นคว้าง่ายขึ้น การรวมข้อมูลชนิดเดียวกันเปรียบเทียบกับชั้นหนังสือของห้องสมุด
ซึ่งจะมีหนังสือทั้งเก่าและใหม่ ดีและไม่ดี หนาและบาง ฯลฯ มารวมอยู่ด้วยกัน เรื่องเล่านี้มีทั้ง
มุขปาฐะและลายลักษณ์ มีนิทานพื้นบ้าน นิยายปรัมปรา บทขับขาน นิทานคติ นิยายผจญภัย
สมัยกลาง เรื่องข้ามัน มุขตลก นิทานอนุทวารณ์ ตำนานท้องถิ่น ฯลฯ แม้ว่าข้อมูลบางประเภท
จะมีจำนวนน้อยก็ตาม ธอมป์สันกล่าวว่า เขาจะวิเคราะห์ห้อนุภาค โดยใช้เรื่องเล่าปรัมปราที่
เล่าซ้ำกันบ่อย ๆ เป็นหลัก แต่เขาตั้งใจที่จะไม่วิเคราะห์ข้อมูลบางชนิด คือความเชื่อ ธรรมเนียม
ประเพณี ความเชื่อทางศาสนา ปรัชญาคำทาย และภาษิตคำพังเพย นอกเสียจากว่าข้อมูล
เหล่านี้จะเป็นสมมุติฐานของเรื่องเล่าเท่านั้น เพราะจะทำให้ดัชนีอนุภาคมีจำนวนมากเกินไป

ในการจัดจำพวกของดัชนีอนุภาคนี้ ธอมป์สันใช้วิธีจัดเข้ากลุ่มเป็นหมวดหมู่และใช้
ตัวอักษรประจำของแต่ละหมวดตั้งแต่ A - Z ยกเว้นตัวอักษร I, O และ Y จึงมีรวมทั้งหมด
23 หมวดซึ่งมีรายละเอียดดังนี้¹

Chapter A เป็นอนุภาคที่เกี่ยวกับการสร้างสรรค์ และธรรมชาติของโลก มีผู้
สร้างคือ พระเจ้า พวกกึ่งเทพเจ้า การสร้างจักรวาลและธรรมชาติของจักรวาล โดยเฉพาะ
อย่างยิ่งการสร้างโลก กำเนิดของสิ่งมีชีวิต การสร้างสัตว์และพืช

Chapter B เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสัตว์ แต่ไม่ได้หมายความว่านิทานที่เกี่ยวข้องกับ
ลักษณะของสัตว์ทั้งหมดจะรวมอยู่ในหมวดนี้ ส่วนใหญ่จะเป็นบทบาทของสัตว์ที่แปลกประหลาด

¹ Stith Thompson, *Motif-Index of Folk Literature*, Vol. 1 (Bloomington : Indiana University Press, 1966).

เช่นสัตว์ในเทพนิยาย เป็นต้นว่ามังกร สัตว์ที่มีคุณสมบัติพิเศษมหัศจรรย์ เช่นนกที่พูดแต่ความจริง สัตว์ที่มีการกระทำแบบคน อาณาจักรของสัตว์ การแต่งงานของสัตว์ การแต่งงานของสัตว์กับคน สัตว์ป่าที่来帮助เหลือหรือมีความกตัญญู และความคิดจินตนาการอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับสัตว์ ซึ่งจะเน้นหนักไปทาง Totemism

Chapter C คือความคิดดั้งเดิมในเรื่อง tabu ดังนั้นในหมวดนี้จะเกี่ยวข้องกับสิ่งต้องห้ามทุกประเภท และรวมไปถึงสิ่งที่ตรงกันข้ามกับสิ่งต้องห้ามคือการบังคับ

Chapter D เป็นหมวดที่มีเนื้อหากว้างคือ เป็นเรื่องของความมหัศจรรย์ เช่น การแปลงร่าง การถูกสาป การแก้คำสาป วัตถุวิเศษ การใช้ของวิเศษ อำนาจวิเศษต่าง ๆ

Chapter E เป็นเรื่องของความตาย การกลับเป็นขึ้นมาใหม่ ภูตผีปิศาจ การเกิดใหม่ และความคิดเกี่ยวกับธรรมชาติของวิญญาณ

Chapter F เป็นเรื่องของความแปลกประหลาดมหัศจรรย์ต่าง ๆ คือการเดินทางไปสู่โลกอื่น สิ่งมีชีวิตพิเศษพิสดารเช่น นางฟ้า วิญญาณ ภูต มาร สถานที่ที่มหัศจรรย์ เช่น ปราสาทใต้ทะเล บุคคล และเหตุการณ์ที่แปลกประหลาด

Chapter G คือ สิ่งน่ากลัวที่มีบทบาทเด่น เช่น รากษส แม่มด สำหรับหมวด E, F และ G จะมีลักษณะคาบเกี่ยวกัน แต่รอมป์สันเห็นว่าควรจะแยกหมวด G นี้ออกมาต่างหาก

Chapter H คือการทดสอบ เช่นนิทานที่เกี่ยวกับการจำได้ ความทรงจำต่าง ๆ การทดสอบหลักฐาน รูปพรรณสัณฐาน การทายปัญหา การทดสอบความเฉลียวฉลาด การให้ทำงานหนัก การสืบหา การทดสอบความกล้าหาญ ฯลฯ

Chapter J ประกอบด้วย ความสุขุมรอบคอบ ความเฉลียวฉลาด ความโง่ ความสุขุมรอบคอบมักปรากฏในนิทานอุทาหรณ์ ส่วนความเฉลียวฉลาดและความโง่มักปรากฏในมุขตลก

Chapter K เป็นเรื่องเกี่ยวกับการหลอกลวง เรื่องของโจร คนทุจริต การล่อลวง การปลอมแปลง และการผิดประเวณี

Chapter L คือการกลับมาของโชค เช่นความสำเร็จของเด็กที่มีที่ท่าว่าล้มเหลวมาแต่แรก หรือความหายนะของผู้ที่เย่อหยิ่ง การที่ชะตากลับ

Chapter M คือการกำหนดอนาคต เช่น การตัดสินใจที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้ การต่อรอง คำมั่นสัญญา และการสาบาน

Chapter N เป็นเรื่องเกี่ยวกับโชค การเสี่ยง การพนัน โชคชะตา

Chapter P เป็นเรื่องเกี่ยวกับระบบสังคม ระเบียบของสังคม เช่นประเพณีของสถาบันกษัตริย์ ความสัมพันธ์ในสังคม การปกครอง ประเพณีต่าง ๆ

Chapter Q เป็นเรื่องเกี่ยวกับการให้รางวัลและการลงโทษ

Chapter R เป็นเรื่องเกี่ยวกับการจับกุมและการลี้ภัย

Chapter S เป็นเรื่องเกี่ยวกับความโหดร้าย

Chapter T เป็นเรื่องเกี่ยวกับเพศ การเกี่ยวพาราสี การแต่งงาน ชีวิตแต่งงาน การเกิด และความสัมพันธ์ระหว่างเพศ

Chapter U เป็นอนุภาคที่มักเกิดในนิทานอุทาหรณ์ เป็นเรื่องที่ทำให้คิดสอนใจ

Chapter V เป็นเรื่องเกี่ยวกับความแตกต่างในทางศาสนา หรือการปฏิบัติบูชาในศาสนา

Chapter W เป็นเรื่องเกี่ยวกับลักษณะนิสัย สันดาน ทั้งในทางที่น่าชื่นชมและไม่
น่าชื่นชม

Chapter X เป็นเรื่องเกี่ยวกับอารมณ์ขันทั้งหมด

Chapter Z เป็นสารัตถะหรืออนุภาคย่อย ๆ ผสมกัน ที่ไม่อาจจะจัดเข้ากลุ่มอื่นได้

รายละเอียดของอนุภาคมีดังนี้

GENERAL SYNOPSIS OF THE INDEX

A. MYTHOLOGICAL MOTIFS

A0 —A99.	Creator
A100—A499.	<i>Gods</i>
A100—A199.	The gods in general
A200—A299.	Gods of the upper world
A300—A399.	Gods of the underworld
A400—A499.	Gods of the earth
A500—A599.	Demigods and culture heroes.

- A600—A899. *Cosmogony and cosmology***
 A600—A699. The universe
 A700—A799. The heavens
 A800—A899. The earth
A900 —A999. Topographical features of the earth
A1000—A1099. World calamities
A1100—A1199. Establishment of natural order
A1200—A1699. *Creation and ordering of human life*
 A1200—A1299. Creation of man
 A1300—A1399. Ordering of human life
 A1400—A1499. Acquisition of culture
 A1500—A1599. Origin of customs
 A1600—A1699. Distribution and differentiation of peoples

A1700—A2199. *Creation of animal life*
 A1700—A1799. Creation of animal life — general
 A1800—A1899. Creation of mammals
 A1900—A1999. Creation of birds
 A2000—A2099. Creation of insects.
 A2100—A2199. Creation of fish and other animals.

A2200—A2599. *Animal characteristics*
 A2200—A2299. Various causes of animal characteristics
 A2300—A2399. Causes of animal characteristics: body
 A2400—A2499. Causes of animal characteristics: appearance
 and habits
 A2500—A2599. Animal characteristics — miscellaneous
A2600—A2699. Origin of trees and plants
A2700—A2799. Origin of plant characteristics
A2800—A2899. Miscellaneous explanations

B. ANIMALS

- BO —B99.** Mythical animals
 B100—B199. Magic animals
 B200—B299. Animals with human traits

B300—B599. Friendly animals
 B300—B349. Helpful animals — general
 B350—B399. Grateful animals
 B400—B499. Kinds of helpful animals
 B500—B599. Services of helpful animals

- B600—B699. Marriage of person to animal
 B700—B799. Fanciful traits of animals
 B800—B899. Miscellaneous animal motifs

C. TABU

- c o —C99. Tabu connected with supernatural beings
 C100—C199. Sex tabu
 C200—C299. Eating and drinking tabu
 C300—C399. Looking **tabu**
 C400—C499. Speaking tabu
 C500—C549. Tabu: touching
 C550—C599. Class tabu
 C600—C699. Unique **prohibitions** and compulsions.
 C700—C899. Miscellaneous **tabus**
 C900—C999. Punishment for breaking tabu

D. MAGIC

- D O —D699. **Transformation**
 D10 —D99. Transformation: man to different man
 D100—D199. Transformation: man to animal
 D200—D299. Transformation: man to object
 D300—D399. Transformation: animal to person
 D400—D499. Other forms of transformation
 D500—D599. Means fo transformation
 D600—D699. Miscellaneous transformation incidents
 D700—D799. Disenchantment

- D800—D1699. **Magic objects**
 D800 --D899. Ownership of magic objects
 D900 -D 1299. Kinds of magic objects
 D1300—D1599. Function of magic objects
 D1600—D1699. Characteristics of magic objects

- D1700—D2199. **Magic powers and manifestations**
 D1710--D1799. Possession and employment of magic powers
 D1800—D2199. Manifestations of magic power

E. THE DEAD

- E O —E199. Resuscitation
E200—E599. *Ghosts and other revenants*
 E200—E299. Malevolent return from the dead
 E300—E399. Friendly return from the dead
 E400—E599. Ghosts and revenants — miscellaneous
E500—E699. Reincarnation
E700—E799. The Soul

F. MARVELS

- FO —F199. Otherworld journeys
F200—F699. *Marvelous creatures*
 F200—F399. Fairies and elves
 F400—F499. Spirits and demons
 F500—F599. Remarkable persons
 F600—F699. Persons with extraordinary powers
F700—F899. Extraordinary places and things
F900—F1099. Extraordinary occurrences

G. OGRES

- G10 —G399. *Kinds of ogres*
 G10 —G99. Cannibals and cannibalism
 G100—G199. Giant ogres
 G200—G299. Witches
 G300—G399. Other ogres
G400—G499. Falling into ogre's power
G500—G599. Ogre defeated
G600—G699. Other ogre motifs

H. TESTS

- H O —H199. Identity tests: recognition
H200—H299. Tests of truth
H300—H499. Marriage tests
H500—H899. *Tests of cleverness*
 H500—H529. Test of cleverness of ability
 H530—H899. Riddles

H900—H1199. *Tests of prowess: tasks*
H900 —H999. Assignment and performance of tasks
H1000—H1199. Nature of tasks

H1200—H1399. *Tests of prowess: quests*
H1200—H1249. Attendant circumstances of quests
H1250—H1399. Nature of quests

H1400—H1599. *Other tests*
H1400—H1449. Tests of fear
H1450—H1499. Tests of vigilance
H1500—H1549. Tests of endurance and power of survival
H1550—H1569. Tests of character
H1570—H1599. Miscellaneous tests

J. THE WISE AND THE FOOLISH

J0 —J199. Acquisition and possession of wisdom (knowledge)

5200 —J1099. *Wise and unwise conduct*
5200 —J499. Choices
J500 —J599. Prudence and discretion
5600 —J799. Forethought
J800 —J849. Adaptability
J850 —J899. Consolation in misfortune
5900 —J999. Humility
J1000—J1099. Other aspects of wisdom

J1100—J1699. *Cleverness*
J1110—J1129. Clever persons
J1130—J1199. Cleverness, in the law court
J1200—J1229. Clever man puts another out of countenance
J1230—J1249. Clever dividing
J 1250-J 1499. Clever verbal retorts (repartee)
J1500—J1649. Clever practical retorts
J1650—J1699. Miscellaneous clever acts

J1700—J2749. *Fools (and other unwise persons)*
J1700—J1749. Fools (general)
J1750—J1849. Absurd misunderstandings
J1850—J1999. Absurd disregard of facts

- J2000—J2049. Absurd absent-mindedness
- J2050—J2199. Absurd short-sightedness
- J2200—J2259. Absurd lack of logic
- J2260—J2299. Absurd scientific theories
- J2300—J2349. Gullible fools
- J2350—J2369. Talkative fools
- J2370—J2399. Inquisitive fools
- J2400—J2449. Foolish imitation
- J2450—J2499. Literal fools
- J2500—J2549. Foolish extremes
- J2550—J2599. Thankful fools
- J2600—J2649. Cowardly fools
- J2650—J2699. Bungling fools
- J2700—J2749. The easy problem made hard
- J2750—J2799. Other aspects of wisdom or foolishness

K. DECEPTIONS

- K0 —K99. Contests won by deception
- K100 —K299. Deceptive bargains
- K300 —K499. Thefts and cheats
- K500 —K699. Escape by deception
- K700 —K799. Capture by deception
- K800 —K999. Fatal deception
- K1000—K1199. Deception into self-injury
- K1200—K1299. Deception into humiliating position
- K1300—K1399. Seduction or deceptive marriage
- K1400—K1499. Dupe's property destroyed
- K1500—K1599. Deceptions connected with adultery
- K1600—K1699. Deceiver falls into own trap

- K1700—K2099. *Deception through shams*
 - K1700—K1799. Deception through bluffing
 - K1800—K1899. Deception by disguise or illusion
 - K1900—K1999. Impostures
 - K2000—K2099. Hypocrites
- K2100—K2199. False accusations
- K2200—K2299. Villains and traitors
- K2300—K2399. Other deceptions

L. REVERSAL OF FORTUNE

- L O —L99. Victorious youngest child
L100—L199. Unpromising hero (heroine)
L200—L299. Modesty brings reward
L300—L399. Triumph of the weak
L400—L499. Pride brought low

M. ORDAINING THE FUTURE

- M O —M99. Judgments and decrees
M100—M199. Vows and oaths
M200—M299. Bargains and promises
M300—M399. Prophecies
M400—M499. Curses

N. CHANCE AND FATE

- N O —N99. Wagers and gambling
N100—N299. The ways of luck and fate
N300—N399. Unlucky accidents
N400—N699. *Lucky accidents*
 N410—N439. Lucky business ventures
 N440—N499. Valuable secrets learned
 N500—N599. Treasure trove
 N600—N699. Other lucky accidents
N700—N799. Accidental encounters
N800—N899. Helpers

P. SOCIETY

- P O —P99. Royalty and nobility
P100—P199. Other social orders
P200—P299. The family
P300—P399. Other social relationships
P400—P499. Trades and professions
P500—P599. Government
P600—P699. Customs
P700—P799. Society — miscellaneous motifs

Q. REWARDS AND PUNISHMENTS

Q10 —Q99.	Deeds rewarded
Q100—Q199.	Nature of rewards
Q200—Q399.	Deeds punished
Q400—Q599.	Kinds of punishment

R. CAPTIVES AND FUGITIVES

RO —R99.	Captivity
R100—R199.	Rescues
R200—R299.	Escapes and pursuits
R300—R399.	Refuges and recapture

S. UNNATURAL CRUELTY

so —S99.	Cruel relatives
S100—S199.	Revolting murders or mutilations
S200—S299.	Cruel sacrifices
S300—S399.	Abandoned or murdered children
S400—S499.	Cruel persecutions

T. SEX

TO —T99.	Love
T100—T199.	Marriage
T200—T299.	Married life
T300—T399.	Chastity and celibacy
T400—T499.	Illicit sexual relations
T500—T599.	Conception and birth
T600—T699.	Care of children

U. THE NATURE OF LIFE

uo —U99.	Life's inequalities
U100—U299.	Nature of life-miscellaneous

V. RELIGION

- v o —V99. Religious services
V100—V199. Religious edifices and objects
V200—V299. Sacred persons
V300—V399. Religious beliefs
V400—V449. Charity
V450—V499. Religious orders
V500—V599. Religious motifs miscellaneous

W. TRAITS OF CHARACTER

- w o —W99. Favorable traits of character
W100—W199. Unfavorable traits of character
W200—W299. Traits of character — miscellaneous

X. HUMOR

- X0 - x 9 9 . Humor of discomfiture
X100—X199. Humor of disability — physical
X200—X599. *Humor of social classes*
 X200—X299. Humor dealing with tradesmen
 X300—X499. Humor dealing with professions
 X500—X599. Humor concerning other social classes
X600—X699. Humor concerning races or nations
X700—X799. Humor concerning sex
X800—X899. Humor based on drunkenness
X900-X 1899. Humor of lies and exaggeration

Z. MISCELLANEOUS GROUPS OF MOTIFS

- Z0 - 2 9 9 . Formulas
Z100—Z199. Symbolism
Z200—Z299. Heroes
Z300—Z399. Unique exceptions
Z400—Z499. Historical, genealogical or biographical motifs
Z500—Z599. Horror stories.

ตัวอย่างรายละเอียดของแต่ละหมวด ในที่นี้คือหมวด A

A. MYTHOLOGICAL MOTIFS
DETAILED SYNOPSIS

- A0 —A99.** Creator
- A0 .** Creator
 - A10.** Nature of the creator
 - A20.** Origin of the Creator
 - A30.** Creator's companions
 - A40.** Creator's advisers
 - A50.** Conflict of good and evil creators
 - A60.** **Marplot** at creation
 - A70.** Creator — miscellaneous motifs

A100—A499. GODS

- A100—A199.** The gods in general
- A100.** Deity
 - A110.** Origin of the gods
 - A120.** Nature and appearance of the gods
 - A140.** Gods as workmen
 - A150.** Daily life of the gods
 - A160.** Mutual relations of the gods
 - A170.** Deeds of the gods
 - A180.** Gods in relation to mortals
 - A190.** Gods — miscellaneous motifs
- A200—A299.** Gods of the upper world
- A200.** God of the upper world
 - A210.** Sky-god
 - A220.** Sun-god
 - A240.** Moon-god
 - A250.** Star-god
 - A260.** God of light
 - A270.** God of dawn
 - A280.** Weather-god
- A300—A399.** Gods of the underworld
- A300.** God of the underworld
 - A310.** God of the world of the dead

- A400—A499. Gods of the earth
 A400. God of the earth
 A410. Local gods
 A420. God of water
- A430. God of vegetation
 A440. God of animals
 A450. God of trades and professions
 A460. Gods of abstractions
 A490. Miscellaneous gods of the earth
- A500—A599. Demigods and culture heroes
 A500. Demigods and culture heroes
 A510. Origin of the culture hero (demigod)
 A520. Nature of the culture hero (demigod)
 A530. Culture hero establishes law and order
 A560. Culture hero's (demigod's) departure
 A570. Culture hero still lives
 A580. Culture hero's (divinity's) expected return
 A590. Demigods and culture heroes — miscellaneous

A600—A899. COSMOGONY AND COSMOLOGY

- A600—A699. The universe
 A600—A649. Creation of the universe
 A610. Creation of universe by creator
 A620. Spontaneous **creation** of universe
 A630. Series of creations
 A640. Other means of creating the universe

- A650—A699. Nature of the universe
 A650. The universe as a whole
 A660. Nature of the upper world
 A670. Nature of the lower world
 A690. Miscellaneous worlds

- A700—A799. The heavens
 A700. Creation of the heavenly bodies

A710—A739. The sun

- A710. Creation of the sun
- A720. Nature and condition of the sun

A740—A759. The moon

- A740. Creation of the moon
- A750. Nature and condition of the moon

A760—A789. The stars

- A760. Creation and condition of the stars
- A770. Origin of particular stars
- A780. The planets (comets, etc.)

A790—A799. The heavenly lights

A800—A899. The earth

A800—A839. Creation of the earth

- A810. Primeval water
- A820. Other means of creation of earth
- A830. Creation of earth by creator
- A840. Support of the earth
- A850. Changes in the earth
- A870. Nature and condition of the earth

A900—A999. Topographical features of the earth

- A900. Topography — general considerations

A910—A949. Water features

- A910. Origin of water features — general
- A920. Origin of the seas
- A930. Origin of streams
- A940. Origin of other bodies of water

A950—A999. Land features

- A950. Origin of the land

- A960. Creation of mountains
- A970.** Origin of rocks and stones
- A980. Origin of particular places
- A990. Other land features

A1000—A1099. World calamities

- A1000.** World catastrophe
- A1010.** Deluge
- A1020. Escape from deluge
- A1030. World fire
- A1040. Continuous winter destroys the race
- A1050.** Heavens break up at end of world
- A1060. Earth-disturbances at end of world
- A1070. Fettered monster's escape at end of world
- A1080.** Battle at end of world
- A1090.** World calamities — miscellaneous motifs

A1100—A1199. Establishment of natural order

- A1110.** Establishment of present order: waters
- A1120. Establishment of present order: winds
- A1130. Establishment of present order: weather phenomena
- A1150. Determination of seasons
- A1160. Determination of the months
- A1170. **Origin of night and day**
- A1180. Establishment of present order — miscellaneous motifs

A1200—A1699. CREATION AND ORDERING OF HUMAN LIFE

A1200—A1299. Creation of man.

- A1210. Creation of man by creator
- A1220. Creation of man through evolution
- A1230. Emergence or descent of first man to earth
- A1240. Man made from mineral substance
- A1250. Man made from vegetable substance
- A1260. Mankind made from miscellaneous materials
- A1270. Primeval human pair
- A1290. Creation of man -- other motifs

A1300—A1399. Ordering of human life

- A1310. Arrangement of man's bodily attributes
- A1320. Determination of span of life
- A1330. Beginnings of trouble for man
- A1350. Origin of sex functions
- A1360. Man's growth and maturity
- A1370. Origin of mental and moral characteristics
- A1390. Ordaining of human life — miscellaneous

A1400—A1499. Acquisition of culture

- A1400. Acquisition of human culture
- A1410. Acquisition of livable environment
- A1420. Acquisition of food supply
- A1430. Acquisition of other necessities
- A1440. Acquisition of crafts
- A1460. Acquisition of arts
- A1470. Beginning of social relationships
- A1480. Acquisition of wisdom and learning
- A1490. Acquisition of culture — miscellaneous

A1500—A1599. Origin of customs

- A1510. Origin of eating customs
- A1520. Origin of hunting and fishing customs
- A1530. Origin of social ceremonials
- A1540. Origin of religious ceremonials
- A1550. Origin of customs of courtship and marriage
- A1560. Origin of customs connected with birth
- A1570. Origin of regulations within the family
- A1580. Origin of laws
- A1590. Origin of other customs

A1600—A1699. Distribution and differentiation of peoples

- A1610. Origin of various tribes
- A1620. Distribution of tribes
- A1630. Wandering of tribes
- A1640. Origin of tribal subdivisions
- A1650. Origin of different classes — social and professional
- A1660. Characteristics of various peoples — in personal appearance
- A1670. Characteristics of various peoples — in industry and warfare
- A1680. Characteristics of various peoples — in habits

A1700—A2199. CREATION OF ANIMAL LIFE

- A1700—A1799. Creation of animal. life — general
- A1710. Creation of animals through transformation
 - A1730. Creation of animals as punishment
 - A1750. Animals created through opposition of devil to god
 - A1770. Creation of animals from unusual primeval mating
 - A1790. Creation of animals -- other motifs
- A1800—A1899. Creation of mammals
- A1810—A1839. Creation of carnivora
 - A1810. Creation of *felidae*
 - A1820. Creation of *mustelidae*
 - A1830. Creation of *canidae* and other *carnivora*
 - A1840. Creation of *rodentia*
 - A1860. Creation of *primata*
 - A1870. Creation of *ungulata*
 - A1890. Creation of other mammals
- A1900—A1999. Creation of birds
- A1910. Creation of *passeriformes*
 - A1930. Creation of *falconiformes*
 - A1940. Creation of *charidriiformes*
 - A1950. Creation of *coraciiformes*
 - A1960. Creation of *ciconiiformes*
 - A1970. Creation of miscellaneous birds
- A2000—A2099. Creation of insects
- A2010. Creation of *hymenoptera*
 - A2020. Creation of *coleoptera*
 - A2030. Creation of *diptera*
 - A2040. Creation of *lepidoptera*
 - A2050. Creation of *hemiptera*
 - A2060. Creation of *orthoptera*
 - A2070. Creation of miscellaneous insects
- A2100—A2199. Creation of fish and other animals
- A2100—A2139. Creation of fish
 - A2100. Creation of fish
 - A2110. Creation of particular fishes
 - A2140. Creation of reptiles

A2160—A2199. Origin of amphibians and other animal forms

A2160. Origin of *amphibia*

A2170. Origin of miscellaneous animal forms

A2200—A2599. ANIMAL CHARACTERISTICS

A2200—A2299. Various causes of animal characteristics

A2210. Animal characteristics: change in ancient animal

A2220. Animal' characteristics as reward

A2230. Animal characteristics as punishment

A2240. Animal characteristics: obtaining another's qualities

A2250. Animal characteristics: result of contest

A2260. Animal characteristics from transformation

A2270. Animal characteristics from miscellaneous causes

A2300—A2399. Causes of animal characteristics: body

A2310. Origin of animal characteristics: body covering

A2320. Origin of animal characteristics: head

A2330. Origin of animal characteristics: face

A2350. Origin of animal characteristics: trunk

A2370. Animal characteristics: extremities

A2380. Animal characteristics: other bodily features

A2400—A2499. Causes of animal characteristics: appearance and habits

A2400. Animal characteristics: general appearance

A2410. Animal characteristics: color and smell

A2420. Animal characteristics: voice and hearing

A2430. Animal characteristics: dwelling and food

A2440. Animal characteristics. carriage

A2450. Animal's daily work

A2460. Animal characteristics: attack and defense

A2470. Animal's habitual bodily movements

A2480. Periodic habits of animals

A2490. Other habits of animals

A2500—A2599. Animal characteristics — miscellaneous

A2510. Utility of animals

A2520. Disposition of animals

- A2540. Other animal characteristics
- A2600—A2699. Origin of trees and plants
 - A2600—A2649. Various origins of plants
 - A2600. Origin of Plants
 - A2610. Creation of plants by transformation
 - A2620. Plants originate from experience of holy person
 - A2630. Other types of plant origins
 - A2650—A2699. Origin of various plants and trees
 - A2650. Origin of flowers
 - A2680. Origin of other plant forms
- A2700—A2799. Origin of plant characteristics
 - A2700—A2749. Various origins of plant characteristics
 - A2710. 'Plant characteristics as reward
 - A2720. Plant characteristics as **punishment**
 - A2730. Miscellaneous reasons for plant characteristics
 - A2750—A2799. Origin of various plant characteristics
 - A2750. Interior and bark of plant
 - A2760. Leaves of plant
 - A2770. Other plant characteristics
- A2800—A2899. Miscellaneous explanations
 - A2800—A2849. Miscellaneous explanations: origins
 - A2850—A2899. Miscellaneous explanations: characteristics

ตัวอย่างการวิเคราะห์ด้วยแบบเรื่องและอนุภาค

ดัชนีแบบเรื่องและดัชนีอนุภาคของวรรณกรรมพื้นบ้าน เป็นผลงานที่แพร่หลายไปทั่วโลกและได้รับการยอมรับว่ามีประโยชน์ในการนำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูลทั้งที่เป็นมุขปาฐะและลายลักษณ์ และสามารถวิเคราะห์ได้หลายแบบไม่ว่าจะเป็นนิทานพื้นบ้าน ตำนานเรื่องเล่าต่าง ๆ หรือแม้กระทั่งเรื่องขำขัน

กลุ่มนักคติชนวิทยาที่มุ่งศึกษาแบบเรื่องและอนุภาคของนิทานพื้นบ้านนั้นคือกลุ่มที่อยู่ในสำนักแนวคิดแบบภูมิ-ประวัติ ซึ่งก็ยังหาข้อยุติไม่ได้ว่า อนุภาคในนิทานพื้นบ้านนั้น มีกำเนิดจากแหล่งเดียวกันแล้วแพร่กระจายไปตามที่ต่าง ๆ หรือว่ามีกำเนิดขึ้นในส่วนต่าง ๆ หลาย ๆ แห่งในโลกนี้ และมีลักษณะเนื้อหาคล้ายคลึงกัน ส่วนนักคติชนวิทยากลุ่มรูปแบบนิยม และกลุ่มโครงสร้างจะไม่สนใจเรื่องของแบบเรื่องและอนุภาคเลย อย่างไรก็ตาม การศึกษาแบบเรื่องและอนุภาคก็ยังมีความสำคัญอยู่มากในแง่ที่ว่า เราสามารถใช้ดัชนีเหล่านี้มาศึกษาวิเคราะห์ได้ว่า นิทานแต่ละเรื่องนั้นเป็นเรื่องที่ถ่ายทอดกันมาตามกระบวนการของคติชนหรือไม่ ซึ่งจากการศึกษานิทานหลาย ๆ เรื่อง ก็จะต้องมีนิทานอย่างน้อยเรื่องหนึ่งที่พิสูจน์ได้ตามวิธีการนี้

Type 480 : The Tale of the Kind and Unkind Girls

วอร์เรน อี โรเบิร์ตส์¹ ศึกษา นิทานเฉพาะเพียงแบบเรื่องเดียว คือแบบเรื่อง 480 ในดัชนีของอาร์น ธอมป์สัน นิทานเรื่องนี้โดยทั่ว ๆ ไปจะเป็นที่รู้จักกันในชื่อต่าง ๆ คือเมื่อกริมม์ ตีพิมพ์ *Kinder-und Hausmärchen* ขึ้นมาใน ค.ศ.1812 นิทานเรื่องนี้คือเรื่อง “Frau Holle” แต่ปรากฏว่ามีแต่นิทานสำนวนของกริมม์เท่านั้นที่มีชื่อ Frau Holle เป็นตัวละครอยู่ บางทีก็ใช้ชื่อว่า “The Spinning Women by the Spring” ซึ่งอยู่ในดัชนีแบบเรื่องของอาร์น ฉบับที่ตีพิมพ์เมื่อ ค.ศ.1928 ในที่สุดก็ใช้ชื่อว่า “Toads and Diamonds” หลังจากที่นิทานเรื่องนี้ไปรวมอยู่ใน *Contes de ma Mère L’Oye* ของแปร์โรลด์ แต่ชื่อที่มีความจำเพาะเจาะจงน้อยกว่าเช่น “The Kind and Unkind Girls” ก็เพียงพอแล้วสำหรับการพรรณานิทานทั้งเรื่อง

ไม่ว่าชื่อเรื่องจะเป็นอย่างไรก็ตาม เนื้อเรื่องจะเกี่ยวข้องกับหญิงสาวสองคน คนหนึ่งเป็นคนดีมีใจเมตตากรุณา ส่วนอีกคนหนึ่งเป็นคนไม่ดีและใจร้าย หญิงใจดีออกจากบ้านไปและเริ่มต้นเดินทางด้วยจุดประสงค์หรือเหตุผลอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ ถังน้ำของเธอตกลงไปในบ่อและเธอปีนลงไปตามเก็บ หรือถึงใส่ถังน้ำลอยไปตามกระแสน้ำในแม่น้ำแล้วเธอต้องตามไปเก็บ หรือตามขนมดเคี้ยวที่กลิ้งหนีไป ในระหว่างการเดินทางนั้น ในรูปแบบที่หนึ่งที่สำคัญก็คือ เธอมักจะพบวัว ต้นแอปเปิ้ล และเตาอบ ซึ่งแต่ละสิ่งจะขอร้องให้เธอช่วยเหลือ เธอทำตามคำขอร้องนั้นและเดินทางต่อไปจนกระทั่งไปถึงบ้านหลังหนึ่ง สิ่งที่พบในระหว่างทางนั้นหายไปจากรูปแบบที่สำคัญลำดับที่สอง คือที่บ้านนั้นเธอได้รับใช้หญิงชราหรือแม่มดด้วยการทำงานบ้าน และงานหนักอื่น ๆ พอถึงเวลาสิ้นปีหญิงสาวก็อยากกลับบ้าน หญิงชราต้องการตอบแทนการทำงานของเธอจึงเสนอหีบหลายใบ

¹ Warren E. Roberts, *The Tale of the Kind and Unkind Girls, AA-TH 480 and Related Tales* (Berlin: Walter De Gruyter and Co., 1958).

ให้เธอเลือก และด้วยความสุภาพอ่อนโยนของเธอ เธอเลือกหีบใบที่เล็กที่สุดและดูไม่สะดุดตาที่สุด และเมื่อเธอกลับไปถึงบ้าน เธอเปิดหีบนั้นและพบว่าในหีบเต็มไปด้วยทองคำ หญิงใจร้ายเกิดความริษยามาก และพยายามที่จะแสวงหาโชคกลางของคนบ้าง เธอออกเดินทางไปในลักษณะเดียวกันกับหญิงใจดี แต่ปฏิเสธรที่จะช่วยเหลือสัตว์หรือสิ่งของที่พบระหว่างทางด้วยท่าทางอันหยิ่งยะโส และที่บ้านของหญิงชรา นั้นเธอก็ปฏิเสธที่จะทำงานโดยสิ้นเชิง หรือปฏิเสธงานที่หนัก และในการเลือกหีบ เธอก็รับเลือกหีบใบใหญ่ที่สุดอย่างกระหยาบ ซึ่งพอกลับมาถึงบ้านและเปิดหีบดู ก็พบว่าในหีบนั้นเต็มไปด้วยงู

โรเบิร์ตส์กล่าวว่า เรื่องย่อที่เล่ามานี้เป็นเพียงโครงเรื่องคร่าว ๆ และค่อนข้างกว้าง เพราะว่าจะมีนิทานสำนวนต่าง ๆ ที่แตกต่างกันเป็นจำนวนมากมาที่ใช้แก่นเรื่อง (theme) แบบนี้ เพราะผู้เล่านิทานแต่ละคนจะรู้สึกเป็นอิสระในการที่จะเปลี่ยนแปลงสาระอย่างในเรื่องให้เข้ากันกับบรรทัดฐานและความต้องการของเขาเอง และในเมื่อนิทานได้แพร่กระจายไปจากดินแดนหนึ่งไปยังอีกดินแดนหนึ่ง ก็เป็นเรื่องแน่นอนว่าเนื้อหาของนิทานจะเปลี่ยนไปเพื่อให้เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมใหม่ ๆ ที่มันได้เผชิญ

นิทานเรื่องนี้เป็นเรื่องที่น่าสนใจ ซอมป์สัน กล่าวว่า เป็น “นิทานมุขปาฐะเรื่องที่แพร่หลายที่สุดเรื่องหนึ่ง” เพราะสามารถพบได้ในดินแดนต่าง ๆ ทั่วโลก นิทานเรื่องนี้แพร่หลายอยู่ทั่วยุโรป โดยมีอยู่หลายรูปแบบ และเป็นที่รู้จักกันดีในตะวันออกไกล ในเอเชียใต้ และฟิลิปปินส์ มีการรวบรวมนิทานเรื่องนี้ในญี่ปุ่น และเรามีนิทานเรื่องนี้อย่างน้อย 1 สำนวนจากจีนและอีก 1 สำนวนจากไซบีเรีย และน่าจะเล่ากันอยู่ในเกาะบางเกาะแถบมหาสมุทรแปซิฟิก ส่วนที่เก็บรวบรวมได้มากมายหลายสำนวนนั้นคือมาจากทุกส่วนของแอฟริกา นิทานเรื่องนี้ปรากฏเข้ามาในโลกใหม่ ในรูปแบบต่าง ๆ กันหลายรูปแบบ คือมีการบันทึกเรื่องราวในแคนาดาซึ่งอยู่ตอนเหนือมาจนถึงชิลีซึ่งอยู่ทางตอนใต้

มีแบบเรื่องย่อย (subtype) ที่สำคัญของแบบเรื่องที่ 480 อยู่อย่างน้อย 2 แบบ ซึ่งดูเผิน ๆ แล้วจะแตกต่างกับโครงเรื่องที่กล่าวมาแล้ว คือ

Strawberries in the Snow

Ogre Kept at Bay

โรเบิร์ตส์กล่าวว่าเค้าโครงพื้นฐานของแบบย่อยทั้งสองแบบนี้ใกล้เคียงและคล้ายคลึงกันแบบเรื่องที่ 480 มาก แบบย่อยนี้น่าจะมาจากแหล่งอื่น ๆ ที่ต่างกันไป แต่เป็นแบบย่อยที่สัมพันธ์กับสำนวนต่าง ๆ ของแบบเรื่องที่ 480 และรวมเอาลักษณะเด่น ๆ ของแบบที่ 480 ไว้

แหล่งรวบรวมนิทานสำคัญ ๆ หลายแห่งจะรวมเอาสำนวนของแบบที่ 480 ในรูปแบบหนึ่ง หรือมีรูปแบบอื่น ๆ อีก และตัวนิทานก็ไปปรากฏในวรรณคดีด้วย แม้จะเพียงเล็กน้อยก็ตาม มีนิทานเรื่องนี้อยู่ 2 สำนวนใน **Pentamerone** ของบาซิล (Basile) และแปร์โรลต์ได้นำสำนวนของบาซิลมาใช้ และปรากฏในนิทานของกริมม์ถึง 2 รูปแบบ นิทานเข้าไปปรากฏในวรรณคดีอังกฤษโดย พีล (Peele) กล่าวถึงใน **The Old Wives Tale** และอนุภาคเกี่ยวกับการเลือกหีบหรือกล่อง ที่การเลือกอย่างเกรงใจจะเป็นการเลือกที่ดีที่สุด เป็นสิ่งที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย เพราะเชคสเปียร์นำมาใช้ในเรื่อง **The Merchant of Venice**

เพราะเหตุที่ว่ามีการเก็บนิทานเรื่องนี้จากดินแดนต่าง ๆ ทั่วโลก จึงไม่ใช่เรื่องแปลกเลยที่นักศึกษาคติชนวิทยาจะให้ความสนใจและให้คำวิพากษ์วิจารณ์ สำนักความคิดทางคติชนวิทยาหลายแห่งในอดีตมีแนวโน้มที่จะตีความนิทานไปตามทฤษฎีของนิทานพื้นบ้านที่มีอยู่ก่อนหน้า การตีความที่ควรกล่าวถึงคือฮัสสัน (Husson) เลอแฟเวรอ (Lefèvre) ปลัวซ์ (Ploix) และสมาชิกอื่น ๆ ของ “สำนักนิยายปรัมปรา” ได้มองเห็นบุคลาธิษฐาน (personification) เกี่ยวกับพลังอำนาจของธรรมชาติในตัวนิทาน คือพวกเขากำหนดให้นางเอกเป็นรุ่งอรุณ (aurora) และไข่มุกที่ร่วงจากปากของนางเอกในสำนวนของแปร์โรลต์คือน้ำค้าง (dew) หรือนางเอกคือฤดูใบไม้ผลิ (Spring) ซึ่งระดับประดาสีของที่ได้รับเต็มตัว และหญิงใจร้ายคือฤดูหนาว (Winter)

ส่วนเอมมานูเอล คอสแกง (Emmanuel Cosquin) ซึ่งนำทฤษฎีการตะของเบนฟีย์ (Benfey) มาขยายนั้น สรุปว่านิทานเรื่องนี้มาจากอินเดีย

นอกจากจะตีความว่านิทานมีพลังของธรรมชาติเข้ามาเกี่ยวข้องแล้ว นักวิชาการสำนักนิยายปรัมปราบางคนเช่น เป แซงตีฟส์ (P. Saintyves) ยังนำทฤษฎีเกี่ยวกับพิธีกรรม (Ritual Theory) มาประยุกต์ใช้กับนิทานด้วย ทฤษฎีนี้มีผู้ศึกษาและนำมาขยายความให้กว้างขึ้น โดย แซงตีฟส์ ระบุว่าแบบที่ 480 นั้นคือสิ่งที่หลงเหลือมาจากพิธีกรรมของการขึ้นปีใหม่ เพราะในสำนวนของแปร์โรลต์นั้น นางเอกได้ให้นางฟ้าดื่มน้ำ ซึ่งตอนนี้เทียบได้กับการปฏิบัติของคนในชนบทของฝรั่งเศสในอดีตที่พวกเขาเคยบูชาเทพดานางฟ้าในคืนวันปีใหม่ และรางวัลที่หญิงสาวได้รับในเรื่องก็เปรียบเหมือนกับพรที่คนพวกนี้ขอจากฟ้าเป็นเครื่องตอบแทนการบูชาของเขา

นอกจากนี้โรเบิร์ตส์ยังอ้างถึงความคิดของฮันส์ เฮมเพล (Hans Hempel) ซึ่งทำวิทยานิพนธ์เรื่อง **Das Frau Holle-Märchen und sein Typus** แต่เฮมเพลจำกัดอยู่กับการศึกษาเฉพาะสำนวนยุโรปและเน้นในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอนุภาคที่เป็นส่วนประกอบในนิทาน และ “ลีลา” ของนิทาน สิ่งที่นำเสนอคือเฮมเพลได้พัฒนาการค้นคว้าบางจุดที่น่าสนใจขึ้นมา คือใน

สำนวนของเยอรมันนั้น นางเอกมักจะลงไปได้บาดาลซึ่งตามปกติแล้วจะเป็นโลกของคนตาย เฮมเพิล รู้สึกว่านิทานเรื่องนี้คงจะมีกำเนิดขึ้นในสมัยโบราณมาก ๆ ซึ่งอาจจะเป็นก่อนคริสต์ศตวรรษ เพราะเหตุว่าแรกที่สุด ภูตทั้งหลายที่เป็นฝ่ายปฏิบัติได้ปรากฏตัวในนิทาน แต่ด้วยอิทธิพลของศาสนาคริสต์ ภูตเหล่านี้ได้หายไปจากการเล่าเรื่อง และเฮมเพิลยืนยันว่า Frau Holle ในสำนวนของกริมม์คือ Mannhardtian Vegetation Demon

คนต่อมาคือไรเดอร์ คริสเตียนเซน (Reidar Christiansen) ผู้ค้นคว้าถึงความสัมพันธ์ระหว่างแบบที่ 480 ของไอริช กับแบบที่ 480 ของนอร์เวย์ เขาพบว่านิทานของไอริชเรื่องหนึ่งคือ CI 4¹ เป็นเรื่องที่ลอกจากฉบับแปลเป็นภาษาอังกฤษในแหล่งรวบรวมนิทานของนอร์เวย์ ที่อัสบยอร์นเซน (Asbjörnson) และโม (Moe) ทำไว้ คริสเตียนเซนได้ชี้ให้เห็นความเกี่ยวข้องกันระหว่างปรัมปราประเพณีของไอริชและปรัมปราประเพณีของนอร์เวย์

คนอื่น ๆ คือ ลิงเคอะ (W. Lincke) ได้ใช้สำนวนของนิทานเรื่องนี้จำนวนหนึ่งมาศึกษาอนุภาคที่เกี่ยวกับแม่เลี้ยงใจร้าย และแอนนา บริจิตตา รูธ (Anna Birgitta Rooth) ใช้นิทานแบบที่ 480 บางสำนวนมาใช้ในการศึกษานิทานชุดซินเดอเรลลาซึ่งแม้ว่าเธอจะใช้นิทานแบบที่ 480 เพียง 22 สำนวนก็ตาม เธอก็สามารถชี้ให้เห็นว่านิทานเรื่องนี้มีบทบาทสำคัญในวิวัฒนาการของนิทานชุดซินเดอเรลลา นอกจากนี้ก็มีผลงานที่เกี่ยวข้องกับนิทานแบบที่ 480 อีกหลายเรื่อง และจัดทำโดยนักวิชาการหลายคน จากหลายประเทศ และเป็นความคิดที่หลากหลายน่าสนใจอย่างยิ่ง

วิธีการศึกษา

โรเบิร์ตส์กล่าวว่า แม้นักคิดชนจำนวนมากจะเคยสนใจนิทานเรื่องนี้อยู่ แต่ก็ไม่มีการค้นคว้าเฉพาะนิทานแบบที่ 480 อย่างละเอียดลออเท่าที่ควร ดังนั้นเขาจึงสนใจศึกษานิทานแบบนี้ โดยมุ่งที่จะค้นหา

- ปฐมรูป (archetype) ของนิทาน
- แหล่งกำเนิดของนิทาน
- เส้นทางที่นิทานแพร่กระจายไป

เกี่ยวกับความหมายของคำว่าปฐมรูปนี้ โรเบิร์ตส์ตัดความเห็นเก่า ๆ และการโต้แย้งของนักวิชาการอื่น ๆ ที่เคยอภิปรายหรือวิจารณ์ไว้เสียเพื่อมิให้เกิดปัญหา คำว่าปฐมรูปในความหมายของเขานั้นจะเป็นคำที่ใช้เฉพาะการศึกษาเรื่องนี้ เขากล่าวว่า เมื่อเขาอธิบายถึงปฐมรูปของ

¹ ดูวิธีจัดใน The Folktale หน้า 431

รูปแบบหนึ่งของนิทาน เขาไม่คิดว่าเขากำลังอธิบายตัวนิทานในลักษณะที่มันถูกแต่งขึ้นมาโดยผู้เล่านิทานคนแรกเพื่อนำไปเล่าให้คนอื่นฟัง นั่นก็คือเราไม่สามารถจะค้นพบ “รูปแบบดั้งเดิม” ของนิทานในความหมายว่า “ดั้งเดิม” จริง ๆ อย่างไรก็ตาม เราสามารถที่จะค้นหาได้ว่า รูปแบบไบของนิทานที่มีความสำคัญมากที่สุดในการที่จะทำให้เกิดนิทานสำนวนต่าง ๆ ที่ปัจจุบันพบได้ในพื้นที่ทั่วไป สมมติว่า สำนวนของนิทานจำนวนมากในภาษาสเปน และสเปน-อเมริกัน มีลักษณะการที่เกี่ยวกับ นางเอกถูกสั่งให้ไปล้างสิ่งของอย่างหนึ่งที่แม่น้ำ โรเบิร์ตส์รู้สึกว่าเขาได้ข้อสรุปซึ่งมีผู้สรุปไว้แล้วว่ารูปแบบหนึ่งของเรื่องนี้ที่มีองค์ประกอบหรือลักษณะการนี้ได้แพร่เข้าไปในประเทศสเปน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อรูปแบบขององค์ประกอบนี้ถูกพบในประเทศอื่น ๆ รูปแบบนี้เองที่ทำให้เกิดสำนวนใหม่ ๆ และนี่คือสิ่งที่โรเบิร์ตส์เรียกว่า “ปฐมรูป” และเป็นสิ่งที่เขาค้นหา ดังนั้นเราอาจสรุปได้ว่า ปฐมรูป ไม่ใช่แหล่งกำเนิดเดียว ๆ ของสำนวนแต่เป็นลักษณะทั่ว ๆ ไปของแบบแผนที่ถูกลอกเลียน

โรเบิร์ตส์กล่าวต่อไปว่าเราควรจะยอมรับว่าความคิดที่ว่ารูปแบบเฉพาะของนิทานรูปหนึ่งพร้อมทั้งลำดับขององค์ประกอบที่แน่นอนกลุ่มหนึ่งได้ขยายตัวเข้าไปในพื้นที่แห่งหนึ่งนั้นน่าจะเป็นความคิดที่ง่ายจนเกินไป น่าจะเป็นว่าที่เขตชายแดนนั้นมีผู้คนที่เล่านิทานหลาย ๆ สำนวนต่างกัน อย่างไรก็ตาม แม้ว่าสิ่งนี้จะจริง อนุภาคที่มีอยู่อย่างแน่นอนแล้วก็จะแพร่หลายกว้างขวางมากกว่าอนุภาคอื่น ๆ อยู่แน่นอน และแนวโน้มของการ “แก้ไขตัวเอง” หรือ self-corrective ของการถ่ายทอดแบบมุขปาฐะจะมีผลต่อการทำให้ความเปลี่ยนแปลงนี้คงที่หรือเป็นไปอย่างสม่ำเสมอ ดังนั้นอนุภาคที่มีอยู่แน่นอนแล้วก็มีอิทธิพลมากกว่าอย่างอื่น ถ้าการสรุปนี้ไม่ถูกต้อง เราจะอธิบายได้อย่างไรเกี่ยวกับความจริงที่ว่า มีผู้เล่านิทานหลายคน จากพื้นที่ท้องถิ่นต่าง ๆ อันกว้างขวาง เล่านิทานเรื่องนี้หลายครั้งหลายหน แต่นิทานที่เล่านั้นเล่าออกมาเป็นรูปแบบเดียวกันเสียเป็นส่วนใหญ่ ตัวอย่างเช่น ถ้าการเล่านิทานในแถบสแกนดิเนเวีย นั้น สำนวนส่วนใหญ่จะระบุถึงการที่นางเอกไปพบวัวที่มีถึงน้ำแขวนอยู่กับเขา และขอร้องให้เธอรีดนมให้ ขณะที่สำนวนส่วนน้อยระบุว่าการนางเอกไปพบแกะและแกะขอร้องให้เธอตัดขนให้ เราจะไม่สามารถสรุปหรือว่าแกะคือความเปลี่ยนแปลงของสำนวนที่มีความสำคัญน้อย ในเรื่องที่แพร่เข้าไปในสแกนดิเนเวีย หรือแกะเป็นสิ่งที่วิวัฒนาการขึ้นมาในเวลาใดเวลาหนึ่งหลังจากที่นิทานได้เข้าไปในสแกนดิเนเวียแล้ว แต่ไม่แพร่หลายกว้างขวางเท่ากับวัว โรเบิร์ตส์รู้สึกว้าวนั้นเป็นของปฐมรูปของรูปแบบนิทานของสแกนดิเนเวีย

นักวิชาการที่ศึกษานิทานเดี่ยวแต่ละเรื่องเท่าที่ผ่านมาแล้วได้ดำเนินวิธีการตามแบบที่ โครน กับอาร์นเสนและใช้อยู่ก่อน คือแรกที่สุดเขาจะรวบรวมนิทานสำนวนต่าง ๆ ตลอดจนองค์ประกอบในนิทานนั้นมาจัดให้เป็นระเบียบ แล้วศึกษาลักษณะการแต่ละเรื่อง เพื่อดูว่ารูปแบบของลักษณะการรูปไหนที่เป็นอันดั้งเดิม ตัวอย่างง่าย ๆ ก็คือ ลักษณะการที่เป็นคำถามจะเป็น การถามว่า ใครคือตัวละครเอกในนิทาน ในสำนวนของนิทานที่ต่างกันเราพบว่า ตัวละครเอก คือ ลูกเลี้ยงกับลูกจริง หรือพี่น้องสองคน หรือหญิงสาวสองคนที่ไม่มีความสัมพันธ์กันเลย และอื่น ๆ อีก ปัญหาก็คือการค้นหาว่า ลูกเลี้ยงกับลูกจริง หรือพี่น้องสองคน หรือหญิงสาวสองคนที่ไม่มีความสัมพันธ์กันเลย ที่ปรากฏตัวในรูปแบบดั้งเดิมของนิทาน

โรเบิร์ตสก็กล่าวไว้ว่า ในการวิเคราะห์นิทานทุกสำนวนไปพร้อม ๆ กันเพื่อที่จะค้นหารูปแบบดั้งเดิมของลักษณะการในนิทานนั้นมีวิธีการต่าง ๆ ที่แอนที อาร์นเสนอไว้ดังนี้

1. รูปแบบของลักษณะการที่ปรากฏบ่อยที่สุด น่าจะเป็นรูปแบบดั้งเดิม ดังที่นักศึกษานิทานพื้นบ้านหลาย ๆ คนได้ประจักษ์กับตนเองว่า ปริมาณการรวบรวมนิทานในพื้นที่ต่าง ๆ จะมีอิทธิพลอย่างสูงต่อจำนวนครั้งที่ลักษณะการแต่ละรูปแบบจะปรากฏขึ้น ถ้ารูปแบบหนึ่งของลักษณะการเป็นรูปแบบที่จำกัดอยู่ในขอบเขตสแกนดิเนเวีย ขณะที่รูปแบบอีกรูปหนึ่งจะพบได้เป็นส่วนมากในตะวันออกไกล เราพูดได้ว่าเป็นไปได้ที่รูปแบบสแกนดิเนเวียจะปรากฏในนิทานหลายร้อยสำนวน ขณะที่รูปแบบตะวันออกไกลปรากฏในนิทานเพียงหยิบมือเดียว แต่อย่างไรก็ตาม เราไม่ควรสรุปอย่างผิด ๆ ว่า มีสำนวนนิทานที่แพร่อยู่ในตะวันออกไกลน้อยกว่าที่แพร่อยู่ในสแกนดิเนเวีย เพราะจำนวนสำนวนของนิทานที่บันทึกมาจากแต่ละแห่งไม่ได้ช่วยให้เราทราบถึงจำนวนที่แท้จริงเสมอไป มีนักคติชนวิทยารวบรวมนิทานในสแกนดิเนเวียไว้มากในศตวรรษที่ผ่านมาเพราะพวกเขามีความกระตือรือร้นและมีแรงจูงใจ แต่ในพื้นที่ส่วนอื่น เช่นส่วนใหญ่ของตะวันออกไกลนั้นมีการรวบรวมนิทานเพียงจำนวนน้อย

2. อาร์นกล่าวว่า เส้นทางที่ลักษณะการแพร่กระจายไปนั้นจะต้องสอดคล้องลงรอยกันกับตัวนิทานทั้งหมดแต่การทดสอบนี้จะนำมาใช้ได้ต่อเมื่อเราค้นพบปฐมรูปและสืบสาวร่องรอยของมันแล้ว ในการที่จะตัดสินว่าลักษณะการใดเป็นของปฐมรูป วิธีการนี้ไม่ได้ช่วยอะไรมากนัก

3. เราควรพิจารณารูปแบบที่อยู่ในสำนวนที่ถูกอนุรักษ์ไว้เป็นอย่างดีก่อน ซึ่งดูเหมือนกับว่าเราจำเป็นที่จะต้องรู้เสียก่อนว่าปฐมรูปคืออะไรก่อนที่จะตัดสินใจว่าสำนวนนั้นเป็นสำนวนที่ได้รับการอนุรักษ์อย่างดีหรือไม่

4. ลักษณะการที่เข้าใจและให้ความบันเทิงมากกว่า และลักษณะการที่เป็นธรรมชาติกว่า มีแนวโน้มที่จะเป็นลักษณะการดั้งเดิม แม้ว่าจะตัดสินลำบากว่าลักษณะการใดที่เป็นธรรมชาติมากกว่าต่อคนที่เล่านิทานอยู่ในอดีตอันยาวนาน หรือคนที่เล่าอยู่ในปัจจุบันแต่อยู่ต่างถิ่นไกล ๆ เช่น ในอินเดีย แอฟริกา หรือญี่ปุ่นก็ตาม

อย่างไรก็ตามโรเบิร์ตส์มีความเห็นว่าวิธีการที่อาร์นเสนไม่ได้ช่วยอะไรมากนักในการที่เราจะค้นหาว่ารูปแบบใดของลักษณะการที่เป็นรูปแบบดั้งเดิม ดังนั้นเขาจึงใช้วิธีที่เหมาะสมและใช้ได้กับการที่จะหาปฐมรูปในงานชิ้นนี้คือ

1. การพิจารณารูปแบบที่แพร่กระจายไปอย่างกว้างขวางที่สุด
2. รูปแบบดั้งเดิมควรจะเป็นรูปแบบที่เป็นต้นเค้าของรูปแบบอื่น ๆ

โรเบิร์ตส์กล่าวว่าแม้อาร์นเสนจะไม่ได้รับรู้ถึงจุดนี้ก็ก็ตามเราควรพิจารณาแบบที่พบตามขอบเขตของการแพร่กระจายว่านั่นเป็นของปฐมรูปด้วย ซึ่งขอบเขตนี้จะอยู่ห่างไกลและแยกตัวไปต่างหากจนยากที่จะกล่าวได้ว่า มันเป็นพื้นที่ที่มีการติดต่อกับพื้นที่อื่น จึงอธิบายได้แต่เพียงว่าครั้งหนึ่งลักษณะการนี้เป็นที่รู้จักกันทั่วพื้นที่แถบนี้ แต่ว่ามันหายไปจากจุดศูนย์กลางของการแพร่กระจายด้วยเหตุผลบางอย่าง หรืออาจจะมีลักษณะการอื่นเข้ามาแทน

ในการศึกษาของโรเบิร์ตส์นั้น เขาพยายามที่จะค้นหาปฐมรูปของสำนวนของนิทานจำนวนหนึ่ง ซึ่งเขายึดเอาการแพร่กระจายของนิทานเป็นหลัก รูปแบบของลักษณะการที่พบตามขอบเขตรอบนอกของการแพร่กระจายจะได้รับการยอมรับว่าเป็นของปฐมรูป นั่นก็คือรูปแบบนั้นปรากฏชัดว่าได้แพร่กระจายไปอย่างกว้างขวาง และปรากฏในสำนวนนิทานจำนวนมากด้วย ดังนั้นเมื่อเขาพบตัวนิทานในรูปแบบเดียวกันทั่วพื้นที่ที่มีการแพร่กระจายนั้น การค้นหาลักษณะประกอบเดียวกันก็จะทำได้โดยง่าย

การสรุปการวิเคราะห์แบบเรื่องที่ 480

โรเบิร์ตส์สรุปการค้นคว้าของเขาไว้ดังนี้

1. ปฐมรูปของแบบเรื่องที่ 480 จะต้องมียักษ์ประกอบต่อไปนี้

I. ลูกเลี้ยงกับลูกจริงเป็นตัวละครเอก หญิงชราหรือแม่หม่อมคือคนที่หญิงสาวทั้งสองได้พบ และเป็นผู้จัดให้ทั้งสองทำงาน เป็นผู้ให้รางวัลและลงโทษ

II. นางเอกติดตามวัตถุที่ตกลงไปในบ่อ หรือตกลงไปในแม่น้ำ ซึ่งน่าจะเป็นว่าการตกลงไปในบ่อ และการตามสิ่งของที่ล่องไปในน้ำนั้นคงอยู่ในลักษณะของรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงจากสมัยเริ่มแรกซึ่งเราตัดสินไม่ได้ว่ารูปแบบใดเป็นของดั้งเดิม การตกลงไปในบ่อ

คงอยู่ในยุโรปตอนเหนือและยุโรปตอนใต้และมีร่องรอยอยู่ในตะวันออกไกล ส่วนการตามสิ่งของที่ลอยไปคงอยู่ในยุโรปตอนใต้ ตะวันออกไกล และที่มีรูปแบบต่างไปจากนี้เล็กน้อย คือ ในแอฟริกา

III. ลูกเลี้ยงไปถึงบ้านของหญิงชรา

IV. ระหว่างการเดินทางหญิงทั้งสองได้พบสัตว์สามชนิด พืช หรือสิ่งของหญิงใจดีมีเมตตาต่อสิ่งเหล่านั้นและเธอได้รับรางวัลตอบแทนในการเดินทางซากกลับ หญิงใจร้ายปฏิเสธที่จะช่วยเหลือและถูกลงโทษ สิ่งทั้งสองพบระหว่างทางนี้ปรากฏในตำนานยุโรปตอนเหนืออินเดีย แอฟริกา และญี่ปุ่น และครั้งหนึ่งเคยมีในตะวันออกไกล แต่จะอยู่ได้ไม่นาน นางเอกอาจพบต้นผลไม้ วัช และเตาอบ ต้นผลไม้และวัชปรากฏในยุโรปตอนเหนือและอินเดีย เตาอบมีเฉพาะในยุโรปตอนเหนือเท่านั้น

V. หญิงสาวได้รับการขอร้องให้ทำงานบ้าน หรือทำงานอื่น งานเช่นการหาเหาหรือหิวหมให้หญิงชราควรจะเป็นของปฐมรูปด้วย แม้ว่าในอินเดียจะไม่มี และในยุโรปตอนเหนือก็ปรากฏอยู่น้อย

VI. สัตว์ที่ช่วยเหลือที่บ้านของหญิงชราไม่ได้รวมอยู่ในปฐมรูป แต่เป็นการวิวัฒนาการของสำนวนสแกนดิเนเวียน

VII. นางเอกได้รับรางวัลด้วยการให้เลือก ระหว่างหีบใบใหญ่และล่อตา กับหีบใบเล็กที่ไม่น่าดู เธอเลือกใบเล็กที่ไม่น่าดู เมื่อกลับไปถึงบ้านเธอเปิดหีบ และพบว่ามันเต็มไปด้วยทองคำ

VIII. ลูกจริง เลือกหีบใบใหญ่และล่อตา ซึ่งเต็มไปด้วยงู

2. ปฐมรูปนี้น่าจะมีกำเนิดในตะวันออกไกล ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งก่อน ค.ศ.1400 แล้วแพร่ไปสู่ยุโรปตอนเหนือโดยเส้นทางระหว่างทะเลดำและทะเลแคสเปียน การเริ่มต้นด้วยขนมเค้กที่กลิ้งได้มีวิวัฒนาการขึ้นในตุรกี ซึ่งน่าจะเป็นสมัยโบราณ แล้วตัวนิทานพร้อมทั้งบทเริ่มต้นนี้แพร่ไปทางแหลมบอลข่านในยุโรปตอนใต้ขึ้นไปทางทวีปยุโรป ถึงสวีเดนและฟินแลนด์ ปฐมรูปได้เดินทางไปยังอินเดียและญี่ปุ่น แต่ไม่ทราบเส้นทาง และเดินทางจากตะวันออกไกลไปยังแอฟริกาด้วย และที่แอฟริกานั้นเองที่มันประสพกับความเปลี่ยนแปลง

3. เวลาต่อมาอีกไม่นานคือประมาณก่อน ค.ศ.1500 มีการสร้างนิทานขึ้นใหม่ในตะวันออกไกลคือแบบย่อยที่เรียกว่า Following the River การสร้างนิทานขึ้นมาใหม่นี้ยังคงรักษาองค์ประกอบจำนวนมากในรูปแบบเดิมไว้แต่ในตอนเริ่มต้นที่ว่านางเอกติดตามวัตถุที่ลอยไปตามน้ำ ซึ่งเคยเป็นบทเริ่ม

ต้นที่เป็นตัวเลือกไม่ได้ปรากฏอย่างสม่ำเสมอ กลับกลายเป็นบทเริ่มต้นที่เป็นมาตรฐานและสิ่งที่เผชิญระหว่างทางหายไป รูปแบบของการสร้างนิทานใหม่ซึ่งขยายตัวไปทางตะวันออกข้ามเอเชียใต้ไปยังญี่ปุ่น และอาจจะไปยังเกาะบางเกาะในมหาสมุทรแปซิฟิกนี้ยังคงอนุรักษ์ไว้ซึ่งปฐมรูปที่เกี่ยวกับการให้รางวัลและการลงโทษอยู่ คือ หีบใส่ทองคำ และหีบใส่สูง รูปแบบที่ขยายตัวไปทางตะวันตกข้ามยุโรปตอนใต้ไปถึง Hispanic Peninsula แต่มีการเสนอชุดของการให้รางวัลและการลงโทษชุดใหม่คือ รางวัล คือความสวยงามน่ารักอย่างมากและมีดาวประดับบนหน้าผาก ขณะที่การลงโทษคือความอัปยศ และมิเชลล์หรือหางลาดติดอยู่บนหน้าผากเหมือนกัน การให้รางวัลและการลงโทษเช่นนี้จะได้เพิ่มเติมเข้ามา เมื่อรูปแบบนี้กลายเป็นบทเริ่มต้นของเรื่องซินเดอเรลลาและเรื่อง “The Black and the White Brides”

4. รูปแบบพิเศษจำนวนหนึ่งของนิทานได้เกิดภายในพื้นที่ของการแพร่กระจาย คือ

ก. แบบย่อยของ “สิ่งที่พบระหว่างทาง” หรือ Encounters en Route ได้พัฒนาขึ้นมาจากรูปแบบ “การตกลงไปในบ่อ” ซึ่งการพัฒนาที่น่าจะเป็นไปในตรรกะ และแบบย่อยนี้ทำให้เกิดรูปแบบของขนมเค้กที่กลิ้งได้ซึ่งแพร่ไปในยุโรปโดยทางแหลมบอลข่านไปจนถึงสวีเดนและฟินแลนด์ ส่วนในเดนมาร์ก มีวิวัฒนาการของการติดตาม ซึ่งแพร่ไปยังไปส่วนอื่น ๆ ของสแกนดิเนเวีย อังกฤษ เวลส์ และสกอตแลนด์ ไปสู่เยอรมนี และบางสำนวนแพร่ไปยังประเทศสลาวิกและแถบบอลติก แบบย่อยของ “สิ่งที่พบระหว่างทาง” ทำให้เกิดนิทานบางเรื่องขึ้นมา เช่น นกกระจอกที่ถูกตัดลิ้น (The Tongue-Cut Sparrow) เกิดขึ้นในญี่ปุ่น

ข. แบบย่อยของ “การตามของในแม่น้ำ” ทำให้เกิดกลุ่มอื่น ๆ ขึ้นมาเช่น กลุ่มการหาหา กลุ่มการตีมน้ำ และจากกลุ่มการตีมน้ำนี้ทำให้เกิดกลุ่ม “หัวสามหัวในบ่อ” ขึ้นมา

5. สำนวนจากอังกฤษ เวลส์ และสกอตแลนด์ จากเยอรมนี นอร์เวย์ สเปน โปรตุเกส และแอฟริกา จำนวนหนึ่ง ถูกนำไปสู่โลกใหม่ (New World) ¹

แบบเรื่องที่ 480 ในดัชนีแบบเรื่องของอาร์น-ธอมป์สัน

ดัชนีแบบเรื่องของอาร์น-ธอมป์สัน อธิบายโครงเรื่องและส่วนประกอบย่อยของเนื้อเรื่องไว้อย่างชัดเจนดังนี้

Type 480 *The Spinning-Women by the Spring. The Kind and Unkind Girls.* ลูกจิ้ง และลูกเลี้ยงข้างน้ำพุ, หรือขนมเค้กที่กลิ้งไปได้. ดู Type 403, Type 510 A.

¹ New World, คือด้านซีกโลกตะวันตกซึ่งได้แก่ทวีปอเมริกาเหนือและใต้ รวมทั้งเกาะต่าง ๆ และน่านน้ำที่ล้อมรอบ

I. หญิงสาวที่ใจเมตตาและใจร้าย. (ก) ลูกจริงกับลูกเลี้ยง หรือ (ข) พี่น้องสองคนหรือ (ค) หญิงอื่น ๆ, คนหนึ่งใจเมตตา อีกคนหนึ่งใจร้าย, ออกจากบ้านไป คนมีใจเมตตาออกไปก่อน

II. การเริ่มออกเดินทาง. (ก) เธอตกลงไปในบ่อหรือไต่ลงไป หรือถูกผลักลงไปเพราะทำเครื่องปั้นผ้ายลุดหายไป ; หรือ (ข) เธอออกไปตักน้ำที่บ่อน้ำ, น้ำพุ, หรือลำธาร หรือ (ค) ไปเก็บฟืน (หาอาหาร) ; หรือ (ง) เธอออกจากบ้านไปหางานทำ หรือ (จ) เธอถูกนำไปปล่อยไว้โดดเดี่ยวหรือถูกทอดทิ้ง ; หรือ (ฉ) เธอถูกสั่งให้ทำงานที่ยากหรืองานหนักที่เป็นไปไม่ได้ (เก็บดอกไม้ในกลางฤดูหนาว, ฯลฯ.) ; หรือ (ช) เธอถูกส่งออกจากบ้านด้วยเหตุผลอื่น ๆ

III. การติดตาม. เธอติดตาม (ก) วัตถุที่ลอยไปตามน้ำ (เครื่องในสัตว์ที่เธอต้องล้าง, ฯลฯ.) หรือ (ข) ผ้ายที่ลมหัดไป หรือ (ค) นกที่คาบวัตถุบินไป, หรือ (ง) ขนมหหรือลูกบอลที่กลิ้งไป

IV. สิ่งพิเศษระหว่างทาง. ในการติดตามนั้นเธอได้พบกับ (ก) สัตว์ต่าง ๆ ที่ขอร้องให้ช่วย : (ก¹) วัว (แพะ) ให้ช่วยรีดนม (มีถังนมอยู่บนเขาของมัน), (ก²) แกะขอให้ช่วยตัดขน, (ก³) ม้า (ลา) ขอให้แปรงขน, (ก⁴) ฯลฯ. (ข) เธอมีความเมตตาต่อชายชราหรือหญิงชรา (จับหาให้หรือหาอาหารให้). (ค) เธอเชื่อฟังการขอร้องของวัตถุ, เช่น (ค¹) เอาขนมปังออกจากเตาอบ, (ค²) หยอดน้ำมันประตูดุที่ปิด (ค³) ทำความสะอาดน้ำพุ, (ค⁴) เขย่าต้นแอปเปิ้ล (ง) เธอรักษาความเรียบเมื่อมองเห็นภาพที่ผิดปกติ - (ง) สัตว์ที่กตัญญู, คน หรือวัตถุ, (ง¹) ช่วยให้เธอหนีในภายหลัง, (ง²) ให้รางวัลเธอตอนขากลับ, หรือ (ง³) ให้เธอเดินทางต่อไป

V. สิ้นสุดการเดินทาง. เธอไปถึงที่อาศัยของ (ก) หญิงชรา, (ข) ชายชรา, (ค) แม่มด, (ง) สัตว์, (จ) บุคคลเหนือธรรมชาติ (นางฟ้า, ปีศาจ, ยักษ์, สิบสองเดือน) หรือ (ฉ) บุคคลสำคัญทางศาสนา (พระแม่มาลี). (ช) ไต่บาดาล, ถึงแม้บางครั้งจะ (ช) อยู่บนโลกไปโดยทางลำธาร, น้ำพุ หรืออยู่ในป่า

VI. งานหนักของหญิงชรา. เธออยู่ที่นั่นและถูกใช้งานหนัก : (ก) ทำงานบ้านหรือทำไร่ ; (ข) ทำความสะอาด, ดูแลหรือเลี้ยงดูบุคคล หรือสิ่งเหนือธรรมชาติ, เช่น (ข¹) จับหา, (ข²) ให้น้ำดื่ม, (ข³) ให้อาหาร, (ข⁴) ปฏิบัติต่อศิระะในบ่อน้ำอย่างดี ; (ค) ทำความสะอาดหรือเลี้ยงสัตว์ ; (จ) กระทำสิ่งที่เป็นไปไม่ได้, เช่น, (จ¹) ตักน้ำใส่ตะกร้า, (จ²) ชักขนสัตว์สีดำให้ขาว ; (ฉ) แอบดูสิ่งต้องห้าม (เช่นห้องที่เปิดตาย, ฯลฯ). (ช) เธอได้รับคำสั่งที่สีกลับนางงนและต้องทำในสิ่งตรงกันข้าม. (ช) งานหนักที่มีผู้ช่วย, ซึ่งปกติจะเป็นสัตว์

VII. *รางวัล*. (ก) เมื่องานหนักสำเร็จเธอจะได้รับการเสนอรางวัลโดยเป็นการเลือก (ก¹) ระหว่างสิ่งของที่สวยงามกับสิ่งของที่ธรรมดาสามัญ หรือ (ก²) ระหว่างหีบที่สวยงามดึงดูดใจกับหีบที่น่าเกลียด, หรือ (ก³) วัตถุที่พูดว่า “เอาฉันไปเถอะ” กับวัตถุที่พูดว่า “อย่าเอาฉันไปนะ” ; (ก⁴) เธอเลือกอย่างอ่อนน้อมถ่อมตนและได้รับรางวัล. คือ (ข) ทอง, เพชรพลอย, ดอกไม้ที่ร่วงจากปากหรือผม และ (ค) เธอสวยงามน่ารักขึ้น (ง) เธอได้รับความร่ำรวยเป็นสิ่งตอบแทน, เพชรพลอย, เสื้อผ้า, ฯลฯ. หรือ (จ) สิ่งที่ต้องการอย่างอื่น

VIII. *เมตตาและใจร้าย*. เมื่อกลับถึงบ้าน พี่สาว (ลูกแม่เลี้ยง) ได้รู้ถึงความสำเร็จของเธอก็พยายามจะออกผจญภัยแบบเดียวกัน, แต่ความที่เธอเป็นคนใจร้ายต่อทุกสิ่งและไม่เชื่อฟังต่อทุกคนเธอจึงถูกลงโทษ (ก) โดยการทำให้เสียโฉม, เช่น, (ก¹) กบ, ฯลฯ ร่วงลงมาจากปาก, (ก²) มีหางของม้าติดบนหน้าผาก, (ก³) มีขาบนศีรษะ ; หรือ (ข) เธอถูกฆ่าตายหรือถูกทุบตีอย่างหนัก ; (ค) หรือเธอถูกทำให้รูปร่างน่าเกลียดน่าขยะแขยง (ง) เมื่อเธอเลือกหีบผิดใบเธอพบว่ามันเต็มไปด้วยไฟ หรืองู หรือสิ่งที่คล้าย ๆ กัน

อนุภาค

I. S31.5 หญิงสาวชักชวนบิดาให้แต่งงานกับแม่ม่ายที่ติดเธอ. S31. แม่เลี้ยงใจร้าย. L55. นางเอกที่เป็นลูกเลี้ยง. L102. นางเอกที่ไม่มีที่ท่าว่าจะดีในภายหลัง. L50. ลูกสาวคนสุดท้ายที่ได้ชัยชนะ

II. S146. การทิ้งในบ่อ. S143. การทิ้งในป่า. S338. พ่อเอาลูกสาวไปทิ้งในป่า. S322. เด็กถูกขับไล่โดยญาติพี่น้องที่เป็นศัตรู. H934.3 งานหนักที่แม่เลี้ยงใช้ให้ทำ. H1020. งานหนักที่ตรงกันข้ามกับกฎธรรมชาติ. H1023.3 งานหนัก: เก็บลูกเบอร์รี่ (ผลไม้, ดอกกุหลาบ) ในฤดูหนาว

III. D1313. วัตถุวิเศษชี้หนทาง. N791. การผจญภัยจากการตามวัตถุที่ลอยไปในน้ำ. N777.2 ถังน้ำที่หล่นลงไปในบ่อน้ำไปสู่การผจญภัย. N777.3 ป้อหล่นลงไปในบ่อน้ำไปสู่การผจญภัย. N777.4 เครื่องปั้นดินเผาหล่นลงไปในบ่อน้ำไปสู่การผจญภัย. N777.1 การผจญภัยจากการตามผ้าที่ถูกลมพัดไป. N792. การผจญภัยจากการตามวัตถุที่นกคาบไป. H1226. การตามขนมที่กลิ้งได้ไปสู่การค้นคว้า H1226.3 การตามผลแอปเปิ้ลทองคำนำไปสู่การค้นคว้า. H1226.4 การตามม้วนด้ายดิบนำไปสู่การค้นคว้า

IV. B150.สัตว์กตัญญู. B344. วิศวกตัญญูที่หญิงสาวช่วยชีวิตมาให้. D1658. วัตถุที่กตัญญู. D1658.1 วัตถุตอบแทนความมีเมตตา. D1658.1.4 ประตุที่กระแทกอยู่

ตลอดเวลาดัตถุญที่ถูกทำให้แน่นขึ้น. D1658.1.5 ดันแอปเปิ้ลกัตถุญที่หญิงสาวเขย่าต้นให้. D1658.1.1 แม่น้ำกัตถุญ. D1658.1.3 น้ำที่ขมขื่นกัตถุญที่ถูกสรรเสริญ (ว่าไม่ขม). D1658.1.2 ผลมะเดื่อกัตถุญที่ถูกขมทั้ง ๆ ที่รสไม่อร่อย. N825.2 ผู้ช่วยที่เป็นชายชรา. D825.3 ผู้ช่วยที่เป็นหญิงชรา

V. F93.1 ทางนำไปสู่ใต้บาดาล. F92. บ่อที่เป็นทางเข้าใต้บาดาล. Z122.3 ลิบสองเดือนนั่งอยู่ที่กองไฟ. G204. หญิงสาวรับใช้แม่มด

VI. H935. แม่มดหางานหนักให้ทำ. Q41. ความสุภาพอ่อนโยนเป็นเหตุให้ได้รับรางวัล. Q41.2 รางวัลในการช่วยทำความสะอาดให้คนที่น่ารังเกียจ. G466. ยักษ์ให้หาหาให้. H1192. งานหนัก: หวีผมให้นางฟ้า. G219.9 หลังของแม่มดที่เต็มไปด้วยตะปูและเศษแก้ว. Q42.1.1 เด็กแบ่งขนมปังก้อนสุดท้ายกับนางฟ้า (แม่มด, ฯลฯ). H1537.1 หมี่สั่งให้นางเอกเล่นเป็นของเล่นของคนตาบอด. H1010. งานหนักที่เป็นไปไม่ได้. H1023.2 งานหนัก: ดักน้ำใส่ตะกร้า. H1023.6 งานหนัก: ชักขนสัตว์สีดำ (ผ้า, ปศุสัตว์) ให้ขาว. C611. ห้องที่ต้องห้าม. C337. สิ่งต้องห้าม: การมองขึ้นไปที่ปล่องไฟ. Q62. รางวัลที่สามารถเก็บความลับ. H580.1 หญิงสาวที่ได้รับคำสั่งลับต้องทำในสิ่งที่ตรงกันข้าม. H982. สัตว์ช่วยคนทำงานหนัก

VII. L211. การเลือกที่อ่อนน้อมถ่อมตน: หีบสามแบบ. J229.3 ตัวเลือก: ขนมหื่นใหญ่พร้อมกับคำสาปแช่ง และขนมหื่นเล็กพร้อมกับคำอวยพร. L215. วัตถุวิเศษที่ดูทำทางไม่ดีได้รับเลือก. C811.1 สิ่งต้องห้าม: การชักชวนให้สนใจเสียงกลองวิเศษ. ไม่หยิบกลองที่พูดหรือเขียนไว้ว่า “เอาฉันไปซิ” L220. การขอร้องอย่างถ่อมตนเป็นการดีที่สุด D1454.2 สมบัติร่วงจากปาก. D1860. การทำให้สวยงามด้วยเวทมนตร์มายา. Q111. ความมั่งคั่งเป็นรางวัล

VIII. Q2. ใจเมตตาและใจร้าย. M431.2 การสาปแช่ง: คางคกร่วงจากปาก. D1870. การทำให้น่าเกลียดน่าขยะแขยงด้วยเวทมนตร์มายา.

ที่กล่าวไปแล้วนี่คือการศึกษาแบบเรื่องเพียงแบบเดียว นอกจากนี้แล้วเรายังอาจศึกษา นิทานจากหลาย ๆ ชาติเปรียบเทียบกัน เพื่อที่จะได้ทราบว่านิทานเหล่านั้นมีแบบเรื่องและอนุภาคที่คล้ายคลึงกันอย่างไร ตัวอย่างอีกตัวอย่างหนึ่งคือการศึกษานิทานเยอรมัน นิทานฝรั่งเศส และนิทานนอร์เวย์ ซึ่งนิทาน 3 เรื่องนี้มีแบบเรื่องร่วมกันอยู่ และมีอนุภาคร่วมกันด้วย ในการกล่าวถึงนิทานเหล่านี้จะเล่าเพียงเหตุการณ์ย่อ ๆ ในเรื่องดังนี้คือ

นิทานเยอรมัน ชื่อ The Baron's Haughty Daughter

1. อัศวินคนหนึ่งไปขอแต่งงานกับธิดาของบารอน ผู้แสนสวยแต่เย่อหยิ่งมาก เขาถูกปฏิเสธและถูกเหยียดหยามอย่างมาก
2. อัศวินต้องการแก้แค้น เขาปลอมตัวเป็นนักเล่นกลและพยายามทำให้หญิงสาวพอใจ
3. หญิงสาวหลงรักเขาและหนีตามเขาไป
4. นักเล่นกลไม่ยอมเปิดเผยว่าตนเป็นใคร แกล้งทำเป็นคนยากจน และขอร้องให้หญิงสาวทำทุกอย่างที่เขาต้องการ
5. หญิงสาวต้องออกไปขอทาน อาศัยอยู่ในกระท่อมเล็ก ๆ ที่ทำด้วยดินโคลน และไปรับใช้ในครัวของคนร่ำรวย ตามคำขอร้องของสามี
6. หลังจากที่ได้แก้แค้นแล้ว นักเล่นกลก็เปิดเผยตัวเองและขอแต่งงานกับเธอ
7. ทั้งสองอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข

นิทานฝรั่งเศส ชื่อ Le Comte de Mes Comtes

1. ผู้ชายอ้วนคนหนึ่งเลี้ยงเหา และเอาหนังเหามาทำถุงมือ
2. เขาประกาศยกบุตรสาวให้กับชายที่สามารถทายได้ว่าถุงมือของเขาทำจากหนังอะไร
3. เจ้าชายผู้เป็นคนรักของบุตรสาวของเขาปลอมตัวเป็นคนชนถ่านหินมาขายและสามารถทายถูก
4. เธอต้องไปอาศัยอยู่กับคนชนถ่านหินในย้งชั่ว
5. เขาให้เธอไปขโมยของจากพระราชวังที่อยู่ใกล้ ๆ บ้าน
6. เธอถูกจับได้หลายครั้งและทุกครั้งก็หนีไปด้วยความอับอาย
7. ในที่สุดเจ้าชายก็เปิดเผยว่าตัวเองเป็นใครและแต่งงานกับเธอ

นิทานนอร์เวย์ ชื่อ Haaken Grizzlebeard

1. เจ้าหญิงองค์หนึ่ง สวยงามมากและเย่อหยิ่งมาก ได้พุดจาจากถางเจ้าชายที่มาเกี่ยวพาราตีเธอ
2. เจ้าชายต้องการแก้แค้นจึงปลอมตัวเป็นขอทาน
3. เขาใช้เล่ห์กลอุบายหลายอย่างจนสามารถร่วมประเวณีกับเจ้าหญิงได้
4. เจ้าหญิงตั้งครรภ์และขอติดตาม ไปอยู่กับขอทานในกระท่อม
5. เขายังคับให้เธอไปขโมยของที่พระราชวังของกษัตริย์อีกองค์หนึ่ง
6. เธอถูกจับได้หลายครั้งแต่ขอทานช่วยให้เธอถูกปลดปล่อย

7. ในที่สุดเขาก็เปิดเผยว่าตัวเองเป็นเจ้าของชาย เข้าพิธีอภิเษกสมรสกับเธอ และอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข

นิทานทั้ง 3 เรื่องนี้มีแบบเรื่องที่ร่วมกันอยู่แบบหนึ่งคือ แบบเรื่องที่ 900 ชื่อ King Thrushbeard ซึ่งรวมอยู่ในหมวดที่ 900-904 ชื่อหมวด The Shrewish Wife is Reformed

รายละเอียดของแบบเรื่องที่ 900 มีดังนี้คือ Type 900: เจ้าหญิงองค์หนึ่งถูกรักคนที่มีรักใคร่และเกี่ยวพาราสีเธอทุกคน. ในจำนวนนั้นมีอยู่คนหนึ่งชื่อว่า Thrushbeard บิดาของเธอให้เธอแต่งงานกับขотาน. เธอสิ้นความหยิ่งยะโส. ขотานคนนั้นเปิดเผยว่าเขาคือ King Thrushbeard

I. *ผู้ชายที่มาเกี่ยว.* (ก) กษัตริย์องค์หนึ่งเชิญชายหนุ่มจากแคว้นต่าง ๆ มาให้ราชธิดาเลือกคู่ (ข) เจ้าชายองค์หนึ่งแอบเห็นรูปของเจ้าหญิงในห้องที่ต้องห้ามและหลงรักเธอ

II. *การถูกละเมิดโดยผู้ชายที่มาเกี่ยว.* (ก) เธอทำให้พวกนี้ได้รับความอับอาย และ (ข) เรียกพวกนี้ด้วยชื่อที่แสดงถึงความอัปยศ

III. *การแต่งงานของเจ้าหญิง.* เจ้าหญิงถูกบิดาบังคับให้แต่งงานกับขотาน เพราะ (ก) บิดาของเธอให้เธอแต่งงานกับผู้ชายที่มาขอเป็นคนแรกเพราะโกรธ, หรือ (ข) เจ้าชายที่ปลอมตัวมาทนายปริศนาได้ถูกต้อง หรือ (ค) เจ้าชายได้รับอนุญาตให้ไปที่ห้องนอนของเธอและชนะใจเธอ

IV. *ความหยิ่งยะโสหายไป.* (ก) บิดาของเธอไล่เธอออกจากวัง (ข) เธอต้องอดทนต่อความยากลำบาก, (ค) ทำงานแบบคนใช้, (ง) ขотาน, (จ) เร่ขายของ, และในที่สุด (ฉ) ไปเป็นคนรับใช้ในครัวของกษัตริย์

V. *การจำได้และการยอมรับ.* ในการแต่งงานของเจ้าชาย เขาเปิดเผยตัวเองว่าเขาคือสามีที่เป็นขотานของเธอ และฉลองพิธีแต่งงานกับเธอ

แนวการวิเคราะห์

จากการพิจารณาแบบเรื่องที่ 900 เราจะเห็นว่า ตัวละครเอกฝ่ายหญิงจะได้รับการถูกละเมิดหรือถูกทำให้อับอาย โดยเธอจะซ่อนอาหารที่ขโมยมาได้ใส่กันเปื้อนและถูกบังคับให้เดินร่ำ อาหารจะหกกระจายไปบนพื้นและเธอจะรู้สึกขายหน้ามาก นิทาน 3 เรื่องของเยอรมัน ฝรั่งเศส และนอร์เวย์นี้มีลักษณะที่คล้าย ๆ กันคือ

เรื่อง “Haaken Grizzlebeard” มีลักษณะที่เป็นแบบเรื่องที่ 900 คือตัวละครเอกในเรื่อง เป็นหญิง และถูกสามีบังคับให้ขโมยของจากพระราชวังทั้ง ๆ ที่ไม่เคยทำมาก่อน แต่วิธีการขโมยของเธอแตกต่างไปจากแบบที่ 900 เล็กน้อย คือเอาของที่ขโมยมาซ่อนไว้ในกระเป๋า แต่แบบที่ 900 นั้น ของอยู่ใต้ผ้ากันเปื้อนและไม่มีใครสงสัยเลยว่าเธอซ่อนอะไรไว้ในผ้ากันเปื้อน ส่วนสิ่งที่เหมือนกันก็คือ การถูกจับได้และได้รับความอับอาย

เรื่อง “Le Comte de Mes Comtes” มีเหตุการณ์ที่เหมือนกับแบบที่ 900 หลายอย่างคือ มีตัวละครเอกฝ่ายชายซึ่งจะได้เป็นกษัตริย์ต่อไปในอนาคต ส่วนลักษณะเด่นที่เป็นแบบ 900 คือ ตัวละครเอกฝ่ายหญิงถูกสามีบังคับให้ขโมยอาหารมาให้ครอบครัวที่ยากจนจนไม่มีอะไรจะกิน เธอเอาอาหารซ่อนไว้ในกระเป๋าและถูกบังคับให้เดินรำ อาหารหล่นลงมาและทำให้เธอได้รับความอับอาย ซึ่งต่างกับแบบที่ 900 เล็กน้อยตรงที่ซ่อนของอาหาร

เรื่อง “The Baron’s Haughty Daughter” มีเนื้อเรื่องแตกต่างไปจากสองเรื่องแรกและต่างจากแบบที่ 900 คือ ตัวละครฝ่ายหญิงในเรื่องนี้ไม่ได้ถูกบังคับให้ขโมย แต่สามีบังคับเธอให้ออกไปขอราน ให้อาศัยอยู่ในกระท่อมดินโคลน เธอทนทุกข์ทรมานเพราะคำสั่งของเขา และได้รับความอับอาย ลักษณะที่ร่วมกับแบบเรื่องที่ 900 ก็คือ เธอจำเป็นต้องทำในสิ่งที่เธอไม่อยากทำและได้รับความอับอายขายหน้า

การวิเคราะห์แบบเรื่องนี้มีจุดอ่อนอยู่ตรงที่ว่า นิทานที่มีผู้รวบรวมไว้แต่ละเรื่อง จะไม่เหมือน หรือลงรอยกับแบบเรื่องในดัชนีของอาร์นสเมอไป และรายละเอียดในเนื้อเรื่องจะแตกต่างกันมากกว่าที่จะเหมือนกัน และอีกประการหนึ่ง การที่นิทานเรื่องต่าง ๆ มาอยู่ในแบบเรื่องเดียวกันนั้น ไม่จำเป็นเลยว่านิทานเหล่านั้นจะต้องประกอบด้วยอนุภาคที่เหมือนกันเสมอไป และในทางกลับกัน นิทานที่ประกอบด้วยอนุภาคเหมือน ๆ กันก็ไม่จำเป็นจะต้องอยู่ในแบบเรื่องเดียวกัน แต่นักคิดชนกลุ่มที่ยึดถือในระเบียบวิธีภูมิ-ประวัตินี้จะมีหลักเกณฑ์ว่า ในการกำหนดแบบเรื่องให้กับนิทานเรื่องใดเรื่องหนึ่งนั้น เขาจะละทิ้งรายละเอียดปลีกย่อยต่าง ๆ เสียเพื่อตัดปัญหาในการตีความ เพราะเขาถือว่าแบบเรื่องนั้นเป็นเพียงกรอบนอกหรือเค้าโครงเท่านั้น รายละเอียดของเนื้อหาจะเปลี่ยนแปลงไปเมื่อมันแพร่กระจายจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง ดังนั้นเขาจะยึดเอาส่วนประกอบสำคัญ ๆ ในนิทานเป็นหลัก คือนิทานเรื่องเดียวกันที่มีหลาย ๆ ส่วนวนจะมีส่วนประกอบสำคัญที่เหมือนกัน และมีรายละเอียดปลีกย่อยต่างกัน

ในนิทานทั้ง 3 เรื่องที่นำมาเป็นตัวอย่างนี้ มีอนุภาคที่ปรากฏอยู่ทุกเรื่องอนุภาคหนึ่งคืออนุภาคเกี่ยวกับการทดสอบความอดทนของภรรยา หรืออนุภาคที่ H465 : Test of Wife’s Endurance

ถึงแม้ว่ารายละเอียดปลีกย่อยในนิทานทั้งสามเรื่องจะต่างกันเนื่องจากมันเกิดขึ้นในสังคมที่มีวัฒนธรรมต่างกันก็ตาม มันจะมีลักษณะที่ร่วมกันอยู่ คือ เหตุการณ์ที่ภรรยาต้องอับอายขายหน้า เพราะคำสั่งของสามี สามีเองก็ไม่อยากจะทำให้ภรรยาต้องขายหน้า แต่ต้องการทดสอบความอดทนของภรรยาเท่านั้นเอง ในที่สุดเขาก็ได้ทราบว่าภรรยาของเขา รักเขาจริง ๆ ก็เปิดเผยตนเอง แต่งงานกัน และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

การที่นิทานมีอนุภาคแบบเดียวกันนั้นเป็นข้อพิสูจน์ได้ว่า ตัวนิทานนั้นเป็นสิ่งที่ถ่ายทอดกันได้ แม้ว่าจะรายละเอียดต่าง ๆ ในนิทานทั้ง 3 เรื่องนี้จะต่างกันก็ตาม แต่โครงเรื่องใหญ่ ๆ และเนื้อเรื่องจะเป็นไปในทำนองเดียวกัน “การทดสอบความอดทนของภรรยา” เป็นอนุภาคที่เด่นและสำคัญที่สุดในนิทานทั้ง 3 เรื่อง และทำให้เนื้อหาของเรื่องเด่นชัดขึ้นในส่วนที่เป็นการทดสอบ

วิธีการศึกษาคติชนของกลุ่มนักคติชนฟินแลนด์ เป็นหลักการอย่างหนึ่งสำหรับวงการคติชนวิทยา ซึ่งมีคุณค่าควรแก่การศึกษาเช่นเดียวกับวิธีการอื่น ๆ

การวิเคราะห์โครงสร้างของนิทาน

แบบของการวิเคราะห์โครงสร้างที่แตกต่างกันในการศึกษานิทาน มีอยู่ 2 แบบ ดังที่อลัน ดันดีส (Alan Dundes) ระบุว่า แบบแรก มีตัวอย่างอันดีที่ควรกล่าวถึง คือ Morphology of the Folktale ของวลาดีมีร์ พร็อพฟ์ (Vladimir Propp) ซึ่งเป็นการจัดเนื้อหาของคติชนอย่างเป็นแบบแผน

ในค.ศ. 1930 อังเดร จอลลิส (André Jolles) ได้เสนอการวิเคราะห์โครงสร้างนี้ในหนังสือของเขาชื่อ Einfache Formen ซึ่งเป็นการพยายามสร้างแบบแรกเริ่มของการอธิบายนิทาน และ ลอร์ด แรกแลน (Lord Raglan) วิเคราะห์วีรบุรุษใน The Hero ซึ่งอธิบายถึงแบบแผนทั่วไปในเรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องกับวีรบุรุษ

การวิเคราะห์โครงสร้าง หรือ structuralism หมายถึงการเรียนรู้ถึงความสัมพันธ์ของส่วนประกอบต่าง ๆ หรือความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของส่วนประกอบต่าง ๆ ในคติชน ซึ่งไม่จำเป็นต้องจำกัดอยู่กับการวิเคราะห์เรื่องเล่าอย่างเดียว

Morphology of the Folktale ของพร็อพฟ์ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาจากการที่การศึกษานิทานของรัสเซียทุกแบบมาบรรจบกัน คือการศึกษากำเนิด การแพร่กระจาย และสภาพแวดล้อมทางสังคม ตลอดจนการศึกษาวรรณคดีวิจารณ์ในเชิงรูปแบบซึ่งเป็นทฤษฎีที่รู้จักกันในชื่อ Formalism

พริอพอฟ์เป็นนักวิชาการคนหนึ่งที่รวมอยู่ในกลุ่ม Formalist นี้ ทฤษฎีของกลุ่มรูปแบบนิยมนี้จะเพ่งเล็งที่ตัวบท โดยไม่เน้นในเรื่องของสภาพแวดล้อมทางสังคม ประวัติศาสตร์หรือเหตุผล หรือความรู้เรื่องอื่น ๆ เรื่องของรูปแบบนิยมคือการดึงเอาลักษณะเด่น ๆ ของตัวบทออกมา เช่น ลีลา จังหวะ และโครงสร้างของเรื่องเล่า ซึ่งเรื่องเล่าและคติชนประเภทอื่น ๆ ที่คล้ายคลึงกันนั้นจะมีลีลาหรือท่วงทำนองและโครงสร้างที่เป็นประเพณีนิยมที่ปฏิบัติซ้ำ ๆ กันมานาน และธรรมชาติโดยส่วนรวมของวรรณกรรมมุขปาฐะเหล่านี้ คือประเพณีนิยมของศิลปะการใช้ถ้อยคำ

ในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 การศึกษาคติชนวิทยาในรัสเซียได้รับอิทธิพลจากประเทศทางตะวันตกมากขึ้น ถึงกับมีการนำเอาดัชนีแบบเรื่องของแอนโทนี อาร์น มาใช้โดยแปลเป็นภาษารัสเซีย ซึ่งนักคิดกลุ่มรูปแบบนิยมไม่เห็นด้วย พริอพอฟ์จึงพยายามหาวิธีการศึกษานิทานอีกแบบหนึ่ง เพื่อเป็นระบบที่จะมาแทนที่การรวบรวมนิทานและแยกประเภทตามเนื้อเรื่องแบบอาร์น ซึ่งพริอพอฟ์เห็นว่าเป็นการแบ่งแบบไม่มีหลักเกณฑ์ คือแบบเรื่องของนิทานและอนุภาค เป็นสิ่งที่คลุมเครือ และไม่เพียงพอที่จะใช้เป็นบรรทัดฐานได้ เขารู้สึกว่า รากฐานหรือมูลแห่งความจริงของปรากฏการณ์ทางคติชน (เช่นนิทานพื้นบ้าน) ไม่ได้ได้รับความสนใจจากนักวิชาการเท่าที่ควร และทำให้การศึกษาคติชนวิทยาอยู่ในขั้นที่ไม่สมบูรณ์

จุดมุ่งหมายของพริอพอฟ์คือ เรียนรู้นิทานพื้นบ้านเพื่อหาระบบอย่างหนึ่งที่เป็นแบบแผน และเป็นรากฐานแห่ง “การแปลความหมายอย่างมีหลักเกณฑ์” คำว่า morphology ของเขานั้นมีความหมายถึง “การพรรณนาตัวนิทานโดยพิจารณาส่วนประกอบและความสัมพันธ์ของส่วนประกอบเหล่านี้ที่มีต่อกันและกัน และต่อทั้งหมด”

วิธีการของพริอพอฟ์ก็คือ นำเอานิทานมหัศจรรย์ของรัสเซียจำนวน 100 เรื่อง ที่ เอ. เอ. อฟานาสเยฟ (A.N. Afanas' ev) รวบรวมไว้มาเปรียบเทียบกันและวิเคราะห์โดยใช้วิธีการที่เป็นแบบแผนมาแยกแยะโครงสร้างของนิทาน อลัน ดันดีส นำวิธีการของพริอพอฟ์มาศึกษานิทานของอินเดียนในอเมริกาเหนือ ซึ่งนิทานเหล่านี้ถูกพิจารณาว่าไม่มีรูปแบบ ไม่มีระเบียบ ผลงานของเขาคือ *The Morphology of North American Indian Folktales* (1964) ดันดีสกล่าวว่าทฤษฎีของพริอพอฟ์คือการวิเคราะห์โครงสร้าง

วลาดิเมียร์ พริอพอฟ์เกิดที่ปีเตอร์สเบิร์ก บรรพบุรุษของเขาเป็นพวกอาณานิคมชาวเยอรมัน ในค.ศ. 1913 เขาอายุได้ 18 ปีและสมัครเข้าเป็นนักศึกษาของมหาวิทยาลัยทอริงตัน และเลือกเรียนสาขาภาษารุสเซีย ค.ศ. 1918 เขาออกจากมหาวิทยาลัยโดยได้ประกาศนียบัตรทางภาษารุสเซีย

รัสเซีย และได้เข้าส่วนในโรงเรียนมัธยมจนถึง ค.ศ. 1926 ต่อมาเขาได้เข้าสอนในสถาบันวิทยาศาสตร์หลายแห่งโดยสอนภาษาเยอรมัน และได้เขียนตำราเกี่ยวกับภาษาเยอรมันหลายเล่ม ช่วยให้หลักสูตรภาษาเยอรมันกว้างขวางขึ้น

ค.ศ. 1932 เขาได้รับตำแหน่งอาจารย์สอนภาษาในมหาวิทยาลัย ซึ่งมีสาขาวิชาแยกออกไปหลายสาขา จนถึงค.ศ.1938 ก็ทำหน้าที่เป็นอาจารย์ในสาขาวิชาคติชนวิทยาด้วย แต่ภายหลังสาขาวิชานี้ไม่ได้เป็นอิสระ กลับรวมอยู่ในสาขาวิชาวรรณคดีรัสเซีย

พริอ็อพฟ์เป็นนักค้นคว้าที่ทำงานหนักและพยายามจัดระบบในการศึกษาปรัมปรายประเพณี การที่เขาได้เข้ามาอยู่ในวงการคติชนวิทยาอย่างเต็มตัวนั้นเพราะการศึกษาโครงสร้างของเขา กลายเป็นสิ่งที่กลมกลืนกับวิชาการด้านวรรณคดีทั่ว ๆ ไป และทฤษฎีมาร์กซสม์ด้วย ซึ่งทั้งสองอย่างนี้ได้มีอิทธิพลอันยาวนานต่อการค้นคว้าทางคติชนวิทยา

ทั้งการวิเคราะห์โครงสร้าง และการวิเคราะห์เนื้อหา ซึ่งพริอ็อพฟ์เรียกว่า “ประวัติศาสตร์ของนิทานมหัศจรรย์ในฐานะที่เป็นประเภท (genre) หนึ่ง” เป็นสิ่งที่จำเป็นต้องดำเนินการไปได้ต่อเมื่อขอบเขตและเนื้อหาของข้อมูลที่จะค้นคว่านั้นมีอยู่เรียบร้อยแล้ว ดังนั้นถ้าไม่มีสำนวนต่าง ๆ ของนิทานอยู่ ก็จะไม่วิเคราะห์ได้ลำบาก แต่ถ้ามีข้อมูลจำนวนมากเกินไปก็อาจจะทำให้สับสน ดังนั้นในการที่จะควบคุมสำนวนของนิทานที่เพิ่มจำนวนขึ้นมาอย่างรวดเร็ว เพื่อที่จะทำให้มันมีความหมายและง่ายต่อการนำมาวิเคราะห์ “เชิงสัจฐาน” ในการค้นคว้าทางวรรณกรรมนั้น พริอ็อพฟ์จึงจัดหลักเกณฑ์ขึ้นมาในการที่จะสร้างดัชนีที่ต่อไปจะใช้แทนดัชนีแบบเรื่อง

เพื่อที่จะมิให้เนื้อเรื่องอันเป็นศิลปะต้องกระจัดกระจายไป พริอ็อพฟ์จึงหาวิธีตั้งแต่เริ่มขั้นตอนการจัดรายการ โดยนำรายการของเนื้อหา มาจัดให้เป็นหมวดหมู่อยู่ในขอบข่ายกว้าง ๆ ก่อน และต่อมาก็นำมาจัดเป็นรูปแบบที่เป็นแบบฉบับที่กระจ่างชัดเจน พริอ็อพฟ์มีความคิดว่าการทำปทานุกรมที่เป็นศัพท์เฉพาะควรจะต้องทำรายการย่อหรือสรุปที่มีระดับสม่ำเสมอ และนำความคิดนี้มาใช้ในการจัดรายการของเนื้อหาของนิทาน ต่อมาเขาจึงเสนอระบบของความคิดทั่ว ๆ ไป เช่น รูปแบบ (form) การเคลื่อนไหว (movement) คุณลักษณะ (attributes) ฯลฯ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ พริอ็อพฟ์คิดว่าจะช่วยทำให้การจัดอนุภาค (motifs) ของเขาบรรลุผล แต่อนุภาคในความหมายของพริอ็อพฟ์นั้นคือองค์ประกอบ (element) ซึ่งจะต้องนำไปค้นคว้าต่อไปอีก เพราะเขาไม่เชื่อว่าแบบเรื่องนิทานของอาร์น - ทอมป์สันจะใช้ได้อย่างแท้จริง ด้วยเหตุนี้เขาจึงคิดว่าแบบเรื่องนี้ไม่อาจนำมาใช้เป็นพื้นฐานสำหรับการค้นคว้าเปรียบเทียบนิทานได้

แม้ว่างานของพรีอพฟ์จะเป็นเพียงการเริ่มต้นของการวิเคราะห์โครงสร้างก็ตาม มันมีความเกี่ยวข้องขั้นแรกกับประวัติศาสตร์ที่เป็นสาระสำคัญของนิทานมหัศจรรย์ในฐานะที่เป็นประเภทที่แตกต่างออกไป แต่กระนั้น พรีอพฟ์ก็ยังพยายามที่จะสร้างระเบียบหรือการจัดลำดับให้กับข้อมูลจำนวนมากโดยมีพื้นฐานขึ้นอยู่กับรูปแบบและโครงสร้างของมันและตั้งเป็นกฎเกณฑ์ขึ้นมา

การค้นคว้าของพรีอพฟ์เริ่มปฏิบัติจากการสังเกตว่า ตัวละคร หรือตัวแสดง (dramatis personae) ที่แตกต่างกันมากที่สุด ในนิทานพื้นบ้านเรื่องต่าง ๆ นั้น มีพฤติกรรมที่คล้ายกัน หรือเป็นไปในทำนองเดียวกัน เช่น *Baba Yaga* (แม่มด) *Lesij* (ภูตป่า) หรือหมี หรือแม่แต่ชายชราตัวเล็ก ๆ ที่สวนทางมา ฯลฯ ทั้งหมดสามารถนำตัวพระเอกไปทดสอบและให้รางวัลแก่เขา คุณสมบัติของตัวละครเปลี่ยนไป และลักษณะการของแต่ละ function (คือนาฏการหรือ action) ที่แสดงออกมาก็อาจเปลี่ยนไปด้วย (นั่นก็คือ วิธีการทดสอบอาจเปลี่ยนไป) แต่นาฏการ (function) เหล่านั้นจะถูกกระทำซ้ำอย่างสม่ำเสมอ เราจะต้องพบกับนาฏการที่เหมือนกันในข้อมูลของเรื่องเล่าที่ต่างกัน (Sujets) การสังเกตนี้บังคับให้เราพิจารณานิทานพื้นบ้านไปตามนาฏการของ *dramatis personae* และนาฏการที่เราตั้งขึ้นมาจะมีการกระทำซ้ำ ๆ กันอย่างสม่ำเสมอ จนทำให้คิดว่า นาฏการที่พบในนิทานมหัศจรรย์นั้นจะต้องมีจำนวนที่จำกัดอย่างแน่นอน ในการที่จะพิสูจน์ข้อสรุปนี้ แรกที่สุดเขาจะต้องจำแนกแยกแยะนาฏการเหล่านี้ พรีอพฟ์ทำการวิเคราะห์นิทานจากแหล่งรวบรวมของอฟานาเซียฟ จำนวน 100 เรื่อง และจากแหล่งข้อมูลอื่น ๆ อีก เพราะในจำนวน 100 เรื่องนี้ พรีอพฟ์ไม่ได้พบนาฏการที่ต้องการครบทุกเรื่องจึงต้องอาศัยนิทานจากที่อื่นด้วย

แม้ว่าลำดับเหตุการณ์ของนาฏการ ซึ่งปัจจุบันน่าจะตรงกับภาษาเยอรมันว่า *Handlungsführung* หรือการชี้แนะโครงเรื่อง (plot-guide) ในภาษาอังกฤษ ยังคงเป็นแบบเดียวกันอยู่และตัดส่วนที่ถูกบิดเบือนและไม่สำคัญออกไป พรีอพฟ์ก็ยังมีความเห็นว่า มีลำดับเหตุการณ์อยู่เพียง ลำดับเดียว หรือมีระบบอยู่เพียง ระบบเดียว ระบบนี้กำหนดพื้นฐานของโครงสร้างซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของนิทานพื้นบ้านชนิดหนึ่ง หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ พรีอพฟ์เชื่อว่า มันเป็นไปได้ที่จะค้นพบการชี้แนะโครงเรื่องทั้งหมดในเนื้อหาของนิทานประเภทนิทานมหัศจรรย์ เขาจึงเสนอการชี้แนะโครงเรื่องนี้ ซึ่งต่อมาการชี้แนะของเขาได้มาสอดคล้องกับการที่นักจิตวิเคราะห์ตีความออกมาว่านิทานเป็นกิจกรรมของจิตใจของมนุษย์ แต่ขณะนั้นพรีอพฟ์ไม่อาจทราบได้ว่าการวิเคราะห์โครงสร้างนิทานของเขาจะมีผลลัพธ์ออกมาในรูปใด ดังนั้นในความเห็นของพรีอพฟ์ จึงมีแต่การ

ระบุว่า นิทานมหัศจรรย์นั้นมีนาฏการอยู่เพียง 31 นาฏการ¹ ในการชี้แนะโครงเรื่องเฉพาะ นิทานประเภทนี้ ไม่ว่าจะผู้แสดงนาฏการนี้จะเป็นใครก็ตาม และตัวละครหรือ *dramatis personae* ทั้งหมดจะแบ่งเป็น 6 ประเภทตามนาฏการของพวกเขา คือ

1. ปฏิปักษ์ (villains)
2. ผู้ไกล่เกลี่ย (mediators)
3. พระเอก (heroes)
4. ผู้ให้ของ (gift-givers)
5. ผู้ช่วย (helpers)
6. วัตถุที่ตามหา (objects of a quest)

นาฏการทั้ง 31 นาฏการและตัวละครทั้ง 6 ตัวนี้ทำให้เกิดระบบการวิเคราะห์เชิงสัณฐาน (morphological) และโครงสร้าง (structural) และเกิดการนำนิทานมหัศจรรย์มาจัดเข้าโครงและทำเป็นรายการ ซึ่งในความคิดของพร็อพแล้ว นิทานมหัศจรรย์นั้นเท่ากับนิทาน แบบเรื่องเดียว การจัดนี้เป็นลักษณะเดียวกับการจัดระบบของพืช (Linnaean system of plants) และการเปลี่ยนแปลงของเนื้อหาในส่วนที่เป็นสาระสำคัญจะพัฒนาขึ้นมาในเค้าโครงของนิทาน

อย่างไรก็ตาม นักวิชาการบางคนตั้งปัญหาว่า แบบเรื่องนิทานของอาร์น-ทอมป์สันนั้น ปรากฏว่ามีข้อมูลที่มากเกินไปจนความจำเป็นและเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอเกิดขึ้นหรือไม่ และอย่างไร ส่วนสาระสำคัญของข้อมูลของนิทานมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ซึ่งกันและกันโดยกำเนิดของมันหรือไม่ ด้วยปัญหานี้ พร็อพพยายามที่จะเข้าใจเนื้อหาอันหลากหลายของนิทานพื้นบ้าน และเนื้อหาเหล่านี้เองคือผลลัพธ์ของความเปลี่ยนแปลง แต่การเปลี่ยนแปลงนี้ไม่ได้เกิดจากข้อมูลหรือสำนวนต่าง ๆ ของนิทานเพียงหนึ่งแบบเรื่องเท่านั้น แต่เกิดจากการปรากฏอย่างหลากหลายของแบบเรื่องเกือบจะทุกแบบเรื่อง แต่ทำให้เนื้อหาสาระดั้งเดิมเปลี่ยนแปลงเพียงหนึ่งเรื่อง

พร็อพกล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงของโครงเรื่องของเรื่องเล่ามีดังนี้

1. การลดความ (คือทำให้สั้นสุด หรือการสูญเสียรายละเอียดไป)
2. การขยายความ

¹ คำว่านาฏการในที่นี้คือ function ซึ่งพร็อพจะใช้คำว่า function ในความหมายของ action

3. การบิดเบือน
4. การแปลงรูป (เช่นภาพของหญิงปรากฏเช่นเดียวกับชาย ฯลฯ)
5. การทำให้เข้มข้นขึ้น
6. การทำให้อ่อนลง
7. การแทนที่ภายในตัวนิทาน
8. การสับเปลี่ยนนิสัย
9. การสับเปลี่ยนสิ่งเร้าทางด้านศาสนา
10. การสับเปลี่ยนทางไสยศาสตร์
11. การสับเปลี่ยนลักษณะโบราณ
12. ความเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ ทางวรรณคดี
13. การขยายความ
14. การแทนที่ของสิ่งต่าง ๆ จากแหล่งนิรนาม
15. การเอาอย่างภายในตัวนิทาน
16. การเลียนแบบนิสัย
17. การเลียนแบบทางศาสนา
18. การเลียนแบบทางไสยศาสตร์
19. การเอาแบบอย่างทางวรรณคดี
20. การเอาแบบอย่างลักษณะโบราณ

และด้วยการพิจารณาดังกล่าวนี้นี้ พร็อพพีได้เสนอเกณฑ์สำหรับตัดสินความคิดริเริ่มที่สัมพันธ์กันของสาระสำคัญของข้อมูลของนิทานมหัศจรรย์ และสำหรับการแยกประเภทของมันไปตามลำดับ เกณฑ์เหล่านี้คือ

1. การที่จินตนาการมาก่อนความมีเหตุผล
2. การที่องค์ประกอบเกี่ยวกับตัวพระเอกเป็นเบื้องต้น และอารมณ์ขันหรือการล้อเลียนในข้อมูลเดียวกันเป็นลำดับต่อมา
3. การที่องค์ประกอบข้อแรกเป็นสิ่งที่มีความมีเหตุผล ส่วนองค์ประกอบข้อที่สองมักจะไม่มีเหตุผล
4. การที่รูปแบบที่เป็นนานาชาติจะเก่าแก่กว่ารูปแบบของชาติเสมอ

พริอพอท์ตระหนักดีว่าเขาไม่อาจที่จะสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูลจำนวนมากด้วยตัวเองตามลำพังได้ เขาจึงมีแนวโน้มที่จะจำกัดขอบเขตของข้อมูลให้เป็นของชาติหรือของท้องถิ่นแทนที่จะเป็นข้อมูลนิทานนานาชาติ ดังนั้นพริอพอท์จึงไม่กล่าวถึงอนุภาคในลักษณะเดียวกันกับนักคติชนวิทยาของฟินแลนด์ ซึ่งพยายามที่จะให้แบบเรื่องของพวกเขาใช้ได้กับนิทานนานาชาติ เขานำอนุภาคมาอธิบายในแง่ของบทบาท หรือ function ที่ตัวละครกระทำ โดยมีจุดมุ่งหมายจะระบุว่า ใครที่กระทำบทบาท หรือนาฏการ และกระทำด้วยวิธีใด

Morphology of the Folktale

การปฏิบัติหนังสือโดย เมลวิลล์ เจคอบส์ (Melville Jacobs) ฉบับ ค.ศ.1958

Morphology of the Folktale บรรณาธิการคือ สวาทานา เปร์โควา-จาคอบสัน (Svatana Pirkova-Jakobson) ผู้แปลคือ ลอเรนซ์ สก็อตต์ (Laurence Scott)

ประมาณกว่าสามสิบปีมาแล้วที่ลาลาติมีร์ พริอพอท์ได้นำทฤษฎีรูปแบบและโครงสร้างของรัสเซีย (Russian formalist-structuralist) มาใช้วิเคราะห์เชิงวรรณกรรมกับเทพนิยายของรัสเซียจำนวนหนึ่ง ซึ่งเป็นการเก็บรวบรวมของอฟานาสเยฟ แต่ปรากฏว่าผลงานของพริอพอท์ไม่ได้มีผลกระทบต่อหนทางที่สำคัญของการพรรณนา การทำแผนที่หรือตารางความถี่ของการศึกษานิทาน การจัดแบบเรื่องและอนุภาค และการสร้างประวัติศาสตร์ของนิทานขึ้นมาใหม่ของวิชาการด้านคติชนวิทยานอกประเทศรัสเซียเลย หนังสือ **The Folktale** ของสติต ธอมป์สัน ก็ไม่ได้กล่าวถึงพริอพอท์แต่อย่างใด

หากการค้นคว้าทางคติชนวิทยาในปัจจุบัน (เจคอบส์ปฏิบัติหนังสือนี้ในค.ศ. 1959) จะถูกประเมินว่ามีความก้าวหน้าไปสู่ความมีวุฒิภาวะในด้านวิธีการและการเข้าไปยังระบบของทฤษฎีที่สมบูรณ์แล้ว งานของพริอพอท์คือวิธีการที่ก้าวหน้ามากและสำคัญที่สุดในประวัติศาสตร์ของคติชนวิทยาก่อนช่วงค.ศ.1940 ซึ่งก็น่าสงสัยว่า ถ้างานนี้ได้รับการแปลจากภาษารัสเซียในทันทีทันใด มันจะมีอิทธิพลต่อนักคติชนวิทยาในรุ่นนั้น ซึ่งไม่ใช่คนรัสเซียสักเพียงใด

แต่ก็น่าเสียดายอย่างยิ่งว่า หนังสือเล่มนี้ซึ่งได้รับการแปลใน ค.ศ. 1958 ไม่อาจทำให้วิธีการของพริอพอท์เป็นสิ่งที่เราใจเท่าที่ควร เพราะว่าในช่วงนี้มีวิธีการวิเคราะห์คติชนที่ดีกว่าวิธีการของพริอพอท์ในช่วงค.ศ. 1920 วิธีการของเขาคือวิจารณ์และไม่สนใจหน่วยหรือองค์ประกอบ เช่น แบบเรื่อง และอนุภาค ซึ่งนักคติชนวิทยาส่วนมากสนใจและนำมาศึกษา โดยคิดว่าสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญมาก เขาแยกแยะและเลือกองค์ประกอบของโครงเรื่องจำนวนหนึ่ง

ซึ่งเขาเรียกว่านาฏการ (functions) ซึ่งนาฏการนี้จะปรากฏซ้ำ ๆ กันในตอนที่เหมาะสมของ เทพนิยายรัสเซีย และแสดงให้เห็นว่าเทพนิยายเหล่านั้นมีโครงสร้างเด่น ๆ แบบเดียวกัน นั่นคือ เขาชี้ให้เห็นว่า แต่ละแบบเรื่องของวรรณกรรมมุขปาฐะนั้นมีส่วนประกอบที่พิสูจน์ได้ว่าเหมือนกัน ส่วนประกอบนี้ สามารถจัดเข้ามาอยู่ในเค้าโครงหรือกรอบที่อธิบายได้...

ฯลฯ

พร็อพพ์¹ กล่าวว่า การกำหนดระบบงานของเขาในการศึกษาเทพนิยาย หรือเรื่อง ประเภทที่แอนทรี อาร์น ให้หมายเลขไว้ว่าเป็นแบบเรื่องที่ 300-749 ก็คือการเปรียบเทียบแก่นเรื่อง หรือสารัตถะ (themes) ของนิทานเหล่านี้ และในการเปรียบเทียบ เขาจะใช้วิธีการเฉพาะเพื่อ แยกส่วนประกอบของนิทานออกมา ผลลัพธ์นั้นเรียกว่า morphology นั่นก็คือ การพรรณานิทานไปตามส่วนประกอบของมัน และตามความสัมพันธ์ของส่วนประกอบเหล่านี้ต่อกันและกัน และต่อทั้งหมด

วิธีจะทำให้เขาสามารถพรรณนาได้อย่างถูกต้องและตรง ก็คือการนำเหตุการณ์มา เปรียบเทียบกันก่อน เช่น

1. ชาร์ (tsar หรือ czar) มอบนกอินทรีตัวหนึ่งให้พระเอก นกอินทรีให้พระเอกขี่หลัง บินไปยังอาณาจักรอื่น

ชายชราผู้หนึ่งให้ม้าแก่ Súcenko ม้าพา Súcenko ไปยังอาณาจักรอื่น

3. แม่มดมอบเรือลำเล็ก ๆ ลำหนึ่งให้อิวาน (Ivan) อิวานลงเรือไปยังอาณาจักรอื่น

4. เจ้าหญิงมอบแหวนวงหนึ่งให้อิวาน มีเด็กหนุ่มคนหนึ่งออกมาจากแหวนนั้นและพา อิวานไปยังอาณาจักรอื่น

จะเห็นว่าในเนื้อหาสาระทั้ง 4 ข้อนี้มีทั้งความคงที่และความเปลี่ยนแปลง คือ ชื่อของ ตัวละคร และคุณลักษณะแต่ละประการของตัวละครเปลี่ยนแปลง แต่นาฏการ (actions) และ บทบาท (functions) จะไม่เปลี่ยนแปลง ดังนั้นพร็อพพ์จึงหาข้อวินิจฉัยว่า นิทานเรื่องหนึ่งมัก จะมีนาฏการที่เหมือนกันของตัวละครที่ต่างกัน และลงความเห็นว่า เขาสามารถที่จะศึกษานิทาน ไปตามบทบาท (functions ซึ่งพร็อพพ์ใช้แทนคำว่า actions) ของตัวละคร (dramatis personae)

¹ Vladimir Propp, *Morphology of the Folktale* (Bloomington : Indiana University Press, 1958), pp. 19 22.

ได้ พร็อพท์จึงตั้งปัญหาขึ้นมาก่อนว่า บทบาทหรือนาฏการเหล่านี้ตามปกติจะมีอยู่ที่ประการ
ในนิทานที่เขาค้นคว้า และจากการสังเกตของพร็อพท์ เขาสรุปเป็นหลักเกณฑ์ดังนี้

1. functions ของตัวละครจะทำหน้าที่เหมือนกับองค์ประกอบที่คงที่ ไม่เปลี่ยนแปลง
อยู่ในนิทานเรื่องหนึ่ง ๆ มันไม่ได้ขึ้นอยู่กับความต้องการของใครและสนองความต้องการของ
คน ๆ นั้นอย่างไร แต่มันเป็นอิสระ มันทำหน้าที่สร้างส่วนประกอบเบื้องต้นของนิทานเรื่องหนึ่ง
ขึ้นมา

2. จำนวนของ functions ที่เป็นที่รู้จักกันในเทพนิยาย เป็นสิ่งที่จำกัด คือ ถ้ามีการ
ระบุถึง functions แล้ว ควรจะคำนึงถึงการแยกประเภท และลำดับของมัน ลำดับของเหตุการณ์
จะต้องเป็นไปตามกฎของมัน ถ้ามีการเปลี่ยนแปลงลำดับเหตุการณ์ การเล่านั้นจะไม่มี
ความหมาย ลำดับเหตุการณ์จะมีกฎเกณฑ์ของมันเอง นิทานจะมีกฎพิเศษเฉพาะตัวของมันเอง คือลำดับ
ของส่วนประกอบจะเป็นสิ่งที่สม่ำเสมอคงที่ และลำดับนี้ค่อนข้างจะจำกัดขอบเขต จนเราสามารถ
จะกำหนดระบบให้มันได้อย่างแน่นอน

3. ลำดับของ functions จะเป็นแบบเดียวกันเสมอ แม้ว่าการนำนิทานกลุ่มนี้มารวม
เข้าด้วยกัน เพื่อหา functions ออกมานั้น เราจะได้หลักฐานของ functions ทั้งหมดจากตัวนิทาน
ทั้งหมด แต่จะไม่ทำให้กฎของลำดับเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงไปได้ เป็นไปได้ว่า functions บางข้อ
จะหายไปจากนิทานบางเรื่อง แต่ข้ออื่น ๆ ที่มีอยู่ก็จะมีลำดับตามเดิม

4. นิทานแบบเทพนิยายทั้งหมดเป็นแบบเรื่อง 1 แบบเรื่อง ถ้าเรามองถึงโครงสร้าง
ของมัน พร็อพท์เริ่มศึกษานิทานที่ชื่อฟานาสเยฟรวบรวม ตั้งแต่เรื่องที่ 50 ไปจนถึงเรื่องที่ 151
และกล่าวว่านิทาน 100 เรื่องเพียงพอแล้วสำหรับนำมาวิเคราะห์ เพราะเขาสนใจคุณภาพมากกว่า
ปริมาณ นิทาน 100 เรื่องนี้มีโครงสร้างแบบเดียวกัน จึงเป็นแบบเรื่องเดียวกันและมีเพียงแบบ
เรื่องเดียว

The Functions of Dramatis Personae

functions ของพร็อพท์นั้นหมายถึง “การแสดงหรือการกระทำของตัวละคร ซึ่งคำ
จำกัดความนี้เป็นคำอธิบายจากการมองถึงความสำคัญของมันในแง่ที่เป็นวิถีทางของนาฏการ”

รายละเอียดเกี่ยวกับ functions ของพร็อพท์ทั้ง 31 ประการ จะประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้

1. สาระสำคัญย่อ ๆ
2. คำจำกัดความที่ย่อให้เหลือเพียง 1 คำ
3. เครื่องหมายตามประเพณีนิยม

นิทานเรื่องหนึ่งจะเริ่มต้นด้วยสถานการณ์เบื้องต้น (initial situation) เสมอ สถานการณ์นี้ไม่ใช่ function ก็จริง แต่มันก็เป็นส่วนประกอบของสัจฐานที่สำคัญ สถานการณ์เบื้องต้นนี้อาจจะเป็นการพรรณนาถึงสมาชิกในครอบครัว หรือการพูดถึงทหารคนหนึ่ง ซึ่งจะเป็นพระเอกในอนาคต เป็นการพูดแนะนำอย่างง่าย ๆ เช่นเอ่ยชื่อ หรือกล่าวถึงสถานภาพของเขา หรือศัพท์กำหนดส่วนประกอบนี้ให้เป็นสถานการณ์เบื้องต้นโดยใช้เครื่องหมาย α และหลังจากสถานการณ์เบื้องต้นก็จะมี functions ตามมา ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะสาระ คำจำกัดความ เครื่องหมาย และรายละเอียดที่จำเป็น คือ

1. สมาชิกคนหนึ่งในครอบครัวจากบ้านไป (คำจำกัดความ : การไม่อยู่. เครื่องหมาย β)
2. การห้าม กำหนดให้กับตัวพระเอก (คำจำกัดความ : การห้าม. เครื่องหมาย y)
3. การละเมิดการห้าม (คำจำกัดความ : การละเมิด. เครื่องหมาย δ)
4. ปฏิบัติพยายามทำการสำรวจ (คำจำกัดความ : การสำรวจ. เครื่องหมาย e)
5. ปฏิบัติได้รับข่าวสารเกี่ยวกับเหยื่อของเขา (คำจำกัดความ : การนำส่ง. เครื่องหมาย ζ)
6. ปฏิบัติพยายามหลอกลวงเหยื่อของเขาเพื่อที่จะได้ตัวเหยื่อหรือสิ่งของ (คำจำกัดความ : เล่ห์กระเท่ห์. เครื่องหมาย η)
7. เหยื่อยอมจำนนต่อการหลอกลวงและด้วยเหตุนี้จึงช่วยเหลือศัตรูอย่างไม่เต็มใจ (คำจำกัดความ : การสมรู้ร่วมคิด. เครื่องหมาย θ)
8. ปฏิบัติเป็นเหตุให้สมาชิกในครอบครัวถูกทำร้ายหรือบาดเจ็บ (คำจำกัดความ : ความชั่วร้าย. เครื่องหมาย A)
- 8a. สมาชิกในครอบครัวขาดหรือปรารถนาในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (คำจำกัดความ : การขาดแคลน. เครื่องหมาย a)
9. เกิดโชคร้ายหรือความขาดแคลน พระเอกได้รับการขอร้องหรือได้รับคำสั่ง และได้รับอนุญาตให้ไปหรือถูกส่งตัวไป (คำจำกัดความ : เหตุการณ์ที่เป็นสื่อหรือเกี่ยวข้อง. เครื่องหมาย B)
10. ผู้ค้นหายอมหรือตกลงใจในขณะที่ถูกขัดขวางต่อต้าน (คำจำกัดความ : การเริ่มขัดขวาง. เครื่องหมาย C)
11. พระเอกออกจากบ้านไป (คำจำกัดความ : การจากไป. เครื่องหมาย \uparrow)

12. พระเอกถูกทดสอบ ถูกสอบสวน ถูกโจมตี, ฯลฯ, เพื่อหาทางให้เขาได้รับวิฤติเศษ หรือมีผู้ช่วย (คำจำกัดความ : บทบาทแรกของผู้ให้. เครื่องหมาย D)
13. พระเอกมีปฏิกิริยาโต้ตอบการกระทำของผู้ให้ในอนาคต (คำจำกัดความ : ปฏิกิริยาของพระเอก. เครื่องหมาย E)
14. พระเอกได้ประโยชน์จากวิฤติเศษ (คำจำกัดความ : การจัดหาหรือการได้วิฤติเศษ. เครื่องหมาย F)
15. พระเอกถูกโยกย้าย ถูกทิ้ง หรือถูกนำไปสู่ที่ ๆ จะค้นหาวิฤติ (คำจำกัดความ : การเปลี่ยนสถานที่ระหว่างอาณาจักรทั้งสอง หรือ การนำ. เครื่องหมาย G)
16. พระเอกกับปฏิปักษ์ร่วมในการต่อสู้กัน (คำจำกัดความ : การต่อสู้. เครื่องหมาย H)
17. การประทับร่องรอยที่ตัวพระเอก (คำจำกัดความ : การประทับรอย. หรือ การทำเครื่องหมาย เครื่องหมาย J)
18. ปฏิปักษ์พ่ายแพ้ (คำจำกัดความ : ชัยชนะ. เครื่องหมาย I)
19. โชคร้ายหรือการขาดแคลนในตอนเริ่มต้นได้รับการสะสาง (เครื่องหมาย K)
20. พระเอกกลับมา (คำจำกัดความ : การกลับมา. เครื่องหมาย l)
21. พระเอกถูกติดตาม (คำจำกัดความ : การติดตาม หรือ การไล่ตาม. เครื่องหมาย Pr)
22. การติดตามคือการช่วยเหลือพระเอก (คำจำกัดความ : ช่วยเหลือ. เครื่องหมาย Rs)
23. พระเอกมาถึงบ้านหรือถึงประเทศอื่น ๆ โดยไม่มีใครจำได้ (คำจำกัดความ : การมาโดยไม่มีใครจำได้. เครื่องหมาย O)
24. พระเอกตัวปลอมเรียกร่องในสิ่งที่ไม่มีความจริง (คำจำกัดความ : การเรียกร่องโดยไม่มีมูลความจริง. เครื่องหมาย L)
25. การเสนองานหนักที่ลำบากยากเย็นให้พระเอก (คำจำกัดความ : งานลำบาก. เครื่องหมาย M)
26. งานหนักถูกกระทำล่องไป (คำจำกัดความ : การแก้ปัญหา. เครื่องหมาย N)
27. พระเอกได้รับการยอมรับและถูกจำได้ (คำจำกัดความ : การจำได้. เครื่องหมาย Q)
28. พระเอกตัวปลอมหรือปฏิปักษ์ถูกเปิดโปง (คำจำกัดความ : การเปิดโปง. เครื่องหมาย Ex)

29. พระเอกถูกเปลี่ยนรูปร่างใหม่ (คำจำกัดความ : การแปลงโอม. เครื่องหมาย T)
 30. ปฏิบัติถูกลงโทษ (คำจำกัดความ : การลงโทษ. เครื่องหมาย U)
 31. พระเอกแต่งงานและได้ครองอาณาจักร (คำจำกัดความ : การแต่งงาน. เครื่องหมาย

W)

ตัวอย่างการวิเคราะห์ functions

การวิเคราะห์ functions ของหรือพพ์มีเรื่องที่น่าสนใจหลายข้อ ในที่นี้จะยกตัวอย่าง function ที่ 8 คือ

8. ปฏิบัติเป็นเหตุให้สมาชิกในครอบครัวถูกทำร้ายหรือบาดเจ็บ

หรือพพ์กล่าวว่า function นี้มีความสำคัญเป็นพิเศษ เพราะมันจะสร้างกระบวนการตามสภาพที่เป็นอยู่ของนิทานขึ้นมา การไม่อยู่ การละเมิดข้อห้าม การนำส่ง การหลอกลวง ได้สำเร็จ เหล่านี้ล้วนแต่เป็นการปูทางเพื่อที่จะทำให้เรื่องเข้ามาสู่ function ข้อนี้ หรือทำให้ function ข้อนี้เกิดขึ้นหรือปรากฏขึ้นได้อย่างสะดวกง่ายดาย ด้วยเหตุนี้ function ทั้ง 7 ข้อแรก น่าจะเป็น “ส่วนที่เตรียม” หรือ “ส่วนที่ปูทาง” ของนิทาน

ขณะที่ปฏิบัติทำให้เกิดความยุ่งเหยิงซับซ้อน รูปแบบของปฏิบัติจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก

1. ปฏิบัติหลักพาบุคคล (A¹) คือ มังกรลักพาธิดาของซาร์, หรือบุตรสาวของชาวชนบท ; แม่มดลักพาเด็กชาย ; พี่ชายลักพาเจ้าสาวของน้องชาย¹
2. ปฏิบัติจับหรือนำเอาสิ่งที่เป็นตัวแทนของมนตรีมาฆ่าไป (A²) คือ เด็กชายผู้อัปลักษณ์ ยึดกำปั้นวิเศษไป ; เจ้าหญิงยึดเสื้อวิเศษไป ; ชายชนบทตัวเท่านี้วิ่งหนีไปพร้อมกับม้าวิเศษ
 - 2a. การจับโดยผู้ช่วยที่เหนือวิสัย เป็นแบบย่อยพิเศษสำหรับรูปแบบนี้ (A¹¹) คือ แม่เลี้ยงสั่งให้ฆ่าวัววิเศษ ; เสมียนสั่งให้ฆ่าเป็ดวิเศษหรือไก่วิเศษ
3. ปฏิบัติช่วงชิงทรัพย์ ปล้นสะดม หรือทำลายพืชผล (A³) คือ ม้ากินหญ้าแห่งหมด ; หมิวโมยข้าวโอ๊ต ; นกกระเรียนขโมยถั่ว
4. ปฏิบัติยึดเวลากลางวัน (A⁴) มีเกิดเพียงครั้งเดียว

¹ ในการวิเคราะห์นี้หรือพพ์ได้ให้หมายเลขของนิทานในการรวบรวมของฟานาสเยฟไว้ด้วย เช่น มังกรลักพาธิดาของซาร์ (131), บุตรสาวของชาวชนบท (133) แต่ผู้เขียนเห็นว่าไม่จำเป็นจึงตัดออก

5. ปฏิบัติกษป้ลันสะดมในรปบแบบอื่น ๆ (A 5) แต่วัตถุในข้อนี้เปลี่ยนแปลงไปจนไม่จำเป็นต้องบันทึกไว้ทั้งหมด ตัวอย่างคือ นกไฟขโมยลูกแอปเปิ้ลทองคำ ; ตัววีเซลขโมยกินสัตว์จากสวนสัตว์ของซาร์ ; นายพลยึดดาบของพระราชา และอื่น ๆ

6. ปฏิบัติกษทำให้ร่างกายบาดเจ็บ (A 6) คือ สาวใช้ควักนัยน์ตานายหญิงของเธอ ; เจ้าหญิงตัดขาของ Kaióma

7. ปฏิบัติกษทำให้เกิดการหายตัวไปอย่างเฉียบพลัน (A 7) การหายไปในี้มักเป็นผลจากการใช้เวทมนตร์ หรือการหลอกลวง เช่น แม่เลี้ยงทำให้ลูกเลี้ยงนอนหลับและเจ้าสาวของเขาหายไปตลอดกาล ; พวกพี ๆ นำมิดและเข็มมาไว้ที่หน้าต่างห้องของหญิงสาวที่คิดว่า Finist หะเข้าไป เขาได้รับบาดเจ็บที่ปีก และหายตัวไปตลอดกาล ; ภรรยาขี้พรมวิเศษหนีไปจากสามี ; สามีเผาหนังสือที่คลุมร่างภรรยาและเธอหายตัวไป

8. ปฏิบัติกษเรียกร้อง หรือล่อลวงเหยื่อของเขา (A 8) รปบแบบนี้มักเป็นข้อดกลงที่หลอกลวง เช่น ราชาแห่งทะเลเรียกร้องจากโอรสของซาร์, และเขาออกจากบ้านไป

9. ปฏิบัติกษขับไล่คนบางคน (A 9) คือ แม่เลี้ยงไล่ลูกเลี้ยง ; ปู่ขับไล่หลาน

10. ปฏิบัติกษสั่งให้โยนคนลงไปทะเล (A 10) เช่น ซาร์ให้บุตรสาวและบุตรเขยเข้าไปอยู่ในถังไม้ และให้คนโยนถังไม้ลงทะเล ; พ่อแม่ให้บุตรชายคนเล็กนอนในเรือบดลอยออกไปในทะเล

11. ปฏิบัติกษสาปแช่งคนบางคนหรือบางสิ่งบางอย่าง (A 11) สำหรับที่จุดนี้เราควรจะสังเกตว่า ปฏิบัติกษมักจะทำให้เกิดการกระทำที่เป็นอันตรายสองหรือสามอย่างในเวลาเดียวกัน เช่น ภรรยาสาปสามีให้เป็นสุนัขและไล่เขาออกไป ; แม่เลี้ยงสาปให้ลูกเลี้ยงเป็นแมวป่าและไล่เธอออกไป

12. ปฏิบัติกษทำให้เกิดผลในการแทนที่ (A 12) คือจะมีรปบแบบอื่นมาปรากฏพร้อมกันด้วย เช่น พี่เลี้ยงสาปเจ้าสาวให้เป็นลูกเป็ด และนำบุตรสาวของตนมาแทนที่เจ้าสาว (A 12¹¹) ; สาวใช้ทำให้เจ้าสาวของซาร์ตาบอดและตั้งตัวเป็นเจ้าสาวเอง (A 12⁶)

13. ปฏิบัติกษสั่งให้กระทำฆาตกรรม (A 13) รปบแบบนี้มีสาระสำคัญคือทำให้การขับไล่เข้มข้นขึ้นเช่น แม่เลี้ยงสั่งให้คนรับใช้ฆ่าลูกเลี้ยงขณะที่ออกไปเดินเล่นกัน ; เจ้าหญิงให้คนรับใช้พาสามีของเธอเข้าไปในป่าและฆ่าเขา ซึ่งในกรณีเช่นนี้จะมีการเรียกร้องให้นำหัวใจกับตับของเหยื่อมาแสดง

14. ปฏิบัติกรรมกระทำฆาตกรรม (A¹⁴) รูปแบบนี้มักไปด้วยกันกับการกระทำที่ชั่วร้าย
 อื่นๆ เพื่อให้การกระทำนั้นเข้มข้นขึ้น เช่น เจ้าหญิงยึดเสื้อวิเศษของสามีและฆ่าเขา
 (A 14²) ; พี่ชายคนโตฆ่าน้องชายและลักพาเจ้าสาวของน้องชายไป
15. ปฏิบัติกรรมกักขังหรือหน่วงเหนี่ยวคนบางคน (A¹⁵) เช่น เจ้าหญิงขังอิวานไว้ในคุก
16. ปฏิบัติกรรมข่มขู่บังคับการสมรส (A¹⁶) มังกรเรียกร้องให้ธิดาของซาร์แต่งงานกับเขา
 - 16a. รูปแบบเดียวกันแต่เป็นระหว่างญาติ คือพี่ชายต้องการให้น้องสาวเป็นภรรยา
17. ปฏิบัติกรรมทำการแบบมนุษย์กินคน (A¹⁷) เช่น มังกรต้องการกินธิดาของซาร์เป็น
 อาหาร ; มังกรกินผู้คนทั้งหมู่บ้าน เหลืออยู่คนเดียวและถูกข่มขู่ในลักษณะเดียวกัน
 - 17a. รูปแบบเดียวกันแต่เป็นระหว่างญาติ คือพี่สาวตั้งใจกินน้องชาย
18. ปฏิบัติกรรมทำการทรมาน (A¹⁸) เช่น มังกรหรือปีศาจทรมานเจ้าหญิงในตอนกลางคืน
19. ปฏิบัติกรรมประกาศสงคราม (A¹⁹) เช่น ซาร์ที่อยู่แคว้นข้างเคียงประกาศสงคราม ;
 มังกรทำลายอาณาจักรให้เสียหาย

จากที่กล่าวมานี้จะเห็นว่ารูปแบบของความชั่วร้ายถูกระบุไว้หมด อย่างไรก็ตาม นิทาน
 ไม่ได้เริ่มต้นด้วยความทุกข์ทรมานจากโชคร้ายเพียงอย่างเดียว แต่จะมีการเสนอวิวัฒนาการ
 อย่างเดียวกันกับนิทานที่เริ่มต้นเรื่องด้วย A หรือ function ที่ 8 นี้ ในการพิจารณาปรากฏการณ์
 แบบนี้หรือพอสังเกตเห็นว่านิทานเริ่มจากสถานการณ์ของความขาดแคลน ซึ่งเป็นสิ่งที่นำไปสู่การ
 แสวงหาเหมือนกันกับกรณีของความชั่วร้าย เขาสรุปว่าความขาดแคลนควรมีค่าเท่ากับ
 การจับหรือยึด (seizure) เช่น

เจ้าหญิงยึดเครื่องรางของอิวานไป ผลลัพธ์คือ อิวานขาดเครื่องราง

ดังนั้นจึงควรพิจารณา function ที่ 8a คือ

8a. สมาชิกคนหนึ่งของครอบครัวขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือปรารถนาในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

ที่พอพอแยกออกมาเป็น 8a เพราะเขามีความรู้สึกว่าจะจัดเข้ากลุ่มได้ลำบาก เขา
 แจกแจงรูปแบบนี้เป็นข้อย่อยดังนี้

1. การขาดเจ้าสาว (หรือเพื่อน หรือคนทั่วไป) บางทีจะมีการพรรณนาอย่างชัดเจน
 ว่า พระเอกตั้งใจจะออกไปค้นหาเจ้าสาว เพราะเขาเป็นโสด การเริ่มต้นนี้เองคือวิถีทางของ
 นานูการ
2. ความต้องการวัตถุวิเศษ เช่น ผลแอปเปิ้ลวิเศษ ม้า น้ำ ดาบ ฯลฯ

3. วัตถุประสงค์จรรยาบรรณ ขาดไป หายไป (โดยไม่มีอำนาจมนตรีมาเข้ามายุ่งเกี่ยว) เช่น นักไฟ เบ็ดที่มีขนเป็นทอง

4. รูปแบบเฉพาะ คือใช้วิธีที่บรรจุกความตายของ Košćej หรือบรรจุกความรักของ เจ้าหญิง ขาดหายไป

5. รูปแบบที่มีเหตุผล เช่น เงิน ภาวะของการดำรงชีวิต ฯลฯ ขาดไป

6. รูปแบบอื่น ๆ

ตัวอย่างอีกข้อหนึ่งคือ function ที่ 31 คือ พระเอกแต่งงานและได้ครองอาณาจักร (ครอง ราชย์) ซึ่งพร็อพเพอร์ตี้แยกแยะเป็นข้อ ๆ ดังนี้

1. พระเอกได้เจ้าสาวและอาณาจักรเป็นรางวัลทันที หรือได้รับอาณาจักรครั้งหนึ่งก่อน และได้รับทั้งหมดเมื่อพ่อ-แม่ถึงแก่กรรม

2. บางครั้งพระเอกแต่งงานโดยไม่ได้บัลลังก์ เพราะเจ้าสาวของเขาไม่ใช่เจ้าหญิง

3. บางครั้งกล่าวถึงเฉพาะการครองราชย์ ไม่กล่าวถึงการแต่งงาน

4. ถ้าปฏิปักษ์มีบทบาทซ้ำในนิทาน ก่อนการแต่งงาน กระบวนการแรกจะจบลงด้วยการหมั้น หรือการสัญญาว่าจะแต่งงาน

5. ในทางตรงกันข้ามกับกรณีที่แล้ว ๆ มา คือพระเอกสูญเสียภรรยาไป การแต่งงาน ครั้งใหม่จะเป็นผลลัพธ์ของการเรียกร้อง

6. บางครั้งพระเอกได้รับรางวัลเป็นเงิน หรือสิ่งของอื่นมาชดเชย แทนการแต่งงานกับ เจ้าหญิง

พร็อพเพอร์ตี้กล่าวว่า หลังจาก function ที่ 31 ปรากฏแล้ว นิทานก็ไปสู่การปิดเรื่อง ที่จริงเขา ควรจะระบุด้วยว่า มีนาฏการหลายๆ ข้อของพระเอกที่ไม่สอดคล้องลงรอยกัน และไม่สามารถ อธิบายได้โดยใช้ function ใดๆ ที่กล่าวมาแล้ว ซึ่งมันจะเป็นรูปแบบที่ต้องใช้ข้อมูลเปรียบเทียบ จึงจะเข้าใจได้ หรือเป็นรูปแบบที่โอนมาจากนิทานประเภทอื่นที่ไม่ใช่เทพนิยาย

พร็อพเพอร์ตี้สรุปเรื่อง function นี้ว่า function มีจำนวนจำกัดมาก มีเพียง 31 ข้อเท่านั้น และ นาฏการของนิทานทั้งหมดในแหล่งข้อมูลที่เขาใช้พัฒนาขึ้นมาในจำนวนที่จำกัดคือ function เหล่า นี้ และถ้าเราพิจารณา function แต่ละข้อ ทุกข้อตามกันไป จะเห็นได้ว่า function หนึ่งมีพัฒนา การออกมาจากข้ออื่นอย่างมีเหตุผลและเป็นศิลปะ แต่จะไม่มีข้อใดเลยที่กีดขวางข้ออื่น ๆ ไว้

การวิจารณ์ของอลัน ดันดีส์

อลัน ดันดีส์ มีความเห็นว่า ตั้งแต่มีการแปล Morphology เป็นภาษาอังกฤษและตีพิมพ์

ครั้งแรก ใน ค.ศ. 1958 แล้ว นักวิชาการมีความสนใจในการวิเคราะห์โครงสร้างของคติชนชนิดต่างๆ มากขึ้น การศึกษาโครงสร้างของพรีอ็อปป์ มีผลกระทบต่อนักคติชนวิทยา นักภาษาศาสตร์ นักมานุษยวิทยา และนักวรรณคดีวิจารณ์ เพียงแต่ว่าล้าหลังไปถึง 30 ปีอย่างน่าเสียดาย

ตันตีสกกล่าวว่ แรกทีเดียว ดูเหมือนกับว่าในวงการคติชนวิทยาจะมีแบบของการวิเคราะห์โครงสร้างที่แตกต่างกันอย่างเด่นชัดอยู่ 2 แบบ ซึ่งแบบหนึ่งมี Morphology ของพรีอ็อปป์ เป็นตัวอย่างอันยอดเยี่ยม สำหรับแบบนี้ โครงสร้างของเนื้อหาของคติชน หรือการจัดเนื้อหาอย่างเป็นแบบแผน จะถูกพรรณนาไปตามลำดับเหตุการณ์อย่างมีระเบียบ หรือพรรณนาไปตามแนวนอน ดังนั้นถ้านิทานประกอบด้วยองค์ประกอบตั้งแต่ A-Z โครงสร้างของนิทานจะถูกพรรณนาในลักษณะของลำดับเหตุการณ์แบบเดิม ซึ่งการวิเคราะห์โครงสร้างตามแนวนอนนี้ควรจะเรียกว่า syntagmatic structural analysis

แบบการวิเคราะห์โครงสร้างของคติชนอีกแบบหนึ่งคือการพรรณนาแบบแผน ซึ่งมักจะขึ้นอยู่กับอาการเหตุผล และมักขึ้นอยู่กับสองสิ่งที่ตรงกันข้ามกัน ส่วนประกอบในคติชนจะถูกดึงออกมาจากระเบียบเดิมของมัน และจัดกลุ่มใหม่ในลักษณะแผนผัง การจัดแบบแผนนี้ตันตีสกเสนอว่า น่าจะเรียกว่า paradigmatic structural analysis

ตันตีสกกล่าวว่า คล็อด เลวี-สเตราส์ (Claude Lévi - Strauss) เป็นผู้นำในการศึกษาการวิเคราะห์โครงสร้างแบบ paradigmatic นี้ ผลงานของเลวี-สเตราส์ปรากฏใน ค.ศ. 1955 คือก่อนที่จะมีการแปลงานของพรีอ็อปป์เป็นภาษาอังกฤษ เลวี-สเตราส์เสนอสมมติฐานข้อหนึ่งคือความตรงกันข้ามกัน เช่น

- ชีวิต กับ ความตาย
- ชาย กับ หญิง
- ฯลฯ

แต่การวิเคราะห์โครงสร้างของพรีอ็อปป์ คือ การพรรณนาแบบลำดับเหตุการณ์ ลำดับขององค์ประกอบ ซึ่งตันตีสกกล่าวว่ เป็นการแสดงเนื้อหาอย่างเปิดเผย แต่การวิเคราะห์แบบของเลวี-สเตราส์ เป็นโครงสร้างของเนื้อหาที่สำคัญกว่าที่แฝงเร้นอยู่ภายใน ดังนั้นนักวิเคราะห์โครงสร้างควรจะต้องมองผ่านโครงสร้างตามแนวนอนที่ผิวเผิน เข้าไปสู่โครงสร้างของแบบแผนในแนวตั้งที่ถูกต้องและเป็นจริง

ตันตีสกแสดงความเห็นว่า ความแตกต่างที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งในการเน้นระหว่างการวิเคราะห์แบบ syntagmatic กับ paradigmatic คือการเกี่ยวข้องกับสถานการณ์แวดล้อม และ

การไม่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์แวดล้อม แบบ syntagmatic นั้นเกี่ยวข้องกับโครงสร้างของตัวบทเพียงอย่างเดียว ดังนั้นนักคติชนวิทยาที่เน้นทางด้านอักษรศาสตร์โดยทั่วไปจะพิจารณาดั้วบทแยกต่างหากจากสถานการณ์แวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งต้นตีสคิดที่ว่าส่วนใหญ่ก็จะเป็นการวิเคราะห์หาอนุภาคมากกว่าอย่างอื่น แต่ในทางตรงกันข้ามเลวี-สเตราส์ได้พยายามที่จะเอาตัวอย่างที่เขาพบในนิยายปรัมปรามาสัมพันธ์กับโลก ต่อแ่งต่างๆของวัฒนธรรม เช่นเรื่องของจักรวาล และโลกทัศน์บางอย่าง การเข้าไปศึกษาเรื่องนี้ของเลวี-สเตราส์ เป็นสิ่งนำไปสู่ความคิดใหม่ๆที่เกี่ยวกับนิยายปรัมปรา และคติชนรูปแบบอื่นๆด้วย อย่างไรก็ตาม ต้นตีสเห็นว่าการศึกษาของพร็อพพ์นั้นเท่ากับเป็นก้าวแรกของการศึกษาโครงสร้างของคติชน

ทฤษฎีของเลวี-สเตราส์

การวิเคราะห์โครงสร้าง (structuralism) คือการเข้าไปสู่การเรียนรู้ความหมาย เพราะว่าแนวคิดนี้คือการพิจารณารากฐานของแบบแผนของวัฒนธรรม จุดมุ่งหมายของนักวิชาการก็คือการค้นหาโครงสร้างของความคิดของมนุษย์ภายในโครงสร้างส่วนลึกของข้อมูลทางคติชน เลวี-สเตราส์ ได้ความคิดนี้มาจากทฤษฎีภาษาศาสตร์ของโซซัวร์ (Saussure) เขาเชื่อว่า การเรียนภาษานั้น จะต้องเรียนในลักษณะที่เป็นระบบอันธรรมดาสามัญขององค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ซึ่งหมายความว่าลักษณะเด่นทางภาษาศาสตร์นั้นควรจะนำมาจัดลำดับเป็น “หน่วยที่มีความหมายของสื่อที่ต่อเนื่องกัน” เลวี-สเตราส์รู้สึกว่า ปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมทั้งหมดนั้นควรจะนำมาจัดเป็นความสัมพันธ์ที่มีความหมายเฉพาะทางวัฒนธรรม กลุ่มความสัมพันธ์ (bundles of relation) นี้สะท้อนให้เห็นทั้งความหมายเชิงสัญลักษณ์ และความหมายที่ปรากฏชัดเจน ของปรากฏการณ์แบบใดแบบหนึ่งโดยเฉพาะ

เลวี-สเตราส์ กล่าวว่า ธรรมชาติของจิตใจของมนุษย์นั้นเป็นสิ่งที่เป็นคู่ ดังนั้นความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมก็จะมีลักษณะเป็นคู่ด้วย เช่น ธรรมชาติ - วัฒนธรรม ชีวิต - ความตาย เขาสร้างคู่ที่ตรงกันข้ามกัน (binary opposition) ขึ้นมาในโครงเรื่องของนิยายปรัมปรา และค้นหาเหตุผลหรือระเบียบแบบแผนของนิยายที่เขาวิเคราะห์ เขาเชื่อว่าจะต้องมีระเบียบแบบแผนอยู่ในนิยายปรัมปรา ซึ่งหากพิจารณาอย่างผิวเผินจะมองไม่เห็น ระเบียบนี้จะเป็นสิ่งที่ช่วยอธิบายว่าทำไมนิยายปรัมปราในแต่ละวัฒนธรรมจึงคล้ายกัน สรุปความคิดของเลวี-สเตราส์ก็คือ จิตไร้สำนึกของมนุษย์เป็นสิ่งที่กำหนดโครงสร้างพื้นฐานและเป็นสากลของจิตใจของมนุษย์ขึ้นมา และกำหนดโครงสร้างของวัฒนธรรม และปรากฏการณ์ในวัฒนธรรมด้วย

เลวี-สเตราส์เสนอการแปลความหมายของนิยายปรัมปราโดยใช้วิธีการใหม่ เพื่อตีความคิดของคนไปจากสำนักความคิดเก่า ๆ ที่มักจะนำนิยายปรัมปราไปเปรียบเทียบกันเพื่ออธิบายเกี่ยวกับวัฒนธรรมว่า นิยายปรัมปรามักจะเป็นกระจกส่องให้เห็นความเป็นจริงในวัฒนธรรม หรือบิดเบือนความเป็นจริงในวัฒนธรรม แต่เขาก็สงสัยว่า เหตุใดนิยายปรัมปราทั่วโลกจึงมีลักษณะเด่น ๆ ที่คล้ายคลึงกัน เลวี-สเตราส์เชื่อว่าเขาจะพบคำตอบได้ในโครงสร้างของจิตใจมนุษย์ แม้แต่จิตใจที่ป่าเถื่อนที่สุด เขายกตัวอย่างนิยายปรัมปราเรื่องอีดิพัส (Oedipus) และนิยายปรัมปราของอินเดียนในอเมริกาเหนือ และนำมาจำแนกโดยอาศัยรากฐานของ “bundles of relations” นี้ องค์ประกอบ (element) ที่เกิดซ้ำ ๆ กันในเรื่องเล่านั้นจะเป็นสิ่งที่เปิดเผยความคิดร่วมกัน เช่น “การปฏิเสธว่ามีกำเนิดจากมนุษย์” ก็คือการที่วีรบุรุษฆ่าอมมนุษย์ ส่วนองค์ประกอบที่มีลักษณะเด่นตรงกันข้ามก็คือ “การยืนยันว่ามีกำเนิดจากมนุษย์” เช่น อีดิพัส ผู้ถือกำเนิดมาในโลกแบบคนพิการ แต่ก็ยังมีกำเนิดจากมนุษย์ เรื่องของอีดิพัสเป็นเรื่องที่พยายามจะแก้ปัญหาที่ตรงกันข้ามกันระหว่างความเชื่อในวัฒนธรรมที่ว่า คนเป็นชนชาติป่าเถื่อน และความรู้สึกสำนึกที่ว่าคนมีกำเนิดมาจากมนุษย์ผู้ชายและมนุษย์ผู้หญิง นิยายปรัมปราทุกสำนวนจะพยายามที่จะเป็นตัวกลางผู้ประสานความคิดที่ตรงกันข้ามนี้

การวิเคราะห์เชิงจิตวิทยา

นิทาน นิยาย ตำนาน และเรื่องราวต่าง ๆ ที่ผู้คนเล่าสู่กันฟังนั้นล้วนแต่มีความสัมพันธ์กับความปรารถนาในจิตใจของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความปรารถนาของชีวิตวัยเด็ก เด็ก ๆ ทุกชาติทุกภาษาจะสนใจหรือชอบฟังนิทาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทพนิยายกันทั้งนั้น นิทานเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องของวีรบุรุษ หรือวีรสตรีที่สามารถฝ่าฟันอุปสรรคต่าง ๆ ไปได้ และในที่สุดก็จะได้แต่งงานกับเจ้าหญิงหรือเจ้าชาย และอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุขตลอดไป

การวิเคราะห์เชิงจิตวิทยาที่นักจิตวิทยาสนใจเรียนรู้นั้นแบ่งออกเป็น 2 สาขาคือ การศึกษาพฤติกรรมนิยม (behaviorism) ซึ่งเน้นหนักไปทางทฤษฎีการเรียนรู้ กับจิตวิเคราะห์ (psychoanalysis) การศึกษาพฤติกรรมนิยมไม่ได้รับความสนใจนัก เพราะซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) และคาร์ล กุสตาฟ ยุงก์ (Carl Gustav Jung) ซึ่งเป็นนักจิตวิทยาที่มีชื่อเสียงได้ให้ความสนใจกับจิตวิเคราะห์มากกว่า และมีนักวิชาการที่นำความคิดของนักจิตวิทยาทั้งสองมาวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ อย่างหลากหลาย ก่อให้เกิดการศึกษาใหม่ ๆ ที่น่าสนใจจำนวนมาก

การศึกษาเชิงจิตวิทยา - จิตวิเคราะห์ คือการพยายามที่จะทำความเข้าใจในการทำงานของจิตใจที่จะอธิบายด้วยเหตุผลธรรมดา ๆ ที่ใช้อธิบายพฤติกรรมปกติของมนุษย์ไม่ได้ ฟรอยด์

มีความเห็นว่าสิ่งนี้คือการศึกษาคติจิตไร้สำนึกของมนุษย์โดยอาศัยการวิเคราะห์ข้อมูลทางคติชนนั้นเอง เขาเสนอว่าคติชนรูปแบบต่าง ๆ นั้นจะเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นความกังวล (anxiety) และความกลัว (fear) ที่แฝงอยู่ในจิตไร้สำนึกของมนุษย์ ฟรอยด์ศึกษาคติชนเหล่านั้นคือนิยายปรัมปรา นิทานพื้นบ้าน ความเชื่อ เรื่องเหนือวิสัย เรื่องขบขัน เรื่องต้องห้าม หรือข้อห้าม แล้วเสนอความเห็นว่าคุณลักษณะของนิยายปรัมปราและคติชนจะปรากฏเป็นสัญลักษณ์ที่เกิดในความฝันของมนุษย์

ฟรอยด์วิเคราะห์นิยายปรัมปราเรื่องอิดิปัส (Oedipus) แล้วอธิบายว่า ความฝันของมนุษย์จะสะท้อนให้เห็นความปรารถนาที่ถูกเก็บกดไว้ ซึ่งเขาเรียกความปรารถนานี้ว่า id เช่นปมอิดิปัส (Oedipus complex) จะเป็นความปรารถนาของเด็กผู้ชายที่รักแม่มาก และต้องการให้พ่อพ้นไปจากวิถีชีวิตของเขากับแม่ในนิยายนั้น ความปรารถนาของอิดิปัสเป็นไปตามที่เขาต้องการโดยที่เขาไม่รู้ตัว และกลายเป็นเรื่องของความเศร้าโศกไปในที่สุด

ผลงานชื่อ *The Interpretation of Dreams* (1900) ของฟรอยด์เป็นงานที่กล่าวถึงการศึกษารื่องจิตใต้สำนึกกับปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งมีอิทธิพลต่อการศึกษาคติชนวิทยาในสมัยต่อมาอย่างมาก ในศตวรรษที่ 20 มีการนำทฤษฎีจิตวิเคราะห์มาใช้กับข้อมูลทางคติชน โดยได้รับอิทธิพลมาจากฟรอยด์ และส่วนใหญ่จะเป็นการแปลความหมายโดยใช้สัญลักษณ์ทางเพศเข้าไปเกี่ยวข้อง เช่นการวิเคราะห์นิยายปรัมปราว่า ครั้งหนึ่ง นิยายปรัมปราและเทพนิยายได้พรรณนาถึงการทำสงครามในสวรรค์ มีการชิงชัยกันระหว่างพระอาทิตย์ กับความมืดมิดของราตรี โดยกำหนดว่าพระอาทิตย์คือสัญลักษณ์ของเพศชาย และความมืดคือสัญลักษณ์ของเพศหญิง และวีรบุรุษสุริยะ (solar hero) ในสมัยโบราณ คือ อาคิลลิส (Achilles) ทีซุส (Theseus) เพอร์ซุส (Perseus) เฮราคลีส (Heracles) คือสัญลักษณ์ของอวัยวะเพศชายและความมืดมิดในราตรี คือสัญลักษณ์ของมดลูก

ผู้ที่มีความคิดแบบเดียวกับฟรอยด์หลายคนได้ใช้ทฤษฎีจิตวิเคราะห์โดยมีแนวโน้มเป็นเชิงสัญลักษณ์ทางเพศ เช่นอีริค ฟรอมม์ (Erich Fromm) เสนอความคิดว่า สิ่งที่ปรากฏในเรื่องเหล่านั้นสามารถตีความเป็นสัญลักษณ์ได้มากมาย เช่นสัญลักษณ์ของเพศชาย ได้แก่กิ่งไม้ ต้นไม้ ร่ม มีด ดินสอ ค้อน เครื่องบิน ส่วนเพศหญิงก็มี หุบเหว ถ้ำ ขวด หีบ ประตูล่องใส่เครื่องประดับ สวน ดอกไม้ ส่วนนิทาน หรือความฝันที่มีเรื่องเกี่ยวกับการเดินร่ำ การขี่ม้า การปีนเขา หรือการเหาะ จะหมายถึงความสุขทางเพศ ส่วนการที่ผมร่วง คือสัญลักษณ์ของความกลัวเป็นหมัน หรือการสูญเสียอวัยวะเพศ

ในผลงานเรื่อง *The Forgotten Language*¹ ของฟรอมม์นั้น เขาค้นคว้าเรื่องเกี่ยวกับ ความฝัน นิยายปรัมปรา เทพนิยาย แล้วยกตัวอย่างเรื่อง “หนูน้อยหมวกแดง” หรือ *Little Red Riding Hood* ว่าเป็นเรื่องของเด็กสาวผู้หลงระเรีงไปกับการถูกหลอกลวง ทั้ง ๆ ที่ตนผ่าน วัยเด็กเข้าไปสู่วัยที่มีวุฒิภาวะแล้ว คือการใส่หมวกสีแดงนั้นเป็นสัญลักษณ์ของการมีประจำเดือน และหมาป่า คือตัวแทนของชายที่มาล่อลวงในเรื่องเพศ ในขณะที่เดียวกันหมาป่าก็เป็นสัญลักษณ์ ของชายที่มีความริษยาการตั้งครรภของหญิง ตอนที่กลืนหนูน้อยและขยายเข้าไปในท้อง และการที่หนูน้อยเอาก้อนหินยัดใส่ท้องหมาป่าแล้วเย็บปิดเสีย เป็นสัญลักษณ์ของการเป็นหมัน ฟรอมม์สรุปว่านิทานเรื่องนี้เป็นการเล่าเรื่องของผู้หญิงที่เกลียดผู้ชายและชายเียนทางเพศ

นายแพทย์ปราโมทย์ ชาวศิริลป² ได้สรุปการใช้ทฤษฎีจิตวิเคราะห์กับนิทานนิยาย ไว้ดังนี้

“... นิยายบางเรื่องจะเป็นที่สนใจเป็นพิเศษของเด็กบางคน เช่นเรื่องซินเดอเรลลา เป็นต้น จะเป็นที่น่าสนใจของเด็กหญิงที่มีพี่สาวและมารดาไม่รักตน มาถึงตอนนี้ลองพิจารณาเรื่องราว ของซินเดอเรลลาดู ซินเดอเรลลาเป็นน้องคนเล็กที่ถูกมารดาและพี่สาวกลั่นแกล้งต่าง ๆ นานา แต่ตอนสุดท้ายได้แต่งงานกับเจ้าชายและได้เป็นพระราชินี ซึ่งได้แก้แค้นมารดาและพี่สาว ใน เรื่องนิทานหรือนิยายเหล่านี้ ตามที่ได้อธิบายไว้แล้วว่า มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับความปรารถนา ของ Oedipus เพราะฉะนั้นย่อมจะเกิดความรู้สึกผิด หรือ Guilt ขึ้นมาด้วย แต่ความรู้สึกผิดนี้ จะได้รับการแก้ไขให้น้อยลงในเนื้อหาของเรื่องนิทาน หรือนิยายสำหรับเด็ก ๆ (และผู้ใหญ่ที่ ยังมีความเป็นเด็กอยู่มาก) จะได้รับการจัดแปลงเนื้อหาเพื่อลดความรู้สึกผิดลงไป โดยทำให้ วีรบุรุษหรือวีรสตรีเป็นคนดีเสมอ และมักจะถูกข่มเหงรังแก เช่นซินเดอเรลลา เป็นต้น ส่วน คู่แ่งนั้น จะต้องเป็นคนเลว ชั่วร้าย น่ารังเกียจ และสมควรได้รับโทษ นอกจากนี้ในนิยายหลาย เรื่อง วีรบุรุษหรือวีรสตรี จะต่อสู้หรือกำจัดคนอื่น เช่น พี่เลี้ยง แม่เลี้ยง พ่อเลี้ยง แม่ผด พ่อผด ยักษ์ ปีศาจ ฯลฯ ซึ่งคนเหล่านี้ไม่เป็นที่รักของผู้ใดอยู่แล้ว สิ่งเหล่านี้คือ วิธีการช่วยลดความรู้สึกผิด ของความปรารถนา Oedipus ในเมื่อเด็ก ๆ ฟังนิยาย”

ปราโมทย์กล่าวถึงการวิเคราะห์แบบฟรอยด์ ซึ่งเป็นเชิงสัญลักษณ์และความคิดเรื่อง ปมอดีตที่สต่อไปว่า “เรื่องนิยายที่ได้รับความนิยมมากอีกเรื่องหนึ่ง คือแจ๊คผู้ฆ่ายักษ์ ในเรื่อง ซินเดอเรลลา ความสำคัญของเรื่อง (ในสายตาของนักจิตวิเคราะห์) คือ ความสมปรารถนา

¹ Eric Fromm, *The Forgotten Language* (New York : Grove Press, Inc., 1951).

² ปราโมทย์ ชาวศิริลป, *คู่มือทฤษฎีจิตวิเคราะห์*, กรุงเทพฯ : สหประชาพาณิชย์, 2526, หน้า 123 - 6.

ของความรักและการแต่งงาน ส่วนในเรื่องแจ๊คผู้ฆ่ายักษ์นั้น ความสำคัญของเรื่องอยู่ที่การฆ่ายักษ์ คือการฆ่าบิดา (Parricide) และการทำให้ยักษ์หมดฤทธิ์เดช คือการตอน (Castration)¹ แต่ในเนื้อเรื่องนั้น การฆ่าบิดาและการตอนได้ถูกดัดแปลงให้เป็นที่ยอมรับได้ และไม่ให้เกิดความรู้สึกผิดในเด็ก ๆ ที่ฟังหรืออ่านนิยายเรื่องนี้ การที่นักจิตวิเคราะห์ถือว่ายักษ์เป็นตัวแทนของบิดานั้น เพราะว่ายักษ์คือผู้ยิ่งใหญ่และมีอำนาจมาก ซึ่งเด็ก ๆ มีความรู้สึกอย่างเดียวกันนี้ต่อบิดาของตน เด็กมีความปรารถนาที่ต้องการทำลายหรือกำจัดบิดาในวัย Oedipus และเนื่องจากยักษ์เป็นบุคคลที่เลวและหยาบช้า เพราะฉะนั้นจึงสมควรได้รับโทษ เป็นการลดความรู้สึกผิดที่เกิดร่วมกับความปรารถนาของ Oedipus ไปด้วยในตัว ส่วนการทำให้ยักษ์หมดฤทธิ์นั้นคือการตอน เพราะเด็ก ๆ ในวัยนี้เชื่อว่าอำนาจอยู่ที่อวัยวะเพศชาย การทำให้หมดฤทธิ์ หมดอำนาจก็เท่ากับการตอน”

นอกจากนี้ปราโมทย์ยังกล่าวถึงการที่นักจิตวิเคราะห์นำทฤษฎีมาใช้กับตำนานปรัมปราของกรีก ซึ่งเชื่อว่าเป็นสิ่งที่มาจากความปรารถนาในวัยเด็กเช่นเดียวกัน แม้ว่าจะมีการพยายามใช้เหตุผลมาอธิบายปรากฏการณ์ของจักรวาลก็ตาม นักจิตวิเคราะห์ก็ยังถือว่าเรื่องราวเหล่านี้มีต้นเค้ามาจากความปรารถนาของพลังงาน หรือแรงผลักดันของจิตใจในวัยเด็กเช่นเดียวกับนิทานนิยาย คือมาจากความรู้สึกต่าง ๆ เช่นความหวาดกลัว และความขัดแย้งภายในจิตใจ ปราโมทย์ยกตัวอย่างว่า “ตำนานของไฮเมอร์ เล่าว่ามีพระเจ้าหลาย ๆ องค์ มีพระบิดาชื่อ Zeus และพระมารดาชื่อ Hera มีโอรสและธิดาหลายองค์ มีความอิจฉาริษยา ต่อสู้แย่งชิงอำนาจกัน และมี Incest ... เหมือนกับจินตนาการของเด็กในวัย Oedipus นอกจากนี้ในตำนานของกรีกเรื่องอื่น ๆ ได้มีการประหารหรือฆ่าบิดาด้วย บิดามักจะถูกทำให้หมดอำนาจ คือถูกตอน มารดามักจะช่วยเหลือลูกชาย และเมื่อบิดาตายแล้ว ลูก ๆ มักจะกินศพของบิดาด้วย...”

¹ วิลเลียม เอช. เดสมอนด์ (William H. Desmond) วิเคราะห์เรื่อง Jack and the Beanstalk เป็นบทความที่ตีพิมพ์ใน The Study of Folklore (1965) โดยยึดแนววิเคราะห์ตามนักจิตวิเคราะห์ที่มาแปลความหมายว่า ต้นถั่วที่ขึ้นงอกงามนั้นคือสัญลักษณ์ของอวัยวะเพศชาย การที่แจ๊คตัดต้นถั่ว คือการตอนตัวเอง แต่นักจิตวิเคราะห์อื่น ๆ เห็นว่า ต้นถั่วอาจจะเป็นสัญลักษณ์ของบิดาก็ได้ คือแจ๊คต้องการลดทอนอำนาจของบิดาเพื่อที่จะได้อยู่กับมารดาสองคนตลอดไปอันเป็นลักษณะความขัดแย้งแบบปมอีดีปัส

ในเรื่องของจิตวิเคราะห์แบบฟรอยด์นั้น ส่วนใหญ่จะมีการแปลความหมายโดยการนำสัญลักษณ์ทางเพศเข้าไปใช้กับนิทานนิยาย เปาโล เด การ์วัลลิโอ-เนโต (Paulo de Carvalho-Neto) กล่าวว่า ฟรอยด์ได้กล่าวถึง “ภาษาของความฝัน” ไว้เป็นเชิงสัญลักษณ์ดังนี้¹

1. สัญลักษณ์ของร่างกายมนุษย์
 - (1) บ้านที่มีฝาผนังราบเรียบ = ผู้ชาย
 - (2) บ้านที่มีสวนยื่นออกมาและมีระเบียง = ผู้หญิง
2. สัญลักษณ์ของบิดามารดา
 - (3) จักรพรรดิและจักรพรรดินี, พระราชาและพระราชินี และสิ่งอื่นที่คล้าย ๆ กัน
3. สัญลักษณ์ของบุตรชาย บุตรสาว พี่ชาย น้องชาย พี่สาว น้องสาว
 - (4) สัตว์ตัวเล็ก ๆ และพวกกาฝาก
4. สัญลักษณ์ของการเกิด
 - (5) น้ำ
5. สัญลักษณ์ของความตาย
 - (6) การจากไปหรือการเดินทางด้วยรถไฟ
 - (7) ความมืดในลักษณะต่าง ๆ และเครื่องหมายที่เป็นลางร้าย
6. สัญลักษณ์ของการเปลือยกาย
 - (8) ชุดสากลและเครื่องแบบ
7. สัญลักษณ์ของอวัยวะที่เกี่ยวกับการให้กำเนิดของเพศชาย
 - (9) หมายเลข 3
 - (10) เครื่องจักรที่พรรณารูปร่างหรือรายละเอียดไม่ได้
 - (11) ไฟ
 - (12) เครื่องมือต่าง ๆ, คันไถ
8. สัญลักษณ์ของอวัยวะเพศชาย
 - (13) ไม้เท้า, ร่ม, ลำต้นไม้, ต้นไม้
 - (14) อาวุธทุกชนิด, มีด, กริช, หอก ดาบหรือกระบี่

¹ Sigmund Freud, *The Interpretation of Dreams*. Authorized translation by James Strachey (New York : Avon Books, 1965) p. 26. cited by Paulo de Carvalho - Neto, *Folklore and Psychoanalysis* (Florida : University of Miami Press, 1972) pp. 65 • 6.

- (15) อวรุทปীন, ปีนโรเฟิล, ปีนพก, ปีนสัน
- (16) ก๊อกน้ำ, เขยอกน้ำ, น้ำพุ
- (17) ตะเกียงแขวน, ดินสอกด
- (18) ดินสอ, กล่องใส่ไม้จิ้มฟัน, ตะปู้, ค้อน
- (19) ลูกโลก, เครื่องบิน, เรือเหาะ
- (20) การฝันว่าเหาะหรือบิน
- (21) สัตว์เลื้อยคลานและปลา, งู
- (22) หมวก, เสื้อโค้ท
- (23) เท้า, มือ

9. สัญลักษณ์ของอวัยวะเกี่ยวกับการให้กำเนิดของเพศหญิง

- (24) เหมือนแร่, คู, ถ้ำ, แจกันและขวด, กล่อง, กำปั้น, หีบ, กระจ่าง
- (25) เรือ
- (26) ปาก, หู, ตา
- (27) หอยทาก, สัตว์น้ำที่มีเปลือก
- (28) ฉากภาพที่มีรูปก้อนหินกลม ๆ ป่า และน้ำ
- (29) กล่องใส่เครื่องประดับ
- (30) ป่าไม้, โต๊ะ
- (31) ดอกไม้, สวน
- (32) ร่องเท้า, ร่องเท้าแตะ
- (33) เกือกม้า

10. สัญลักษณ์ของทรวงอกผู้หญิง

- (34) ห้องเก็บของ, เตอาบ
- (35) ห้อง

11. สัญลักษณ์ของวิถีทางของเพศสัมพันธ์

- (36) ประตู, ทางเข้า

12. สัญลักษณ์ของขน

- (37) ป่าไม้, ป่า

13. สัญลักษณ์ของความพอใจทางเพศ
 - (38) ขนมหวาน
14. สัญลักษณ์ของความสุข
 - (39) การละเล่นทุกชนิด
 - (40) การเล่นเปียโน
 - (41) การลื่น, การตกลงมาอย่างรวดเร็ว, การที่กิ่งไม้หัก
15. สัญลักษณ์ของการตอน ซึ่งถือว่าเป็นการลงโทษ
 - (42) การถอนฟันกราม
16. สัญลักษณ์ของการมีเพศสัมพันธ์
 - (43) กิจกรรมเข้าจังหวะ, การเต้นรำ, การขี่ม้า, การขึ้น (เฟื่องฟู)
 - (44) อุบัติเหตุรุนแรง
 - (45) หัตถกรรม
 - (46) การถูกขู่ด้วยอาวุธ
 - (47) การปีนขึ้นบันได

ในค.ศ. 1913 ยุงก์ ได้ตั้งกลุ่มนักจิตวิเคราะห์ของเขาขึ้นมาโดยเสนอเรื่องจิตไร้สำนึกส่วนรวมของมนุษย์ (collective unconscious) เขานำทฤษฎีมาวิเคราะห์นิยายปรัมปราและนิทานเช่นเดียวกับฟรอยด์ แต่ต่างกันบ้างในแง่ที่ว่า ฟรอยด์เชื่อว่าสัญลักษณ์ในความฝันและนิทานนิยายเป็นผลที่ได้มาจากจิตไร้สำนึกส่วนบุคคล แต่ยุงก์และกลุ่มของเขาเชื่อว่าสัญลักษณ์ในตำนานเป็นผลจากจิตไร้สำนึกส่วนรวม ซึ่งจะประกอบด้วยปฐมรูป หรือ archetype ซึ่งเขาหมายถึงสัญลักษณ์หรืออนุภาคของวัฒนธรรมแบบใดแบบหนึ่งที่ปรากฏขึ้นเสมอ ๆ ยุงก์ค้นพบว่า อนุภาคที่เป็นที่รู้จักกันดีในตำนาน นิยายปรัมปรา และเทพนิยายนี้จะไปปรากฏในความฝันหรือจินตนาการของมนุษย์บ่อยครั้ง ปฐมรูปในจิตไร้สำนึกส่วนรวมนี้ ต่อมาได้ใช้เป็นแบบแผนในการอธิบายความหมายของนิยายปรัมปรา ความฝัน นิทาน และเรื่องซ้ำกันด้วย และยุงก์ไม่สนใจเรื่องสัญลักษณ์ทางเพศ ต่อมาโจเซฟ แคมป์เบล (Joseph Campbell) ได้นำเอาวิธีการของนักจิตวิทยาทั้งสองมาประยุกต์ใช้กับการศึกษานิยายปรัมปราของโลก แต่เขานำวิธีการนำสิ่งที่ตรงกันข้ามกันมาจับคู่กันของฟรอยด์มาใช้ตามแบบยุงก์ คือฟรอยด์จะจับคู่เพศชายกับเพศหญิง ส่วนยุงก์นั้นเน้นในเรื่องความเป็นอยู่ของมนุษย์มากกว่า คือจับคู่จิตสำนึก กับจิตไร้สำนึก ชีวิตกับความตาย พระเจ้ากับซาตาน เขาระบุว่า ในความฝันของมนุษย์นั้น ปฐมรูปจะเกิดขึ้นจากแม่แบบ

ใหญ่ของจิตไร้สำนึกส่วนรวมและบางครั้งมันจะเข้ามามีส่วนร่วมกับการจิตไร้สำนึกส่วนบุคคล ซึ่งเราจะเห็นตัวอย่างความสัมพันธ์แบบนี้ในธรรมชาติของลักษณะที่ตรงกันข้ามกันในนิยายปรัมปรา เช่น เทพเจ้าของกรีก จะมีลักษณะทั้งช่วยเหลือ และทำลาย

เนื่องจากการวิเคราะห์ความขัดแย้งแบบปมอีดิปัสเป็นเรื่องที่ปรากฏมากในนิทานนิยาย จึงควรกล่าวถึงปมนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจยิ่งขึ้น

ปมอีดิปัส (Oedipus Complex)

ฟรอยด์ผู้เริ่มการศึกษาจิตวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์ตัวเองก่อน เชื่อว่าความขัดแย้งแบบนี้สามารถพบได้ในมนุษย์ทุกสังคมและวัฒนธรรม จากพฤติกรรมของเขาเองที่อยากจะมีเพศสัมพันธ์กับมารดา และริษยาบิดาตอนที่เขายังเด็กอยู่ ปราบปรามที่จะฆาตกรรมน้องชาย ต้องการแข่งขันกับญาติซึ่งแก่กว่าเขาเพียงปีเดียว เขาได้รวบรวมเอาธรรมชาติต่าง ๆ นี้มาจัดและนำเสนอเป็นทฤษฎีขึ้นมา

ปราโมทย์¹ กล่าวว่า ฟรอยด์เคยรักษาผู้ป่วยโรคประสาทและพบว่า ในระดับจิตไร้สำนึกของผู้ป่วยนั้นมีความปรารถนาที่จะได้ร่วมเพศกับบิดามารดาที่เป็นเพศตรงกันข้ามกับผู้ป่วย และในขณะเดียวกันจะมีความอิจฉาและอยากกำจัดบิดามารดาที่เป็นเพศเดียวกับตนด้วย ฟรอยด์นำชื่อปมอีดิปัสมาจากนิยายกรีก และพบว่าปมนี้ยังมีอยู่ในคนปกติด้วย และนักวิชาการที่เห็นด้วยกับฟรอยด์ก็มีความเห็นว่า ปมอีดิปัสนี้เป็นสากล

เรื่องของอีดิปัสมีอยู่ว่า พระเจ้าไลอัส (Laius) แห่งเมืองธีบส์ และพระนางโจคาสตา (Jocasta) อยู่ด้วยกันมาเป็นเวลานานโดยไม่มีบุตร พระองค์ต้องการมีโอรสไว้สืบสกุลและได้ไปขอคำแนะนำที่วิหารเดลฟีของเทพอพอลโล (Apollo) ไลอัสได้รับคำทำนายว่าพระองค์จะมีโอรสที่จะทำปิตุฆาต จึงเกิดความกลัว และไม่ยอมมีเพศสัมพันธ์กับพระมเหสี แต่ในที่สุดด้วยความมีนเมา พระองค์ก็ลืมหิวและโจคาสตาให้กำเนิดโอรสองค์หนึ่ง เมื่อทารกมีอายุได้สามวัน ไลอัสก็ให้เอาไปปล่อยโดยทิ้งลงแม่น้ำ แต่ให้เอาเหล็กแหลมแทงที่ข้อเท้าของทารกก่อน เพื่อป้องกันมิให้ทารกคลานไปขอความช่วยเหลือจากใคร ๆ และป้องกันมิให้ปีศาจของทารกกลับมาหลอกหลอนด้วย แต่คนเลี้ยงแกะคนหนึ่งมาพบทารกเข้าจึงนำไปถวายให้พระเจ้าโพลิบัส (Polybus) แห่งเมืองโครินธ์ กับพระราชินีเลี้ยงเป็นลูก ทารกได้รับการเลี้ยงดูอย่างดีและได้ชื่อว่าอีดิปัส ซึ่งแปลว่า เท้าพอง

¹ ปราโมทย์, *เรื่องเดิม*, หน้า 59 - 60.

เมื่ออีดิพัสเติบโตขึ้นมาในโครินธ์ เขาถูกญาติพี่น้องอิจฉาและเปรียบเปรยเป็นนัย ๆ ถึงความเป็นลูกกามาคูอยู่เสมอ เขาพยายามถามพระราชินีแต่ก็ไม่ได้รับคำตอบที่พอใจ จึงไปที่วิหารเดลฟีเพื่อขอคำตอบจากการพยากรณ์ แต่กลับได้รับคำพยากรณ์ว่า เขาจะฆ่าบิดา และสมรสกับมารดา ดังนั้นอีดิพัสจึงหลีกเลี่ยงชะตากรรมนี้โดยไม่กลับไปโครินธ์อีก แต่ขณะที่เขากลับจากวิหารเดลฟีนั้น เขาเดินทางไปพบชายชราผู้นั่งรถม้าสวนทางมา และต้องการให้เขาหลีกเลี่ยง อีดิพัสทะเลาะกับชายชราและต่อสู้กัน ในที่สุดเขาฆ่าชายชราโดยไม่รู้ว่าเป็นชายชราผู้นั้นคือพระเจ้าไลอัส

อีดิพัสเดินทางต่อไปถึงธีบส์ ได้พบสฟิงซ์ (Sphinx) ซึ่งถามปริศนาคนทุกคนที่ผ่านไป ถ้าหากใครตอบไม่ได้ มันจะจับกินเสีย ชาวเมืองธีบส์ได้ข่าวประกาศว่า ผู้ใดก็ตามที่แก้ปริศนาได้ และทำให้เมืองธีบส์ปลอดภัยจากสฟิงซ์ จะได้เป็นพระราชินี และได้ครองราชินีหมายด้วยปริศนานั้นก็คือ “อะไรที่ตอนเช้าเดินสี่ขา ตอนกลางวันเดินสามขา และตอนเย็นเดินสี่ขา” อีดิพัสตอบว่า “มนุษย์ ผู้ในวัยเด็กจะคลาน เดินตัวตรงในวัยฉกรรจ์ และใช้ไม้เท้าในวัยชรา” ดังนั้นสฟิงซ์ก็ฆ่าตัวตาย และเมืองก็ปลอดภัย อีดิพัสกลายเป็นพระราชินีและแต่งงานกับมารดา มีบุตรธิดาอีกสี่คน

ในที่สุดในเมืองธีบส์ก็เกิดโรคระบาดขึ้นมาโดยไม่มีใครแก้ไขได้ ผู้พยากรณ์ได้ทำนายว่าโรคระบาด คือการลงโทษผู้ที่ประกอบอาชญากรรมสองชนิด คือทำปิตุฆาต และสมรสกับมารดา อีดิพัสทราบว่าเป็นคนบาปนั้น จึงแทงนัยน์ตาตัวเองบอด และเนรเทศตัวเองไป ส่วนโจรสลัดก็ฆ่าตัวตาย

พรอยด์กล่าวว่าอีดิพัสทราบคำพยากรณ์ว่าจะต้องฆ่าบิดาและสมรสกับมารดา และได้ทำเช่นนั้นโดยไม่รู้ตัว ซึ่งเป็นต้นเค้าของความฝันของมนุษย์ คือความฝันว่าบิดาตาย และฝันว่าแต่งงานกับมารดา อันเป็นความฝันที่เกิดจากจิตไร้สำนึก เด็ก ๆ ที่มีความปรารถนาจะกำจัดบิดาและเข้าแทนที่บิดานั้นคือเด็กที่มีอายุอยู่ในช่วง 3-5 ปี แต่ความปรารถนาที่ไม่ได้แสดงออกอย่างรุนแรงเพราะเด็กกลัวการลงโทษจากบิดา

เรื่องอีดิพัสปรากฏอยู่ในแบบเรื่องของอาร์โน-ธอมป์สันด้วย คือเป็นแบบเรื่องที่ 931 มีผู้นำเรื่องปมอีดิพัสไปวิเคราะห์นิทาน ตำนานหลายเรื่อง เช่น วิลเลียม เอ.เลสซา (William A Lessa) ศึกษานิทานโดยใช้ชื่อว่า “Oedipus-Type Tales in Oceania.” และมีเรื่องเกี่ยวกับปมอีดิพัสอยู่ในสังคมหลายแห่ง เช่น ตำนานปรัมปราของกรีก เรื่องทรพี-ทรพา และพญากง พญาพานของไทย เป็นต้น

การศึกษาความแตกต่างในนิทานพื้นบ้าน

ในการเล่านิทานแต่ละครั้งนั้น ผู้เล่านิทานจะเป็นผู้ที่มีความสำคัญที่สุด และสิ่งที่มีความสำคัญที่สุดต่อผู้เล่าอย่างหนึ่งก็คือความทรงจำ ซึ่งจะมีผลต่อการถ่ายทอดปรัมปราประเพณีมุขปาฐะด้วย ด้วยเหตุนี้ผู้เล่านิทานจะพยายามอนุรักษ์นิทานไว้ในความทรงจำของเขาให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ และนอกจากนี้เขายังสามารถอนุรักษ์เกร็ดหรือรายละเอียดแต่ละอย่างของการเล่านิทานไว้เป็นเวลานาน โดยผู้เล่าส่วนใหญ่จะยอมรับว่า ในการเล่านิทานแต่ละเรื่องนั้น ไม่ควรจะมีการเปลี่ยนแปลงอะไรเลย เนื่องจากพวกเขา มักจะได้รับการถ่ายทอดเรื่องที่เล่ามาจากนักเล่านิทานที่เก่ง ๆ หรือจากพ่อแม่ จากบรรพบุรุษ หรืออาจจะเป็นการอ่านและจดจำจากหนังสือ เรื่องราวเหล่านี้พวกเขาจะเปรียบเสมือนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (sacred relics) นักเล่านิทานบางคนก็มีความคิดว่า ผู้เล่าควรจะเล่าให้ตรงตามที่ได้เรียนรู้มา

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า คาร์ล วิลเฮล์ม ฟอน ซีโดว์ (Carl Wilhelm von Sydow) ได้พูดถึงผู้สืบทอดปรัมปราประเพณีว่ามีอยู่ 2 ประเภท คือ ผู้สืบทอดโดยตรง เป็นผู้ที่อนุรักษ์ปรัมปราประเพณีและในขณะที่เดียวกันก็ถ่ายทอดปรัมปราประเพณีด้วย ส่วนผู้สืบทอดโดยทางอ้อม เป็นเพียงผู้ที่ได้รับฟังหรือทราบว่ามีเนื้อหาอะไรอยู่บ้าง และอาจนำเนื้อหาบางส่วนมาเล่าได้ถ้าจำเป็น แต่เขาจะไม่อนุรักษ์ปรัมปราประเพณี และไม่ทำให้มันแพร่กระจายไปอย่างจงใจ แต่ผู้สืบทอดโดยตรง จะกลายเป็นผู้สืบทอดโดยทางอ้อมได้ด้วยเหตุผลหลายประการ เช่น เมื่อไม่มีใครสนใจฟังนิทานที่เขาเล่าอีกต่อไป ตัวอย่างคือ ในการปฏิรูปศาสนาบางแห่ง ปรัมปราประเพณีจำนวนมากจะกลายเป็นสิ่งที่ล้าสมัย เพราะว่ามันไม่อาจจะสอดคล้องลงรอยกับศาสนาในรูปแบบใหม่ หรือในกรณีที่มีการปฏิวัติทางการปกครองหรือสังคม ในทำนองเดียวกัน ผู้สืบทอดโดยทางอ้อมก็อาจกลายเป็นผู้สืบทอดโดยตรงได้ด้วยการที่เขาเกิดความคุ้นเคยกับปรัมปราประเพณีหรือได้มอง ได้สังเกตเห็นการปฏิบัติประเพณีนั้น ๆ จนกระทั่งเขาอยู่ในฐานะที่จะถ่ายทอดมันได้

ผู้เล่านิทานจะเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการทำให้นิทานสำนวนต่าง ๆ แตกต่างกันไป เพราะว่าในสมัยแรก ๆ นั้นนิทานเป็นสิ่งที่สืบทอดกันแบบมุขปาฐะ ดังนั้น จึงยากที่จะเป็นไปได้ว่าผู้เล่าจะมีความทรงจำที่ตีพิมพ์จนไม่ทำให้นิทานเปลี่ยนแปลงเลย ซึ่งถ้าเราพิจารณาตามความเป็นจริงแล้ว แม้ว่าผู้เล่าจะมีความทรงจำดีเพียงไร เขาก็ไม่อาจจะเล่านิทานเรื่องเดียวกัน 2 ครั้งโดยใช้คำพูดเดิมทุกคำได้

สำหรับเรื่องการเล่านิทาน 2 ครั้งหรือหลายครั้ง โดยผู้เล่าคิดว่าได้เล่าซ้ำคำพูดเดิมนี้ มีผู้ศึกษาเกี่ยวกับการขับมหากาพย์แบบผูกกลอนสด ซึ่งน่าจะนำมาเชื่อมโยงกับการเล่านิทาน พื้นบ้านร้อยแก้วได้ คือการขับมหากาพย์ในยูโกสลาเวีย

ในค.ศ. 1935 มิลแมน แพร์รี (Milman Parry) ได้ศึกษาค้นคว้าการขับบทกวีเรื่อง อีเลียด (The Iliad) และโอดิสซีย์ (The Odyssey) ในประเทศยูโกสลาเวีย แพร์รีให้ข้อพิสูจน์ว่า บทกวีทั้งสองเรื่องซึ่งเป็นของโฮเมอร์ (Homer) นี้ จะต้องเป็นบทกวีปรัมปราที่แต่งขึ้นมาเพื่อขับร้องแบบมุขปาฐะคือ ผู้ขับไม่รู้หนังสือแต่อาศัยการเรียนรู้และจดจำ ศิษย์ของแพร์รีคือ อัลเบิร์ต บี. ลอร์ด (Albert B. Lord) ได้นำเอาทฤษฎีของแพร์รีมาอธิบายความเพิ่มเติม และศึกษาค้นคว้าต่อผลงานของลอร์ดชื่อ *The Singer of Tales* ตีพิมพ์ในค.ศ. 1960 ทฤษฎีของลอร์ดเน้นการขับบทกวีของนักขับผู้ไม่รู้หนังสือ ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับการเล่านิทานนั่นเอง กล่าวคือ นักขับกวีจะเป็นทั้งผู้สืบทอดปรัมปราประเพณี กวี และศิลปินในเวลาเดียวกัน แต่นักขับทั่ว ๆ ไปมักจะเข้าใจว่า ตัวเขาสามารถขับบทกวีออกมาได้เหมือนกับการขับครั้งแรก หรือบทกวีเดิมที่เขาได้เรียนรู้มาโดยอาศัยการฟังและจดจำชนิดคำต่อคำโดยไม่ผิดพลาด ซึ่งลอร์ดกล่าวว่าเป็นความเข้าใจผิดหรือเป็นการคุยโวโอ้อวดมากเกินไป เพราะเขาได้บันทึกเสียงการขับบทกวีมาเทียบเคียงกันอย่างละเอียด

นักขับบทกวีเหล่านี้จะเรียนรู้บทกวีตามขั้นตอน ดังนี้

1. ฟังการขับ คือ มีผู้ขับบทกวีให้ฟัง เพื่อที่จะศึกษาแบบคำต่อคำ แล้วหัดขับจากความทรงจำ พร้อมทั้งฝึกเล่นเครื่องดนตรีประกอบไปด้วย เพื่อให้นิ้วสัมพันธ์กับถ้อยคำที่เปล่งออกมา
2. พยายามขับบทกวีด้วยตัวเองและสร้างจังหวะกับลำนำ จนสามารถแสดงความคิดของเขาก่อออกมาเป็นบทกวีได้ ซึ่งขั้นตอนนี้เป็นกระบวนการของการเลียนแบบ
3. หัดขับบทอื่น ๆ เพื่อให้สามารถขับบทกวีที่เขาเรียนรู้แล้วได้ดีขึ้น และใช้ถ้อยคำตกแต่งเพลงให้ไพเราะขึ้น¹

หลังจากที่นักขับผ่านกระบวนการในขั้นตอนที่สามนี้ไปแล้ว เขาจะสามารถขับบทกวีซ้ำกับบทที่เขาได้ฟัง ได้ยินเป็นครั้งแรกได้ทันที แต่ไม่ได้ขับในลักษณะคำต่อคำ มันเป็นลักษณะการเล่าเรื่องอีกครั้งหนึ่ง โดยใช้คำพูดของเขาเอง ดังนั้นการที่เขาคุยว่า เขาสามารถขับบทกวี

¹ Albert B. Lord, *The Singer of Tales* (Massachusetts : Harvard University Press, 1960), pp. 22 • 7

บทเดียวกันได้ตลอดโดยไม่ขาดตกบกพร่องเลยจึงผิดความเป็นจริงไปมาก เพราะเขาจะไม่
ขับบทกวีซ้ำถ้อยคำเดิมทุกคำ เนื่องจากจะต้องมีการผิดพลาด มีการเพิ่มเติมถ้อยคำอื่น ๆ เข้าไป
มีการลืบบางสิ่งบางอย่าง เป็นต้น

นักเล่านิทานของรัสเซียที่ลินดา เดก (Linda Dégh) กล่าวถึงก็มีลักษณะคล้ายกับนักขับ
บทกวีในยูโกสลาเวีย คือเป็นผู้สืบทอดปรัมปราประเพณีซึ่งจดจำนิทานได้แม่นยำ เป็นศิลปิน
ผู้ตกแต่งนิทาน เป็นกวีผู้แปลงโครงเรื่องของนิทาน และผู้สร้างสรรค์นิทานขึ้นมาอย่างอิสระ
แต่อย่างไรก็ตาม ไม่มีนักเล่านิทานคนใดจะสามารถเล่านิทานเรื่องเดียวกันหลายครั้งโดยใช้
ถ้อยคำแบบเดิมทุกครั้ง

สตึธ ธอมป์สัน ได้ระบุถึงการที่แอนที อาร์นแนะนำวิธีศึกษานิทานโดยใช้ระเบียบ
วิธีภูมิประวัติไว้ในหนังสือ *Leitfaden der vergleichenden Märchenforschung* และตัวอาร์นเองก็
ใช้วิธีการนี้ด้วย ในการพูดถึงการแพร่กระจายของนิทานนั้น อาร์นกล่าวว่า นิทานเรื่องเดียว
กันที่มีหลายสำนวนนั้น แต่ละสำนวนจะไม่เหมือนกัน เพราะว่าการแพร่กระจายของนิทานนั้น
มีได้ทั่วไป โดยไม่ติดขัดหรือมีอุปสรรคทางด้านภาษา คนที่ได้รับฟังนิทานจะเรียนรู้นิทาน
ของต่างประเทศได้เร็วกว่าการเรียนภาษาต่างประเทศ อาร์นและนักวิชาการอีกคนหนึ่งคือ
วอลเตอร์ แอนเดอร์สัน (Walter Anderson) ซึ่งมีประสบการณ์จากการค้นคว้าปรัมปราประเพณี
มุขปาฐะ ได้วางหลักเกณฑ์สำหรับการศึกษาพิจารณาตัวบท และปฐมรูปของนิทานที่เปลี่ยนแปลง
ไป เพื่อเป็นแนวทางสำหรับศึกษานิทานพื้นบ้าน ต่อไป

การเปลี่ยนแปลงตามหลักการของอาร์นมีดังนี้

1. ผู้เล่าลืมรายละเอียดบางอย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเหตุการณ์ที่สำคัญ ๆ ซึ่งสิ่งนี้
อาจจะเป็นสาเหตุส่วนใหญ่ของการขยายเนื้อเรื่อง
2. ผู้เล่าเพิ่มเติมรายละเอียดบางอย่างเข้าไป โดยที่เหตุการณ์นั้น ๆ ไม่ได้เกิดขึ้นตั้งแต่
แรก ซึ่งกรณีนี้มักจะเป็นการเพิ่มเติมอนุภาค หรือเหตุการณ์จากนิทานเรื่องอื่น แต่บางครั้ง
ก็เป็นการสร้างเหตุการณ์ขึ้นมาใหม่ได้เหมือนกัน การเพิ่มเติมรายละเอียดนี้ส่วนใหญ่จะปรากฏ
ในตอนเปิดเรื่อง และตอนจบของเรื่อง
3. มีการดึงเอานิทานสองเรื่องหรือมากกว่าสองเรื่องมาโยงเข้าด้วยกัน ซึ่งกรณีนี้มัก
จะเป็นนิทานสั้น ๆ ที่เกี่ยวกับสัตว์ หรือราชา และเล่ห์กระเท่ห์ของคนโกง
4. การเพิ่มจำนวนของเหตุการณ์-ซึ่งมักจะเพิ่มเป็นจำนวน 3

5. การซ้ำของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเพียงครั้งเดียวในเรื่องที่เล่าครั้งแรก ซึ่งบางครั้งก็ไม่ใช่การซ้ำอย่างแท้จริง แต่เป็นเพียงการเปรียบเทียบ หรือแนวเทียบของเหตุการณ์ในนิทานเรื่องเดียวกันหรือนิทานเรื่องอื่นบางเรื่อง

6. ความเป็นพิเศษของลักษณะการที่เป็นธรรมดา (เช่นมีบทของนกกกระจอกแทนที่จะเป็นนกทั่ว ๆ ไป) หรือความเป็นธรรมดาของลักษณะการที่เป็นพิเศษ (เช่นมีบทของนกตัวหนึ่งแทนที่จะเจาะจงว่าเป็นนกกกระจอก)

7. การนำข้อมูลจากนิทานเรื่องอื่น ๆ มาใช้แทนที่ข้อมูลเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในตอนจบของเรื่อง

8. การสับเปลี่ยนบทบาท และบ่อยครั้งจะเป็นบทบาทของตัวละครที่เป็นฝ่ายตรงกันข้ามกัน เช่น หมาจิ้งจอกฉลาด กับหมีโง่ อาจจะสับบทบาทกัน คือเป็นหมาจิ้งจอกโง่ กับหมีฉลาด

9. นิทานสัตว์ อาจจะมีตัวละครมนุษย์มาแทนตัวละครที่เป็นสัตว์

10. นิทานที่เป็นเรื่องของมนุษย์ อาจมีตัวละครที่เป็นสัตว์มาแทนทั้งหญิงและชาย

11. สัตว์ รากษส หรือภูตผีที่มีลักษณะอย่างเดียวกันอาจจะเปลี่ยนแปลงไป

12. ในการเล่าเรื่อง อาจจะมีการใช้สรรพนามบุรุษที่ 1 เหมือนกับว่าผู้เล่าเป็นตัวละครในเรื่องด้วยคนหนึ่ง

13. ถ้าในนิทานมีความเปลี่ยนแปลงอย่างหนึ่งเกิดขึ้น จะเป็นผลให้เหตุการณ์อื่น ๆ เปลี่ยนไปด้วยเพื่อให้ลงรอยกัน

14. เมื่อนิทานเดินทางไปยังที่ต่าง ๆ มันจะปรับตัวเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ ๆ เช่น ถ้านิทานแพร่กระจายไปยังสังคมที่มีขนบธรรมเนียมประเพณี หรือภาวะแวดล้อมที่มันไม่คุ้นเคย สิ่งต่าง ๆ ในนิทานจะเปลี่ยนแปลงไปเพื่อให้เข้ากับธรรมเนียมประเพณี และภาวะแวดล้อมนั้น ๆ ตัวอย่างเช่น นิทานยุโรปที่แพร่เข้าไปในสังคมของพวกอเมริกันอินเดียน ตัวละครเดิมที่เป็นเจ้าชาย เจ้าหญิง จะเปลี่ยนไปเป็นลูกชาย ลูกสาวของหัวหน้าเผ่า

15. ลักษณะการบางอย่างที่ล้าสมัย จะมีความทันสมัยเข้ามาแทนที่ เช่นพระเอกเดินทางไปแสวงโชคกลางด้วยรถไฟ¹

ความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ไม่ใช่กฎเกณฑ์ของการถ่ายทอดนิทาน แต่มันจะเกิดขึ้นในระหว่างการเล่านิทาน เมื่อผู้เล่าเล่าต่างวาระกัน หรือผู้เล่าเป็นคนละคนกัน และเปลี่ยนไปตาม

¹ Thompson, *op. cit.* p. 436

เวลาที่ผ่านไป นิทานที่เป็นเรื่องดั้งเดิมหรือต้นแบบ จะมีสำนวนที่แตกต่างออกไปจำนวนมากมาย และล้วนแล้วแต่พัฒนาขึ้นมาจากตัวต้นแบบทั้งสิ้น

ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงเนื้อเรื่องของนิทานที่มีผู้ศึกษาในประเทศไทยคือ “รามเกียรติ์ : ศึกษาในแง่การแพร่กระจายของนิทาน”¹.. ซึ่งมีเนื้อหาสำคัญตอนหนึ่งเกี่ยวกับการเปรียบเทียบนิทานเรื่องพระรามรวม 6 สำนวนด้วยกัน คือ

บทละครรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก
พระลัก-พระราม ของภาคอีสาน
พระรามขาดก ของภาคอีสาน
พรหมจักร ของภาคเหนือ
หนุมาน ของภาคเหนือ
รามเกียรติ์ ฉบับบ้านควนเกย ของภาคใต้

เมื่อได้เปรียบเทียบนิทานเรื่องพระรามทั้ง 6 สำนวนแล้ว พบว่านิทานแต่ละสำนวนมีความแตกต่างกันในประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. การเปลี่ยนรายละเอียดของเรื่อง ได้แก่
 - 1.1 เปลี่ยนชื่อตัวละคร ชื่อสถานที่
 - 1.2 เปลี่ยนรายละเอียดในอนุภาคเดียวกัน
 - 1.3 เปลี่ยนบทบาทของตัวละคร
2. การเพิ่มความ ได้แก่
 - 2.1 เพิ่มตัวละคร
 - 2.2 เพิ่มอนุภาคสั้น ๆ
 - 2.3 เพิ่มเหตุการณ์ที่สมบูรณในตัวเอง
3. การลดความ ได้แก่
 - 3.1 ลดตัวละคร
 - 3.2 ลดอนุภาค
 - 3.3 ลดเรื่องย่อย

¹ ศิราพร ฐิตะฐาน. “รามเกียรติ์ : ศึกษาในแง่การแพร่กระจายของนิทาน.” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2522.

4. การสับสนความ คือผู้เล่าอาจสับสนถึงกับเอาเรื่องตอนหนึ่งไปเชื่อมอีกตอนหนึ่ง
5. การสลับความ คือบางครั้งผู้เล่าอาจเรียงลำดับอนุภาคหรือเหตุการณ์สลับที่กัน เนื่องจากนิทานเรื่องนี้มีตอนต่าง ๆ มากมายจนจำลำดับความไม่ได้ หรือเพื่อเหตุผลในการเชื่อมเรื่อง

การสังเกตของอาร์นในเรื่องของการขยายตัวและการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาของนิทานเป็นสิ่งที่น่าสนใจสำหรับธรรมชาติของวรรณกรรมมุขปาฐะ วอลเตอร์ แอนเดอร์สัน ซึ่งศึกษา นิทานเรื่อง “The Emperor and the Abbot” อย่างละเอียดทุกแง่ทุกมุม ได้สรุปเพิ่มเติมเกี่ยวกับธรรมชาติของวรรณกรรมมุขปาฐะ ซึ่งรวมเอาเรื่องเหล่านี้ไว้ด้วยกัน คือ

1. กฎแห่งการแก้ไขตนเองในการเล่าเรื่อง (The law of self-correction in folk-narrative)
2. การปรับปรุงเนื้อหาของนิทาน (The formation of special redactions of a tale)

กฎแห่งการแก้ไขตนเอง

แอนเดอร์สันกล่าวว่า ในการพิจารณานิทานสำนวนต่าง ๆ ทุกสำนวนนั้น นักคติชนวิทยา จะพบว่าเนื้อเรื่องในส่วนที่เป็นสาระสำคัญคงอยู่อย่างสม่ำเสมอ ในขณะที่เหตุการณ์หรือรายละเอียดอื่น ๆ จะเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ แอนเดอร์สันรู้สึกว่าการสม่ำเสมอไม่ได้เกิดขึ้นหรือขึ้นอยู่กับความทรงจำอันแม่นยำของนักเล่านิทานผู้รู้หนังสือ เพราะวานิทานที่เล่านั้น ไม่ได้เล่าในลักษณะการซ้ำคำพูดแบบคำต่อคำเลย และถ้าหากมีการเล่านิทานแบบมุขปาฐะ สองครั้ง ทั้งสองครั้งนี้จะไม่เหมือนกันตลอดทั้งเรื่อง

แอนเดอร์สันมีความเห็นว่า ความสม่ำเสมอของเนื้อหาในนิทานนั้น น่าจะขึ้นอยู่กับปัจจัยต่อไปนี้

1. ผู้เล่าแต่ละคน ไม่ว่าจะเล่านิทาน เรื่องซ้ำชั้น หรือตำนาน ฯลฯ ได้ยินได้ฟังเรื่องเหล่านี้มาจากผู้อื่นบ่อยครั้ง ไม่ใช่การฟังหรือได้ยินมาเพียงครั้งเดียว
2. ผู้เล่าได้ยินได้ฟังจากคนทั้งกลุ่ม ไม่ใช่จากคน ๆ เดียว ดังนั้นเรื่องที่ได้ฟังมาจะต่างกันเป็นหลายสำนวน และคนที่เฉลียวฉลาดมีปฏิภาณมักจะแก้ไขผู้เล่าที่ผิดพลาดหรือไม่ระมัดระวังให้เรื่องถูกต้อง ด้วยเหตุนี้เองจึงทำให้ตัวนิทานถูกนำกลับเข้าไปใกล้เคียงกับรูปแบบดั้งเดิมที่ถูกต้องเที่ยงตรง โดยธรรมชาติแล้วผู้ที่ได้ฟังนิทานสำนวนต่าง ๆ จะสร้างรูปแบบที่เป็นมาตรฐานขึ้นมาในลักษณะของการประกอบแต่ง (composite) ของสิ่งที่เขาได้ยินมา และเป็นการทำให้นิทานไม่ออกนอกกลุ่มนอกรูปไปด้วย ถ้าเขาได้ฟังนิทานเรื่องหนึ่งที่แตกออกเป็นสองสำนวน และสองสำนวนนี้ต่างกันมาก เขาจะแยกมันออกจากกันและเล่าเรื่องได้โดยไม่ผิดพลาดไปจากเรื่องเดิมมาก

ผู้เล่าที่มีพรสวรรค์เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญอย่างมากในการอนุรักษ์ความสม่ำเสมอของนิทาน เรื่องเล่าที่จะคงอยู่ได้เป็นเวลานานจะต้องเป็นเรื่องที่มีเหตุผลและมีความเป็นศิลปะ ซึ่งผู้เล่าที่ไม่ชำนาญจะละเลยคุณสมบัตินี้อยู่เสมอ ๆ แต่ผู้เล่าที่ชำนาญการจะชื่นชอบในความมีเหตุผลและศิลปะนี้ และนำมาใช้อย่างเต็มที่ นิทานที่เขาเล่าจะแพร่หลาย เป็นที่นิยมกันกว้างขวาง และมีอิทธิพลอย่างใหญ่หลวงต่อผู้เล่าในการที่จะอนุรักษ์ส่วนที่มีชีวิตชีวาของนิทานเอาไว้

การปรับปรุงเนื้อหาของนิทาน

แอนเดอร์สันลงความเห็นไว้ว่า เมื่อเนื้อเรื่องของนิทานเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นมาเป็นครั้งแรกนั้น ไม่มีปัญหาเลยว่าความเปลี่ยนแปลงนี้คือความผิดพลาดอย่างแน่นอน ซึ่งเป็นความผิดพลาดของความทรงจำ แต่ปรากฏว่าบางครั้งความเปลี่ยนแปลงนี้ทำให้ผู้ฟังพึงพอใจ และด้วยเหตุนี้ผู้เล่าจึงตั้งใจทำซ้ำ ๆ อีก ถ้าปรากฏการณ์นี้เป็นที่นิยมพอสมควร มันก็จะเข้ามาแทนที่ลักษณะการดั้งเดิม และลักษณะการดั้งเดิมก็จะกลายเป็นกฎ จะเกิดรูปแบบใหม่ของนิทานขึ้นมา และจะแพร่กระจายจากศูนย์กลางที่เป็นแหล่งกำเนิดของมันในวิธีการเดียวกันกับนิทานดั้งเดิมแพร่กระจายจากจุดกำเนิด ซึ่งทำให้เกิดปรากฏการณ์ที่นิทานรูปแบบใหม่กับรูปแบบดั้งเดิมคงอยู่เคียงคู่กันไปบ่อยครั้ง

แอนเดอร์สันให้ข้อคิดต่อไปว่า อาจจะเป็นไปได้ที่รูปแบบใหม่สักรูปแบบหนึ่งจะแพร่ขยายตัวไปทั่วขอบเขตการแพร่กระจายของนิทานดั้งเดิม และแทนที่นิทานดั้งเดิมเสีย ซึ่งเขาเรียกปรากฏการณ์นี้ว่า การปฏิวัติในประวัติศาสตร์ของนิทาน เขาให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงเบื้องต้น 3 ประการในการศึกษาเรื่อง *The Emperor and the Abbot* ว่า

1. ประมาณ ค.ศ. 1300 มีการเปลี่ยนแปลงในเนื้อหาเรื่องนี้ ตัวละคร 2 ตัว ปริศนาข้อหนึ่ง และตอนจบ
2. ประมาณ ค.ศ. 1500 มีความเปลี่ยนแปลงในปริศนาข้อหนึ่ง จากหลาย ๆ ข้อ
3. ประมาณ ค.ศ. 1700 คำจารึกที่บ้านของเจ้าอาวาสว่า “ฉันไม่เสียใจ” กลายเป็นสำนวนที่แพร่หลายทั่วไป

รูปแบบของนิทานดั้งเดิมจะยังคงมีร่องรอยอยู่ แม้ว่าจะมีวิวัฒนาการของการปรับปรุงของท้องถิ่น หรืออาจจะมีการปฏิรูปนิทานก็ตาม ซึ่งเป็นเรื่องแน่นอนว่าเราจะพบมันได้ในสำนวนลายลักษณ์ที่เก่าแก่และแม้แต่ในปรัมปราประเพณีที่แพร่หลาย ซึ่งมันจะคงอยู่เคียงคู่กับนิทานสำนวนที่ใหม่กว่า เพราะว่านิทานจะแพร่กระจายจากศูนย์กลางที่เป็นกำเนิด และการปรับปรุง

นิทานท้องถิ่นมาจากศูนย์กลางอื่น ๆ (ซึ่งตามปกติแล้วจะอยู่ในขอบเขตของการแพร่กระจาย จากจุดกำเนิด) ดังนั้นจึงมีโอกาสมากที่สำนวนที่ใกล้เคียงกับปฐมรูป (archetype) จะปรากฏ อยู่ตรงเส้นขอบนอกของพื้นที่ของการแพร่กระจายทั้งหมด ถ้าสำนวนเหล่านี้ใกล้เคียงกันมาก และโดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้ามันสอดคล้องกับสำนวนลายลักษณ์เก่า ๆ แล้ว ก็แสดงว่ามันเป็นนิทาน ดั้งเดิมนั่นเอง

หากจะกล่าวโดยสรุปแล้ว ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการทำให้เนื้อหาของนิทานเปลี่ยนแปลง ไปก็คือผู้เล่านั่นเอง ผู้เล่าที่เล่าตามโอกาส หรือเล่านาน ๆ ครั้ง จะเล่านิทานต่อเมื่อเขาถูกกระตุ้น ให้เล่า และเขาจะเล่านิทานที่เขาเพียงแต่รู้จักจากการได้ฟังมา แต่ไม่ได้สร้างเหตุการณ์ใหม่ ๆ ขึ้นมา นั่นก็คือเขาเพียงแต่ “เล่าซ้ำ” นิทานที่เขาเคยฟังเท่านั้น แต่ผู้เล่าที่รู้จักคิด มีความสามารถ มีพรสวรรค์อยู่ในตัวเขาเองนั้น จะเป็นผู้สร้างสรรค์ที่คนฟังทั่วไปยอมรับและต้องการ ซึ่งตัว เขาเองก็ตระหนักดีว่า ผู้คนจะจงดต้องการตัวเขาเพราะเสน่ห์ของนิทานที่เขาเล่านั่นเอง ดังนั้น เขาจะชอบเล่านิทาน จะภาคภูมิใจในความทรงจำของเขา และถ้าหากเขาลืมเหตุการณ์บางตอน ไป เขาก็จะคิดแต่งเรื่องขึ้นมาเพิ่มเติม

นักคติชนวิทยากล่าวกันว่าเหตุการณ์ทั้งหมดในนิทานพื้นบ้านนั้นเป็นแบบเดียวกันกับ เศษกระจุกในกล่องคาไลโดสโคป คืออาจจะถูกย้ายเปลี่ยนแปลงให้ผสมผสานกันเป็นรูป ะไรก็ได้ ซึ่งเราจะเห็นได้จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ในนิทานที่อยู่เป็นเอกเทศ แต่อาจจะได้รับการ นำมาปะติดปะต่อกัน หรือเหตุการณ์ชนิดเดียวกันที่ได้รับการตกแต่งเพิ่มเติม ซึ่งเป็นวิธีการที่ ผู้เล่านิทานใช้อย่างเป็นอิสระ

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบต่าง ๆ ของนิทานพื้นบ้าน

นิทานที่เล่ากันในชุมชน ไม่ว่าจะ เป็นกลุ่มใดก็ตาม จะมีลักษณะบางอย่างร่วมกัน และสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการเล่าเรื่องแบบมุขปาฐะได้ แอกเซล ออลริก (Axel Olrik) ได้ ศึกษาค้นคว้าลักษณะนี้โดยใช้ข้อมูลจากนิทานยุโรป แต่หลักการส่วนใหญ่จะนำไปใช้ได้กับ การเล่านิทานทั่วโลก ออลริกไม่ได้เน้นเกี่ยวกับความคิดที่คล้ายคลึงกันในสังคมบรรพชน หรือ สังคมของคนที่ไม่รู้หนังสือ แต่เขาเน้นรายละเอียดเกี่ยวกับโครงสร้างของเรื่อง ซึ่งดูเหมือน ว่าจะเป็นลักษณะร่วมของเรื่องเล่ามุขปาฐะตั้งแต่สมัยดั้งเดิมทั้งหมด ไม่ว่าจะเรื่องเล่านั้นจะเป็น นิทาน นิยายปรัมปรา นิทานวีรบุรุษ เพลง หรือตำนานท้องถิ่น ฯลฯ โดยมีเงื่อนไขว่าเรื่อง เหล่านี้จะต้องมาจากกลุ่มคนพื้นบ้านและมีการถ่ายทอดแบบมุขปาฐะ และยังคงถูกอนุรักษ์

ไว้ในความทรงจำของคนพื้นบ้านด้วย ออลริคเรียกลักษณะเหล่านี้ว่า กฎร่วมของเรื่องเล่าพื้นบ้าน (epic laws of folk narrative)

อลัน ดันดีส¹ กล่าวถึงกฎของออลริคว่า กฎนี้ไม่ได้จำกัดอยู่กับข้อมูลประเภทใดประเภทหนึ่งโดยเฉพาะ ความคิดของออลริคจะคล้ายคลึงกับสิ่งที่นักมานุษยวิทยาเรียกว่า superorganic conception of culture² นักมานุษยวิทยาอธิบายว่า ความหมายของ superorganic ก็คือวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นเอง เป็นลักษณะเฉพาะ ซึ่งไม่ต้องการการอ้างถึงระเบียบอื่น ๆ ของปรากฏการณ์สำหรับการอธิบายกำเนิด วิวัฒนาการและการปฏิบัติการของมัน ถ้าระดับของ organic รวมเอามนุษย์ไว้ด้วย superorganic จะอยู่ในระดับที่ “เหนือ” มนุษย์ และมันมีแบบแผนหรือหลักที่เป็นนามธรรมเช่น วิวัฒนาการ ที่ควบคุมพฤติกรรมและวัฒนธรรมของมนุษย์ ดันดีสสรุปว่า กฎของออลริคมีลักษณะเป็น superorganic และค่อนข้างจะตายตัว แต่น่าสนใจในแง่ที่ว่าสามารถนำมาใช้กับนิทานยุโรปได้อย่างดี ทั้งยังอาจขยายไปใช้กับนิทานในพื้นที่อื่น ๆ ได้ด้วย

กฎร่วมของนิทานพื้นบ้าน

1. กฎแห่งการเปิดเรื่อง (Law of Opening) และกฎแห่งการปิดเรื่อง (Law of Closing) คือนิทานหรือเรื่องเล่าใด ๆ ก็ตาม จะไม่เริ่มต้นด้วยนาฏการที่สำคัญที่สุด และจะไม่จบลงในทันทีทันใด แต่มันจะเริ่มด้วยบทนำที่เล่าไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งเรื่องดำเนินไปผ่านจุดสุดยอด (climax) ไปยังจุดจบของเรื่อง ตัวอย่างเช่น นิทานแบบเทพนิยาย มักจะเริ่มต้นเรื่องโดยกล่าวถึงความ เป็นมาของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่นพระราชอาณัติจักร ครอบครวของพระเอก นางเอก ฯลฯ เป็นการปูทางเข้าไปสู่ตัวละครสำคัญ ส่วนตอนจบ หากจบลงในตอนที่ตัวละครพ้นจากคำสาป ก็จะไม่ใช้การถูกปล่อยตัวเป็นอิสระทันที ถ้าหากตัวละครพ้นจากคำสาปในทันทีทันใด จะมีเนื้อเรื่อง ต่อต่อไปซึ่งอาจจะหละหลวมกว่า หรือแนะนำให้ทราบเหตุการณ์ในอนาคต และถ้าผู้เล่าไม่สามารถ กล่าวถึงตอนต่อไปได้แล้ว เขาก็จะใช้สูตรปิดเรื่อง (closing formula) ที่ยาวและตลกขบขัน เพื่อเป็นการบอกให้คนฟังทราบ

¹ Alan Dundes, ed. *The Study of Folklore* (Englewood Cliffs, N.J. : Prentice-Hall, 1965), p. 129.

² ผ่องพันธ์ มณีรัตน์อธิบายว่า superorganic หมายถึงวัฒนธรรมซึ่งมีกระบวนการเป็นของตัวเองและมีลักษณะเป็นนามธรรม มนุษย์จัดอยู่ในระดับ organic ส่วน superorganic ถือว่าเป็นระดับอยู่เหนือมนุษย์ คอยควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์

2. กฎแห่งการซ้ำ (Law of Repetition) กฎนี้สามารถเกิดขึ้นได้ทุกแห่งเพื่อทำให้คนฟังสนใจและมีใจจดจ่อกับเรื่อง และทำให้ตัวเนื้อเรื่องสมบูรณ์ขึ้นอีก การซ้ำนี้มักจะเป็นซ้ำสามครั้ง แต่บางแห่งอาจจะมีสี่ครั้ง ซึ่งจำนวนนี้ขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมของสังคมที่มีการเล่านิทาน

ในทางวรรณคดีนั้น มีวิถีทางหลายประการเพื่อที่จะเน้นหรือย้ำตอนหรือเหตุการณ์ในเนื้อเรื่อง เช่นการพรรณนาถึงมิติและความสำคัญของสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างละเอียด เป็นต้นว่า วัตถุประสงค์หรือรายละเอียดของเหตุการณ์ที่น่าสนใจ ตัวอย่างเช่น ชายหนุ่มคนหนึ่งเข้าไปในดินแดนของยักษ์เป็นเวลา 3 วันติด ๆ กัน และประสบความสำเร็จโดยแต่ละวันเขายักษ์ไปตนหนึ่ง จนครบ 3 ตน หรือพระเอกพยายามปีนป่ายภูเขาแก้วเป็นเวลา 3 วัน สองวันแรกเขาทำไม่สำเร็จแต่ไปสำเร็จในวันที่สาม ทั้งนี้เป็นเพราะผู้เล่าหรือผู้แต่งนิทานเห็นว่า ฉากที่น่าตื่นเต้นเร้าใจที่เกิดขึ้นในนิทานนั้นไม่ควรจะปรากฏขึ้นเพียงครั้งเดียวแล้วหายไป แต่ควรจะมีต่อเนื่องกันไป ดังนั้นฉากนั้นจึงมีการซ้ำ ซึ่งจุดมุ่งหมายของการซ้ำนั้นไม่ใช่เพื่อทำให้เกิดการเร้าใจอย่างเดียว แต่จะช่วยให้ตัวเรื่องของนิทานสมบูรณ์ด้วย

3. กฎแห่งจำนวนสาม (Law of Three) อันที่จริงกฎข้อนี้จะเกี่ยวข้องกับกฎแห่งการซ้ำ แต่ออลริคแยกออกมาต่างหากอีกข้อหนึ่ง กฎแห่งจำนวนสามนี้แพร่หลายไปทั่วโลก แต่นิทานอินเดียมักจะเป็นจำนวนสี่ โดยเฉพาะนิทานลายลักษณ์ของอินเดีย ซึ่งเรื่องนี้อาจจะเกี่ยวข้องกับความคิดความเชื่อทางศาสนาของคนอินเดีย และนักเล่านิทานอินเดียจะหลีกเลี่ยงเลข 3

การซ้ำ มักจะเป็นจำนวนสาม แต่จำนวนสามนั้นนับว่าเป็นกฎเกณฑ์อยู่ด้วยตัวของมันเองแล้ว กฎนี้จะปรากฏในเทพนิยาย นิยายปรัมปรา หรือแม้แต่ตำนานบ่อยครั้งกว่าจำนวนอื่น ส่วนจำนวนอื่นที่ปรากฏบ่อยจนเป็นที่น่าสังเกต คือจำนวนเจ็ด สิบสอง และบางครั้งก็มีหนึ่งร้อย ที่นาน ๆ จะมีสักครั้งหนึ่ง เช่นเรื่องเจ้าหญิงนิทรา แต่ปรากฏการณ์นี้จะไม่เกิดขึ้นบ่อยนัก และเป็นการแสดงเพียงจำนวนที่เป็นนามธรรมเท่านั้น

ในสังคมตะวันตกจะมีการเกี่ยวข้องกับเลข 3 มาก และพวกนักคติชนวิทยาเชื่อกันว่านี่คือลักษณะของวัฒนธรรมอินโด-ยุโรป ตัวอย่างเช่นจำนวนเทพเจ้าของบาบิโลเนียน มีเทพ 3 องค์คือ Ea, Anu และ Enlil เทพเจ้าของอินดุกก็มี 3 องค์เช่นกันคือ พระพรหม พระวิษณุ และพระศิวะ

อลัน ดันดีส ได้กล่าวถึงการใช้เลข 3 ไว้ในบทความเรื่อง “The Number Three in American Culture”¹ ว่า เลข 3 เป็นเลขที่น่าสนใจ แต่ก็มีใช้ว่ามันจะเป็นตัวเลขที่เป็นแบบแผนสากลเสมอไป เพราะว่าพวกอเมริกันอินเดียนจะถือว่าเลข 4 เป็นเลขที่ศักดิ์สิทธิ์หรือใช้ในพิธีกรรม พวกเผ่าซูนี (Zuni) ก็เช่นเดียวกัน ส่วนในวัฒนธรรมอเมริกันนั้นมีการใช้เลข 2 เลข 7 และเลข 12 ซึ่งเขาเห็นว่าเลข 2 นั้นเป็นเลขที่แบ่งแยกลักษณะ 2 อย่างที่คล้ายคลึงกัน หรือตรงกันข้ามกันอย่างมาก เช่น ชีวิต/ความตาย ร่างกาย/วิญญาณ ชาย/หญิง และนอกจากนี้ก็ยังชี้ให้เห็นถึงลักษณะที่เป็นคู่ในโลกนี้ เช่น มีเพศ 2 เพศ หู 2 ข้าง ตา 2 ดวง แขน 2 แขน ขา 2 ขา ฯลฯ จนดันดีสคิดว่า เลข 2 ควรจะเป็นเลขที่แพร่หลายในสังคมต่าง ๆ ในโลกนี้มากกว่าเลข 3 เสียอีก แต่เลข 3 หรือจำนวน 3 เป็นสิ่งที่น่าสนใจ เพราะเหตุผลต่อไปนี้

1. จำนวน 3 ที่ปรากฏมักจะเป็นข้อจำกัดอย่างแท้จริง จะไม่มีตัวเลขอื่นที่ใช้ได้นอกเหนือไปจากนั้น เช่น คำพูดพื้นบ้านที่เปล่งออกมาเป็นเสียงเชียร์ว่า Hip, Hip, Hooray จะต้องเปล่งออกมา 3 ครั้งเท่านั้น ไม่ใช่ 2 ครั้ง หรือ 4 ครั้ง หรือในการแข่งขันใด ๆ ก็ตาม ก็จะมี 1, 2, 3 เพื่อให้มีความพร้อมเพรียง

2. ถ้ามีคำที่ใช้กับสิ่งต่าง ๆ มากกว่า 3 คำ สิ่ง que เพิ่มมานั้นจะมีลักษณะเป็นส่วนเกินมากกว่าจะเป็นส่วนร่วมกับคำพื้นฐานที่มีอยู่แล้ว เช่น ขนาดของเสื้อผ้าตามปกติ จะมีขนาด small, medium และ large ส่วนคำว่า extra-large คือคำที่เพิ่มมาทีหลังในแง่ภาษาศาสตร์ และเป็นไปได้อย่างมากว่าคำนี้มีที่มาจาก large มากกว่าจะมีสถานภาพเดี่ยว ๆ ในตัวของมันเอง

ฯลฯ

บรูโน เบทเทลไฮม์ (Bruno Bettelheim)² กล่าวว่าเลข 3 นั้นน่าจะหมายถึงหน่วยมูลฐานของครอบครัว ในนิทานนั้นเด็กจะนับเป็นบุคคลที่ 3 และในกรณีเช่นนี้ผู้อ่านผู้ฟังนิทานจะสามารถนำตัวเองเข้าไปเทียบตัวละครได้

เบทเทลไฮม์มีความเห็นว่า ในครอบครัวเดี่ยวส่วนมากเด็กจะเป็นคนที่ 3 โดยเราไม่ต้องคำนึงว่าเขาจะเป็นลูกคนโต คนกลาง หรือคนเล็กที่สุดในหมู่พี่น้อง และลูกชายหรือลูกสาว คนที่ 3 จะปรากฏบทบาทซ้ำ ๆ ในนิทาน นั่นก็คือเด็กที่ถูกกระชกถึงในนิทานในตอนแรก ๆ จะเป็นคนเชื่อ ไร้ความสามารถ หรือขี้เกียจ เมื่อนำไปเปรียบเทียบกับบุคคลที่ 1 และบุคคลที่ 2 คือพ่อแม่ แต่พอโตขึ้นมาแล้ว เด็กจะเริ่มมีความเท่าเทียมกับบุคคลทั้งสอง ตัวอย่างเช่นซินเดอเรลลาในตอนแรก ๆ จะถูกพี่สาวสองคนที่เป็นลูกของแม่เลี้ยงทารุณกลั่นแกล้ง และลูกหมูตัวที่ 3 ใน

¹ Alan Dundes, *Interpreting Folklore* (Bloomington : Indiana University Press, 1980).

² Bruno Bettelheim, *The Uses of Enchantment* (New York : Vintage Books, 1975).

เรื่อง The Three Little Pigs ซึ่งในตอนแรกถูกพิจารณาว่าโง่งงที่ใช้เวลาสร้างบ้านเป็นเวลานาน แต่ในที่สุด บทบาทของเขากลับกลายเป็นตัวละครที่ฉลาดที่สุด เพราะบ้านที่เขาสร้างอย่างแน่นหนา นั้นไม่มีใครสามารถทำลายได้

4. กฎแห่งบุคคลสองคนในฉากหนึ่ง (Law of Two to a Scene) ในนิทานพื้นบ้านจะมี บทบาทของตัวละครสองตัวเท่านั้นในเวลาเดียวกัน และแม้ว่าในฉากนั้นจะมีตัวละครมากกว่า สองตัว ก็จะมีเพียงสองตัวที่มีบทบาทพร้อมกันหรือในเวลาเดียวกัน ออลริกให้ตัวอย่างเรื่องของ ซิกฟรีด (Siegfried) ผู้ต่อสู้กับมังกร ตลอดทั้งเรื่องจะมีบทบาทของตัวละครเพียง 2 ตัวในเวลา เดียวกันคือ

ซิกฟรีด กับ Regin

ซิกฟรีด กับแม่ของเขา

ซิกฟรีด กับ Odin

ซิกฟรีด กับ Fafnir

ซิกฟรีด กับนก

ซิกฟรีด กับ Grani

ออลริกให้ข้อคิดต่อไปว่า ในละครสมัยใหม่จะมีการปฏิสัมพันธ์ (interaction) ระหว่าง ตัวละครตั้งแต่ 3 ตัวขึ้นไปในฉากหนึ่งในเวลาเดียวกัน แต่ในการเล่าเรื่องพื้นบ้านจะไม่มีกรณี เช่นนี้

5. กฎแห่งความตรงกันข้าม (Law of Contrast) คือตัวละครที่มีลักษณะตรงกันข้าม กันจะมาเผชิญหน้ากัน เช่น ฝ่ายวีรบุรุษกับฝ่ายปฏิปักษ์ คนดีกับคนชั่ว กฎข้อนี้จะเกี่ยวข้องกับ ข้อ 4 และอาจจะมีโครงเรื่องดังนี้

ฝ่ายวีรบุรุษต้องตาย เพราะฝ่ายปฏิปักษ์เป็นฆาตกร

พระราชามู่งใหญ่ มีผู้สืบสันตติวงศ์ที่ด้อย และครองราชย์ในระยะสั้น

นอกจากนี้ออลริกยังให้ข้อสังเกตว่า เมื่อใดก็ตามที่บุคคล 2 คนมีบทบาทแบบเดียวกัน คือไม่ตรงกันข้ามกัน ทั้งคู่จะกลายเป็นตัวละครที่ด้อยและอ่อนแอ ซึ่งจะกลายเป็นกฎข้อที่ 6

6. กฎของฝาแฝด (Law of Twins) คำว่าฝาแฝดนั้นอาจจะหมายถึงฝาแฝดจริง ๆ หรือ เป็นบุคคลสองคนที่มีบทบาทอย่างเดียวกันก็ได้ หรืออาจเป็นพี่น้องกันที่ไม่ใช่พี่น้องฝาแฝด ตัวอย่าง เช่น ฝาแฝดคูโรมิวลุส (Romulus) และรีมุส (Remus) ของกรีก-โรมัน แต่ถ้าเป็นนิทานในยุโรป

ตอนเหนือมักจะเป็นเด็กสองคนที่ถูกติดตามหรือถูกฆาตกรรม เช่นเรื่องของแฮนเซลและเกรเทล (Hansel and Gretel)

วรวรรณ วิบูลย์สวัสดิ์ แอนเดอร์สัน¹ กล่าวถึงกฎของฝาแฝด ซึ่งวรวรรณใช้ชื่อว่า “การมีคู่ตรงกันข้ามกัน” ว่า “ตัวละครในเรื่องเล่ามักจะมีการวางเรื่องให้มีคนติดต่อกับคนเลวซึ่งเป็นตัวโกงของเรื่อง มีคนโง่แสดงพฤติกรรมโง่เขลา ใจง่าย ให้เห็นเปรียบเทียบกับคนฉลาด ดังเช่น ศรีธนญชัย หรือเชียงเมียงกับเจ้าผู้ครองนคร...ถ้ามีคนที่มีเมตตากฎา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ก็ต้องมีคนตระหนี่เหนียวแน่น เช่น พระเจ้าแผ่นดินเดนมาร์กชื่อโรลฟที่พระทัยอารี และรูริคที่ตระหนี่ พระเวสสันดรที่มีเมตตากฎา รู้จักการให้และยอมให้แม้แต่พระชชวยและลูก ตรงข้ามกับชุกที่ใจร้าย โลกมาก และไม่รู้จักคำว่า “พอ”

ข้อสังเกตของโอลริคเกี่ยวกับการมีคู่ตรงกันข้ามกันนี้ จัดว่าเป็นแนวคิดที่ชี้แนะแนวคิด “คู่ที่ตรงกันข้ามกัน” (binary opposition) ของเลวี สเตราส์ซึ่งพัฒนาภายหลัง

ในกรณีที่ตัวละคร 2 ตัวในเรื่องเป็นพี่น้องกันหรือเป็นคู่ฝาแฝด ตัวน้องมักจะเป็นตัวเอกของเรื่อง คนพี่จะเป็นตัวรอง สู้ไม่ได้ และบางครั้งคนน้องต้องตามมาช่วยพี่ชายให้พ้นภัย บางครั้งพี่อาจมีบทบาทเป็นคนโกง เช่นพี่ของนางซินเดอเรลลา นางอัยในเรื่องปลาบู่ทอง ซึ่งนางอัยผู้เป็นนางเอกเป็นทั้งน้อง เป็นทั้งลูกเลี้ยงกำพร้าแม่ ในตำนานของกรุงโรม โรมุลุส และรีมุสเป็นพี่น้องฝาแฝด ถูกทอดทิ้งและราชสีห์นำไปดูแลเลี้ยงดูเหมือนกัน แต่ในตอนจบของเรื่อง ถึงแม้โรมุลุสผู้พี่จะเป็นผู้ชนะ เป็นผู้สร้างเมืองโรม แต่ชัยชนะก็เป็นชัยชนะอำมหิตที่ได้จากการฆ่าน้อง ...”

7. ความสำคัญของตำแหน่งแรกและตำแหน่งสุดท้าย (The Importance of Initial and Final Position) คือเมื่อไรก็ตามที่บุคคลหรือสิ่งต่าง ๆ ปรากฏ ตัวละครที่สำคัญที่สุดจะมีบทบาทก่อน แต่คนที่มาในครั้งสุดท้ายจะเป็นผู้ที่ได้รับความเห็นอกเห็นใจ หรือคนที่อ่อนแอที่สุดในตอนแรกจะกลายเป็นคนที่ดีที่สุด เด่นที่สุด น้องชายหรือน้องสาวคนสุดท้ายจะเป็นผู้มีชัยชนะ

8. กฎแห่งเหตุการณ์เดียว (Law of Single Strand) คือการมีโครงเรื่องใหญ่เพียงเรื่องเดียว ไม่มีลักษณะของโครงเรื่องย่อยแตกแขนงออกจากโครงเรื่องใหญ่ ซึ่งทำให้การดำเนินเรื่องไม่ซับซ้อน ลักษณะต่าง ๆ ในเรื่องจะธรรมดา ไม่ซับซ้อน หรือมีการผูกเรื่องกลับไปกลับมา เพื่อเพิ่มเติมเหตุการณ์ที่ขาดหายไป เหตุการณ์ที่กล่าวถึงจะเป็นเหตุการณ์ที่มีผลต่อ

¹ วรวรรณ วิบูลย์สวัสดิ์ แอนเดอร์สัน. “นิทาน เรื่องเล่าประเภทร้อยแก้ว” ใน พันถิ่น พันฐาน กรุงเทพฯ : ศิลปวัฒนธรรม, 2531, หน้า 122.

เรื่องโดยตรง ไม่อ้อมค้อมวากวน ไม่มีการเน้นถึงรายละเอียดอื่น ๆ ที่นอกเหนือไปจากตัวนิทาน ลักษณะการดำเนินเรื่องของนิทานพื้นบ้านจึงเป็นลักษณะที่เรียบง่าย

9. กฎแห่งการทำแบบแผน (Law of Patterning) คือโครงเรื่องของนิทานจะมีลักษณะคล้าย ๆ กัน ซึ่งค่อนข้างจะเป็นลักษณะธรรมดา เช่นตัวละครที่ตกอยู่ในสถานการณ์แบบเดียวกัน จะมีลักษณะคล้ายกันหรือการกระทำคล้ายกัน เช่นการผจญภัยแบบเดียวกัน พบอันตรายเหมือน ๆ กัน ฯลฯ หรืออาจเป็นตัวละครตัวเดียว แต่มีบทบาทหลายครั้ง ตัวอย่างเช่น พระเอก ไปสู่ดินแดนที่เขาไม่คุ้นเคย เป็นเวลา 3 วัน แต่ละวันจะเผชิญกับยักษ์ตนหนึ่ง พุดกับยักษ์ด้วยคำพูดแบบเดียวกัน และฆ่ายักษ์ในลักษณะการแบบเดียวกันจนครบ 3 ครั้ง

10. การใช้ฉากแบบภาพนิ่ง (The Use of Tableau Scenes) คือฉากที่ตั้งตัวละครเข้ามาอยู่ใกล้กัน เช่น ฉากที่เจ้าชายฆ่ามังกร เขาจะบรรยายภาพมังกรอนตายเป็นอยู่ข้าง ๆ ตัวเจ้าชาย ผู้ถือดาบอยู่ แต่ภาพแบบนี้จะขึ้นอยู่กับความเพ้อฝันมากกว่าความจริง เช่น ดาบของพระเอก ถูกกลมหายใจของมังกรเผาจนเกรียม หญิงสาวยืนอยู่บนหลังวัว หรืองู ฯลฯ ฉากภาพนิ่งนี้มักจะแสดงภาพที่ทำให้เกิดความรู้สึกประทับใจไปนาน ไม่ใช่ชั่วครั้งชั่วคราว เช่น แซมซัน (Samson) ยืนอยู่ระหว่างเสาของสิ่งก่อสร้างของพวกฟิลิสติน เพื่อจะใช้พลังกำลังปลักเสาให้พัง เพอร์ซุส (Perseus) ยืนถือศีรษะของเมดูซ่า (Medusa) เป็นต้น

11. เหตุผลของเรื่อง (The Logic of the Sage) คือแก่นเรื่อง (theme) ที่เสนอขึ้นมาจะต้องพยายามมีอิทธิพลเหนือโครงเรื่อง (plot) และอิทธิพลนี้จะมีสัดส่วนในการขยายตัวของเรื่อง และน้ำหนักของเรื่อง แต่มันไม่จำเป็นต้องได้ส่วนกับโลกแห่งความเป็นจริงเสมอไป

12. เอกภาพของโครงเรื่อง (Unity of Plot) ซึ่งแยกเป็น

actual epic unity คือส่วนประกอบในนิทานแต่ละเรื่องจะทำหน้าที่สร้างเหตุการณ์ซึ่งเป็น “ความเป็นไปได้ที่ผู้ฟังได้ฟังตั้งแต่แรก” เช่น เมื่อมีการสัญญากับอสูรกายว่า จะยกเด็กที่ยังไม่เกิดให้กับอสูรกาย เหตุการณ์ทุกอย่างจะเน้นไปที่คำถามที่ว่า พ่อแม่จะหนีจากอำนาจของอสูรกายได้อย่างไร

ideal epic unity คือส่วนประกอบในนิทานจะมารวมเข้าด้วยกันเพื่อแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของตัวละคร เช่น เจ้าชายถูกปล่อยให้เป็นอิสระเพราะความฉลาดของลูกสาวของอสูรกาย แต่เขาสืมเธอ และเธอจะเอาชนะเขาได้อีกครั้ง ซึ่งสิ่งนี้จะเป็นส่วนประกอบเรื่องต่อไป

13. การเพ่งเล็งที่ตัวละครเอก (Concentration on a Leading Character) คือ บางที่ตัวละครเอกจะมีชะตากรรมร่วมกับผู้อื่น คือมีการกำหนดให้ตัวละครอื่นมามีส่วนร่วมในการผจญภัย

อยู่ด้วย นิทานบางเรื่องจะมีพระเอกสองคนและคนหนึ่งจะเป็นตัวละครสำคัญ เนื้อเรื่องจะเป็นเรื่องของเขาผู้เป็นตัวละครเอก แต่ถ้าตัวละครสองคนนี้เป็นชายคนหนึ่ง หญิงคนหนึ่ง ตัวละครชายจะเป็นคนสำคัญที่สุด¹

กฎของออริกเป็นกฎที่สามารถนำไปใช้กับนิทานและเรื่องเล่าได้ทั่วโลก แต่ก็เป็นการศึกษาเพียงแง่มุมเดียว ยังมีการศึกษานิทานในลักษณะอื่น ๆ ที่น่าสนใจ เช่น การศึกษาลักษณะของวีรบุรุษในนิทานและนิยายปรัมปรา ซึ่งมีบุคลิกลักษณะและพฤติกรรมที่คล้ายคลึงกัน แต่การศึกษานั้นจะไม่ใช้การพิจารณาประวัติชีวิตของวีรบุรุษ แต่จะเป็นแบบแผนวงจรชีวิต ซึ่งสะท้อนให้เห็นพิธีผ่านภาวะ (rites de passage) ของวีรบุรุษนั้น ๆ

ผู้ที่ศึกษาลักษณะของวีรบุรุษคือ ออตโต แรงค์ (Otto Rank) ผลงานของเขาคือ *The Myth of the Birth of the Hero* (1909) เป็นการใช้ทฤษฎีจิตวิเคราะห์เข้ามาประยุกต์ วลาดิเมียร์ พร็อพฟ์ (Vladimir Propp) กล่าวถึงส่วนประกอบในบทบาทของวีรบุรุษในนิทานรัสเซีย รวม 31 ประการ ใน *Morphology of the Folktale* พฤติกรรมของวีรบุรุษของพร็อพฟ์เป็นสิ่งที่ค่อนข้างจะสมบูรณ์แบบ ใน ค.ศ. 1949 โจเซฟ แคมป์เบล (Joseph Campbell) มีผลงานเรื่อง *The Hero a Thousand Faces* ซึ่งแบ่งพฤติกรรมเกี่ยวกับการผจญภัยของวีรบุรุษออกเป็นตอน ๆ คือ การพลัดพราก การแรกรับ และการกลับคืนสู่มาตุภูมิ นอกจากนี้ยังมีเรื่องอื่น ๆ ที่แสดงให้เห็นลักษณะร่วมของตัวละครในนิทานและเรื่องเล่าหลายเรื่อง แต่เรื่องที่น่าสนใจเรื่องหนึ่งก็คือ การวิเคราะห์ของลอร์ด แรกแลน (Lord Raglan) เรื่อง *The Hero of Tradition*² เขาศึกษาบทบาทของวีรบุรุษในปรัมปราประเพณีและสร้างเป็นแบบแผนของโครงสร้างชีวิตโดยทั่วไปขึ้นมา

โครงสร้างชีวิตของวีรบุรุษในปรัมปราประเพณี

1. มารดาเป็นเจ้าหญิงพรหมจารี
2. บิดาเป็นกษัตริย์, และ
3. มักเป็นญาติสนิทกับมารดา, แต่

¹ Axel Olrik, "Epic Laws of Folk Narrative," in *The Study of Folklore*, ed. Alan Dundes (Englewood Cliffs, N. J. : Prentice-Hall, Inc, 1965), pp. 131-9.

² Lord Raglan, "The Hero of Tradition," in *The Study of Folklore*, ed. Alan Dundes (Englewood Cliffs, N.J. : Prentice-Hall, Inc., 1965). pp. 142-157.

4. ภาวะแห่งการปฏิสนธิติดปกติธรรมดา และ
5. เขามักถูกกล่าวหาว่าเป็นลูกของเทพเจ้า
6. เมื่อเกิดมามีผู้พยายามปองร้าย พยายามฆ่า, มักเป็นบิดา
7. เขาถูกพาหนีไปอย่างลึกลับ
8. มีผู้รับเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรม ในดินแดนไกลออกไป
9. เขาไม่ได้รับคำบอกเล่าเกี่ยวกับวัยเด็กของเขาเลย, แต่
10. เมื่อเติบโตถึงวัยหนุ่ม เขาจะกลับมาบ้านเกิดเมืองนอน หรือไปสู่อาณาจักรที่เขาจะครอบครองในอนาคต

11. หลังจากมีชัยชนะต่อพระราช และ/หรือยักษ์ มังกร หรือสัตว์ร้าย
12. เขาแต่งงานกับเจ้าหญิง ซึ่งมักเป็นธิดาของผู้ที่ครองแคว้นอยู่ก่อน, และ
13. กลายเป็นพระราช
14. เขาปกครองบ้านเมืองอยู่ระยะหนึ่งโดยไม่มีเหตุการณ์อะไรสำคัญ, และ
15. ออกกฎหมาย, แต่
16. ต่อมาเขาสูญเสียความกรุณาจากเทพเจ้า และ/หรือประชากรของเขา, และ
17. ถูกขับจากบัลลังก์และจากเมือง
18. เขาจะตายอย่างลึกลับ
19. มักจะตายบนยอดเขา
20. ลูก ๆ, ถ้ามี, ไม่ได้สืบสันตติวงศ์
21. ศพของเขาไม่ได้ฝัง, แต่กระนั้น
22. เขาก็มีสุสานที่ศักดิ์สิทธิ์หนึ่งแห่งหรือมากกว่า

ลอร์ดแรกแลนได้ศึกษาชีวิตของวีรบุรุษอื่น ๆ โดยใช้แบบแผนนี้เป็นหลักในการเทียบเคียง และได้ผลออกมาว่ามีวีรบุรุษต่าง ๆ ที่มีลักษณะตรงกับแบบแผนหลายคน เขาได้ศึกษาไว้ 18 คน ดังนี้

อิดิปัส (Oedipus)

มารดาของเขาคือโจคาสตา (Jocasta) เป็น (1) เจ้าหญิง, และบิดาเป็น (2) กษัตริย์ไลอัส (King Laius), ผู้ซึ่งสบถสาบานว่าจะไม่มีเพศสัมพันธ์กับนาง แต่ (4) ได้กระทำตอนที่เมา จึงเป็นไปได้ที่อยู่ใน (5) บุคลิกภาพของเทพไดโอนิซุส (Dionysus) ไลอัส (6) พยายามฆ่าเขา, แต่ (7) เขาถูกพาตัวไป, และ (8) ถูกเลี้ยงดูโดยกษัตริย์แห่งโครินธ์ (9) เราไม่รู้เรื่องชีวิตวัยเด็ก

ของเขาเลย, แต่ (10) พอเติบโตเป็นหนุ่มเขาก็กลับมาที่ธีบส์, ได้ (11) ชัยชนะต่อบิดาและสฟิงซ์
เขา (12) แต่งงานกับมารดา และ (13) ได้เป็นกษัตริย์ (14) ครองราชย์หลายปีโดยไม่มีเหตุการณ์
สำคัญ แต่ (16) ต่อมาถูกกล่าวหาว่าเป็นต้นเหตุของโรคระบาด, แต่ (17) ถูกถอดยศและขับไล่
ออกจากเมือง เขาพบกับ (18) ความตายอย่างลึกลับ ที่ (19) สถานที่หนึ่งใกล้กับกรุงเอเธนส์
ชื่อ The Steep Pavement (20) ผู้ครองราชย์ต่อจากเขาคือครีออน (Creon), ซึ่งถอดถอนตัวเขา,
และ (21) แม้ว่าสถานที่ฝังศพของเขาจะไม่แน่นอน, เขามี (22) สุสานที่ศักดิ์สิทธิ์อยู่หลายแห่ง
อีดิปส์ผ่านแบบแผนยี่สิบรายการ

ธีซุส (Theseus)

มารดาชื่อเอเธรา (Aethra) เป็น (1) สาวพรหมจารี ในราชตระกูล, และบิดาคือ (2)
พระเจ้าเอจิวส (Aegeus) ซึ่งหากลวิธ (4) สมรสกับนางโดยอุบาย, ในขณะเดียวกัน (5) มีชื่อว่า
เป็นลูกของเทพเจ้าโพไซดอน (Poseidon) ตอนเกิด (6) ถูกซ่อนตัวจากพาแลนทิด (The Pallantidae)
ซึ่งประสงค์จะฆ่า, และ (8) ได้รับการเลี้ยงดูจากตา, (9) ไม่มีการบอกเล่าถึงชีวิตในวัยเด็ก,
แต่ (10) เมื่อเข้าสู่วัยหนุ่มได้เดินทางไปยังกรุงเอเธนส์, (11) ฆ่าสัตว์ร้ายในระหว่างทาง แล้ว
แต่งงานกับ (12) เจ้าหญิงมกฏราชกุมารีสององค์ตามลำดับ, แล้ว (13) สืบราชบัลลังก์, โดย
(11) ฆ่าบิดาของตนเอง, หลังจากนั้นระยะหนึ่ง (14) ครองราชย์อย่างสงบ, และ (15) ตราพระราช
กำหนดกฎหมาย, แต่ต่อมา (16) เสื่อมความนิยม, (17) ถูกขับไล่ออกจากกรุงเอเธนส์, และ
(18) ถูกผลักหรือหล่นจาก (19) หน้าผาสูงโดยบัญชาของ (20) เมเนสธีอุส (Menestheus) ผู้ครองราชย์
ต่อมา แต่ไม่เกี่ยวข้องเป็นญาติ, สถานที่ฝังศพไม่เป็นที่รู้จัก (21) แต่อัฐิซึ่งถือว่าเป็นของเขา
ถูกบรรจุ (22) อยู่ในอนุสาวรีย์ที่สักการะที่กรุงเอเธนส์

ธีซุสผ่านแบบแผนยี่สิบรายการ

โรมูลุส (Romulus)

มารดาชื่อรีอา (Rhea) เป็น (1) สาวพรหมจารี ในราชตระกูล, และบิดาคือ (2) พระเจ้า
อามิวลิอุส (Amulius) ซึ่งเป็น (3) ลุงของมารดา, (4) เข้าหานางในชุดเสื้อเกราะ, แต่บ้างก็กล่าวว่า
เป็น (5) บุตรของเทพเจ้ามาร์ส (Mars) แรกเกิด (6) บิดาพยายามฆ่า, แต่ (7) ถูกลักพาตัวหนีไป,
และ (8) ได้รับการเลี้ยงดูเป็นบุตรบุญธรรมของครอบครัวหนึ่งในแดนไกล, ครั้นอย่างสู่วัยหนุ่ม
(10) เดินทางกลับไปบ้านเกิดเมืองนอน, หลังจากที่ (11) ฆ่าบิดาของตนเองและมีชัยชนะต่อ
พี่ชายด้วยความสามารถทางไสยศาสตร์, (12) สร้างกรุงโรม และสถาปนาตนเองเป็นเจ้าเมือง
การแต่งงานไม่สู้แจ่มชัด และบ้างก็ว่าเขาแสดงความสามารถหลังจากที่ขึ้นครองราชย์แล้ว,

แต่ที่แน่ชัดก็คือ (15) บัญญัติกฎหมาย, และ (16) ต่อมาเสื่อมจากความนิยม, เดินทางออกจากเมือง (17) หลังจากที่มีการพิพากษาให้ถูกถอด, (18) ถูกพาตัวเหาะไปในอากาศในราชรถที่ลูกเป็นไฟ, ผู้ที่มาสืบบัลลังก์เป็นคนแปลกหน้า (20) ไม่มีใครพบศพ (21), มีผู้ทำสักการบูชาในวิหาร (22)

โรมิวลัสผ่านแบบแผนสิบแปดรายการ

เฮราคลีส (Heracles)

มารดาชื่ออัลคมีนี (Alcmene) เป็น (1) สาวพรหมจารี ในราชตระกูล, มีสามี คือ (2) พระเจ้าแอมฟิไทรออน (Amphitryon) ซึ่งเป็น (3) ลูกพี่ลูกน้อง, แต่มีผู้กล่าวว่าเป็น (4) ลูกของซุส (Zeus) ซึ่ง (5) สมรสกับนางในรูปร่างของแอมฟิไทรออน, แรกเกิด (6) ถูกเฮรา (Hera) ปองร้ายหมายชีวิต และเมื่อเข้าสู่วัยหนุ่ม (11) ได้แสดงความสามารถหลายอย่าง, หลังจากนั้นเดินทางไป (10), เมืองแคลิดอน, และแต่งงาน กับ (12) ราชธิดา, (13) ได้เป็นเจ้าเมือง, (14) ครองชีวิตอย่างสงบอยู่หลายปี, จนกระทั่งเกิดอุบัติเหตุการฆาตกรรมอันเป็นผลให้ (17) ต้องหนีออกจากเมือง, ร่างของเขาหายวับไปจากเชิงตะกอน (18), บนยอดเขาไออีตา (19), มีบุตรแต่ไม่ได้สืบราชบัลลังก์ (20), ไม่มีใครพบศพ (21), มีผู้ทำสักการบูชาเขาตามวิหาร (22)

เฮราคลีสผ่านแบบแผนสิบเจ็ดรายการ

เพอร์ซุส (Perseus)

มารดาชื่อ แดเน (Danae) เป็น (1) สาวพรหมจารี ในราชตระกูล, บิดาคือ (5) ซุส, ซึ่งสมรสกับนางในรูปของสายฝนหลังเป็นทอง ผู้เป็นดาจิง (6) พยายามป้องกันชีวิตเมื่อแรกเกิด, แต่ (7) ถูกลักพาตัวหนีไป, และ (8) ได้รับการเลี้ยงดูโดยพระเจ้าเซรีฟอส (Seriphos) (9) ไม่มีคำบอกเล่าเกี่ยวกับวัยเด็ก แต่เมื่อเข้าสู่วัยหนุ่ม สามารถต่อสู้มีชัยชนะต่อสัตว์ประหลาด (11), หลังจากนั้นเดินทางสู่บ้านเกิดเมืองนอน (10), ฆ่าบิดา (11) บางทีก็ว่าเป็นลุง, แล้วแต่งงานกับเจ้าหญิง (12), แล้ว (13) สืบราชบัลลังก์, (14) ไม่มีเหตุการณ์สำคัญในการครองราชย์, และชีวิตนั้นปลายเล่ากันหลายสำนวน (18), สำนวนหนึ่งกล่าวว่าถูกฆ่าตายโดยผู้มาสืบราชบัลลังก์ (20) แม้บุตรมีก็ไม่ได้สืบราชสมบัติ, (21) ไม่มีใครรู้ที่ฝังศพ, แต่ (22) มีผู้ทำสักการบูชาตามสถานที่ศักดิ์สิทธิ์

เพอร์ซุสผ่านแบบแผนสิบหกรายการ

เจสัน (Jason)

มารดาชื่อไฉไม่ปรากฏ เป็น (1) เจ้าหญิง, บิดาเป็นเจ้าเมืองชื่อ (2) เอสัน, (Aeson)

ลุงชื่อเพเลียส (Pelias) (6) พยายามฆ่าเมื่อแรกเกิด, แต่ (7) ถูกลักพาตัวหนีไป, และ (8) ได้รับการเลี้ยงดูโดยไครอน, (9) ไม่มีคำบอกเล่าถึงชีวิตในวัยเด็ก, แต่เมื่ออย่างเข้าสู่วัยหนุ่มได้ออกเดินทางท่องเที่ยว จนกระทั่ง (11) มีชัยชนะได้ชนแกะทองคำ, และแต่งงานกับ (12) เจ้าหญิง, ฆ่า (11) ลุงของตนเอง, และ (13) สถาปนาเป็นเจ้าเมือง, (17) ถูกขับไล่ออกจากเมืองและราชบัลลังก์, อากาศตาย (18) ไม่แจ่มชัด (20) มีบุตรแต่ไม่ได้สืบราชบัลลังก์ สถานที่ฝังศพ (21) ไม่มีใครพบ แต่มีสถานที่ (22) ที่ผู้คนทำการสักการะบูชาหลายแห่ง

เจสันผ่านแบบแผนสิบสี่รายการ

เบลเลโรโฟน (Bellerophon)

มารดาชื่อ ยูริมีดี (Eurymede) เป็น (1) เจ้าหญิง, และบิดา คือ (2) พระเจ้ากลาคัส, (Glaucus) แต่ในขณะที่เดียวกันก็มีคำกล่าวว่า (5) เป็นลูกของโพไซดอน, (9) ไม่มีคำบอกเล่าเกี่ยวกับวัยเด็ก, แต่เมื่ออย่างเข้าสู่วัยหนุ่ม (10) เดินทางไปยังเมืองที่ตนจะครอบครอง, (11) มีชัยชนะต่อสัตว์ประหลาด (12) แต่งงานกับราชธิดา, และ (13) สถาปนาเป็นเจ้าเมือง, (14) ไม่มีเหตุการณ์สำคัญในการปกครอง, แต่ต่อมา (16) ทำให้เทพเจ้าพิโรธ, และ (17) ต้องออกจากเมือง, ชะตาชีวิต (20) ไม่เด่นชัด, ถึงกระนั้นก็มีคำบอกเล่าถึง (19) ความพยายามที่จะเหาะเหินเดินอากาศ, มีบุตร แต่ (20) ไม่ได้สืบราชสมบัติ, (21) สถานที่ฝังศพไม่เป็นที่รู้จัก, แต่ (22) มีสถานที่สักการะที่เมืองคอรินธ์

เบลเลโรโฟนผ่านแบบแผนสิบหกรายการ

เพลอปัส (Pelops)

มารดาชื่อ ดีโอนี (Dione) เป็น (1) เทพธิดา, และบิดา คือพระเจ้าแทนทาลัส (Tantalus) (2), แต่ในขณะที่เดียวกันก็มีคำกล่าวว่าเป็นบุตรของ (5) โพไซดอน, บิดา (6) ฆ่าเขาและเอาทำเป็นอาหาร แต่เทพดาชุบชีวิตขึ้นใหม่ หลังจากนั้นไม่มีคำบอกเล่า (9) เกี่ยวกับชีวิตในวัยเด็ก, แต่ (10) เมื่ออย่างเข้าสู่วัยหนุ่มเดินทางไปยังเมืองที่จะครอบครอง, (11) มีชัยชนะและฆ่าเจ้าเมือง, (12) แต่งงานกับราชธิดา, และ (13) เป็นเจ้าเมืองแทน, มีคำบอกเล่าเล็กน้อย (14) เกี่ยวกับตอนเป็นเจ้าเมือง, ยกเว้นในกรณีที่ (15) เป็นผู้ริเริ่มกีฬาโอลิมปิค, ไม่มีคำบอกเล่า (18) เกี่ยวกับตอนตาย, แต่ (20) ลูกไม่ได้สืบราชสมบัติ, และ (22) มีสถานที่สักการะบูชาอยู่ที่โอลิมเปีย

เพลอปัสผ่านแบบแผนสิบสี่รายการ

แอสเคลปิอัส (Asclepius)

มารดาชื่อ โคโรนิส (Coronis) เป็น (1) สาวพรหมจารี ในราชตระกูล บิดาคือ (5) อพอลโล

(Apollo) ผู้ซึ่ง (6) เกือบจะฆ่าเขาเสียเมื่อตอนแรกเกิด ถูก (7) ลักพาตัวหนีไป และ (8) มีไครอน (Chiron) เลี้ยงดูอยู่ในแดนไกล เมื่ออย่างเข้าสู่วัยหนุ่ม (11) ล่วงพ้นความตาย, และกลายเป็นผู้ทรงอำนาจ (13), และ (15) บัญญัติแบบแผนเกี่ยวกับการแพทย์, แต่ (16) ทำให้ซุสพิโรธ, (18) ซุสจึงประหารด้วยสายฟ้า, (21) สถานที่ฝังศพไม่เป็นที่รู้จัก, แต่ (22) มีสถานที่สมมุติเป็นที่เก็บศพอยู่หลายแห่ง

แอสเคลปิอัสผ่านแบบแผนสิบสองรายการ

ไดโอนิซุส (Dionysus)

มารดาชื่อ ซีมีลี (Semele) เป็น (1) สาวพรหมจารี ในราชตระกูล, บิดาคือ (5) ซุส, ซึ่ง (3) มีศักดิ์เป็นลุงของซีมีลี เมื่อนับทางสายมเหสี, (4) ซุสเข้าหานางในลักษณะของพายุฟ้าคะนอง, (6) เฮราพยายามฆ่าเมื่อแรกเกิด, แต่ (7) มีชีวิตรอดไปได้อย่างมหัศจรรย์, (8) ได้รับความเลี้ยงดูในแดนไกล, และ (9) ไม่มีคำบอกเล่าเกี่ยวกับวัยเด็ก, ครั้นเมื่ออย่างเข้าสู่วัยหนุ่มออกเดินทาง (10) ไปยังเอเซีย, (11) มีชัยชนะหลายครั้ง และ (13) ครอบครองเมือง, (14) ประสบความสำเร็จอยู่ระยะหนึ่ง, และ (15) บัญญัติแบบแผนเกี่ยวกับการเกษตร ฯลฯ, ต่อมา (17) ถูกนำตัวไปเนรเทศ, (18) เดินทางไปยังแดนแห่งคนตาย, แต่ต่อมา (19) ขึ้นไปสู่โอลิมปัส, (20) ดูจะไม่มีบุตร, (21) ไม่มีสถานที่ฝังศพ, แต่มี (22) สถานที่สักการะอยู่หลายแห่ง

ไดโอนิซุสผ่านแบบแผนสิบเก้ารายการ

อพอลโล (Apollo)

มารดาชื่อ ลีโต (Leto) เป็น (1) สาวพรหมจารี ในราชตระกูล, (2) บิดาคือ ซุส, ผู้เป็น (3) ลูกพี่ลูกน้องกับนาง, เมื่อแรกเกิด (6) ถูกเฮราปองร้าย, แต่ (7) ทั้งแม่ลูกหนีไปได้, (8) ได้รับความเลี้ยงดูที่ติลอส, (9) ไม่มีคำบอกเล่าเกี่ยวกับชีวิตในวัยเด็ก, แต่เมื่ออย่างเข้าสู่วัยหนุ่ม (10) เดินทางไปเมืองเดลฟี, (11) ฆ่างูใหญ่ไพธอน, (13) เป็นเจ้าเมือง, (15) บัญญัติแบบแผนทางดนตรี ฯลฯ

ไม่มีการบอกเล่าอะไรอีก อพอลโลผ่านแบบแผนสิบเอ็ดรายการ

ซุส (Zeus)

เป็นบุตรของรีอา (Rhea) และโครนัส (Cronus) ซึ่งเป็นเทพเจ้าทั้งคู่ (1 และ 5) และเป็นพี่น้องกันด้วย (3) เมื่อแรกเกิด (6) บิดาพยายามฆ่า แต่ (7) ถูกลักพาหนีไป (8) ได้รับความเลี้ยงดูที่เกาะครีท ไม่มีคำบอกเล่า (9) เกี่ยวกับวัยเด็ก แต่เมื่ออย่างสู่วัยหนุ่มเดินทางไป (10) ภูเขาโอลิมปัส, (11) มีชัยชนะต่อพวกไททัน, (12) แต่งงานกับน้องสาว, และ (13) สถาปนาเป็นราชาต่อจาก

บิดา, (14) ทรงความเป็นใหญ่สูงสุด, (15) บัญญัติกฎหมาย, (22) มีหลุมฝังศพที่ศิรท และยอดเขามักจะได้ชื่อว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์สำหรับพระองค์ (19)

ซุสผ่านแบบแผนสิบห้ารายการ

โจเซฟ (Joseph)

มารดาชื่อ ราเชล (Rachel) เป็น (1) ธิดาของสังฆราช, และบิดาชื่อ เจคอบ (Jacob) เป็น (2) สังฆราช, ทั้งเป็น (3) ลูกพี่ลูกน้องกับนาง, มารดารับปฏิสนธิ (4) โดยการรับประทาน may apple หรือ mandrake (6) เมื่อแรกเกิดพี่ชายพยายามฆ่า, แต่ (7) รอดชีวิตไปได้ด้วยอุบาย, (8) ได้รับการเลี้ยงดูในอียิปต์ เมื่อเข้าวัยหนุ่ม (11) แสดงความสามารถมีชัยชนะด้วยการทำนายฝันและทายลมฟ้าอากาศ, (12) แต่งงานกับหญิงสาวในตระกูลสูง, และเป็น (13) ราชาแห่งอียิปต์, (14) ครองราชย์อย่างเป็นสุข, (15) บัญญัติกฎหมายแต่ไม่มีคำบอกเล่าถึงบั้นปลายชีวิต

โจเซฟผ่านแบบแผนสิบสองรายการ

โมเสส (Moses)

บิดามารดา (1 และ 2) มาจากตระกูลเลวีทส์ (Levites) ซึ่งเป็นตระกูลใหญ่, (3) ทั้งสองเป็นญาติใกล้ชิดเดียวกัน, แต่มีผู้กล่าวหาว่า (5) เป็นบุตรของราชธิดาฟาโรห์, (6) ฟาโรห์พยายามฆ่าเมื่อแรกเกิด, แต่ (7) มีผู้ลักพาหนีไป, (8) ได้รับการเลี้ยงดูอย่างช้อนเร้น, ไม่มีคำบอกเล่า (9) เกี่ยวกับวัยเด็ก, แต่เมื่อเข้าวัยหนุ่มฆ่าชายคนหนึ่ง (11), และเดินทางไปยังเมืองมิเดียน (10), แล้ว (12) แต่งงานกับลูกสาวเจ้าเมืองนั้น, แล้วเดินทางกลับไปยังอียิปต์ (11) มีชัยชนะต่อฟาโรห์หลายครั้งติดต่อกัน, ในที่สุดได้เป็นราชาแห่งอียิปต์ (13), (14) ได้ครอบครองเมืองอยู่อย่างสุขสบายระยะเวลาหนึ่ง, (15) บัญญัติกฎหมาย, แต่ต่อมา (16) ทำให้พระเจ้าโฮวาร์ห์พิโรธ, จึง (17) ถูกถอดถอนจากตำแหน่งผู้นำ, และ (18) หายตัวไปอย่างลึกลับ, จาก (19) บนยอดเขา, (20) ลูกไม่ได้สืบราชสมบัติ, (21) ไม่มีสถานที่ฝังศพ, แต่ถึงกระนั้น (22) มีสถานที่สักการะ

โมเสสผ่านแบบแผนยี่สิบเอ็ดรายการ

อีไลจาห์ (Elijah)

หลังจากที่ (11) มีชัยชนะในการเนรมิตฝน เขากลายเป็นคนเผด็จการ (13), (14) มีความสำเร็จอยู่ชั่วระยะเวลาหนึ่ง จนเกิดมี (16) แผนประทุษร้ายขึ้น (17) หนีไปเมืองเบียร์ชีบา (Beersheba) และต่อมา (18) หายตัวไปอย่างลึกลับ (20) ผู้สืบราชสมบัติต่อไปคืออีไลชา (Elisha) ผู้ไม่มีความ

สัมพันธ์เป็นเครือญาติ (21) แม้ไม่มีปรากฏสถานที่ฝั่งศพ ยังมี (22) สถานที่สักการะ
เราไม่ทราบสภาพการณ์ตอนที่กำเนิด จึงถือว่าอิลจาห์ผ่านแบบแผนแก้ารายการ

ซิกิรด์ หรือ ซิกฟรีด (Sigurd หรือ Siegfried)

มารดาชื่อ ซีกิลินด์ (Sieglinde) เป็น (1) เจ้าหญิง, และบิดาคือ (2) พระเจ้าซิกมุนด์, (Sigmund) มีศักดิ์เป็น (3) พี่, (4) เข้าหาน้องสาวในร่างที่ปลอมเป็นหญิง, เมื่ออย่างเข้าสู่วัยหนุ่ม (11) สามารถฆ่ามังกร, (12) แต่งงานกับเจ้าหญิง, และ (13) สถาปนาเป็นเจ้าเมือง, ครองราชย์ (14) อย่างเป็นสุขอยู่ระยะหนึ่ง, แต่ต่อมา (16) มีแผนประทุษร้าย และถูกฆ่า

ซิกฟรีดผ่านแบบแผนแก้ารายการ แต่ลอร์ดแรกแลนเชื่อว่าเรื่องของซิกฟรีดถูกตัดไป

อาร์เธอร์ (Arthur)

มารดาของเขาชื่อ ไอเกรน (Igraine) เป็น (1) เจ้าหญิง, สามีของนางคือ (2) ดยุกแห่งคอร์นวอลล์ (Duke of Cornwall) (5) แต่มีผู้กล่าวเป็นลูกของยัทเธอร์เพนแดรกอน (Uther Pendragon) ผู้ (4) เข้าหาไอเกรนในร่างปลอมเหมือนดยุก, เมื่อแรกเกิดไม่มือนตราয়มาพองพาน แต่ (7) ถูกลักพาหนีไป, และ (8) ได้รับการเลี้ยงดูในแดนไกล, ไม่มีคำบอกเล่าเกี่ยวกับวัยเด็ก (9) แต่ (10) เมื่ออย่างสู่วัยหนุ่ม เดินทางไปยังกรุงลอนดอน, มีชัยชนะ (11) ในการประลองฝีมือทางไสยศาสตร์, และได้รับเลือก (13) ให้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน, หลังจากชัยชนะครั้งต่อ ๆ มาได้ แต่งงานกับจีเนเวีย (12), ผู้ซึ่งเป็นทายาทของโต๊ะกลม, หลังจากครองราชย์ (14) อย่างไม่มีความเหตุการณ์สำคัญอยู่พักหนึ่ง, (17) ออกเดินทางไปที่ต่างแดน, และถูก (16) ถอดถอนจากบัลลังก์ ขณะที่ไม่อยู่นั้น, (18) ตายอย่างลึกลับ, บุตรไม่ได้สืบราชสมบัติ (20)

อาเธอร์ผ่านแบบแผนสิบหกทรายการ

นียักัง (Nyikang)

นียักังเป็นวีรบุรุษในปรัมปราประเพณีของพวกซิลลูค (Shilluk) แห่งลำน้ำไวท์ไนล์ เรื่องราวของเขาพอจะจัดเข้าเป็นรูปแบบดังนี้คือ เป็นบุตรของ (2) เจ้าเมือง และ (1) มารดา เป็นเจ้าหญิงจระเข้ ชื่อ นียะเกีย (Nyikaia)

ไม่มีคำบอกเล่า (9) เกี่ยวกับวัยเด็ก, แต่เมื่ออย่างเข้าสู่วัยหนุ่มพี่ชายประลองฝีมือชนะ และข่มขู่จะเอาชีวิต (10) จึงเดินทางไปอีกเมืองหนึ่ง, และ (12) แต่งงานกับเจ้าหญิงธิดาของเจ้าเมืองนั้น, หลังจาก (11) มีชัยชนะในการประลองฝีมือโดยตรงและโดยใช้ไสยศาสตร์ ได้รับสถาปนาเป็นเจ้าเมือง, (14) ครองราชย์อย่างมีความสุขความเจริญระยะหนึ่ง, (15) บัญญัติกฎหมาย, แต่ต่อมาประชาชนร้องทุกข์อ้างข้อกล่าวหาต่าง ๆ (16), บังเกิดความเสียใจจึง (18) หายตัวไป

อย่างลึกกลับ, ไม่มีการฝังศพ (21), แต่มีสถานที่สักการะ (22)

นัยกังผ่านแบบแผนสิบสองรายการ

ลอร์ดแรกแลลงความเห็นว่าคุณชีวิตของวีรบุรุษวัฒนธรรมเหล่านี้ต่างประกอบด้วย เหตุการณ์สำคัญคล้ายคลึงกัน ดังนั้นเรื่องราวของพวกเขาจึงไม่น่าจะเป็นเรื่องของบุคคลที่มี ตัวจริงในประวัติศาสตร์ แต่น่าจะเป็นเรื่องราวที่มีเค้าเงื่อนมาจากพิธีกรรม และเป็นไปตาม ขวรมเนียมนิยมของเรื่องเล่า แต่การสันนิษฐานเช่นนี้ก็มิใช่การสรุปว่า บุคคลทั้งหมดที่ยก มาถกเถียงนี้ไม่มีใครอยู่ในประวัติศาสตร์เลย หากบุคคลเหล่านี้มีตัวจริงอยู่ในประวัติศาสตร์ ก็ เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ว่าเหตุการณ์ในชีวิตของเขาสอดคล้องกับนัยแห่งพิธีกรรมนั้น ๆ แต่ข้อสังเกต ของลอร์ดแรกแลที่น่าสนใจก็คือ การแบ่งเหตุการณ์ในช่วงชีวิตของวีรบุรุษออกเป็น 3 ตอน ตามพิธีผ่านภาวะ (rites de passage) คือ¹

ตอนกำเนิดวีรบุรุษ (birth)

ตอนแรกก้าว (initiation)

ตอนตาย (death)

เนื่องจากพิธีผ่านภาวะเป็นช่วงระยะเวลาที่สำคัญ คือช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต ซึ่งนัก มนุษยวิทยาถือว่าเป็นช่วงเวลาแห่งความเปลี่ยนแปลงในชีวิตของปัจเจกบุคคล คือการก้าวเข้าไป สู่วิถีชีวิตแบบใหม่ หรือสถานภาพใหม่ เขาจึงเรียกช่วงเวลาเหล่านี้ว่า พิธีผ่านภาวะ จึงควร กล่าวถึงรายละเอียดพอเป็นแนวทางก่อน

พิธีผ่านภาวะ (rites de passage)

คือพิธีที่กระทำในโอกาสสำคัญ ๆ ของชีวิต หรือในช่วงระยะที่ผ่านพ้นจากสถานภาพ หนึ่งไปสู่อีกสถานภาพหนึ่ง คือตอนเกิด ตอนย่างเข้าสู่วัยรุ่น ตอนแต่งงาน และตอนตาย อาร์โนลด์ ฟาน เจนเนพ (Arnold van Gennep) ซึ่งเป็นผู้ให้ความหมายของคำนี้กล่าวว่า คำนี้หมายถึง

¹ อลัน ดันดีกล่าวว่าลอร์ดแรกแลได้ขยายเนื้อหาของบทความนี้ในเรื่อง The Hero ทำให้มีกังผ่านแบบแผน 14 รายการ ไม่ใช่ 12 และไมเสลดตกลงมาจาก 21 รายการเหลือ 20 และคนอื่น ๆ มีรายการเพิ่มขึ้นจากเดิม คือออดิฟัส เพิ่มจาก 20 เป็น 22 เพอร์ซุส จาก 16 เป็น 18 เจสัน จาก 14 เป็น 15 เฟลอปป์ จาก 13 เป็น 14 ซิกฟรีด จาก 9 เป็น 11 และ อาร์เธอร์ จาก 16 เป็น 19 และเขายังวิเคราะห์วีรบุรุษเพิ่มเติมอีก 3 คน คนหนึ่งในจำนวนนั้นคือโรบินฮู้ด (Robin Hood) ผ่าน 13 รายการ

“พิธีกรรมที่มากับความเปลี่ยนแปลงของสถานที่ ภาวะ ตำแหน่งในสังคม และอายุ”¹ พิธีกรรมเหล่านี้จะปรากฏในวัฒนธรรมทุกแห่ง ทั้งวัฒนธรรมโบราณและวัฒนธรรมปัจจุบัน ทั้งในสังคมของคนในสมัยดั้งเดิม คนในชนบท และคนในเมืองด้วย

พิธีผ่านภาวะประกอบด้วย

1. พิธีการเกิด (Birth) เป็นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญขั้นแรกสำหรับปัจเจกบุคคลทุกคน เพราะเป็นการนำเขาเข้ามาสู่ภาวะของความเป็นสิ่งมีชีวิต และพิธีกรรมทุกอย่างที่เกี่ยวกับการเกิด รวมทั้งพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ การปฏิบัติตน และข้อห้ามต่าง ๆ เกี่ยวกับการเกิด จะเป็นพิธีผ่านภาวะทั้งสิ้น ในแต่ละสังคมจะมีการปฏิบัติตามข้อกำหนด หรือตามความเชื่อของพวกเขาคนในกลุ่ม แต่ก็จะมีขั้นตอนที่คล้ายคลึงกัน เช่นในสังคมไทยจะมีการทำขวัญให้เด็ก ทั้งการทำขวัญวันและการทำขวัญเดือน การตั้งชื่อ การปฏิบัติต่อเด็กด้วยความเชื่อบางอย่าง เช่นในสมัยโบราณ เขาจะนำเด็กเกิดใหม่ไปนอนในกระดัง และนำสิ่งของบางอย่างไปใส่ไว้ในกระดัง คือสมุดดินสอดสำหรับเด็กชาย เข็มและด้ายเย็บผ้าสำหรับเด็กหญิง เพื่อเป็นเคล็ดว่าเมื่อเด็กโตขึ้นก็ให้รักการศึกษา หรือเก่งกาจบ้านการเรือน เย็บปักถักร้อยได้ ในสังคมของพวกคริสตศาสนิกชนจะมีการให้เด็กรับศีลล้างบาปและตั้งชื่อตัวให้เด็ก และธรรมเนียมบางอย่างก็ไม่เกี่ยวกับศาสนา เช่นในสังคมชาวอเมริกันจะแต่งตัวให้เด็กเกิดใหม่ด้วยเสื้อผ้าที่มีสีเฉพาะเพื่อแสดงเพศ คือทารกเพศชายจะสวมชุดสีฟ้า และทารกเพศหญิงสวมชุดสีชมพู

หากจะกล่าวสรุปโดยทั่วไปแล้ว พิธีที่ทำกันในเวลาที่เด็กเกิดตามประเพณีดั้งเดิมของหลาย ๆ สังคมจะมีจุดประสงค์ที่คล้ายคลึงกันคือ เพื่อชำระล้างราคะหรือมลทินในการคลอดให้หมดสิ้นไปจากมารดาและบุตรเพื่อปกป้องคุ้มครองทารกจากภูตผีปิศาจ และเพื่อให้ทารกมีกำลังวังชาแข็งแรงนั่นเอง

การฉลองวันเกิดก็นับรวมเข้าอยู่ในพิธีผ่านภาวะเช่นเดียวกันแต่เป็นพิธีที่จะสืบเนื่องไปจนตลอดอายุขัยของคน ๆ นั้น และก็มีความเชื่อเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เช่นในสังคมไทยนั้น เรามักทำบุญตักบาตรในวันคล้ายวันเกิดโดยจะตักบาตรกินอายุไว้หนึ่งองค์ เพื่อเป็นการต่ออายุ ในสังคมตะวันตก ผู้ใหญ่จะตีกันเด็กเจ้าของวันเกิดตามจำนวนอายุ และตีครั้งสุดท้ายแรงหน่อยเพื่อให้ “เจริญเติบโต” ในปีต่อไป ส่วนการเป่าเทียนบนขนมเค้กและการอวยพรนั้นเป็นธรรมเนียมประเพณีที่เป็นมาตรฐานทั่วไป

¹ Leach, *op. cit.* pp. 1146-7.

นักวิชาการบางคนเช่น เอ.เอช. แครปปี้ (A.H. Krappe) ได้รวมเอาพิธีกรรมที่เกี่ยวกับมารดาไว้ในช่วงภาวะการเกิดนี้ด้วย เขากล่าวว่าการปฏิบัติตนหลังคลอดของผู้หญิงที่คลอดลูก เช่น การอยู่ไฟนั้นไม่ใช่เป็นเพียงสัญลักษณ์ของการทำตัวให้บริสุทธิ์ของผู้เป็นมารดาเท่านั้น แต่เป็นการช่วยให้มารดารอดพ้นจากอันตรายต่าง ๆ เช่น อำนาจของผีหรือวิญญาณร้ายที่จะมารบกวน และเพื่อความปลอดภัย ทั้งนี้เป็นเพราะว่าในบางสังคมและวัฒนธรรมนั้น มนุษย์มีความหวาดกลัวการตั้งครรภ์และการคลอดบุตร เขาเชื่อกันว่าหญิงมีครรภ์เป็นบุคคลที่ผิดปกติและสามารถนำภัยพิบัติมาสู่ชุมชนได้ จึงต้องมีการควบคุมและมีข้อห้ามต่าง ๆ กัน

2. พิธีแรกรับ (initiation) คือพิธีที่กระทำเพื่อรับบุคคลเข้าสู่สถานภาพใหม่ เช่นจากภาวะเด็กไปสู่ภาวะผู้ใหญ่ หรือแม้ที่จริงแล้วคือการพ้นจากวัยเด็กไปสู่วัยที่มีวุฒิภาวะ และถือว่าบุคคลนั้นเป็นผู้ใหญ่เต็มตัวแล้ว เขาจะพ้นจากสภาพที่ไม่ใช่สมาชิกกลุ่มไปสู่สภาพสมาชิกกลุ่มของเผ่า หรือของลัทธิทางศาสนา สมาคมกลุ่มอายุ ลัทธิ นิกาย หรือภาวะบางอย่าง เช่นการบวชเป็นพระ หรือเกี่ยวกับพิธีศักดิ์สิทธิ์อย่างใดอย่างหนึ่ง

ในสังคมโบราณ เมื่อผู้คนยังไม่มี ความเจริญทางอารยธรรมเพียงพอ นั้น พิธีแรกรับในหลาย ๆ กลุ่มสังคมจัดว่าเป็นพิธีที่น่าตื่นเต้น เนื่องจากพวกเขาถือกันว่าเป็นการตัดตัวบุคคลออกจากภาวะและเครื่องผูกมัดเก่า ๆ ตั้งแต่สมัยที่เขายังเป็นเด็กอยู่ เมื่อบุคคลนั้นเข้าไปสู่โลกใหม่ โดยได้รับการยอมรับอย่างถูกต้อง สิ่งที่เคยเป็นเรื่องต้องห้ามสำหรับเขาเมื่อยังเป็นเด็ก ก็จะไม่ใช้สิ่งต้องห้ามอีกต่อไป เช่นการมองดูวัตถุที่ถือว่าศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น

พิธีแรกรับที่กระทำเพื่อรับบุคคลเข้าสู่สมาคม ลัทธิ หรือเผ่า นั้น มักจะเป็นการกระทำที่ต้องการความอดทนและกำลังใจของบุคคลที่จะเข้าพิธีอย่างมาก เช่นการใช้ตะไบเสียมฟันให้แหลมหรือเราะฟันออก เอาของแหลมแทงหู จมูก หรือริมฝีปาก เอาของมีคมเชือดหรือแหะเนื้อครูดหนังให้ถลอก ขลิบอวัยวะเพศ สักตามตัว ฯลฯ และอาจจะมีการทดสอบที่น่ากลัว น่าตกใจเพื่อทดสอบว่าบุคคลนั้น ๆ มีคุณสมบัติพอที่จะเข้ามาอยู่ในสถานภาพใหม่หรือไม่ เขาจะได้รับคำแนะนำในเรื่องของสิ่งใหม่ ๆ ที่จะต้องทำ ความรับผิดชอบใหม่ ๆ ที่จะต้องมี การรู้เรื่องลับบางอย่าง เรื่องของเผ่า หรือลัทธิที่ไม่เคยรับรู้มาก่อน และอาจจะมีการตกแต่งประดับประดาร่างกายด้วยเครื่องหมายต่าง ๆ เพื่อบอกให้รู้ว่าเขาได้ผ่านพิธีนี้มาแล้ว ในสังคมหลายแห่งจะห้ามผู้ที่ผ่านพิธีแรกรับนี้ไปแล้วไปเกี่ยวข้องกับผู้ที่ยังไม่ผ่านพิธี และเขาอาจจะได้เรียนรู้ในเรื่องที่ถือว่าเป็นเรื่องของผู้ใหญ่ เช่นการมีเพศสัมพันธ์ เป็นต้น

การทำพิธีแรกรับที่กล่าวมาข้างต้นนั้นส่วนใหญ่จะเป็นพิธีที่ทำกับเด็กผู้ชาย ส่วนพิธีที่เกี่ยวกับเด็กผู้หญิงไม่ค่อยปรากฏ บางสังคมอาจจะถือว่าช่วงเวลาของเด็กหญิงคือช่วงที่เริ่มมีประจำเดือนครั้งแรก และมีการประพฤติปฏิบัติบางอย่าง เช่นพวกยิวในยุโรปตะวันออกจะดบหน้าเด็กผู้หญิงเพื่อเป็นเคล็ดว่าจะไม่ปวดท้อง และเด็กหญิงจะได้รับการบอกเล่าว่าผู้หญิงทุกคนต้องมีประจำเดือน พวกไอริชและพวกอังกฤษก็ได้รับการบอกเล่าเช่นนี้ แต่นักวิชาการบางคนก็ไม่เห็นด้วยว่าเด็กผู้หญิงจะผ่านพิธีแรกรับตอนมีประจำเดือน การทำพิธีแรกรับจะเน้นที่เด็กผู้ชายมากกว่า

3. พิธีสมรส (marriage) นับเป็นช่วงเวลาหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญอีกตอนหนึ่งสำหรับชีวิตและสถานภาพของปัจเจกบุคคล พิธีสมรสนี้จะประกอบด้วยพิธีกรรมต่าง ๆ และมีเครื่องหมายที่เกี่ยวกับพิธีสมรสปรากฏในสังคมด้วย เช่น ในสังคมตะวันตกจะมีการสวมแหวนแต่งงาน เจ้าสาวต้องคลุมหน้า ประดับช่อดอกส้ม เป็นต้น

พิธีกรรมของการสมรสนี้จะเริ่มตั้งแต่ชายหญิงมีการเกี่ยวพาราสีกันและมีการหมั้นหมาย ซึ่งเป็นเครื่องหมายว่า ชายหญิงจะเข้าสู่พิธีสมรสกันในโอกาสต่อไป ในแต่ละสังคมจะมีขั้นตอนของพิธีกรรมต่างกันไป แต่จุดประสงค์คงจะเป็นแบบเดียวกันคือให้คู่สมรสได้อยู่กินกันอย่างมีความสุข มีครอบครัวที่อบอุ่นและมั่นคง มีบุตรหลานที่ดีและปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวง

4. พิธีตอนตาย (death) เป็นช่วงแห่งความเปลี่ยนแปลงที่ยิ่งใหญ่ที่สุดและสำคัญที่สุด ธรรมเนียมประเพณีทั่ว ๆ ไปที่เกี่ยวกับการตาย มักจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับความกลัวหรือความเชื่อ เราเชื่อว่าการตาย คือการหลุดพ้นจากโลกนี้ไปยังอีกโลกหนึ่ง พิธีเกี่ยวกับการตายทั่ว ๆ ไปมักจะทำไปด้วยจุดประสงค์ที่คล้ายคลึงกัน คือป้องกันไม่ให้วิญญาณที่ออกจากร่างไปแล้วนั้นกลับมาเกี่ยวข้องกับคนที่ยังมีชีวิตอยู่อีกต่อไป

พิธีตอนตายอาจจะเป็นการล้างบาปของคนที่กำลังจะตาย ซึ่งเป็นการตัดคน ๆ นั้นออกจากความสัมพันธ์กับญาติพี่น้องและสิ่งแวดล้อมเก่า ๆ ของเขา เป็นการบอกทางไปสู่โลกหน้า หรือช่วยให้วิญญาณเดินทางไปอย่างสะดวก หรือเป็นการสร้างความมั่นใจว่า เขาจะไม่กลับมาอีกต่อไป เนื่องจากคนที่ยังมีชีวิตอยู่จะเกิดความกลัวว่าวิญญาณของคนที่ตายไปแล้วจะกลับมาหลอกหลอนหรือทำให้เกิดผลในด้านร้าย เช่นทำให้เจ็บป่วย จึงต้องพยายามปฏิบัติสิ่งทีเชื่อว่าจะป้องกันไม่ให้วิญญาณมารบกวนได้ การทำพิธีตอนตายนั่นคือการทำพิธีให้คนตายเป็นครั้งสุดท้าย แต่ก็ยังมีความเชื่อว่า การกระทำให้วิญญาณถูกใจจะเป็นผลดี จึงยังมีการทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ หรือการเซ่นไหว้หลังจากการทำพิธีตอนตายไปแล้ว

อลัน ดันดีส ได้กล่าวถึงการวิเคราะห์แบบแผนชีวิตของวีรบุรุษของลอร์ดแรกแลนว่า ลอร์ดแรกแลนจัดทำเหตุการณ์ไว้จำนวน 22 รายการ และมีบุคคลในคัมภีร์ Old Testament อยู่ 3 คน คือ โจเซฟ โมเสส และ อีไลจาห์ แต่ลอร์ดแรกแลนไม่ได้กล่าวถึงพระเยซู (Jesus) เลยทั้ง ๆ ที่ชีวิตของจีซัสก็คล้ายกับบุคคลเหล่านี้

ดันดีสวิจารณ์ว่าลอร์ดแรกแลนพยายามแสดงว่าชีวิตของวีรบุรุษในวัฒนธรรมประเพณี เป็น “คติชน” มากกว่าจะเป็นประวัติศาสตร์ ด้วยเหตุนี้ชีวิตของจีซัสจะต้องเป็นคติชนด้วย ถ้าหากนำจีซัสมาวิเคราะห์ในลักษณะเดียวกัน ซึ่งขัดกับหนังสือพระคัมภีร์ที่เป็นวรรณกรรมสาย ลักษณะทางประวัติศาสตร์ การที่ลอร์ดแรกแลนวิเคราะห์แบบแผนของวีรบุรุษขึ้นมาเพราะว่าเขา ได้รับความบันดาลใจจากเรื่องอีดีฟัส ซึ่งนักคติชนวิทยาทั่วไปยอมรับว่าเรื่องอีดีฟัสเป็นนิทาน พื้นบ้าน และจัดเข้าอยู่ในแบบเรื่องของอาร์น-ทอมป์สัน เป็นแบบเรื่องที่ 931 ซึ่งรวมอยู่ในหมวด Type 930—949 Tales of Fate ซึ่งดันดีสให้ความเห็นว่าถ้าเป็นเช่นนี้เรื่องของอีดีฟัสก็จะไม่ใช่นิยาย ปรัมปรา (myth) และในทำนองเดียวกันเรื่องของเพอร์ซุส ก็จะเป็นส่วนหนึ่งของแบบเรื่องที่ 300 คือ The Dragon-Slayer ส่วนบุคคลอื่น ๆ ที่ลอร์ดแรกแลนศึกษาเช่น อาร์เธอร์ และโรบินฮู้ด จะมีลักษณะเป็นตำนาน มากกว่าเป็นนิยายปรัมปรา แต่แบบแผนของวีรบุรุษที่ลอร์ดแรกแลน จัดทำ และนักวิชาการคนอื่น ๆ ก็ค้นคว้าไว้ในลักษณะแบบเดียวกันนั้นเป็นเรื่องของนิทานพื้นบ้าน ส่วนหนึ่ง ดันดีสจึงมองในแง่ของนักคติชนวิทยาว่า ชีวิตของโจเซฟ โมเสส อีไลจาห์ และจีซัส ก็น่าจะถือว่าเป็นตำนานด้วย¹

เรื่องแบบแผนชีวิตของวีรบุรุษนั้นเป็นหัวข้อเรื่องสำหรับอภิปรายมาเป็นเวลาประมาณ 100 ปี แต่ว่ามีผลงานไม่กี่เรื่องที่เกี่ยวข้องกับบุคคลในคริสต์ศาสนา เอ็ดเวิร์ด บี.ไทเลอร์ (Edward B. Tylor) เขียนบทความง่าย ๆ ใน ค.ศ. 1863 ระบุถึงเรื่องที่แพร่หลายอย่างกว้างขวาง เกี่ยวกับเด็กที่มีสัตว์มาดูแล และเจาะจงกล่าวถึงโรมิวลุสกับ รีมุส โมเสส และไซรัส (Cyrus) ด้วย แต่เรื่องที่น่าสนใจมากกว่าคือเรื่องของ โยฮันน์ จอร์จ ฟอน ฮาห์น (Johann Georg von Hahn) ซึ่งตีพิมพ์ใน ค.ศ. 1876 หลังจากที่เขากลับจากเยอรมนีไปแล้วถึงเจ็ดปี คือเรื่อง “Arische Aussetzungs- und-Rückkehr-Formel” หรือ The Aryan Expulsion and Return Formula ฟอน ฮาห์นศึกษาชีวิต ของวีรบุรุษ 14 คนรวมทั้งเพอร์ซุส เฮอร์คิวลิส อีดีฟัส โรมิวลุส และรีมุส ชิกฟรีด ไชรัส คาร์นา (Karna) และกฤษณะ (Krishna)

¹ Alan Dundes, “The Hero Pattern and the Life of Jesus,” in *Interpreting Folklore* (Bloomington: Indiana University Press, 1980).

กึ่งแก้ว อัศตถาการ กล่าวว่่าฟอน ฮาห์นสรุปว่่าเหตุการณ์ในชีวิตแบบวีรบุรุษแบ่งได้เป็น 4 ตอนใหญ่ ๆ คือ เกิด (1-3) วัยหนุ่ม (4-9) การกลับคืน (10-13) และเหตุการณ์เพิ่มเติม (14-16) ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่เข้าสู่ตรนิเทศกรรมและนิวัตกรรมตามแบบอารยัน ซึ่งแจกแจงเหตุการณ์ได้ดังนี้

1. วีรบุรุษเป็นลูกที่ไม่ถูกต้งตามประเพณี
2. มารดาเป็นเจ้าหญิง
3. บิดาเป็นเทวดาหรือชายต่างถิ่น
4. มีนิมิตหมายให้รู้ว่่าจะเป็นใหญ่
5. ด้วยเหตุนี้จึงถูกนำไปทิ้ง
6. มีสัตว์ให้ดูดนม
7. มีสามีภรรยาชาวเลี้ยงแกะที่ไม่มีบุตรนำไปเลี้ยงดู
8. เติบโตเป็นหนุ่มที่แคล่วคล่องว่องไว
9. ไปหางานทำต่างเมือง
10. กลับมาพร้อมด้วยชัยชนะ แล้วกลับไปต่างเมืองอีก
11. ฆ่าผู้ที่เคยปองร้าย ขึ้นครองราชย์ และปลดปล่อยมารดาเป็นอิสระ
12. สร้างเมือง
13. ตายในลักษณะประหลาด
14. ถูกประณามในเรื่องผิดประเวณี และตายยังหนุ่ม
15. ตายแบบถูกล้างค้ันด้วยน้ำมือบริวารที่เคยถูกสบประมาท
16. ฆ่าน้องชาย

ใน ค.ศ.1908 เอมมานูเอล คอสแกง (Emmanuel Cosquin) ได้เปรียบเทียบชีวิตของวีรบุรุษมีซาร์กอน (Sargon) โรมิวลุสและรีมูส เพอร์ซุส คาร์นา ไชรัส จูดาส (Judas) และโมเสส และ ค.ศ.1909 ออตโต แรงค์ (Otto Rank) มีผลงานชื่อ The Myth of the Birth of the Hero ซึ่งวิเคราะห์วีรบุรุษ 15 คนคือ ซาร์กอน โมเสส คาร์นา อีดิฟัส ปารีส (Paris) เทเลฟัส (Telephus) เพอร์ซุส กิลเกมช (Gilgamesh) ไชรัส ทริสแทน (Tristan) โรมิวลุส เฮอร์คิวลีส จีซัส ซิกฟรีดและโลเฮงกริน (Lohengrin) แรงค์เป็นผู้วิเคราะห์คนเดียวที่กล่าวถึงรายละเอียดเกี่ยวกับจีซัสมาก

ค.ศ.1928 วลาดิเมียร์ พรือพฟ์ วิเคราะห์เทพนิยายรัสเซียและพยายามค้นหาแบบแผนชีวิตของวีรบุรุษและวีรสตรีในเรื่อง แต่พรือพฟ์ไม่ได้กล่าวถึงชีวิตของวีรบุรุษทั้งหมด คือกล่าวถึงเพียงแค่ตอนวีรบุรุษแต่งงาน ไม่ได้กล่าวถึงตอนตาย

การศึกษาแบบแผนชีวิตของวีรบุรุษของนักวิชาการอื่น ๆ ก็มีบ้างแต่ผลงานที่น่าสนใจก็คืองานของฟอน ฮาห์น ของแรงค์ และแรกแลน ซึ่งดันดีสได้ทำเป็นตารางเปรียบเทียบแบบแผนนี้ไว้ดังนี้ ¹

ฟอน ฮาห์น (1876)	แรงค์ (1909)	แรกแลน (1934)
1. วีรบุรุษที่มีกำเนิดไม่ถูกต้องตามประเพณี	เด็กที่มีบิดามารดาเด่นเป็นเยี่ยม	มารดาเป็นหญิงพรหมจารีในราชตระกูล
2. มารดาเป็นเจ้าหญิง	บิดาเป็นกษัตริย์	บิดาเป็นกษัตริย์
3. บิดาเป็นพระเจ้า	ภาวะการปฏิสนธิติดสินล่ำบาก	บิดาเกี่ยวข้องกับมารดา
4. คำทำนายว่าจะได้ขึ้นครองราชย์	คำทำนายเป็นการเตือนเมื่อถือกำเนิด (เช่น กระทำปิตุฆาต)	ภาวะการปฏิสนธิแปลกไปจากธรรมดา
5. วีรบุรุษนำไปทิ้ง	วีรบุรุษถูกนำใส่หีบลอยน้ำไป	วีรบุรุษถูกขนานนามว่าเป็นบุตรของพระเจ้า
6. มีสัตว์มาเลี้ยงดู	มีสัตว์หรือคนที่ต่ำกว่ามาช่วย	ความพยายามที่จะฆ่าวีรบุรุษ (มักเป็นบิดาพยายามฆ่า)
7. วีรบุรุษได้รับความช่วยเหลือจากคนเลี้ยงแกะผิวเมย์ที่ไม่มีบุตร	สัตว์ตัวเมียหรือหญิงที่ต่ำต้อยให้การเลี้ยงดู	วีรบุรุษถูกลักพาไปอย่างลึกลับ
8. วีรบุรุษเป็นคนกล้าหาญ	_____	ได้รับการเลี้ยงดูจากบิดามารดาอุปถัมภ์ในแดนไกล
9. เขาออกไปปฏิบัติงานที่อื่น	วีรบุรุษเจริญวัยขึ้น	ไม่มีรายละเอียดเกี่ยวกับวัยเด็ก
10. กลับมาบ้านอย่างประสบความสำเร็จ	วีรบุรุษพบบิดามารดาที่เด่นเป็นเยี่ยม	ไปสู่อาณาจักรในอนาคต

¹ Dundes, *op. cit.*, pp. 232-3.

11. สังหารผู้ที่กลั่นแกล้งแต่แรก และช่วยมารดาให้เป็นอิสระ	วีรบุรุษแก้แค้นบิดา	เป็นผู้มีชัยชนะเหนือกษัตริย์ ยักษ์ มังกร หรือสัตว์ป่า
12. พบเมืองต่าง ๆ	ได้รับการยอมรับจากประชาชน	แต่งงานกับเจ้าหญิง (มักเป็นธิดาของบรรพบุรุษ)
13. ตายอย่างผิดปกติ	ได้รับตำแหน่งและเกียรติยศ ชื่อเสียง	เป็นกษัตริย์
14. ถูกด่าประจานเพราะเรื่อง incest และตายตั้งแต่ ยังหนุ่ม	_____	ครองราชย์อยู่ชั่วขณะหนึ่ง ไม่มีเหตุการณ์
15. วีรบุรุษตายเพราะคนรับใช้ที่ ด่าด้อยฆ่าล้างแค้น	_____	เขาออกกฎหมาย
16. เขาฆาตกรรมน้องชาย	_____	ต่อมาทำให้เทพเจ้าพิโรธ และ ประชาชนเสื่อมศรัทธา
17. _____	_____	ถูกขับจากบัลลังก์และเมือง
18. _____	_____	พบความตายอย่างลึกลับ
19. _____	_____	มักเป็นบนยอดเขา
20. _____	_____	ลูก, ถ้ามีไม่ได้สืบสันตติวงศ์
21. _____	_____	ศพไม่ได้รับการฝัง แต่กระนั้น
22. _____	_____	มีอนุสาวรีย์ที่สักการะหนึ่งหรือมากกว่าหนึ่งแห่ง

ดันดีสกล่าวว่าการเปรียบเทียบแบบแผนเหล่านี้เป็นสิ่งที่ยากลำบาก เพราะว่า ฟอน ฮาห์น มีเหตุการณ์อยู่ 16 เหตุการณ์ แรงค์ไม่ได้แยกแบบแผนของเขาออกเป็นเหตุการณ์อย่างนี้ และ ลอร์ดแรกแลนมี 22 เหตุการณ์ ซึ่งเขาเองก็ยอมรับว่าค่อนข้างจะเป็นการทำตามอำเภอใจ ของเขาเอง แรงค์มีแนวโน้มที่จะเอนเอียงเข้าหาทฤษฎีจิตวิเคราะห์และพยายามเน้นที่กำเนิดของ วีรบุรุษมากกว่า

ดันดีสเห็นว่าแบบแผนเหล่านี้ไม่ใช่วัฒนธรรมต่างสังคมอย่างแท้จริง เนื่องจากเราไม่อาจ นำลักษณะการไปใช้กับวีรบุรุษในทุกวัฒนธรรมได้ และแม้แต่วีรบุรุษของยุโรปที่แรกแลนเลือก มาศึกษา ก็ไม่ได้มีความถี่ของลักษณะการเกิดขึ้นเท่าเทียมกัน และคนที่แบบแผนชีวิตสมบูรณ์ ที่สุดก็คือออดิปัส

อย่างไรก็ตามต้นตีสกล่าว่าถ้าเราต้องการนำแบบแผนของแรกแลนมาวิเคราะห์ชีวิตของ จีซัส ก็จะได้ดังนี้ (1) มารดาเป็นหญิงพรหมจารี, (4) ภาวะการปฏิสนธิแปลกจากธรรมดา, (5) วีรบุรุษถูกขนานนามว่าเป็นบุตรของเทพเจ้า, (6) ความพยายามฆ่าวีรบุรุษ, (7) วีรบุรุษถูก ลักพาไปอย่างลึกลับ (หนีไปอียิปต์), (8) บิดามารดาอุปถัมภ์ (โจเซฟ) เป็นผู้เลี้ยงดู, (9) ไม่มี รายละเอียดเกี่ยวกับวัยเด็ก, (10) ไปสู่อาณาจักรในอนาคต, (13) กลายเป็น “กษัตริย์”, (14) “ครองราชย์” โดยไม่มีเหตุการณ์อะไรชั่วระยะเวลาหนึ่ง, (15) ออกกฎหมาย, (16) ประชาชน บางคนเสื่อมศรัทธา คืออูดาส, (17) ถูกขับจากบัลลังก์และเมือง, (18) ตายอย่างลึกลับ, (19) บนยอเดเขา, (21) ไม่ได้รับการฝังศพ, และ (22) มีอนุสาวรีย์ที่สักการะที่ศักดิ์สิทธิ์

กึ่งแก้ว อัดถาวร¹ มีความเห็นว่า ตัวเอกในนิทานทรงเครื่องของไทยนั้นอาจจัดเข้าแบบ ของลอร์ดแรกแลนได้บ้าง แต่ตัวเอกมิได้จำกัดอยู่แต่เฉพาะฝ่ายชายเท่านั้น บางเรื่องตัวเอกก็ เป็นฝ่ายหญิง กึ่งแก้วได้ยกตัวอย่างพระเอกแบบวีรบุรุษ และจัดเข้าเหตุการณ์ตามแบบของ ลอร์ดแรกแลนดังนี้

กาวิ ลำนวนพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

	ตอน 1	ตอน 2
4. ฤๅษีชุบชีวิตโคเป็นคนชื่อกาวิ	4. พหลวิชัยช่วยชีวิตกาวิ	
10. กาวิไปเมืองนางจันทร์สุดา	10. ไปเมืองท้าวสันนุราช	
11. ฆ่านกอินทรี	11. ฆ่าท้าวสันนุราช	
12. แต่งงานกับนางจันทร์สุดา	12. แต่งงานกับนางจันทร์สุดา	
13. ครองเมือง	13. ครองเมือง	
14. ไม่มีเหตุการณ์สำคัญระยะหนึ่ง		
16. เฒ่าทาสประสาทวางแผนกำจัด		
17. กาวิถูกทำร้าย นางจันทร์สุดาถูกพาหนี		

สังข์ทอง ลำนวนพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

1. มารดาเป็นมเหสีพระราชา
2. บิดาเป็นพระราชา

¹ กึ่งแก้ว อัดถาวร, *คติชนวิทยา*, เอกสารนิเทศการศึกษาศึกษาฉบับที่ 184 หน่วยศึกษานิเทศก์กรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ, กรุงเทพฯ : 2519, หน้า 165-6.

4. เกิดในหอยสังข์
7. บิดาไล่ออกจากวัง และภายหลังหนีมารดาไป
8. นางยักษ์เลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรม
10. หนีไปถึงเมืองท้าวสามล
12. เจ้าหญิงเลือกเป็นคู่ครอง และถูกขับไล่
11. ชนะข้อพิสูจน์ความสามารถต่าง ๆ
13. ครองเมือง

ไกรทอง ส่วนนวนพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

11. ปราบจระเข้ทะเลวัน
12. แต่งงานกับลูกสาวเจ้าเมือง

ชีวิตของพระเอกแบบวีรบุรุษของไทยมักจะดำเนินตั้งแต่ปฏิสนธิ เกิด จนถึงแต่งงานและได้รับสถาปนาให้เป็นใหญ่ แต่มิได้ติดตามไปจนบันปลายหรือที่สุดของชีวิต การที่เป็นเช่นนี้มีแง่คิดซึ่งพอตั้งเป็นข้อสังเกตได้ ดังนี้

1. เรื่องได้ดำเนินมาถึงจุดสูงสุดแล้ว กล่าวคือ การที่พระเอกผ่านปมมรสุมชีวิตมาคร่าวแล้วคร่าวเล่า ครั้นเมื่อได้มีชัยชนะ และได้รับผลตอบแทนด้วยความรัก หญิงงาม และความเป็นใหญ่ ก็เท่ากับได้ยืนอยู่บนจุดสูงสุดของชีวิต ฉะนั้น หลังจากที่เรื่องได้ผ่านมาสู่ความคลี่คลายไปในทางที่ดีมีสุข ความสนใจของผู้เล่าและผู้ฟังก็จะถึงที่สุดด้วย แม้วีและนักประพันธ์ทั้งหลายก็นิยมเขียนเรื่องเพียงช่วงชีวิตนี้ของตัวเอก

2. ผู้เล่ามิได้คำนึงว่าเรื่องชีวิตนี้เป็นเรื่องจริง หรือเป็นเรื่องของบุคคลในประวัติศาสตร์ จึงไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องดำเนินเรื่องให้แลเห็นชีวิตโดยตลอดหมด

3. การดำเนินเรื่องให้ติดตามชีวิตพระเอกตั้งแต่เกิดจนตายนั้น มักเป็นลักษณะเข้าแบบโศกนาฏกรรม คือแสดงความขึ้นลงของชีวิตอย่างน่าใจหาย ยิ่งตัวเอกขึ้นสูงสุดเท่าใดก็ยิ่งจะต้องสร้างปมเพื่อชี้ให้เห็นจุดจบที่แสดงอนิจจังกับความล้มเหลวของชีวิตเพียงนั้น แต่อย่างไรก็ตาม ลักษณะการสร้างนิสัยของคนไทยนั้น นิยมสร้างตัวเอกให้เป็นคนดีกับมีความสามารถประกอบกันไป ฉะนั้นโศกนาฏกรรมของชีวิตอันเนื่องมาจากความล้มเหลวของบุคลิกจึงหายาก เป็นเหตุให้จุดสนใจของชีวิตกับการดำเนินเรื่องจึงยุติหลังจากความสมหวังครั้งใหญ่ตอนสถาปนา ¹

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 167. คำว่าสถาปนา คือ initiation

ส่วนนางเอกที่จัดเข้าแบบแผนชีวิตของวีรบุรุษ ได้ก็คือนางยอพระกลืน มีลักษณะการดังนี้

นางยอพระกลืน (ตามแบบพระเอกแบบวีรบุรุษ)

1. มารดาเป็นเจ้าหญิง
2. บิดาเป็นพระอินทร์
4. เจริญวัยในปล้องไม้ไผ่
10. แต่งงานกับพระมณีพิไชย
6. ถูกแม่สามีปองร้าย
11. พิสูจน์ความสามารถ และทรมาณแม่สามีให้สดทิว
12. กลับมาอภิเษกกับพระมณีพิไชย

จากการศึกษานิทานพื้นบ้านรูปแบบต่าง ๆ เราจะเห็นว่านิทานพื้นบ้านมีความสัมพันธ์กัน และมีเนื้อหาปะปนกลมกลืนกันอยู่ จนเราไม่อาจจะกำหนดรูปแบบชนิดชนิดเส้นตายตัวได้ ลักษณะร่วมในนิทานพื้นบ้านมีอยู่มากมายเช่น ตัวละคร โดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวละครวีรบุรุษ แก่นเรื่อง (theme) และอนุภาค (motif) เช่นเรื่องน้ำท่วมเรื่องการฆ่าสัตว์ประหลาด การแข่งขันระหว่างพี่น้อง ฯลฯ สิ่งเหล่านี้จะให้นิทานเรื่องเดียวกันที่มีจุดประสงค์ในการเล่าต่างกัน มีรูปแบบต่างกันในสังคมที่ต่างกัน เช่นเทพนิยายในสังคมหนึ่ง จะกลายเป็นนิทานชีวิตในอีกสังคมหนึ่ง แต่สิ่งนี้ไม่สำคัญเท่ากับว่า ส่วนประกอบในนิทาน คือตัวละคร แก่นเรื่อง โครงเรื่อง อนุภาค ฯลฯ จะมีลักษณะที่เป็นสากล จนเราสามารถกำหนดให้เป็นหลักเกณฑ์เพื่อนำมาวิเคราะห์เรื่องเล่าต่าง ๆ ได้ทั่วโลก